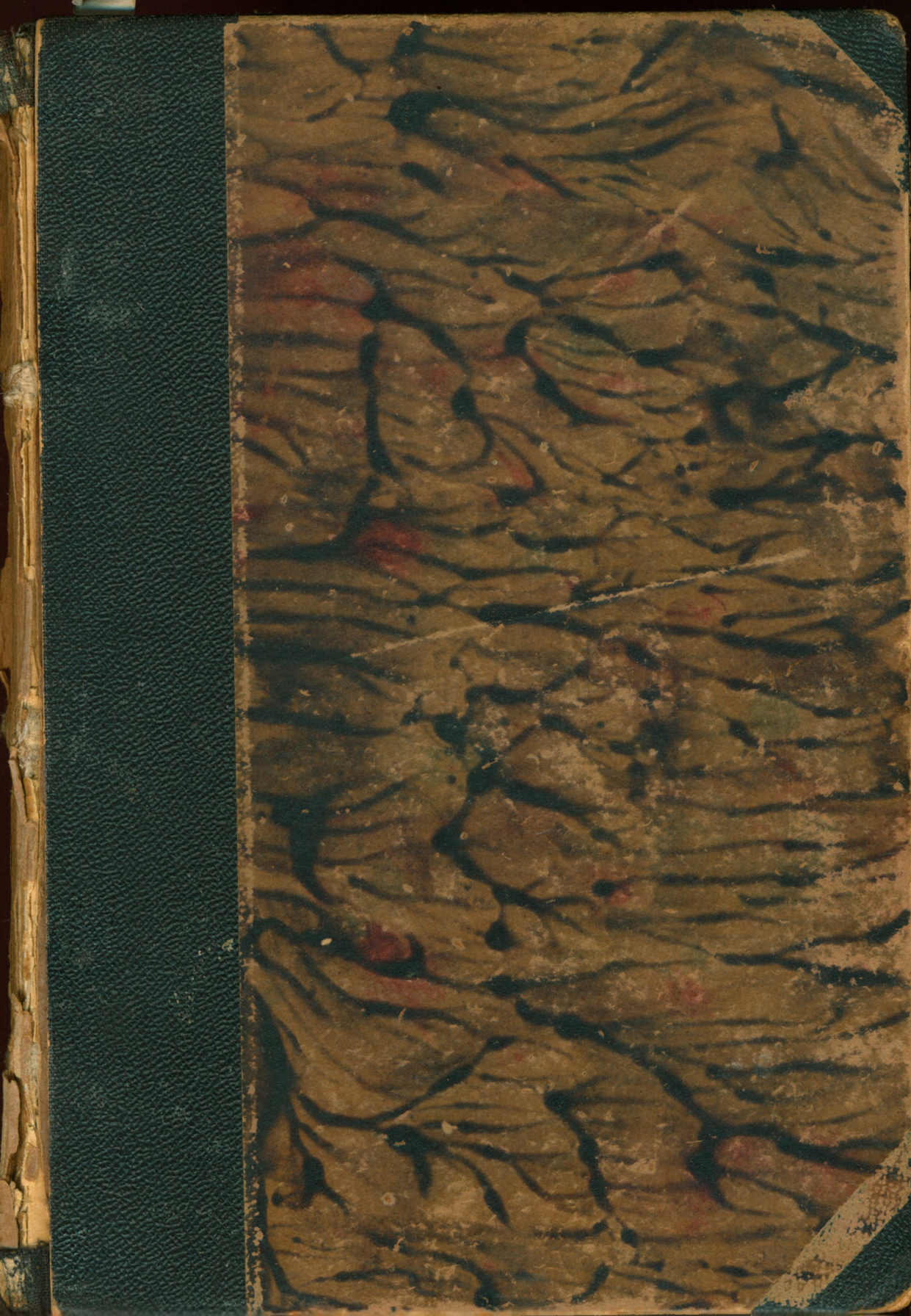

Ів. Франко, Старорусські оповідання (Лев. 1900)

Тросв. 239: Пишучи слова в Опов. про смерть труду і голоди [illegible] (с.5-7) (с.238 = Кн.з. 239 = 245 Кн.10)

2. " про однорічних царів (с.7-9)

3 " " царя Агея (с.9-13) — 4 Небо

4 " " мешкого жебрака (з Печерськ. Патерика) (с.13-16)

Тросв. с. 239

5. " про Половчина (з Чудес св. Миколая) (с. 1-6.)

6 " " половчина, що позичав [illegible] (с. 6-8)

7 (V) " " розбійника [illegible] (с. 8)

8 (VI) " " каменяроч Євлогія (с. 8-16)

(с. Тиждн. 2, 1937) Літ. [illegible] с. 32 [illegible]

І.Ф. Три святі грішниці. Старохристіянські легенди. Переклад з [illegible] Ів. Франка (= Університетська бібліотека 9.) Львів 1910 Накладом [illegible] Ціна [illegible]

1. Марія Магдалина (с. 9-21), 2. Марія Єгиптянка (с. 3-42). 3. Марина монах (19-56). (с. 1-56)

×) див. [illegible] Фр. ч. 591 (Франц.-Білет.) моз. 18

[illegible], [illegible], [illegible] (скорен.) [illegible] Антоний [illegible], [illegible] /2/.

— [illegible] Патени
[illegible]
легіи [illegible].

КАРПАТО-РУСЬКЕ ПИСЬМЕНСТВО

XVII—XVIII вв.

Написав

Др. Іван Франко.

У ЛЬВОВІ, 1900.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Wyższa Szkoła Pedagogiczna
BIBLIOTEKA GŁÓWNA
w Kielcach
128311

Карпаторуська література XVII—XVIII віків.

Подав Др. ІВАН ФРАНКО.

Дослід історії літератури по територіям у нас доси майже не початий, хоча приклад дослідів політичної і социяльної історії ріжних територий нашого краю, з такими гарними успіхами ведений в остатніх десятках літ, повинен би був заохотити до анальоґічної праці і на історично-літературному полі. Правда, досліди над історією української літератури, особливо давнійших віків, на українськім ґрунті доси загалом не дуже широкі. Маємо цінні моноґрафії, але одинока проба цілости, зроблена пок. Огоновським, не сповняє навіть задач порядної бібліоґрафії. Та при тім в часї, коли пок. Огоновський писав перший том свойого компендіюма, справа дослідів територияльних відмін і течій літературного руху і де інде (прим. у Поляків) тілько що дискутувалась і від тоді, можна сказати, майже й не поступила наперед по за деякі надто апріорні і невдатні проби.

У нас поставив справу на широкім науковім ґрунті у перве Драгоманов у своїх статях про галицьку й українську літературу, хоч і він не встеріг ся в тій праці від надто поспішних і наскрізь ненаукових розріжнень (прим. розриваючи Тургенева на російського і великоруського, Гоголя на південно- і обще-руського писателя і т. д.). Виразнійше підчеркнено прінціп студіованя писателя в звязку з територією, на якій і для якої він працював, у його статях про Квітку і Шевченка (Громада т. IV). Але публіцистична і полемічно-тенденцийна закраска шкодила тим статям, так що тілько в звісній рецензиї проф. Дашкевича на „Очерки“ Петрова ми одержали перший широкий і строго мето-

дольоґічно виконаний огляд української літературної історії від Котляревського аж до 60-тих років. Розвій укр. літератури в звязку з суспільним житєм, місцевими традициями і інтересами показаний тут дуже гарно і широко; укр. література являєть ся випливом дійсних духових потреб, випливом історії і розвою даної території.

Від часу виданя праці проф. Дашкевича зроблено дуже мало для того, щоб провести далї, розширити і поглубити його досліди. Певна річ, материялів прибула й прибуває раз у раз велика сила, але брак тямущої руки, що вміла-б визискати їх. Особливо соті роковини виданя Енеіди і початку нової укр. літератури оживили на ново питанє про перші незначні початки тої літератури, тих язикових і літературних форм, у яких вилила ся талановита діяльність Котляревського. Звернено увагу на попередників Енеіди — гумористичні вірші, інтермедиї, драми; в цїлім ряді моноґрафій Дашкевича, Грушевського, Житецького, Сумцова і иньших осьвітлювано чи то поодинокі питаня, чи більші їх комплекси, а проф. Петров, і в остатнім році Житецький дають проби огляду всего письменського дорібку України в XVIII в. Та коли праця Петрова своїм обсягом занадто тїсна і обмежаєть ся майже на самий Київ з його „Академією“, в праці Житецького видно вже бажанє роздивити ріжні центри письменської праці і ріжні її форми — православні й уніятські, то-б то східні й західні.

Правда, і ся найновійша праця, при всїх її добрих прикметах, не може вичерпати теми. Одно тому, що автор обмежив себе на дослїдженє ґенезіса Енеіди, а друге тому, що великі обшири досліду, великі території, де була своєрідна духова і літературна робота, лишають ся д. Житецькому невідомі задля браку опублїкованого материялу. Одною з таких невідомих доси територий я вважаю нашу Карпатську Русь, то-б то весь обшир Карпатських гір заселений Русинами починаючи від Спішу на заході і доходячи до Кімполюнґа на Буковині, разом з досить широкими підгірями на північ і на південь Карпат, по Перемишль, горішній Днїстер, Прут і Черемош з одного, над Угом, Лаборцою і горішньою Тисою з другого боку. Етноґрафічно се (з виємком найдальших західнїх осад) територія найчистїйше заселена Русинами, з найменшим процентом чужинців, найменше винародовлювана і найконсервативнїйша в захованю свого типа, своєї мови, звичаїв і способу житя. Історично се територія найменше шарпана чужими наїздами, найзатишнїйша; хвилї історичних

катастроф, що потрясали иньші частини нашої вітчини, сюди доходили в дуже ослабленій формі: козацькі рухи 1648 — 49, шведські напади, на Угорщині боротьба Куруців з Лабанцями — от і все. Та рівночасно суспільний побут народа був тут не такий тяжкий, як де інде. Країна переважно лісиста, бідна на хліб, робила неможливим заведенє панщизняного гнету, давала богато поля до кочового, пастирського або й розбійницького житя. Часті неврожаї змушували з давна гірняків періодично шукати заробітків по долах; відси їх цікавість до новинок, до авантур і сьмілих вандрівок. Осьвіта в тих сторонах з давна була мінімальна, держала ся в селї звичайно в якійсь попівській родині. Се мало той добрий бік, що релїґійна пропаґанда, протестантська, унїятська чи католицька, не горячила тут нікого. На прості обставини житя вистарчала проста етика, а для доґматичних тонкостей не було зрозуміня.

Про специяльне письменство, яке могло істнувати на тій териториї в XVII—XVIII в., доси не було мови. Воно спочивало в рукописах розсипаних по курних мужицьких хатах, дяківках або парафіяльних горищах; маса памяток без сумнїву затратилась, нераз на наших очах, а те, що було звісне, прим. невеличка публїкация дра Ом. Калитовского, могло вважати ся якимсь спорадичним, виємковим явищем. Люди, що мали в руках більше число рукописних памяток сего письменства, прим. о. Петрушевич, дивили ся на них з погордою за їх буцїм то попсовану польсько-руську мову, або публїкували з них (тай то некритично) тільки дрібні шматочки (вкажу на томи Петрушевичевої „Сводной Лѣтописи“). Тільки в остатнїх роках, по части рядом щасливих випадків удало ся розшукати значнїйше число рукописів, із яких ми можемо хоч у приближеню виробити собі образ духового житя і писменських інтересів на тій териториї. Видані мною два томи „Памяток українсько-руської мови і літератури“ подали вже досить значне число текстів і позволяють робити деякі виводи. Але те, що опублїковано в тих томах — тільки мала частина того рукописного материялу, який був доступний менї. От тим то я бажаю на основі рукописів, яких детальні описи подані в додатку до отсеї статї, показати хоч із дебільшого характер і розвій того Карпаторуського письменства, що по моїй думцї в XVII — XVIII в. виявило до певної міри свою окрему фізіономію і повинно заняти своє місце в загальній конструкциї нашої літературної історії як один із її добре обрисованих типів.

Що наперед усего треба вважати характерною прикметою сего письменства, так се його популярність. На Карпаторуській териториї в XVII—XVIII в. не було руських значнійших шкіл анї просьвітних центрів, отже не було для кого писати по вченому, по церковному. За те тут, особливо в західній части сеї териториї, в Перемищинї, Сяніччинї, Сандеччинї і на Спішу, чи то через сусїдство до Мазурів і Словаків, чи через які невідомі нам впливи, прим. протестантизму, вчасно виростає потреба проповідництва, навчаня народа народньою мовою. Варто пригадати, що в тих сторонах ще в половинї XVI в. дуже голосною і рухливою була купка людей, що хилили ся до протестантизму, в їх числї Станїслав Оріховський, син руського сьвященника, що сам себе завсїгди називав Русином і значно перед руськими полемістами написав книжку в обороні руського обряду, особливо-ж права сьвященників на женячку. В Сандецьких горах якийсь час був центр соцініянства, були школи, проповіді — певно по латинї, для панів, але дещо з того могло дійти й до руських сьвященників. Пригадаю, що й таємниче доси посланиє Половця Смери до Володимира якимось робом вяжеть ся з Перемишлем, де його мав знайти по церковному і перекласти на руську, то-б то близьку до народньої, мову Андрій Колодинський, диякон із Вітебська[1]). Чи Колодинський був автором сего апокріфічного послания, як догадуєть ся Малишевський, чи нї, в усякім разї вказівка на Перемишль як на місце, де буцїм то заховав ся старий його оріґінал і де зладжений був переклад на новійшу мову, має деяке значінє. Як певного рода противдїланє протестантській пропаґандї в тих сторонах можна би вважати „Другий лист небесний“, апокріф, що буцїм то був доповненєм до першого листа, то-б то звісної „Епистолїи о недѣли“. Сей другий лист небесний, на мові досить близькій до народньої, був зложений при кінцї XVI в. десь у Перемищинї (див. Додаток I) і визначаєть головно тим, що з великим натиском підносить конечність заховуваня постів, проти котрих виступали протестанти. Відгук антипротестантської полеміки бачимо ще в половинї XVIII в. в рукописї о. Іллї Яремецького-Білахевича (дод. XVI).

Та про те, полемізуючи з протестантами на таких пунктах, як пости або шанованє образів, руське духовенство могло від них

[1]) Малышевскій, Подложное письмо Половца Ивана Смеры (Труды III археологическаго съѣзда, Кіевъ, 1878, т. II), ст. 307 — 316.

брати собі приклад проповідницького запалу. Правда, те духовенство було невчене, і йому треба було дати в руки підручники, готові проповіди. Поки їх не було на руській мові, духовні, особливо по селах, хапали польські „Postylle“, протестантські і католицькі. І так біографи польського письменника Миколи Рея (родив ся і жив у Журавні над Дністром) подають — не знати чи факт, чи анекдоту, що руські духовні відчитували в церквах замісь власних проповідей казаня із його „Postylli“, а один навіть звик був говорити, забираючи ся до такого читаня: „Послухайте, християне, казаня сьвятого Рея“[1]). А який міг бути вплив сего оріґінального сьвятого, легко зрозуміти, коли пригадаємо, що його „Postylla“ наїжена злобними нападами на католицьке духовенство, а між ілюстрациями поміщеними в ній знаходимо прим. образки папи, латинських епископів і кардиналів у зьвірячих шкурах і з вовчими мордами, або Єзуїтів як злодіїв, що по ночи по драбині лізуть у вікно дому, коли тимчасом папа і епископи вилазять із нутра тогож дому на дах дірами проломаними в дасї (див. Postylla, вид. 1571 р. ч. II, к. 187 і ч. III, к. 344). От тим то не диво, що для противділаня таким впливам православні ще в кінці XVI в. приступили до виданя т. зв. Учительного євангелия, то-б то коротких проповідей на всї неділї і сьвята цїлого року. Перше таке „Євангеліе толъковое“, зложене мовою близькою до народньої української, вийшло в Вільні 1595 р. Як дуже на часї була ся книга, видно з того, що швидко треба було нових видань. І так 1606 р. видає Болобан у Крилосї в церковно-славянськім перекладї „Учительное Євангеліе“ Каллїста „въ шбщѹю ползѹ великоименитомѹ россійскомѹ родѹ“; сю саму книгу передруковано 1616 р. в Вільнї, а вже 1619 р. виходить у Рохманові „Учительное Євангеліе“ Кирила Транквілїона Стравровецкого, що було потім передруковуване 1668 і 1696 р. в Уневі. Того самого 1619 р. вийшло якесь Учительне євангелиє в Могилеві, а 1643 в Яссах (Каратаевъ, Описаніе 357, 358, 504). Що однак і сї друковані виданя не вистарчали для потреб церкви, се бачимо з великого числа писаних екземплярів, які заховали ся до наших часів. Лишаючи на боцї иньші околицї України-Руси я згадаю тут тілько про ті Учительні євангелия, що були списані на Карпаторуській териториї. І так у нинїшнім Жидачівськім повітї, в с.

[1]) Bronisław Zawadzki, Mikołaj Rej z Nagłowic, Lwów, 1875, стор. 63.

Човганах була списана в р. 1603 „Книга Євангеліе выкладное“ (Петрушевичъ, Сводная Лѣтопись в Литератур. Сборн. Матицы 1872—73, стор. 21); ся книга була до недавна в посїданю пок. Миколи Устіяновича. В р. 1635 списав сьвященик Тимофій у Височанах, теперішнього Сяніцкого пов., Учительне евангелие „малорусскимъ нарѣчіемъ“, як подає о. Петрушевич (op. cit. 75), що бачив сю книгу в бібліотецї Народного Дому. В бібліотецї капітульній у Перемишлї маємо аж 9 копій Учительних евангелий із XVII в., а з них бодай деякі на народній мові. До таких належить евангелие сьвящ. Яворського, писане також десь у Сяніцких горах і евангелие Стефана Рихвальського, писане 1666 р. у Рихвалтї; о Петрушевич (op. cit. 147) твердить, що се копія виданя Печерської Лаври з р. 1637, але в тім роцї анї загалом у Печерській Лаврі нїяке Учительне евангелие не було видане. З половини XVII в. походить також Угроруське Учительне евангелие, писане в Данилові, віднайдене д. Гіядором Стрипським; із сего евангелия були проби тексту опублїковані в моїй збірцї апокріфів (Памятки II, 98 — 100, 101—102, 112—116, 220—221); опис рукопису подаю в додатку II. На угорській Руси списане було й те Учительне евангелие о. Теодора Дулишковича з р. 1673, про яке подав звістку др. В. Охримович (Записки XIX, Misc. 4—6).

Щоб зрозуміти важність докладного простудіованя всїх Учительних евангелий, як друкованих (особливо вид. з 1595 і Транквілїонового) так і писаних, не завадить додати, що майже анї одна копія не передає докладно оріґіналу, а в писаних Учит. еванг., навіть там, де в титулї виставлено якогось сьвятого отця, можна здибати вставки самого переписувача, черпані з найріжнїйших жерел, не виключаючи й народнїх традиций та вірувань, як ось прим. бачимо і в Данилівськім Учит. евангелию. Не маючи змоги присьвятити сїй темі докладнїйшої працї, я рад би бодай заохотити до неї декого з наших молодших учених.

До типу Учительних евангелий прийдеть ся мабуть зачислити і той рукопис, що описаний у додатку під III яко „Староміський рукопис“. Се властиво уривок якоїсь більшої цїлости, знайдений недавно одним нашим товаришем — у виходку одного сьвященника в Староміськім повітї. До сім'ї Учительних евангелий можна зачислити сей рукопис тому, бо подає мовою близькою до народньої переклади уступів евангелий на всї недїлї в роцї і дає до них декуди короткі поученя; але по над се він дає дещо таке, чого нема звичайно в Учительних евангелиях, а власне

переклади перікоп апостольських писань на тіж неділї і навіть на поодинокі днї кождого тижня, а в відділї празників господських і богородичних дає також ширші оповіданя та леґенди, що дотикають ся тих празників, і переклади деяких церковних гимнів та стихир, що співають ся в ті празники. Для якої цїли міг бути зложений сей рукопис? Перша часть очевидно має на меті уживанє його в церкві, звісно, не для відправи, а для проповіди та поучень, але яку мету мала друга часть? Ми бачимо в нїй перехід від типу старших Учительних евангелий до пізнїйшого типу популярних „Соборників“, про які зараз буде мова, заповнених оповіданями, апокріфами, житиями сьвятих, леґендами та притчами. Новістю треба вважати поученя держані в лїрично-риторичнім тонї і зложені в значній части з церковних стихир та гимнів. На якийсь посторонній, може латинсько-католицький вплив при складаню сего рукопису вказують систематичні при кождій неділї вказівки на польське евангелиє. Автор покликаєть ся також на якесь Учительне евангелиє, з якого черпає свої поученя. Особливо варті уваги дві перші картки рукопису, на жаль, не вповнї заховані, де знаходить ся переклад „Вірую“ і „Десятьох божих заповідей“, переклад доконаний мабуть із якогось польського взірця, на що крім польонїзмів у мові вказує також латинський, зглядно унїятський додаток filioque у Вірую.

Полїтичні і громадські інтереси в житю Русинів тої териториї займали дуже мале місце. І не диво. Ті Русини, що полишали нам свої письменні памятки з того часу, були люде вбогі, прості, неповноправні — селяне, дяки, духовні, виємково може дрібні шляхтичі. Значнїйша шляхта, навіть коли вона признавала ся до Русинів і держала ся руської церкви, писала по польськи або по латинї. Вузкість полїтичних інтересів видно найлїпше з тих лїтописних записок, які роблено в тих сторонах у XVII і XVIII в. Таких записок дійшло до нас декілька. Найстарша з них — Добромильська, частками опублїкована кр. Петрушевичем у його Сводній лїтописи, а в цїлости В. Б. Антоновичем[1]). Вона ведена від 1648 до 1700 р. Семеоном Коростенським, деканом добромильським; її історична вартість майже нїяка, але як характеристика того, чим цїкавив ся автор, вона цїнна. Елементарні нещастя, фамілїйні події місцевих панів

[1]) Сборникъ лѣтописей относящихся къ исторіи Южной и Западной Руси. Кіевъ 1888, стор. 239 - 240.

і тілько в ряди-годи скупі вісти про далекі війни та напади — ось що заносить він у свою „лїтопись“. Вкладна Страшевицької Минеї з 1578 р. (дод. I) виявляє далеко ширший полїтичний кругозір. З язикового погляду Добромильська лїтопись має деякий інтерес; особливо цікаві тут такі форми, як: „по вшисткуй Польще“, „вуйна“ зам. война, „Подулски“ зам. Подолски, „рукъ“ зам. рокъ, „люпъшую“ зам. лѣпшую, „Ілъвувъ“ зам. Львовъ, „дороґутня“ зам. дороготня, „для панувъ Полякувъ“, „вувторка“, „огномъ“ зам. огньомъ і т. и. Роком 1660-тим починаєть ся Гукливська лїтопись, писана в с. Гукливе на північній Угорщинї; виривки з неї опублїкував Е. Сабов[1]). І тут обік деяких мадяризмів (марга) знаходимо такі форми, як „на пудгорю“, „зимивлѣ“. Подібним характером визначають ся лїтописні записки Солотвинські і Лаврівські, опублїковані о. Петрушевичем (Свод. лѣтоп., див. стор. 34, 252—253), на жаль не повно і без докладного опису оріґіналів.

Далеко більший інтерес мають памятки поетичного письменства, що зберегли ся з тих часів. Може найстарша з них, захована з датою, се уривок рождественської вірші, списаний на марґінесах Комарнянського Прольоґа. Дата, покладена коло того уривка і написана тим самим скорописом, що й сам уривок, стверджує, що писано його 1 цьвітня 1655 р. На жаль при пізнїйшій оправі рукопис обрізано і через се пропав дальший текст нашої вірші. Ось те, що заховало ся з неї:

Панове братя, що то за рада?
Або коли тежъ меже вами якая звада,
послухайте но вы мене,
услишете щоколвекъ от мене.
Слышалемъ, же ангели спѣваютъ,
„Слава во вишнихъ“ оповѣдаютъ.
„На земли покой, добрая воля!“
котрая то пѣснь загримѣла с поля.
Ово єно ся мѣ....
котрый то повѣсть нам речет певную.

Є се найстарший, скілько можна зміркувати, певний слїд істнованя на галицькім Підгірю духовної вірші, держаної в легкім, гумористичнім тонї. В XVIII в. таких віршів складало ся богато на Вкраїнї, але в Галичинї їх майже нема. Далеко важнїйшою памяткою треба вважати віднайдену о. Петрушевичем

[1]) Евменій Сабовъ, Христоматія церковно-славянскихъ и Угрорусскихъ лит. памятниковъ. Унгваръ, 1893, стор 2—3.

пісню про події 1683 р., хоча на жаль, текст її, опублікований сим ученим[1]), дуже далекий від корректности і дійшов до нас у досить попсованій копії. Відсилаючи цікавих до публікациї о. Петрушевича і його уваг доданих до неї, передаю сю пісню гражданським письмом і з такими поправками, які мені видають ся реституциєю (де можна) первісного тексту, та з зазначенєм прогалин там, де їх не зазначив о. Петрушевич (дод. X). Пісня зложена, як видно зі змісту, безпосередно по оповіданих у ній подіях, а оповіданє приточено до факту спаленя церкви в Клокочі, Унґського комітату, і перенесеня з того села образа Божої Матери до Мукачова.

Ся пісня, зложена якимось досить письменним і зі станом подій обізнаним чоловіком, уводить нас в осередок бажань та симпатій тодішніх осьвічених Русинів. Її автор, як і слід було ждати, противник мадярської самостійної, чи мадярсько-турецької держави, а прихильник Німців. Він рад би, щоб Турків вигнано не тілько з Угорщини, але і зі Стамбула і ся евентуальність по побіді 1683 р. видаєть ся йому досить близькою. Про польську поміч під Віднем він згадує симпатично, але не признає їй такого рішучого впливу на побіду, як се чинять Поляки. Віденьський терен від него далекий; за те про утяжливу роботу очищуваня Угорщини від Турків він знає більше, а тут виступають уже самі Німці.

При кінці XVII в. бачимо на териториї, про яку говоримо в нашім огляді, певну зміну в смаку і в духових вимогах письменних людей. Ми не знаходимо вже нових копій Учительних евангелий, так улюблених недавно; правда, форма „Слова“ або „Казаня“ лишаєть ся, але зміст її розширяєть ся. Зі сходу і з заходу нанесено вже перед тим велику силу ріжних творів, апокріфів, леґенд, апольоґів, сьвітських оповідань, і ось тепер на ріжних точках нашої териториї (подібне діяло ся зрештою й по иньших сторонах) іде популяризация сего материялу. Початок зробили звісні укр. писателї, автори проповідей та збірок, як ось Ставровецкий зі своїм „Перломъ многоцѣннымъ“, Галятовський і иньші. Їх твори здобувають собі на нашій териториї велику популярність, якої подекуди не стратили й доси. Уступи з Перла многоцѣнного, з Ключа разумѣнія і т. и. переписують ся і заводять ся до рукописних збірників, а оповідані там „приклади“ та чуда переходять в уста народа, вплітають ся в канву давнійших оповідань, пісень, колядок. Прикладом може служити колядка записана о. М. Зубрицьким у с. Мшанци

[1]) А. С. Петрушевичъ, Историческая пѣснь Карпаторуссовъ изъ 1683 г. (Литерат. Сборн. Матицы 1886, стор. 190—198).

староміського пов., де знаходимо оповіданє про те, як з наказу Божої Матери сорок ремісників будувало

сьвяту Софію в сьвятім Кійові,
що на нїй було сїмдесять верхів,
сїмдесять верхів, сїмдесять крижів,
семеро дверий, а одні підлоги.

Далї оповідаєть ся ось яка пригода:

Тамтуди лежит з давну стежейка,
стежкою іде польська вінойка,
меже ними йде полковничейко.
Стала вінойка в крижі стріляти.
Рече словейко полковничейко:
„А не стріляйте ж в сьвятії крижі,
бо спустит Господь огняний дожджик,
огняний дожджик, громові кулї,
затопит Господь польську вінойку“.
Вни не слухали, в крижі стріляли;
а й так ся стало, як він говорив:
іспустив Господь огняний дожджик,
огняний дожджик, громові кулї,
затопив Господь польську вінойку,
хиба лиш зістав полковничейко[1]).

В „Кіевской Старинѣ“ 1891 р. (кн. XII, ст. 476) я вказав безпосереднє, по моїй думцї, жерело сего уступа колядки в однім „чудї“, яке оповідає Ґалятовський у додатку до свого „Ключа разумѣнія“. Читаємо там (львівське вид. к. 138): „Чудо пѣ. Року ҂аѯл. (1630). Гды едного часу войско полское приступило подъ монастырь Печерскій и хотѣло его збурити, чуючи, же тамъ Шулга полковникъ з рицерствомъ запорозкимъ знайдуєтся, в той часъ Пресвятая Богородица манастырь свой отъ небезпеченьства оборонила, бо за еи предстателствомъ огнистый дожчъ спалъ з неба на войско польское и одогнал єго от манастыря Печерского, що потымъ сами Ляхове и Нѣмцы, которыи были зъ ними, повѣдали. Надъ тымъ войскомъ Бутлеръ и Жолтовскій были преложоными“[2]).

[1]) Повний текст сеї колядки з моїми увагами див. Кіевская Старина 1889, янв. ст. 231—233.

[2]) Подібний мотив, тілько ще з більше чудесним підмальованєм, перенесено в XVIII в. і на Почаївську ікону Божої Матери. Тут Турки і Татари облягають Почаїв і стріляють до манастиря, але, як каже в польській пісні апост. нотарій Каспрович:

Nazad leciały puszczone tu strzały,
Co widząc zgraie Otomańskie drżały,

На живе чутє спільности з Київом, на добру память про його сьвятощі вказує також віднайдений дром Охримовичем на окладці угроруського Учительного євангелия уривок пісні „киевскаго печарского монастиря“, буцімто „виложеної в Киевѣ градѣ пресвятой Богородици“ (Записки XIX, Misc. 6). Ся пісня, так як вона записана в угроруськім рукописі, не має нічого спільного з Київом; є се невдатний переклад звісного польського гимну „Panno chóru anielskiego“, переклад доконаний правдоподібно таки на нашій Карпаторуській території, повний польонізмів. Для нас цікавий тілько його титул, а власне факт, що перекладачеви захотіло ся конче пришпилити сей гимн до Київського Печерського манастиря; він силкував ся для сеї цїли робити вставки і в сам текст гимну і так повстав двостих:

Високо лѣтают орлове,
Киевъскихъ печар отцове —

що анї розміром, анї змістом не вяжеть ся з рештою гимну, але відповідав патріотичному намірови перекладача.

З якогось книжного жерела, подібного до „Ключа разумѣнія“, пішла також „Киевская“ пісня, захована в Камянськім рукописнім Богогласнику з 1734 р. (дод. XIX). Хоча зложена твердою церковною мовою, вона варта нашої уваги вже тим, що й доси не перестала служити до церковного вжитку в однім із найдальше на захід висунених закутків нашого краю, не перестала піддержувати там памяти про Київ.

Текст пісні сильно попсований, декуди майже незрозумілий; топоґрафія неясна; так і видно, що складав пісню хтось, що не мав ясного понятя про місцевість, а користував ся тілько книжковими ремінїсценциями. Про ті жерела, з яких черпав автор пісні і про сам факт, що творить її основу, поки що не вмію сказати нічого. Та чи була ся пісня зложена в західнїх Карпатах, чи нї, в усякім разї вже те, що вона там співала ся і співаєть ся й доси, в звязку з мшанецькою колядкою, де говорить ся також про Київ, показує, що зацікавленє навіть тодїш-

---

Kiedy się na nich broń ich obróciła
I trupem zaraz poległo ich siła.

(Богогласникъ 1790).

А в звісній руській пісни читаємо:

Турки Татары смѣло ступаютъ,
На гору стрѣлы якъ дощь пускаютъ,
Ихже всѣ стрѣлы
Назадъ летѣли.

нім, ніби то мертвим та схолястичним письменством, будило і піддержувало серед народа ширші національні інтереси, тямку про далекі центри національного житя, сьвідомість про його ворогів.

При кінці XVII і з початком XVIII в. в нашій території йде досить живий письменський рух, про який ми поки що знаємо дуже мало. При страшеннім браку осьвіти, при упадку громадського житя і національної сьвідомости сей рух варт близшої уваги. Він проявляє себе в ріжних рукописних збірниках, у яких крізь зверхню хаотичність і ріжнородність тем проглядає бажанє — обняти як найширший круг відомостей, знайти відповідь на масу фізиоґрафічних, історичних та моральних питань — і передати те все широкій масї, мовою доступною для неї, в формі легкій і привичній — проповіді, коротенького оповіданя, вірші. Правда, відомости се застарілі супроти тодїшньої европейської науки, відповіди не виходять із круга традицийної византийщини або середньовікової схолястики, але сама форма — нова, стиль простий, виклад приладжений до потреб невчених читачів і слухачів.

Сей енцикльопедичний характер мають рукописні збірники, яких доси звісно нам кілька, а яких певно мусїло бути далеко більше. Такі збірники складано у нас церковною мовою з давнїх давен; ще один із давнїх індексів заборонених книг говорить про „толстые сборники обрѣтающіе ся по попомъ“ і начинені всякими неправовірними річами. Маємо в руках один такий збірник із XVII в., прозваний мною відповідно до підпису його власника (а може й складача) збірником о. Теодора з Дубівця, але я вважаю зайвим подавати тут його опис, бо він зложений ще весь церковною мовою і правдоподібно в місцевости досить далекій від обнятої нашими увагами території. Завважу тілько, що окрім численних статей апокріфічного змісту тут переписано чимало житий, леґенд, проповідей, цїлий Апокалїпсіс сьв. Івана, Зизанїєву книжечку про Антихриста і староруське „Хожденіе“ Данила Паломника.

Одним із найстарших рукописних збірників нового типу, тоб то в нар. мові був мабуть той самбірський рукопис із кінця XVII в., про який згадує Жеґота Паулї (Ż. Pauli, Pieśni ludu ruskiego w Galicyi I, 134). Сей рукопис, у 8-цї, писаний на замку Старосамбірськім якимсь Юриєм ковалем Грушатицьким містив, як подає Ж. Павлї „крім кількох набожних пісень молитви відмовлювані в часї татарських нападів, ріжні леґенди, в тім числї житє Володимира Великого, зложене укр.-руською

мовою“, а також звісну, передруковану в збірці Ж. Павлї пісню про здобутє козаками Варни 1605 р. Де подів ся сей рукопис — не звісно; правдоподібно знайдеть ся в музеї Чарторийських у Кракові.

Що житиє сьв. Володимира в перекладї на народню мову в XVII в. не було унїкатом, на се маємо доказ у однім Прольові, що знаходить ся в Перемиській капітульній бібліотецї (LII, B. 5) і був написаний у XVII в. церковною мовою; тілько одно житиє, а власне житиє Евстахія Плакиди написано мовою близькою до народньої.

До нас дійшли чотири збірники, зложені або виключно або переважно народньою мовою при кінцї XVII або в початку XVIII в. і то всї чотири з північної Угорщини, а три подібні збірники з Галичини, зложені або в самих горах або на Підгірю. Се збірники: Ст. Теслевцьового (додаток IV), Унґварський (дод. V), два рукописи з с. Лїтманової на Спішу (дод. VI і VII), Теодора Поповича Тухлянського (дод. VIII) і Кузикевича (дод. IX). Отсї збірники позволяють сказати декілька слів загальної характеристики. Їх автори очевидно сільські духовні, а їх рукописи — або готові проповіди, або материяли прилагоджені для визисканя в проповідях. Але якжеж далеко відбігли ті проповіди від типа Учительних євангелий! Коли там переважав простий виклад євангелия і головних точок віри та моралїзация, тут найголовнїйше місце займають оповіданя. Автори рукописей стягають для сеї цїли материял із усяких можливих жерел, із житий сьвятих, із збірок середньовікових леґенд і прикладів, із сьвітських новель та казок або моралїзацийних апольоґів, не гордують навіть оповіданями зачутими з народнїх уст, народнїми віруванями та традициями. Все те подиктоване щирим і горячим бажанєм — просьвітити нарід, напутити темних. Але при тім якже зворушує нас вид тих просьвітителїв! Вони-ж самі темні! Хоч уміють читати і писати, володїють крім руської ще церковною, польською чи може й ще якою мовою, та про те від дійсної науки, тої, що була тодї в Европі, вони стоять майже так само далеко, як і їх неписьменні слухачі. Що може бути наївнїйше частих упімнень тих проповідників: „Прислухай ся добре отсьому мойому казаню, а будеш знати“ се й те! Що може бути забавнїйше, як їх вияснюванє природних явищ, як їх мітольоґічні коментариї про метеори, „єродия“ і т. и. (див. Памятки I, 326 — 328; II, 105 — 106). На якім допотопнім рівнї стоїть їх полєміка з недовірками! Сих наших проповідників не ці-

кавлять ніякі доґматичні тонкости анї диялєктичні докази; їх теольоґія груба, антропоморфічна, прімітивна, хоч і порушаєть ся в рамах „православної“ церкви. Унії бачимо хиба слїди, але не чуємо найменшого подиху тої боротьби, що велася довкола неї. Авторів і їх слухачів цікавлять найбільше оповіданя, чудеса; по за се їх моралїзация обертає ся в тїснім крузї конвенціональної моралї, можна сказати, в крузї десятьох заповідей, а пастирське богословіє зводить ся до даваня „постраху християнського“ і до упімнень, щоб люди не жалували давати духовному приносів. Але що є справдї нове і цїнне в тих оповіданях і поученях, так се їх мова — проста, народня, з мадяризмами і польонїзмами вживаними в данїй місцевости, з закраскою місцевого диялєкту, декуди з невеличкою примішкою церковщини, не більшою, як її можна було чути в устах дяків і сїльських грамотіїв. А надто спосіб оповіданя! Автори наших рукописних збірок нїде не перекладають дословно своїх жерел, не переписують дословно своїх взірців. Кождий із них бере зі свого взірця тілько основу і перероблює, переповідає її по свойому, один з меншим, другий з більшим талантом. Хоча автори збірок Унїварської, Теслевцьового і Тухлянської по части черпають із спільних жерел, подають спільні оповіданя, то про те анї одно оповіданє не згоджує ся з другим дословно, а звичайно перерібка сягає далеко дальше по за стилїстичні відміни, модифікує й саму річ. Видно, що автори трактують свої теми зовсїм не як якісь сьвятощі, а по просту як лїтературні теми і оброблюють їх свобідно, силкуючи ся поперед усего надати їм по змозї яркий місцевий кольорит. Старі патріархи і пророки, Греки і Римляне, царі і сьвяті говорять тут зовсїм так як Карпаторуські гірняки, уживають їх характерних зворотів і поведїнок. Пригадаю поводженє Йосифових братів у Єгиптї (Памятки I, 168—172) і їх характерну промову: „ми сини патріарха Якова — може-сте чували про него“. Пригадаю епізод із Валаамом, де в однім рукописї сказано по просту, що Мадиянїти покликали його на поміч, а в другім уже скомпоновано лист до него від короля (Пам. I, 258, 260) на взір численної в тім самім родї дипльоматичної переписки поданої в популярній „Александрії“.

Бо й „Александрія“ належала до тих творів, що в тім самім часї, в кінцї XVII і на початку XVIII в. мали широку популярність на нашій териториї; і вона була перероблювана таким самим методом. Ми маємо під рукою дві такі перерібки: одну з північної Угорщини (див. додаток XI), а другу поміщену

в Хитарськім рукописї, описанім мною і д. Гнатюком (Записки т. X, Misc. ст. 7—14). Про третю перерібку, що була доконана на Покутю над Прутом в с. Ілинцях Коломийського пов., подав коротку звістку о. Петрушевич (Сводная лѣтопись 1700—1772 г. стор. 102). Вона була списана 1726 р. Андрієм Помяковим „на малорусскомъ нарѣчіи“; рукопис знаходить ся в бібліотецї о. Петрушевича. Надіючи ся з часом опублїкувати ті перерібки, я поки що даю тілько невеличкі проби їх текстів, вибираючи для сего один розділ, який подаю в обох перерібках, а надто випис розділів, на які поділено текст повісти в обох перерібках і вставлений у оповіданє виклад космоґрафії (додаток XI).

Сїмнацятий вік був у нас загалом героїчним часом, а тим самим і часом, коли люди, самі переживаючи найріжнороднїйші пригоди, любували ся в оповіданях таких пригод. Бачимо се і на нашій териториї, де те саме замилуванє від міської інтелїґенциї звільна переходить і на села і стає ся мотивом до перероблюваня, перекладаня ріжних романтичних повістей та леґенд на народню мову. „Александрія“ була найяркійшим, але не одиноким прикладом. Ще в половинї XVII в., як уже згадано, в однім перемиськім Прольозї (LII, B, 5) зложенім церковною мовою, знаходимо (стор. 116—130) „Житіе Евстафія Плакида стратилата и Феописты жены его и чадъ его Феописта и Агапія“ перекладене на народню мову з відтїнками гірського диялекту. Житє сьв. Володимира і иньші леґенди бачили ми в Старосамбірськім рукописї, збірку леґенд у Хитарськім рукописї (дод. XI), оповіданє про чистилище сьв. Патрикія додав о. Прислопский до свого перекладу коментованої Псалтирі з 1760 р. (дод. XIII), а в рукописї Степана Самборини (додаток XII) знаходимо крім збірки апокріфічних оповідань про житя апостолів та про загробне житє також переклад звісної книжки Gesta Romanorum, доконаний із польського. Переклад, що правда, не блискучий; він вповнї підходить під ту характеристику руських перекладаних повістей XVII—XVIII в., яку подав др. Мурко[1]), — але видно, що була тодї потреба таких перекладів, і то потреба серед кругів, для яких незрозумілою була стара, книжна церковщина. Правда, ся потреба неосьвічених селян, далеких від цивілїзацийного руху, не була широка. Вони мали свої казки і піснї, свою устню словесність; письменство доповнювало її, подаючи їм леґенди та притчі, приладжені

[1]) M. Murko, Die ersten Schritte des russischen Romanes, Wien, 1897, стор. 12—14.

для моралїзациї, а іноді й не зовсїм приладжені для неї, як ось прим. оповіданє про Большевича і Волотовича в рукописї Унґварськім і Теслевцьового, про бражника в Калуськім (дод. XIV), про Соломона і чортів у бочцї в Іспаськім (дод. XV), про Елевферія в збірцї Кузикевича (дод. IX). Цїкаво, що дуже пильну увагу звертано на есхатольоґію. Сюди належать не тілько широкі перерібки оповідань про Антихриста і страшний суд (у рукоп. Теслевцьового, Поповича), але також збірки перекладених статей про мигарства і загробне житє в рукописї Самборини і ширші або коротші перерібки старого апокріфа про вандрівку Богородицї по муках; у наших рукописах маємо дві такі перерібки: в збірцї Кузикевича і в рукописї о. Яремецького Білахевича (дод. XVI, друковано в Житю і Слові II, 81—88, 224—237). Сюди належить також переклад польського твору „Пекелная вѣчность“, що заховав ся нам у двох неповних копіях, у кождій з додатком цїлого ряду леґенд, що також мають темою загробне житє (дод. XVII і XVIII). Ми маємо сьвідоцтва, що власне загробне житє і пекельні кари були улюбленими темами руських проповідників старої дати при кінцї XVIII в. і що ті проповідники помагали собі при проповідях не тілько драстичними упімненями, леґендами і притчами, але також малюнками страшного суду, що часто переходили всякі границї „чемної подоби“, так що аж церковні власти мусїли виступати против них (Записки Наук. тов. ім. Шевченка, т. XXVII, Misc. 10—11).

Нам лишає ся ще сказати декілька слів про вірші і піснї, які в XVIII в. були зложені або розширені на нашій териториї. Головну увагу треба тут звернути на цїкаву пробу, зроблену 1734 р. далеко на заходї в Карпатських горах, на угорськім чи на польськім боцї — сего не можемо сказати напевно, — зложити великий Богогласник, себ то збірку духовних віршів на всї недїлї і сьвята цїлого року, на ріжні чудовні образи і на ріжні пригоди людського житя. О скілько можемо догадувати ся, ся збірка складала са з трьох а може й більше частей. Із першої з них, яку мав у руках о. Петрушевич і про котру каже (Литературный Сборникъ Матицы 1886, ст. 190), що вона знаходить ся при церкві в Малім Липнику, Попрадського деканату, Шариського комітату, ми привели пісню про Клокочівський образ. Із с. Камяної в грибівськім повітї ми одержали недавно третю часть тої самої збірки (дод. XIX), відки також подаємо пісню про Київобратську ікону Божої матери. Маючи в руках тілько сю одну частину сего Карпаторуського Богогласника з 1734 р. ми можемо

сказати, що загалом його вартість дуже невелика. Пісні зложені переважно (з невеликими виїмками) церковною мовою, без теплого чутя і без поетичного таланту; вони сухі і шабльонові, а коли перекладені з польського, то переклад слабий. Виїмків не богато, та до них треба зачислити пісню про Новосамбірську ікону Божої Матери; ся пісня зложена популярним розміром, мовою досить близькою до народньої і визначає ся простотою і ясністю вислову і щирим чутєм; як звісно, вона війшла й до почаївського Богогласника з 1790 р., а на Угорській Руси була з невеличкою зміною в тексті приложена до Повчанської ікони Божої Матери (див. дод. XXI, 35).

До віршів нецерковного змісту, зложених, а бодай тілько розповсюджених на нашій території в XVIII в., належить „Пѣснь о свѣтѣ“, як вона названа в рукописі о. Теодора Поповича, або „Пѣснь о плачливомъ житіи бѣдного студента“, як вона називаєть ся в рукописній збірці пісень і віршів, списаній 1759 р. Дмитром Левковським; ся збірка, як подає о. Петрушевич (op. cit. 211), тепер в капітульній бібліотеці в Перемишлі. Автор нашої вірші в акростиху називає себе Александром Падальським. Що його вірша була розповсюджена широко в наших горах, се доказує ще одна її копія, яку сими днями надіслав мені о. Зубрицький із Мшанця Староміського пов., копія цікава тим, що текст вірші тут далеко сильнійше, ніж у копії Поповича, закрашений признаками гірського диялєкту (дод. VIII, варіянти).

Загалом треба сказати, що в XVIII в. чим далі до його кінця, тим більше переводить ся мода списувати збірки оповідань, житий і т. и., а бере перевагу охота до списуваня пісень і віршів. До нас дійшло велике число сьпіванників, з разу майже виключно духовних, між якими найстарші поки що ті, що були зложені в 1734 р. в західніх Карпатах, а далі з чим раз більшим числом сьвітських пісень. До таких належить мабуть той рукописний збірник, який бачив о. Петрушевич у с. Добрянах коло Стрия і з якого він цитує віршу про війну Москалів з Турками під Хотином 1739 р. (Свод. лѣтоп. 1700—1772 г. стор. 146), хоч на жаль учений автор нічогісінько не сказав про дальший зміст сьпіванника ані про те, коли і де він був списаний; саму віршу зложено правдоподібно в Тернопільщині, бо вона згадує про Буцнівську ікону Матери Божої. З нашої території походить мабуть иньший сьпіванник із XVIII в., що його має о. Петрушевич і з якого він (також не подавши нічого близшого

про рукопис) цитує (op. cit. 226—227) цікаву „Пѣснь свѣцку о Ляхахъ зъ Москалями“, себ то про бійку російського війська з польськими конфедератами в Станіславові 1764 р. Я вже при иньшій нагоді передрукував сю пісню (Житє і Слово II, 274—275), а тут наводжу її ще раз як характерне для нашої території сьвідоцтво про настрій Русинів супроти Поляків перед розбором Польщі.

Гей чи чувавъ хто о Ляховской [славѣ],
котрои достали въ мѣстѣ Станѣславѣ:
якъ почали були мѣсто рабувати,
передъ Москалями мусѣли втѣкати.

Якъ въ кошару вѣвцѣ, такъ ихъ запудили,
а въ Станиславовѣ южъ ихъ осочили.
Москалѣ из жарту почали стриляти,
а Ляхи зо страху почали вмирати.

Ударили з гарматъ, ажъ баня упала
зъ певного костела, тамъ ментрога стала;
выходятъ Ляхи, абы не пустити,
Москаловъ отъ мѣста не могли отбити.

Лечъ не доказали, бо не годни [того]
Москаловъ отбити, хоць ихъ [и] не много;
дали собѣ палоръ на середу рано,
а другимъ Москаломъ въ той часъ знати дано,

Абы на всю нощъ ишли на ратунокъ:
въ той часъ упавъ на нихъ великій фрасунокъ!
Єденъ каже: біймо! десять: утѣкаймо!
а сто каже: всѣ ся Москаломъ поддаймо!

Били ся отъ раня ажъ [мали до] волѣ,
а въ вечеръ зостали въ Москаловъ въ неволѣ.
Любилисте Ляхи ѣсти курій, гусій много,
Седѣтъ же въ неволѣ, не иджте нѣчого.

Такъ Москалѣ вмѣють Ляховъ частовати,
бы ся зарекли больше рабувати:
даютъ мало ѣсти, а ще меньше пити,
щоб ся зарекли больше бунтовъ чинити.

Не забуваймо, що сю віршу складав підданий Польської держави, в якій Москалї в ту пору ґосподарювали per nefas, були простими наїздниками. А тимчасом із вірші виходить, що Поляки грабують своє власне місто, а Москалї приводять їх до порядку, карають їх за ворохобню. Як до дна мусів польський режім перевернути всї правні почутя у своїх підданих, коли на його ґрунтї могла вирости вірша з таким основним поглядом! І не можна сказати, щоб автор вірші був який сьвідомий моска-

льофіл. Ні з чого сего не видно, але йому подобаєть ся очевидно в Москалях той елемент дісціпліни, енерґії і порядку, якого не звик бачити в своїх найблизших зверхниках — Поляках.

Нарешті зазначу, що від самого кінця XVII в. на нашій териториї стрічаємо проби записуваня народніх або напівнароднїх (дворацьких) пісень. Першу таку пробу ми бачили в Старосамбірськім рукописї, з якого Жеґота Павлї виняв текст пісні про здобутє козаками Варни. Коло половини XVIII в. знаходимо одну коротеньку пісеньку записану на марґінесї Дрогобицького рукописного збірника, зложеного в значній мірі церковною мовою (дод. XIX), а з Калуського пов. маємо уривок більшої рукописної збірки пісень і віршів (дод. XXIII), на жаль уривок дуже дрібний і не повний. Анальоґічні явища бачимо також у північній Угорщині, де Клокочівська пісня певно не була першою, а в XVIII в. бачимо дальші проби сьпіванників (дод. XXI і XXII), складаних по части оріґінально, по части на взір Почаївського Богогласника.

І ще одно явище варто уваги в Карпаторуських рукописах XVIII в. Разом з зацікавленєм до есхатольоґії, до повістей про загробне житє і конець сьвіта, до чудес і леґенд — росте також серед простого народа охота до ворожби, примівок і т. и. штук, і духовні силкують ся заспокоїти й сю „інтеллектуальну“ потребу. В рукописї Т. Поповича бачимо перероблені по народньому молитви та віруваня про бжоли; тамже знаходять ся й иньші памятки старої маґічної літератури, як ось: „Книга звѣздочетства“, себ то стара „остронумія“, ворожба при хорих і т. и. В рукописї Яремецького-Білахевича знаходимо (правда, по церковному) старі апокріфічні твори: Громникъ, Рождественникъ, Путникъ і т. и., хоч також досить змодернізовані що до змісту. А російський учений Петров знайшов на Угорській Руси богату збірку апокріфічних молитов і замовлянь, зложених народньою мовою і списаних ще в початку XVIII в., бо коло 1707 р.[1]). Крім чародійських молитов і примівок знаходимо тут також „Въорожку святыхъ апостолъ“, те, що над Черемошем називало ся Раздакъ (у мене є копія з рукопису зладженого кутським міщанином Рендиґевичем у 1842 р.), а в Московщині Рафлї. Крил. Петрушевич догадуєть ся, що сей рукопис — копія з якоїсь збірки зло-

[1]) Вони опублїковані в „Журналѣ минист. нар. просвѣщенія“ 1892 р. Тілько відтам довідались про сю памятку Угроруси і передрукували її в ч. 21—24 „Угрор. Листка“ 1892 р.

женої в Галицькій Руси і додає, що подібна рукописна збірка, якою в прикарпатських сторонах користували ся наші малоосьвічені сьвященники, находить ся також у митрополітальній бібліотеці у Львові.

На сьому я міг би й скінчити свої уваги. Але тут насуваєть ся питанє: який був конець сього письменства? Чи підготовило воно терен для нової народньої літератури, чи перетворило ся орґанічно в нові, висші форми? В тім то й наше нещастє, що від довгих сот літ усї гарні початки нашого розвою рвали ся і нові поколїня завсїгди мусїли зачинати на ново, мусїли боєм здобувати терени завойовані вже давно їх предками, а потім знов утрачені Бог зна яким фаталїзмом. Так було й сим разом. Оте досить широке і досить живе письменство, якого істнованє посьвідчують описані тут рукописи, та яке правдоподібно було далеко богатше і ріжнороднїйше, ніж ми можемо міркувати з тих шматочків, що дійшли до нас, — при кінцї XVIII в. вже було в такім упадку, що майже зовсїм не заважило на вазї нашого розвою, коли приходило ся шукати для него нових доріг. Як звісно, в ту пору з волї австрийського цїсаря повстають для Русинів висші школи, волею цїсаря Русини повинні просьвічати ся lingua patria; але серед сьвітлїйших Русинів затратило ся розумінє, що се таке та lingua patria, затратила ся тямка про ту довгу письменську дїяльність, що з кінця XVI в. силкувала ся ввести в письменство живу мову простого люду. І хоча ще 1790 р. Ставропігійське Братство в своїм Букварі подає „Свѣтску політику“ майже чистою народньою мовою, то вчені професори на львівськім „руськім“ унїверситетї мучать ся викладаючи важкою церковщиною, пишуть по польськи, по латинї, по нїмецьки, навіть по французьки, але по свойому не вміють. Вихованцї того унїверситету силкують ся внести церковщину навіть у елементарне навчанє по селах, як прим. о. Н. Щавінський, котрий у р. 1814 складає „Бꙋкварь славен'скаго ѧзыка родꙋ Россїѧномꙋ“, або як пише докладнїйше в другім титулї „Бꙋкварь славен'скаго ѧзика, чтенїѧ и писанїѧ, къ бл҃гопотрѣбное поꙋченїе и полезное рꙋководенїе оучащим сѧ дѣтемъ своимъ и парохїѧнъ, изданъ ѿ ієрея Шаѣ'ки'скаго Николаѧ, пароха Болоховецъ, питающагѡ во Ѧкадемїи Львовской составленной ѿ Іѡсифа II імператора“. Сей буквар не був друкований, рукопис тепер у мене.

Фатальним способом висша просьвіта замісь зблизити Русинів до живого жерела розвитку — народа і його мови, відда-

лила їх від нього, повела інтеліґенцию в обійми Німців, Поляків, Мадяр, а простий народ лишила в темряві, або що найбільше — лишила йому ті старі памятки своєї письменської роботи, які ми оглянули висше і які він зберіг і зберігає й доси. Тілько менше осьвічені, або виємково зорґанізовані одиниці з поміж тої інтеґенциї не порвали звязків з простим народом і його мовою. До таких належав мабуть той Пастелій, мукачівський канонік з кінця XVIII в., що зложив сатиричну віршу на попа, яка заховала ся в відписах у сьпіванниках з додатками иньших дяківських або селянських рук (див. дод. XXII, 36). Який контраст до него творить иньший церковний угроруський достойник, Гр. Таркович, що 1805 р. складає віршу на честь палятина архикнязя Йосифа і в ній виризно відрікає ся простої мови, простого віршованя:

Бо где рыкъ,
бечъ, бунчъ, крикъ,
звукъ, квакъ, кликъ,
тамъ не милъ ликъ;
за Ладу, Коляду, Лелію, Русалки
тамъ гнусны пѣсенки и просты пищалки —

і вказує новій поезиї одиноко гідні теми — або „Невску нимфу плакати“, або „колѣномъ и сердцемъ дати поклон глубокій“ будапештенському князеви [1]).

Запізнені екземпляри старомоднїх віршарів бачимо ще в XIX в. не тілько серед селян і сільських дяків (приміри їх віршів див. Житє і Слово II, стор. 222 — 224), але й серед сьвященників таких, як ось о. Ферлеєвич у Товтрах на Буковині, котрого Пѣсни и псальмы (дод. XXIV) були навіть друковані, або як Степан Шепедій у скільських горах, котрого „Історіостїх“ і иньші вірші були опублїковані мною (Записки XI, Misc. 3—14).

Але такі проби в XIX в. були ще менше популярні, ніж уперед і не мали ніякого впливу на суспільність. Обхідною дорогою через польський романтизм і чеський панслявізм дійшли деякі талановиті Русини до нового зближеня з рідним народом, поклали в 30-их роках основи нової народньої літератури. Карпатська територія дала тому новому рухови талановитого співробітника в особі Вагилевича, потім иньших у Миколї Устияновичу, Антонї Могильницькім, Йосафатї Кобринськім, а в другій половині XIX в. видала Юрия Федьковича, поета і новеліста,

[1]) Див. Житє і Слово III, 462 — 463. Початок вірші Тарковича, надрукованої тут із паперів Осипа Левіцького, був надрукований ним у його Граматиці 1834, ст. 190.

першого з Карпаторусів, у котрого писанях такий Европеєць як Турґенєв міг добачити справжнє „жерело живої води“ [1]).

Забуті і погорджені письменними Русинами памятки старого Карпаторуського письменства знайшли захист під стріхами простих селян, убогих дяків та стародавнїх сільських учителїв; там і доси вони читають ся і будять у вбогих душах небуденні думки, часом висші, чистїйші пориви. Але від початку XIX в. і тут ґрунт для розвою сего письменства був підкопаний. Доля пхнула всю масу нашого народа на нові шляхи, якими вона мусить іти наперед, чи хоче чи не хоче. Появили ся для простого люду такі перспективи, такі можности, про які вперед нікому й не снило ся. Можність забезпеченого правного становища супроти пана, можність осьвіти і сполучених з нею ширших прав, можність економічної незалежности, национальної рівноправности, громадської автономії, социяльної рівности — все се величезні поля діяльности і сама присутність їх мусїла зробити великий вплив на народню душу, на весь склад її ідей. Тим новим ідеям, новим потребам те старе письменство зовсїм не відповідало і ми не без зачудуваня бачимо, як часом нові народнї змаганя мов у старій масцї виступають у формах вироблених сим старим письменством, як ось приміром ся писана кирилицею з титлами просьба селян покутського села Залуча „над Черемшов“ з 1840 р. (дод. XXV), котрої автори з таким притиском допрошують ся, „аби наша наука в школѣ для наших дѣтей на завше була“. Pium desiderium Русинів і до нинї!

---

[1]) Див. лист Турґенєва до Драгоманова, Зоря 1885, стор. 248.

ДОДАТОК.

I. Другий лист небесний.

Отсей рідкий апокріф заховав ся і в иньших рукописах (пор. Архим. Леонидъ, Описаніе рукописей гр. Уварова IV, 254), але у нас був пізнїйше зовсїм забутий. Я віднайшов його на марґінесах старої празничної Минеї, писаної в рр. 1570—1571 у с. Страшевичах, нинїшнього Самбірського пов. для перемиського епископа Антона Радловського, як довідуємо ся із вкладної записки на марґінесах кількох початкових карток, передрукованої далї в додатку до сього тексту. Загалом сей рукопис варт близшої уваги, бо, як бачимо з тої вкладної, крім минейних відправ у ньому подано також короткі поученя на відповідні празники, значить, була би се проба зробити щось посереднє між Минеєю і Учительним євангелиєм. Оправа сеї книги дуже стара, правдоподібно зладжена ще в XVI в.; отже важно те, що написаний на марґінесї незугарним полууставом апокріф богато потерпів підчас оправлюваня, бо деякі рядки зовсїм пообрізувано, иньші втратили конець. Значить, апокріф був написаний ще заким книгу дано до оправи. Пізнїйше, коли рукопис був уживаний у церкві, якась благочестива рука повишкрябувала тут і там букви і цїлі слова, а бачучи, що не може впорати ся з цїлістю, яку рада була зовсїм знївечити, позалїплювала обрізками паперу ті марґінеси, де був апокріф. У такім станї рукопис дістав ся до бібліотеки Оссолїнських (ркпс. ч. 3617) і менї прийшло ся відмочуючи наклиєний папір відкрити схований під ним апокріф.

Menses (september-august) 526 k. pol XVI-k

Во їмѧ Ѡц҃а и҃ Сн҃а и҃ ст҃аго Дх҃а аминь.

Сїѧ ст҃аѧ епистолїѧ Гд҃а Бг҃а и҃ Спас[а] нашего по законꙋ влд҃чнемꙋ поданнаѧ. Ѿ нбесъ на землю ꙋпалъ камень малий во градѣ ст҃ом Іерс҃[лимѣ] во ст҃омъ Сїѡнѣ. Оупалъ камень съ нбсь, маль быст[ь] видениемъ, и не бистъ таковогo чл҃ка, аби его мѣлъ ѿ землѧ воздвигнꙋти. Въ тоий [sic!] час ст҃ый патрїарха бл҃женыи Іѡаникїй во ст҃омъ градѣ Іерслимѣ и во всей Палестинстѣй странѣ, собравши сѧ митрополити и епскпи и всѧ священники [и] дїакони оучинили молбꙋ великꙋю ко Гд҃ꙋ Бг҃ꙋ съ всеноц[ни]мъ [бдѣ]нїемъ три дни и три ноци. и во третий день снийде голо[с съ н]бсь надь камень сей и тогда патрїа[р]ха взалъ [sic!] камень [рꙋк]ою своею и ѡбачилъ в немъ такое писанїе, слова ст҃ый [мо]ѧчи:

„Язъ есмь вамъ послалъ ѐстерѣгаючи вас, [дл]ѧ покаанїа вашего, хр҃тїане, и дрꙋгꙋю епистолию, [пон]еже ѐ першой не покаѧлисте сѧ, ꙗкъ повелению быс[ть]. [пр]иказано, и не хотѣли ѐсте слꙋхати слова мои бж҃ественыи. [и] длѧ того послахъ на вас карности: ꙗзики погани [ва]с поплѣнѧть, повѧжꙋть, в неволю поберꙋть [и по]провадѧть. и не ѡвернꙋлисте сѧ ѿ злихъ оучинковъ своихъ и не пошли есте дорогою правою, и слова ст҃їи [е]ѵ҃анґїи [мб. ев҃анґельскїи] не хотѣли есте слꙋхати. ꙗкомъ самь мовиль: [нбо и] земьла [sic!] мимоидет, а слова мои не мимоидꙋть [до] вѣка. ничтоже повеленїй моих не радите и тꙋю [епистоли]ю не чтите, не ст҃ите. и за то пꙋщꙋ на васъ зими и вѣтри силнїи и громи страшнїи, гради, метѣл[ниц]и великїи, води поточи [sic!] випꙋщꙋ из мат҃ки земной, [. . .] на вас голодъ и смерть лютꙋю, и на все имѣнїе [каше], трасенѧ и многое знаменїе и скрбь, не познали [. . .]ꙗкого лица моего. гнѣвъ мой на вас ес[ть] за злїй [оучин]ки ваша и за стꙋю ндлю. и не вѣсте, смртнїи [чл҃]ци, иже дахъ вамъ на землю всего добра, хлѣба, [вин]а, медꙋ и ѡвощи, всего до ситостыи вашихъ, а ви все [. . .]тѧ вашихъ престꙋпаете, Бг҃а не чтите и не держите [къ чис]тотѣ и в набоженствѣ цр҃ковномъ, але вдалистесѧ [к сѣть] дїаволскꙋю и в дѣла его скверниї, ѡсквернили есте [. . .]. и за то восхотѣх погꙋбити всю землю [. . .] земнї, и древа ваша посꙋшꙋ и ѿимꙋ ѿ вас водꙋ и не бꙋдете м[али] что пити. и вседꙋ [sic!] на вас все злое, иж не храните повеленїй моих. Ѡчества моего вѣчнаго не стережете. ѿ ней[. . .]шливїй чловец[и] и многопохотлив[їи] и лживїи! ненави[дите], един дрꙋгомꙋ пригодѣ радꙋе[те] сѧ и един дрꙋг[ого] ѿклеветꙋете. [. . .] вас ждеть мꙋк[а] вѣчнаѧ и оу[. . .] не вспомага[ете] и не жалꙋете и мѧсти на ни[цих] не маете, си[ротам] кривдꙋ чинит[е], горшї есте ѿ поган,

иж н[е маютъ] закона, й то[. . .] по законꙋ свом[ꙋ] мастъ чинѧтъ. а ꙗ вам' зак[онъ] даль, а ви е[го] не держите, але ѡскверн[ени] есте нечестьми [?] вашими [тай]ними, и нез[наете] ѻкаѧнніи и прѣщеннїи [ꙗко] азъ въ стꙋю ндлю послах архагґла Гавриїла въ Назаредъ благовѣстити мтри моеи пречистои ѻ нарожденїи моемъ, в ндлю рождество мое было, [в ндлю воскрнїе] [k. 356 r.] из мертвыхъ, й Ѧдама ѡ ада извед[охъ], в ндлю вознес[енїе] мое на нбо бысть, в ндлю дахъ вам закон пророком Моусеѡм на горѣ синайской [. . гор]шї есте ѡ поган. не вѣсте, окаѧнїи, иж ндлю бꙋдꙋ сꙋди[ти жи]вимь й мертвимь, и ввесъ свѣтъ, и воздам комꙋждо [по д]ѣлом его: ꙗк кто заслꙋжитъ, такъ й заплатꙋ возметъ. [кот]орїй добрїй по законꙋ моемꙋ, й за то их бꙋдꙋ звати [на п]равицꙋ мою й во црство їх прїмꙋ, а которїй чинїли [sic!] [злїй] дѣла, ꙗ ѡженꙋ их ѡ себе, коли оуслишат глас мой великий [и ст]рашныи во ꙋши всѣмъ: ѡтидѣте ѡ мене [нер]адївїй во мꙋкꙋ вѣчнꙋю, во мѣсто дїаволе, тамъ житїе [ваш]е во градѣ дїаволском съ погани творѧщими [зл]а. азъ же кленꙋ сѧ вам десницею моею вѣчною [вис]окою й прстолом моим пречстим: аще не оставите сѧ [злос]ти вашихъ, пошлю на васъ страх й трепет великї. [В ст]ꙋю неделю аще которїй чѧкъ безпамѧтливїй [. . .]юни не ѡставит дѣло свое в сꙋботꙋ ѡ девѧтаго часа до понеделка восходъ сонца, да бꙋдеть проклѧтъ. [Вт]о оучинитъ безаконство и грѣ[х]ъ законопрестꙋпний [во] стыѧ дни, в ндлю, в средꙋ й в пѧтокъ. [в к]оторїи стїа дни претерпѣлем распѧтїѧ й смрть [лют]ꙋю, таковїй бꙋдеть проклѧт. Глю вам: чтите ндлю, пѧтницꙋ и средꙋ в чистотѣ й в добром хотѣнїи, [мол]ите сѧ й в млитвах набжне пребывайте. тими бо [мтвами] викаките сѧ ѡ ада й дам вам радость на дши [и на] тѣлѣ, и землю во сладкꙋю пищꙋ, всѣх блгъ [земних] до ситостий вашихъ. Глю вам: в средꙋ й в пѧток [рыбы] да не ꙗсте, а мѣнов[и]те во пости стыѧ взаконенниѧ [. . .]им в празники гскїѧ й престыѧ Бца. аще кто [ꙗст в ср]едꙋ й пѧтокъ рибы, разорѧетъ црковъ [. . . . .] анадема ѡ оца моего нбснаго [. . .] мтре моеѧ [попаленъ] бꙋдетъ ѡгнем' несогараемим'. да разꙋмете, коли би ви днй стыи взаконенніи й праздники благословенїи молитвами и пѣнїем црковним препровождаите тїи дни ст[. . .], глю вамъ, и к[ле]нꙋ сѧ престо[лом] мойм стым, же юж ѡ сего [дне] не пошлю вам третꙋю епистолїю таковꙋю, ꙗ[ко сїю]. аще не покает[е сѧ], ѡтверзꙋ нбо и пролие на [вас] дождъ съ к[. . .] наваным[. . .] февралѧ. и сожжꙋ всѧк[. . .] земнїи. и пак[и] пошлю на вас дождъ съ кро[вїю] й ѡгнемъ, и пож[ж]ет ѡгнь

ѿ ли[ца] всеѧ землѧ. ѝ паки пошлю на вас звѣрей [. . . .]
и живих вас пойдѧть. ѝ ѿимꙋ ѿ вас лꙋча солнечнаѧ свѣта сего,
и бꙋдет темность вели[каѧ] ѝ не бꙋдете видѣти [. . . . .]. по-
шлю на вас громи страшнїи со нѣсъ и блискавицѣ, [а]би есте по-
горѣли. тогда бꙋдете ѿтконовати греби мертвимь и плакати
начнете: востаните, [оу]мерлїи, видите [. . .]реше не може
[. . . . .] терпѣти [. . . . .]оценнѧ Гднѧ [. . . . .]ими мы
[. . .] гробы ваша [. . .] тамо погребем [. . .] юж не можем
[. . те]рпѣти [. . .]сти ѝ преще[нїѧ] Гднѧ [. . .] посла Гдь
[за] злость нашꙋ [. . . .]омо учинїли [. . . .] да плачемъ
[вели]кимъ и горкимъ [. . . . .]тъ ридати [. . . .]ла нако
[? sic !] [. . .] тогда ѿверꙋ [лиц]е свое ѿ вас [. . .] бꙋдꙋ васъ
[ка]рати до вѣка [. . .] же оучинїли [. . .] а злыи и лживїи
и строптивїи, не любите [еди]нъ дрꙋгаго. загꙋблю вас на вѣки
ѝ прийдете [. . . . .] и загибели и в' чꙋжоложнїки и чꙋжол[ож]-
ницѣ. ѻ горе вам! Злимъ пꙋтем есте пошлы ꙗкъ [. . .] дом-
лане ол[. . .] вас ждет [. . .] пѣнязѣ да[. . .] и такъ [. . .]
чꙋжолжство [. . .] набиваете [. . го]ре вамъ, оскв[ерни]ли есте
з[акон] бжїи и црко[. . .]ѻвии загꙋб[. . .] заплатꙋ и [. .]
оубогих ли[шаете,] сироть не ж[алꙋе]те и крив[ди] имъ чинит[е . .]
зотов[. .] мꙋ[. . .] закон [. . .] дахъ. П[. . .] црквн
[. . .] а ви его [. . .] црков [. . .] стꙋ [. . .] на омите
грѣховь ваших, слꙋха[. . .] един дрꙋгомꙋ [. . .] до ѻконъ,
и все есте на ворожкахъ и волхвахъ и всѧ [сн]ла дїавол[с]каѧ
[. . .]нїте лѣпше [би] сѧ таковом[мꙋ] чѧкꙋ [не ро]дити. О го-
[ре в]ам, безако[нни!] чемꙋ [не ст]рахаете сѧ [. . .]са не росѧ-
[дет]ъ землѧ [и по]жрет васъ [. . . . .] непоздержанїѧ
вашего, недобрїи, хитъланїи, нищи[. . .] гордий, неблагодарнїи.
видите тихаго чѧка и правого срдца и про[ста]го, а вы его оуязв-
лѧете и з него сїа насмѣваете и шидите, един на дрꙋгого при-
[сѧга]ете име[нем] моим, [кле нете сѧ [ѧк] старїи т[акъ] моло-
дїи [не]престанно. Злостїй вашиx [. . .] цркви [. . .] стыѧ
оз[. . .]шаите [. . .] и рано д[. . .] оуставаите на мѧтвꙋ,
на оубогихь мѧсть маите ѝ жалите ихъ. о горе томꙋ, иж [. . . . .]
злословить или оукаржеть черница. О горе то[м]ꙋ, иже [зло]словить
гсдна свого дховнаго! ꙗк' сѧ емꙋ [. . .]еста незапа[. . .] ѡни
во сꙋть [. . .]нїи Гдви [. . .]кдꙋ стаго [. . .]она повѣ[даю]ть
не попоу[. . .]лет [. . .]ко но [. . .]ца Ха [. црк]овь стꙋю
[ѡ гор]е томꙋ [. . .] ѿсꙋждает [. . .]ицаи [. . .]ши болшаго,
[ст]аршаго, [. . .]соваго [. . .] всѧде сѧ [. . .] гроба [. . .]
звѣ[ра л]ютаго, и не вѣритъ во стꙋю цркновь и Троицꙋ [. . .]ого

томꙋ [. . .] ж..лими [. . . . .] или крстным сномъ своимъ и кревними своими.

Не менше цїкава з язикового погляду, а важна для означеня часу і місця написаня сеї Минеї вкладна, написана гарним курсивом на марґ. над текстом на картах 2—13, по обох боках кождої картки, всюди по одному рядкови; на жаль у однім місцї бракує одної або двох карток, так що і вкладна дійшла до нас неповна. Ось що читаємо в нїй:

Исписаны бы сиꙗ книгы в селѣ и в дворѣ епїсньском в Страшевичах при Антонии Радлꙡвском) епнѣ премиском и самборском, на имꙗ Минеи избранныи обѣ боукатѣ. септеврыи мць, в немже е е. мць и в каждой слоужбѣ на седмой пѣсни на Гдьскꙗ празникы поꙋченїꙗ дшеполезнꙗ, а на памꙗти стых оугодник божїих житїꙗ их. И другаꙗ боуката мць февроуар, въ немже е з-мь мць и на седмои пѣсни поꙋченїꙗ ꙗко и въ першеи, и ѡбщина на зади книгы. И тыж в тыи часы и рокы ꙗко по въплъщени Сна Божїа из пречтыꙗ его Бгѡмтре тисꙗча пꙗт сотъ седмь десꙗтого и седмьдесꙗть пръвого бы глад велкыи по всеи тои земли. а в третии годь поѣтрꙗ моровы немалы. И в томже роцѣ ꙗфов. престави сꙗ Жигмонть Авгоусть велкыи крал полскыи и не бы кралꙗ цѣлыи год, аж был вчинен сеим велкыи на ѡбиранꙗ кралꙗ в Варшавѣ и там сꙗ зезволили вшитци пнове едносталне на францезского Индриха кнꙗжа Анделгавенске и послы по него выправили, аби его на крꙋлев [далї бракує картки рукоп.] Хва Димитрїꙗ а также абы тыꙗ книгы вышше писаныѣ не были ѡдалены ѡ тоꙗ црве стыꙗ. И кто бы ихъ маль ѡдалити ꙗким колвек ѡбычаем, то хочꙋ соуд с ним имати пред Гдемь Бгѡм въ ден страшнаго Ег[о] соудиця, и на нем да будет клꙗтва стых ѡць тиї. иже въ Никеи.

II. Данилівське (угроруське) Учительне евангелиє.

Рукопис сего твору, писаний у XVII в. на грубім, тривкім папері in folio, переважно одною рукою, тілько деякі прогалини доповнила якась друга рука, гарним, грубим полууставом, з киноварними титулами і декуди з орнаментами на чолї уступів. Книга складає ся нинї з 233 карт, переважно дуже добре захованих, з широкими марґінесами, що почорнїли по краях. На однїй сторонї

пересічно 29 рядків, на горі жива паґінация, кустодів нема. Початок рукопису затратив ся; бракує, як видно з нумерациї кватерніонів, з переду 16 карток; декілька карток бракує також у середині і при кінці. Оправа і паґінация нові. Книжка належала, як видно із вкладної, що буде наведена далї, від 1723 р. до церкви в Данилові, у північній Угорщині, Ось її зміст:

1. Недѣлѧ ѡ блѫдномъ сн҃ꙋ (стор. 1 — 5), без початку і кінця.

2. Недѣлѧ сыропоуст. (стор. 5—7), без початку.

3. Недѣлѧ первѧѧ ст҃аго поста, єв҃лїе ѿ Ї҆ѡана зач. е҃. (стор. 7—12).

4. Недѣлѧ в҃-ѧ ст҃аго поста, єв҃лїе ѿ Марка зач. з҃. (стор. 12—16).

5. В недѣлю г҃. крестопоклонн҃ꙋю, єв҃лїе ѿ Марка зачало лз҃. (стор. 17—24), оповіданє про старозавітні події, що означали хрест (Мойсеєва палиця, вода з каменя, мідяна гадюка, дерево в водах Мерри), далї згадано про хрестове видїнє Константина. Хрест названо гербом Сина божого.

6. В недѣлю д҃. ст҃го поста, єв҃лїе ѿ Марка зач. м҃. (стор. 25—34). Виривок із сего казаня про те, як диявол спокушував апостолів, щоб зрадили Ісуса, був надрукований (Памятки II, 220—221).

7. Недѣлѧ е҃. ст҃го пѡста, єв҃лїе ѿ Мар҃. зач. мз҃. (стор. 34—40).

8. В сꙋботꙋ Лазорекꙋ ст҃го поста, єв҃лїе ѿ Ї҆ѡана зачало лд҃. (стор. 40—46). Виривок із сего казаня про Лазареве епископство в Кипрі був надрукований (Памятки II, 348—349).

9. В недѣлю цвѣтн҃ꙋ на ꙋвѣханїе Г҃а нашего Ї҆с Х҃а, єв҃лїе ѿ Ї҆ѡана зач. м҃. (стор. 47—54).

10. В нед. свѣтл҃ꙋю пасхи ꙋченїе православнымъ хр҃тїѧнѡм (стор. 54 — 63). Знаходимо тут між иньшим ось який цїкавий уступ: „Боуди вѣдомо всѣмъ православнымъ хр҃тїѧном, ѩже сесѧ свѣтлаѧ недѣлѧ днъ великїй ѝ ст҃ый є҃, понеже ѡ вѣскрнїи Гдни сн҃це зышло ѕ҃-ѝ годины в ночи ѝ стоѧлѡ на костоцѣ два дни, на полѫдни стоѧло г҃. дни, а над вечеромъ стаѧло [sic!] два дни, и про то зовет сѧ великїй днь ѝ не годит сѧ нам хр҃тїѧном нїѧкого дѣла дѣлати в тотѫ недѣлю ст҃оую. а кто бы важилъ сѧ квал'тити тоты дни ст҃ый, да боудетъ проклѧтъ в сїй вѣкъ ѝ во боудꙋщїй. Так' же съ женами не съвокꙋплѧти сѧ, але з радостїю ѝ в чистости ѝ оу на-

бжен'ствѣ прекыкати". Далї оповідаєть ся тут про Ісусів прихід до пекла ось якими словами: „Въскрсь Хс и до ада пришолъ, а передъ его стою матїю йшли два аггелы, Михайлъ и Гаврїилъ, ꙗко л'вы ко противным силамъ, великим голосомъ [зовꙋчи]: „возмѣте сѧ врата вѣчнаѧ, ѿстꙋпите всѣ супротивный власти, съкрꙋшите сѧ врата вѣч'наѧ, засоромѣйте сѧ всѣ супротив'ный супостаты, се бо йде на вас цръ славный и сил'ный, который васъ побѣдит и раздржитъ пан'ство ваше до кон'ца". Єго ради и страх пришолъ на дїавола ѿ црѧ моцъного Ха. Таковое было пришествїе Хво до ада съ страхѡм и ужасомъ и блистанїемъ великимъ. Тогды аггли спѣвали: „възмыте сѧ врата вѣчнаѧ и возмѣте кнѧзи врата ваша и ис корене подвигнѣте, цюби єсте не затворили николи". Тогда аглом спѣвающимъ врата желѣзнаѧ взѧша сѧ и дїаволи засмоутили сѧ, и верѣѧ сътръша сѧ и всѧ ѡснованїѧ темничнаѧ подкизаша сѧ и всѣ слоуги пекельный застѫв'нѣли. и выпол'нило сѧ слово прка Аввакѫма, которое написал [на марг. гл. г.]: „съсѣклъ єси оужасомъ главы сил'ных". Тогда дїаволи ѿвръзоша оуста своѧ и ричали: „кто тамъ цръ славный, що роздржилъ нашѫ дръжавꙋ?" говорили до них всѧ аглъскїа силы: „хочетели оувѣдати црѧ славы? Вѣдайте, Гъ крепокъ и силенъ, который вас извергъ съ нбсъ до ада во безднѫ. Гъ главы ваша съкржилъ въ Іѡрдани. юж ваша моц на вѣки загинѫла, юж ваше моучителъство оупало". сїѧ глщи аглы и взѧли их самого пекел'ного моучителѧ Велзавꙋла и ведѫт его къ Хртоу нбномꙋ црю. и зъвѧзалъ єго Гъ оузами нерѣшимыми и с ним Юдоу Скариѡского, що продалъ Гда Іс Ха. Адам же найпер'шїй чвкъ оуслишалъ, ꙗко Гъ Спсъ йдетъ, которого ѿ вѣка ѡжидали оу мѫках, высвободити их всѣх там боудꙋщихъ въ адѣ, началъ повѣдати всѣм сказаным сїе. Адамоу повѣдающе а Гъ Хс юж к немоу приходитъ, а в ржках несетъ повѣдное ѡржїе крстъ. Адам'же оузрѣв'ши Га прослезил сѧ и жалосно заплакалъ и рече всѣм сѣдѧщим тамо ѿ вѣка: „ѡто южъ Гъ с нами!" Тогда рече Гъ къ Адамоу: „съ лхм твоймъ! въскръшаю тѧ, въстань ѿ тмы, ѡсвѣтилъ тѧ Хс. и всѣмъ моклю вамъ: йзыйдѣте живоущїй во тмѣ". и рече Хс Адамꙋ: „не длѧ того създалъ ємъ тѧ, цюбы зъ адѣ звѧзанъ єси былъ. Тебе ради Адаме сънїйдѡх съ небесъ и тѣло чвче взѧлемъ на себе. Тебе ради Адаме кров свою пролїѧхъ, да тѧ ѡблекꙋ въ прѣвоую ѡдеждѫ. и роукописанїе твоє раздралъ ємъ. Виждъ Адаме гвоздїе, роук и ногъ моих прибитїе и жел'чїю напоенїе, да йзвръгоу бремѧ грѣха твоего из тебе и да разорю лютꙋю смерти

твоеѧ чашоу. На крⷭ҇тѣ оумрѡ҇х и копїемъ проободенъ бы҇х в ребра, ꙗко да твое ребро исцѣлю, ѿ негоже ти създах женоу. Востани Адаме ѡ҇сюдоу ѿ смер'ти во животъ, ѿ тмы во свѣт. ѿ робъства сꙋ слободоу, ѿ темности въ вышнїй Ї҇ерслимъ. ѿ пекла оу райскїй пожитокъ, ѿ землѣ на нбо. И ємъ Гⷭ҇ Бⷢ҇ твой, Адаме, смрⷭ҇ть прїѧл ємъ был за тебе и въскрес ємъ ѿ мрⷭ҇твыхъ, да ѡ҇кладаю живыми и мрⷭ҇твыми". Ѻц҇ь нбный ждетъ ѡв'чате погиб'шого, чини аггелстїи ждоутъ Адама съ радостїю, коли прїидетъ и возыйдетъ к' Бⷢ҇. Чомъ? коли Адамъ сгрѣшилъ в раи, и тогды выгналъ его Гⷭ҇ Бⷢ҇ изъ раѧ, и выгнав'ши его поставилъ ѡгнѧного Херꙋвима на воротѣхъ райскихъ, и там не поущано никого ажъ до воскрнїѧ Хва. Воз'вратил сѧ Херѫвим славы, прⷭ҇тлъ готов, брашно готово, житїе готово, иже ѡко не видѣло и оухо не слышало и на срⷭ҇дце чѧвкоу не възыйде, иже оуготова Бⷢ҇ любѧщим его. Тогда Хⷭ҇ Адама за роукѫ взѧлъ и вывѣлъ его изъ ада, и в'шиткй вышли съ Хрⷭ҇томъ, толко самого премоудраго Соломона лишилъ оу пеклѣ. рече Соломон: „Ги, чомоу мѧ тоут лишаеш?" И рече Хⷭ҇: „далемъ ти моудрость и выйдеш ты моудростїю своею, и лѣпше вѣрити бꙋдеш, иж ѿ мене мꙋдрѡ имаѣшъ". Потом рече Лоуцѣперь цар дїаволъскїй: „Чемоу ты не идеш ѿтол?" и рече Соломон: „Гⷭ҇ прїйде дрѫгїй раз' по мене". рече Лоуциперь: „южъ досыт ми горкой бѣды начинив, царство мое разъдрѫшивъ и всю силоу мою стер. а коли еще бы ималъ прити тоут дроугїй разъ, то юж до конча [sic!] мене погоубитъ и срⷭ҇дце мое расторгнет". имив'ши Соломона и выпхалъ вонъ с пекла. Тогды почалъ Соломон спѣвати: „Прⷭ҇вена еси Бⷢ҇е Дво [и] воплотивый сѧ ис тебе! адъ плѣни сѧ, Адамъ призва сѧ, клѧтва потреби сѧ и Єв'ва свободи сѧ и смрⷭ҇ть оумертви сѧ". а мы тѣмъ поюще възопїемъ: „бⷭ҇вен Бⷢ҇ иже изволивый тако!"

11. В недлю свѣтлꙋю Пасхи на литꙋргїи, єуалїе ѿ Ї҇ѡанна зач. а҃. (стор. 63—79). Переклад евангелия — досить вільний і скорочений, далї оповідане про вихід Жидів із Єгипту, про перехід через Червоне море, про Авраамову жертву, про вибух води з каменя, доконаний Мойсеєм, про 40-денний піст (перший так постив Адам з Євою: „Адам і Єв'ва пръвозданный за престѫпленїемъ заповѣди Бжїей постили сѧ и покоутовали м҃ дни и м҃ нощїй оу рѣцѣ Ї҇ѡрдани голый стоѧчи на камени, а дрꙋгїй каменъ на головѣ дръжали", стор. 72, потім Мойсей на Синаї), далї про мідяного вужа, про чудо Ісуса Навина з сонцем, по чім сказано: Я кды избавитель наш Хⷭ҇ на крⷭ҇тѣ былъ, была тма на вшитокъ свѣтъ за г҃. годины, ѿ ѕ҃-й годины ѳ҃-й слнце не дало

Biblioteka Główna w Kielcach

свѣтлости, за чимъ той велебный днѣ называет сѧ ѿ латины велка ноць“ (стор. 72). Далї згадано про Йону, приведено пророцтва Даниїла і Йосиї про Ісусову смерть, наведено евангельське оповідане про воскресене Ісусове, повторено приведене в попереднім казаню вияснене назви „великдень“ (стор. 77) і закінчено упімненем: „каровати сѧ всѧкого грѣха, то ест оубїйства, блоуда, чаровъ, поткора, безъмѣрнаго пѧн'ства, понеже пѧн'ство вшиткимъ грехом естъ матица“.

12. Ѣ недѣлю Ѳоминꙋ, еуалїе Їѡанна зач. ѣ. (стор. 79—84). Оповідане про сьв. Тому переплїтане науками в родї отсеї: „И вѣроуючи кын'ни ѣсмо добрый оучин'ки чинити, привѣгаючи зо хотю [sic! у теперішнїй нар мові „зо хітю“] до домоу кѫжего ѩзъ ѡфѣрою, с подароун'комъ Гоу Боу избавителеви своемоу за ѿпѫщенїе грѣховъ своих, то ест проскоуров и свѣчею и з ладаном и з алмѫжною оубогимъ, ꙗкъ ти сила заносит“.

13. Недѣлѧ г. по пасцѣ стыхъ мироносиц, еуалїе ѿ Марка зач. ѯд. (стор. 84—89).

14. Ѣ недѣлю д. по пасцѣ о розслабленом, еуалїе ѿ Їѡанна зачало дї. (стор. 89—97). Між иньшим упоминає: „Не надѣй сѧ на бай ани на ворожки, ани тыжъ на ин'шїй розмайтый богинѣ“ і вказуючи, що одних Бог „каретъ хворотою, кварами, фрасоунком“, а иньших пробує, згадує про праведного Йова, що „хоть былъ праведный, напоуцїалъ на него жꙋры, оубоство, коросты, бетеги, але ѡнъ праведный не ходилъ по ворожилѧхъ, не вѣрилъ байлѧмъ“. На стор. 95 читаємо: „Чом видишъ, казда ѿ дерево садовое имаетъ старанѧ, ѿкопоуетъ его, ѡбрѣзоуетъ, нахилѧтъ, щобы право росло, и пакъ присажоуе, солодкое стовпѧ до него покладает, щобы хоснаво было и щобы оурожай добрый принесло“ — інтересне сьвідоцтво про замилуване угорських Русинів того часу в садівництві.

15. Ѣ недѣлю е. по пасцѣ ѡ Самарѧнинѣ, еуе Їѡанна зач. кї. (стор. 98—102). Пять мужів, яких мала Самарянка, що про неї мова в евангелию, то пять книг Мойсеєвих, а шестий муж, то Ісус.

16. Недѣлѧ ѕ-ѧ ѡ слѣпци, еуалїе Їѡанна зач. лд. (стор. 102—107). Про початок Силоамської купелї знаходимо тут ось яке оповідане: „Оу тот час, коли найхали поганый Сарацины на Їерлимъ хотѧчи его звоевати, але не могли, понеже пламен ѡгненый ѡкточик' Їерлимъ и бороникъ, и такъ жаденъ тыхъ поганъ не могли сѧ приближити к немоу, еднак'же водоу ѿнѧли ѿ нихъ были. Їерлимлѧне не маючи воды барзо жалосны и смоутны

были. Тогды прокь Їезекиль вышедши на свое предверіе помолив сѧ Гꙋ Боу, абы имъ водоу далъ, и почалъ копати стоудникъ. и тамъ Бжїимъ повеленїемъ явила имъ вода. А тоты поганє Фворотъ оучинили ѿ Їерлима: єдины сами сѧ поскꙋкли, а дрꙋгихъ ѡгнь попаливъ, и ни єдин не зостав живъ“ (стор. 104). Автор виясняє, відки у людей бере ся слїпота, і твердить, що вона буває двояка: одна йде з того, що люди не сьвяткують неділь і сьвят, не постять, пють, „на пѧтницѣ и на недлѣ из женами съвокоуплѧют сѧ, и про такое безаконство родѧть сѧ дѣти нестаточный, нездоровый, слѣпый, нѣмый, нерозѫмный. Вторая слѣпота, що оу родѣ посагают сѧ, оу кръви, оу близкости, и котрый по заходѣ слнца слюбъ берꙋт, и таковых непослоушных людїй родѧт сѧ имъ дѣти злодѣєве, разбойници, лотри, блоудници, чаровници“ (стор 105—106).

17. В четкѣ ѕ. нед. по пасцѣ, вознесенїе Гне, єуаґеліє ѿ Лꙋк. зач. рдї. пооученїє (стор. 107—111).

18. Недлѧ з. по пасцѣ, єуаґеліє Мд. гл. нѕ. (стор. 111—114). Ті дві картки переписані иньшою рукою і вставлені в книжку так, що конець попереднього слова знаходить ся на стор. 115, але там перечеркнений і на стор 111 переписаний ще раз, очевидно для того, бо перший копіст пропустив одну проповідь (на 7 неділю), даючи на стор. 115 по закінченю слова на Вознесение зараз проповідь на нед. 8.

19. В нед. н-ца поꙋченїе, єуе Іѡ. зач. кз. (стор 115—125). В сю неділю автор має нагоду розвинути науку про сьв. Духа і розвиває її в православнім дусї: „Дхъ стый ѿ Ѻца исходитъ, а на Снѣ почивает“. На 125 стор. в низу на марґінесї підписано старим скорописом: „Во Лукачова Крал. град (?) їюл дї. рок. ахмѕ (1646) — правдоподібно дата написаня книги.

20. Нед. а. всѣх стых єуле Мад. гл. чн. (стор. 126—133).

21. Ндлы в. по всѣх стых єуе Мад. гл. д. (стор. 133—138).

22. Недлѧ г. по всѣх стых, єуаґеліє ѿ Мад. зачало нї. (стор. 138—141). І тут автор між етичними упімненями майже найвисше ставить: „подавай матыню оубогим, до цркви стой ѡфѣрꙋ справедливе ѿдавай Гꙋ Бж, то естъ десѧтиноу з вѣрной працы своей, проскжрꙋ, свѣчж и ладанъ за Фпоущенїе грѣхов своих“ (стор. 141).

23. Нед. д. по всѣх стых, єуе Мад гл. кє. (стор. 142—148), оповідаєть ся про вбійство Авеля і про Авраамову жер-

тву як приклади сильної віри в Бога. Автор пише між иньшими: „Ниш никоторый чоловѣкъ є такій, що из своего ймана шкодѹе дати проскѹрѹ, свѣчѹ и кадило, нежели бы далъ иное што бол'шеє. а хоть рекома про люди дашто мало дастъ, а вѣры до того не мает, то неприятна бѹдет ѡфѣра его“ (стор. 145).

24. Нед. є. по всѣх стых, еуліе Мар. зач. кй. (стор. 149—155).

25. Нед. ѕ. по всѣх стых, еуліе Мд. зач. кд. (стор. 155—159).

26. Нед. з. по всѣх стых, еуліе Мд. зач. лг. (стор. 159—165). Автор завважує, що богато людей у неділю, „егда звоны церковный кличоуть до до домоу бжего“ — „бѣжат по коуплах, по дъзѣх, по ворожках“ (стор. 163).

27. Нед. й. по всѣх стых, еуліе Мд. гл. лй. (стор. 166—171).

28. Недля д. по всѣх святыхъ, еуліе ѿ Мад. зачло нд. (стор. 171—176) Починаючи від стор. 173 на марґ. в низу на стор. 173, 175, 177, 179, 180 і на марґ. з лівого боку здовж сторони 181 і 183 знаходить ся написана курсивом ось яка вкладна: „Вѣдомо чинимо комѹ ѡ том вѣда. належитъ якъ дховномму [sic!] станѹ, такъ ї свѣцкѡмѹ. рабъ Василый Романнѹвъ Василъ ї жоновъ своевъ Олена ї сыном своїмъ Гаврилом ї зъ сыном Штефаномъ ї сыном Симоном, Іѡваном ї зъ Лѹком, ї придали єї до храмѹ стого (перечеркнено: Архистратига) до архиерея Николы. давъ емъ за ню ві. золотых, зовемѹю евангелие ѹчителное, до церкве Данилѹской. А хто бы єї мав ѿдалити ѿ тої церкве, да бѹдет проклят. Анадема Анамарафтѹ. рокѹ ҂аѱкг“. (1723).

29. Нед. ї. по всѣх стых, еуліе Мд. зач. ов. (стор. 177—183). Автор остерігає: „А где вѣры и стобливых оучинковъ не єстъ, то там и Дха стго не є, лиши діяволъское жидло. А мы хрне повин'ны посты стый постити и покоутя чинити за грѣхи нашѣ, а не слоухати тых, котрый ѿстяпили ѿ православной хртіянской вѣры, яко то сятъ Лютры, Калвины, Римляне, Оугъроке, котрый ѿщепили ся ѿ стой вѣры греческой“. (сторона 178).

30. Недля аї. по всѣх стых, еуліе ѿ Мад. зач. оз. (стор. 183—190). На марґ. в низу на стор. 184—185 знаходять ся писані одна курсивом а друга полууставом ріжними руками ось які проби пера: 1) Ласкавый чителникѹ, чити а не клини, ко паперъ оудалъ ся карзо злый недобрый“. 2) „Не виненъ папѣръ

ничого, але чернило было злое недоброе, къпир'васоу треба было болш' до него придати".

31. Недлѧ по всѣхъ стыхъ вї. еуліе ѿ Маѳ. зач. оѳ. (стор. 190—206). Подано 10 заповідей божих, оповідано історию про Данила і Зузанну, далї про вирізане племене Вениямінового за зневажену жінку, при чім автор покликає ся невірно на жерело: кн. Юдит гл. к., хоча се оповідане знаходить ся в кн. Судий гл. XIX—XXI. Звісне евангельське місце автор толкує: „подобнѣше поворозови скрѹзѣ иглѧное оуше пройти", а на стор. 203 на марґ. остерігає перед „хѹлою геретическою" що до нешанованя образів і покликає ся на Марґарит mS.

32. Недлѧ гї. по всѣхъ стыхъ, еуліе Маѳ. зач. нз. (стор. 206—216). Автор згадує про зруйноване Жидів Титом і їх розсипане по сьвітї, „такъ што ни мѣста своего, ни городѹ, ни кметїй своих межи нами хрїтїаны не могѹт имати на кѣки" (стор. 210—211); нарікає далї, „що ни к' едном народѣ такого безчестїѧ не є, ꙗк межи нашим рѹскимъ народом, що на свой оучителѣ ѡ их чести никоус не смотрѧт; хот бы межи ними аґґлъ з неба был, еще бы им не догодилъ" (стор. 212). По думцї автора „за що юж и нас Гь Бь покорталъ и карет, то естъ злыми панами и неоурожаем поля и ин'шими розмаитыми карностями" (стор. 213). „Можеш то кождый зрозѹмѣти — говорить він далї — видячи, што сѧ дѣетъ межи нашимъ народом рѹским, иж Гь Бь оузѧл оу них црство и пан'ство, а придал латинѣ, котрый своих оучители честѹют и имъ потребности и заслѹги платѧт ꙗко оучителем и слоугам бжїимъ" (стор. 213). Як бачимо, автор уміє вдарити навіть у патріотичну струну, коли йому того треба і очевидно числить на симпатичний відгук у серцях слухачів.

33. Недлѧ дї. по всѣхъ стыхъ, еуліе ѿ Маѳ. зач. гл. пѳ. (стор. 217—224).

34. Недлѧ еї. по всѣхъ стыхъ, еуліе ѿ Маѳ. зачало гл. св. (стор 229—231). Цікавий тут отсей уступ: „Коли прїйдет недлѧ или празник ин'шїй бжїй, то мы его не перепровадимо на бжїй хвалѣ, але май мыслимо, ꙗкъ бы един дрѹгого даꙗкъ спотварити, правотити, ал'бо оу карты грати а на том вшиток днь стратити" (стор. 227). Здаєть ся, що гра в карти вже тодї була розповсюджена по угро-руських селах, бо проповідник виступає проти неї й далї: „И дїѧвол з давна сѧ наоучилъ и оучит сѧ, ꙗк' бы хвалѹ бжїю знищити, и так'жей вымислилъ против четырех еуліистов свою еулію четверой

масти, то є ѡ ны́х проклѧтыхъ кар'товъ, штобы так'же люди ловили и до своего пан'ства приводили, до пекла вѣчного. Може то кождый видѣти, що колше такихъ, котрый кшиток днь тот ст҃ый недѣлный стравѧть при написѣ шатан'скомъ, нѣж при словѣ бж҃оум" (стор. 228).

35. Недѣлѧ ѕ҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Мад. зач. гл. еі҃. (стор. 231—238).

36. Недѣлѧ зі҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Мад. гл. ѯв҃. (стор. 239—242).

37. Недѣлѧ ѳі҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє Лук. гл. зі҃. (стор. 243—247).

38. Недѣлѧ ді҃, по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лѹк. зач. кѕ. (стор. 247—250).

39. Нед. к҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лук. зач. л҃. (стор. 251—254).

40. Недѣлѧ ка҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоук. глав. ле҃. (стор. 254—258).

41. Недѣлѧ кв҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Луки зач. пг҃. (стор. 258—262).

42. Недѣлѧ кг҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоуки зач. лп҃. (стор. 262—265).

43. Недѣлѧ кд҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лѹк. зачало лд҃. (266—269).

44. Недѣлѧ ке҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоуки глав. нг҃. (стор. 269—274).

45. Недѣлѧ кѕ. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоуки гл. ѯѕ. (стор. 275—280).

46. Недѣлѧ кз҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоук. зач. оа҃. (стор, 280—284).

47. Недѣлѧ ки҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоук. зач. гл. г҃. (стор. 284—293).

48. Недѣлѧ кд҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоуки глав. пе҃. (стор. 294—300). Подано 20 причин сьвяткованя недїлї; упоминає „не вдаючи сѧ оу скѣцькїй баснѣ" ходити в недїлю до церкви „изъ ѡфѣрою ведлѹгъ можности своей, изъ свѣчею и проскѹрою и зъ ладаномъ и ал'мѫж'ною оубогим за свое ѿпѫщеніе грѣхок" (стор. 297).

49. Недѣлѧ л҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоуки зачало се҃. глав. г҃. (стор. 301—303).

50. Недѣлѧ ла҃. по всѣхъ ст҃ыхъ, євлїє ѿ Лоуки зач. чг҃. (стор. 304—308).

51. Недѣлѧ лв. по всѣхъ стыхъ, євлїє Лук. зач. сд. (стор. 308—311).

52. Недѣлѧ лг. євлїє Лвк. зач. чд. (стор. 312—316).

53. Мца сентеврїѧ на рождество пртыѧ Бїа поученїє ко православным хртїѧном. Гй бл҃ви Ѡче (стор. 317—322), апокріф, друковано, див. Памятки II, 98—100.

54. Мца тогож дї. въздвиженїє чтнаго крта Гнѧ (стор. 322—327), оповіданє про віднайденє сьв. хреста Єленою.

55. Мца ѡктоврїа кѕ. стрть стго мчка Дом[и]трїѧ (стор. 327—329), по церковному.

56. Мца тогож въ кй. стрть й оумвченїє стои Парасковеи. Гй бл҃ви Ѡче (стор. 330—344), по церковному.

57. Мца ноєв. й. събор архаггла Михаила (стор. 338—343), по церковному, оповідано між иньшим чудо в Хонї (тут се місце названо Єрихоном).

58. Мца тогож ка. Оуведенїє пртыѧ Бца, бл҃ви Ѡче (стор. 343—346), друковано Памятки II, 101—102.

59. Мца декврїѧ, стрть стои мчнцѣ Варвары (стор. 346—350), по церковному.

60 Мца тогож в днь ѕ. чждо стго Николы (стор. 350—352), по церковному, оповідано чудо про Димитрия уратованого з моря і про трьох мужів уратованих від меча.

61. Мца декеврїа въ кє. днь на рождество Гда нш҃его Їв Ха, євлїє, которое рачил ѡзнаймити Гь наш Їс Хс стым євлистомъ Мд. зач. а. (стор. 353—373). Уступи сеї проповіди друковані, див. Памятки II, 112 — 116.

62. На днь крещенїѧ великого Га йшего Їс Ха наоука православным хртїѧном мовѧчи (стор. 373—384).

63. Мца февралїа в. днь стрѣтенїє Гда нашего Їв Ха, поученїє къ православным хртїѧном (стор. 384—387).

64. На днь стго веселого благовѣщенїѧ стои пречстои Бци наоукаѥ ѡписана хртїѧном, чти євлїє, хочеш ли в тетрѣ (стор. 387—395).

65. Мца апр. кг. стрть стго мчка Хва Геѡргїѧ Ѡ црѧ Деклитїѧна (стор. 396—405).

66. Поученїє на днь стых верховных апл҃ъ Петра й Павла ко православным хїтїѧном. Бл҃ви Ѡче (стор. 405—412).

67. На днь стго пррка Їлїй слово ѥ къ наоученїю хїтїѧном (412—416).

68. На дн҃ь ст҃го преображенна великаго Гд҃а Бг҃а и сп҃са н҃шего Іс҃а Хр҃а, наука правосл. хр҃тїанном (стор. 416—425).

69. Поꙋченїе на дн҃ь ꙋспенїа пр҃тої Влдц҃ца нашеа Бц҃а і пр҃но дв҃ы Мр҃їи ко православным хр҃тїаном (стор. 425—435).

70. Мц҃а а҃вгꙋста кд҃. наꙋка ѿ єв҃ли. ст҃го на оу҃сѣкновенїе чт҃ної главы Іωана прд҃тчѣ, ѡ҃писана през єв҃листа Мар. гл кд҃. (стор. 435—444).

Част втораа пооу҃ченїа [ѡ҃] Іωаннѣ ст҃ом, тѣлко прошꙋ а҃бысте послꙋхали (стор. 445—450).

71. Поꙋ҃ченїе ко православнымъ хр҃тїаномво той час, аще кто преставит сѧ ѿ хр҃тїанъ къ Гд҃ꙋ (стор. 451—466).

III. Староміський рукопис.

Рукопис, а властиво фраґмент рукопису, має 110 більше або менше цїлих карток меншого folio, з деяких карток є тілько малі шматочки. Розуміеть ся, що кінця анї початку нема, а і в серединї богато карток повидирано. Рукопис писаний гарним і старанним полууставним письмом XVII в.; що не давнїйше, показують слїди унїятської або католицької доґматики. На кождій сторонї звичайно 26 рядків; початкові букви кождого зачала писані киноваром, так само титулики в текстї. Кустодів анї живої паґінациї нема, так само нема нїяких приписок на марґінесах.

Оправа нова, нумерация сторін — моя.

1. Слов[о] в нд҃лю. Десѧт членков закона и заповѣдїй, которых сам Гг҃ Бг҃ мовил и приказал и дал пр҃рокѫ Мойсеѡ҃ви на горѣ Синаи, написав'ши мѣзиным своим пал'цем на двох таблицах. Рек Гг҃ так, чл҃че. (стор. 1—4). Подаю сей інтересний текст в цїлости, т. зн. скілько його лишило ся:

Мовиль Гг҃ Бг҃ вшиткы тый слова: ѩм ѥ҃ Гг҃ Бг҃ твой, которыи ѥ҃мъ вывюл тебе зъ землѣ єгупской з' домоу неволѣ.

а҃. Милоуй Бг҃а твоѥго зо в'шиткых моцїи твоих над в'шитко створѣнѧ.

б҃. Не ймаи бг҃ъ чюжих пред множ. Быблїа чорнаа.

в҃. Ѩбы ѥ҃сь ин'ших чюжих бг҃ъ не хвалил, ани чаром ни корож'кам не вѣрил.

в҃. Не чини собѣ ѻбразоу, ѧ҆ни в҃сѧкого подобенства, которое є҃ на нб҃ѣ горѣ, и҆ которое на земли низ҃ко, ѧ҆ни тых которїи сѫт въ водѣ, под землеѫ, не бѫдеш сѧ им кланѧл ѧ҆ни ихъ хвалил. ꙗм є҃ Гь҃ Бж҃ твои моц҃ныи, завист҃ныи в мл҃ти, мъстѧчи сѧ неправости Фц҃евьской в҃ сн҃охъ. в҃ третюм и҆ . . . . . тых, которїи мене . . . . . (далї видерто. Стор. 2) . . . . . его надаремно берет.

д҃. Милоуи҆ ближ҃него твоего ꙗко себе самого, и҆ каждого чл҃ка.

д҃. Памѧтаи, ѧ҆бкї сь ден недел҃ныи ст҃иль, през҃ ше҃ днїи бѫдешь робил, и҆ выконавши роботы твоеи҆, але седмого днѧ дн҃ь ст҃ый Гд҃а Бг҃а твоего, не чини оучин҃кѫ жад҃ного вон. Ты и҆ сн҃ъ твои и҆ цор҃ка твоѧ, слоуга твои и҆ слѫжеб҃ница твоѧ, быд҃ло твое и҆ гость, которыи є҃ в домоу твоем. абовѣм в҃ шестих днех створил Гь҃ Бж҃ нбо и҆ землю, море и҆ ш҃то в҃ нихъ є҃, и҆ Фпочиоул днѧ седмого. протож бл҃вилъ днъ недел҃ныи Гь҃ Бж҃ и҆ пост҃иль его.

е҃. Не бїи никого ни ѡ҆рѫжїем, ни ꙗзыком.

є҃. Чти Фца твоего и҆ маткоу твою, ѧ҆бкї сь долго жив был на земли, котороуѫ Гь҃ Бж҃ твои дасть тобѣ.

ѕ҃. Не роз҃бивай ѧ҆ни крѧди, и҆ не бери ни в҃ кого нїчог[о] невин҃наго.

ѕ҃. Не бѫдеш забі҆ . . . (Далї брак. Стор. 3).

и҃. Не бѫдеш краль.

ѳ҃. Не присѧгаи на крі҆ко про Бг҃а твоего.

ѳ҃. Не мовь против ближ҃немоу твоемоу фал҃шивого свѣдоцьства.

і҃. Не бери дар҃мо въ оуста своѧ и҆мене бж҃їа.

ї҃. Не пожѧдаи домоу ближ҃него твоего, ѧ҆ни пожѧдаи жены его, ѧ҆ни слоуты, ѧ҆ни дѣвкы, ѧ҆ни волѫ, ѧ҆ни ѡсла, ѧ҆ни вшиткыхъ рѣчїи, которїи сѫт его.

На пер҃вои таблици сѫт четверо, которыи належат къ самомоу Боу. Бѫдеш миловал Гд҃а Бг҃а твое зо в҃шиткого срдца твоего, зо в҃шиткой дш҃ѣ т[воеи҆], зо в҃шиткого з҃мыслѫ твоего и҆ зо в҃шиткыхъ [силъ] твоихъ. На дрѫгои таблици сѫт шестеро [. . .], [ко]торыи належат къ ближ҃немоу наше[. . . . .]
миловал ближ҃него твоего ꙗко [. . . . .]
Кто выполнит тых десѧт член҃ков [. . . . .]
прїимет запевное вѣч҃ное . . . . .]
Вѣроуѫ въ единаго Бг҃а [. . . . .]
Створителѧ нб҃а и҆ [. . . . .]
Видомых в҃сѣхъ [. . . . .]
И҆ въ єдинаго [. . . . .]

ѝзь Ѳца [. . . . .] Нижній ріг картки видертий так що пропало в низу кілька цїлих рядків тексту і більші або менші части горішнїх рядків. На обороті читаємо далї:

ѝ. Кóторыи длѧ нас людїи ѝ длѧ нашего з'бав'лѣнѧ з'стѫ'пил з нѣбл.

д҃. Ѝ в'тѣлил сѧ є҃ з'дх҃а ст҃го, з Мрїи дѣвцѣ, ѝ чл҃ком з'стал сѧ є҃.

ї҃. Оу҃крѝжован тых: длѧ нас под понтейскым Пилатом, оу҃мѫчен ѝ погребен є҃.

аї҃ Ѝ в'стал з' мр҃твых третего днѧ ведлоуг писмь.

вї҃. Ѝ в'стѫпиль на нѣса.

гї҃. Ѝ сѣдит на правици Ѳц҃а.

[дї҃]. Ѝ засѧ прїидет з' славою сѫдити живых ѝ зм҃рлых.

[еї҃]. Кóторого крóлевьства не бѫдет кóнець.

[sї҃]. Ѝ в' дх҃а ст҃го, гл҃ ѡживлѧюцего.

[зї҃] [. . .]орыи зь Ѳца ѝ з' сн҃а походит.

[иї҃]. [. . . . .] ѝзь Ѳцемь ѝ з' сн҃ом сполоу вел'ѣюнь [. . . . .] хвалюнь, которыи мовил є҃ през прѫрокь.

[ді҃. Ѝ єдин]оуѫ пов'седнѣв'ноуѫ з'коровоуѫ и . . . [цр҃к]овь.

[к҃]. [. . . . .]ть на Ѳпѫщенїе грѣхов.

[ка҃]. [. . . . .]ер'лых.

[кв҃]. [. . . . .] ѧмин.

[. . . . .] ѝ зоставил

(Конець видертий).

2. [Слово кд҃. В недлю д҃.], стор. 5—7 без початку.

3. Слово л҃. В недлю ї҃. котора зовет сѧ ѡ кар'зо хвором чл҃цѣ, которого Хс҃ оу҃здровил ѝ шатана з него выгнал, є҃е Мт҃. гл҃. ов҃. оу҃ полском гл. зї҃. (стор. 7—12), без кінця.

4. [Слово лд҃. в недлю аї҃], стор. 13—18, без початку.

5. Слово лв҃. В недлю вї҃. которая зовет сѧ ѡ богатом чл҃вцѣ, там же ємоу Хс҃ назначил д'вѣ заповѣди закона єуаґеліє к Матѳеи гл. од҃., оу҃ полском гл. дї҃. (стор. 18—26). Подаю тут деякі виписки, щоб дати понятє про уклад такого „Слова“.

„Въ времѧ часоу ѡного. Чл҃ѣк нѣкоторыи єдень младенець пришедши къ Ісоу рек ємоу: „Мистрѫ добрыи, што доброго ѝмамь чинити, ѧбыхъ ѝмал живот вѣчныи?“ Ѧ ѡнъ ємоу рекль: „чемоу мѧ зовешь добрым? никто не є҃ добрым хыба єдин Бх҃“ і т. д. По скінченю перікопи (Ѡ чл҃къ то невъзможно є҃, але Ѡ Бѧ в'шиткы рѣчи възмож'ны сѫт) автор книги додає: „То є҃ єу-

лїє дїшнєє. Ꙗко Хс понѫждал ѡного млоденца, абы ѡфѣрокаль маєт'ность свою оубогым и абы за ним пошол, але ѡн не хотѣлъ, але смоутно ѿшол, бо мал маєтности мнѡго". Далї йде евангелиє на понедїлок (Марка гл. 11), на вівторок (Марка гл. 12), на середу (Марка гл. 13), на четвер (Марка гл. 14), на пятницю (Марка гл. 15), на суботу (Матвія гл. 90), з кождої по кілька рядків письма. Далї йдуть перікопи з апостола, отже в недїлю з ап. Павла до Коринтян гл. 158 (очевидно якоїсь загальної нумерациї): „Гдє тыж ѡзнаймоуѫ вам єуліє, котороуѫ єм вам пропокѣдал, котороую єсте тыж пріали. В которой тыж стойте, през котороую тыж зкавлѣнѧ ймаєте. Ꙗ ласка єго, котороую ѡказал напротивко м'нѣ, не є порожнѧ, але єм кол'ше к'шиткых працовал з' них. Так само і на дальші днї тижня складач рукопису звичайно не дає цїлих перікоп, тілько обмежаєть ся на однім або кількох реченях. Кінчить ся вибірка ось яким поученєм: „Ꙗ мы, брꙗ, ѿкерьтаймо сѧ ѿ злыхъ мыслїи, а навертаймо сѧ къ Боу сторителю своємоу, который сѧ нами в'сѣкма ѡпѣкоуе и троцет и дает покар'мь и ѡброк на кождый рок, наполнѧет до сытости въ вєлїи срдца наша. Тот є всѧкомоу благодател и в'сѧкомоу покар'моу и цртвоу нбномоу подател. Тым которїи въ вѣрѣ и въ прав'дѣ и в' чистых мыслехь и вь оучин'кахь добрых тръвают, тїи цртво нбное ѡтримают. Подобает братїа въсѧко богатство ѿложити ведле апла Павла, и оутон'чити вол'ною нищетою, ꙗко въз'моци оузкым поутем вънїити въ цртво нбное. оузок и прискор'бныи пѫт ведѫчїи въ живот, и мало ихь є, которїи глѧдают єго. Прото и Двдь прокь рек: ꙗк роз'множили сѧ немоци, и хворобы ихь, то є грѣхы! Ꙗпл Павел глєть: бывшим нам хворым, то є грѣш'ным, Хс за нечестивых и злых оумер'ль. Бгогласныи Григорїи рекль: початок злости еж[е] не д'бати ѡ зац'ныхь и добрых рѣчехь. престаанїє добрѫ злом початок є. может всѧ Гь гды хощет, и злаа и добраа ѡкажет. Протож брꙗ къ могѫщемоу Боу хвори бывше пристѫпим, оуздров'ленїа и спсенїа жадаймо, покор'ным срдцемь и оумыслом припадѣм, оубозїи и назїи ѿ грѣха ꙗвим сѧ. Ꙗ так ѡбогативше въ рѫкы бѫїа мает'ност свою ѿдаваймо, презь рѫкы оубогых складаймо, на нбсѣхь скар'бы совѣ збираймо и ховаймо. Тогда запевно ꙗвим сѧ в' приш'лыи вѣкь богатїи тръвалого богатства и скар'боу блгого, з' которого покар'мь и наслажденїє пожит'ковь въспрїимем в' цртвѣ нбном през Хꙗ Іса Гꙗ нашего з' выбраными єго, котороумоу в' Трци х'вала на вѣки амин (стор. 24—27).

6. Слово лг. З оучителного єуаґїа. В недлю гі. которая зовет' сѧ й чътет сѧ ꙗк Хс порѫчал винницѫ свою винаром, ꙗко ѡни в'загрѣдили пожитками з' винницѣ й забили дѣдича црства й стратили ѡбѣтницоу. Єуаґїє Мт. гл. пз. оу полском гл. кд. (стор. 26—32), в середині брак картки.

7. Слово лд. З оучителного єуаґїа. В недлю ді. которую Гѣ презь подобенства ѡ веселю цртва бжїего наз'начил. Єуаґїє к Мт. гл. пд. оу полском гл. кв. (стор. 32—38).

8. Слово ле. Зь оучителного єуаґїа. В недлю єі. ꙗко Хс сказал вшиток закон презь д'ва члонки заповѣдей єго, єуге в Мр. гл. чв. оу полском гл. кв. (стор. 38—45).

9. Слово лѕ. Зь оучителного єуаґїа. В нед. ѕі. ꙗко Хс даваль маєтность й скар'бь свои хртїаном розмаитѣ, єуе Мд. гл. рє. оу пол. гл. кє. (стор. 45—53), без кінця.

10. Слово лз. В нд лю зі. В которою ч'тет сѧ зь оучителного єуаґїа ѡ невѣстѣ Хананеи, ꙗк Хс през' вѣрѫ цор'коу єй оуздровил. В єуе Мр. гл. зв. оу пол. ні. (стор. 54—60).

11. Слово ли. В недлю л. [sic?], ꙗко Хс з' рыбит'вами розмовлѧл, єуге к Луц. гл. зі. оу пол. гл. є. (стор. 60—67).

12. Слово лд. В нд лю в [?] а пта ді. которая чтет сѧ, ꙗко Хс оучил народ, а там значиль, што за заплата добрым, єуге в Луц. гл. кѕ. оу полс. з. (стор. 67—70), кінця нема.

13. [Слово м. В недлю к.], без початку (стор. 73—77).

14. Слово ма. В недлю д. а пта ка. зь оучителного єуаґїа, ꙗко Хс рачил ѡзнаймити ѡ насѣню й ѡ пожит'кохь ѡвоцов злых й добрых, єуге в Луц. гл. лє. оу пол. ні. (стор. 77—82).

15. Слово мв. в недлю є. [поста], кв. которая зовет' сѧ ѡ богатом чѧцѣ й оубогомь чѧцѣ, ꙗко Авраам роз'мовлѧл сѧ з ними, єуге к Луц. гл. пг. оу пол. гл. ѕі. (стор. 82—88).

16. Слово мг. В нд лю ѕ. кг. которая чтет сѧ ѡ Хѣ, ꙗко Хс выгнал шатана з' чѧка й здровымь оучинил єго, єуґїє к Луц. гл. лі. оу пол. ні. (стор. 88—96).

17. Слово мд. В нд лю з. которая чтет сѧ, ꙗко Хс невѣстѫ хвороую, з которѫѣ крок плынѫла, оустановил й оуздровил през вѣрѫ, й преложеного чѧка дочкоу ѡживил, єуе к Луц. лд. оу пол. ні. (стор. 96—103).

18. Слово мє. В недлю и. зь оучителного євлїа, ꙗко сѧ Хс розмовлѧл з' докт[ором ѡ . . .]н'ных заповѣдех, и ѡ чл҃цѣ, который . . . . . ., євле в Луц. гл. нг. оу пол. і. (стор. 103—111), на стор. 103—104 пропалена велика діра, з карток 105—110 лишили ся тілько невеличкі шматочки, решту повидирано.

19. Слово мѕ. В недлю д. кѕ. которая чътет сѧ ѡ богачи, ꙗко єго Бж в'нет ѡштрофовал и карал єго смерт'ел'ным часом, євле в Луц. гл. ѕ. оу пол. кі. (стор. 112—118).

20. Слово мз. В недлю і. кз. которая зовет сѧ и чътет сѧ ѡ хворой невѣстѣ ѿ шатана скорчен8ю, которою Хс оуздровиль в днь недлныи, євлїє Лук. оа. оу пол. гі. (стор. 119—125).

21. Слово ми. В нед. аі. которая зовет сѧ и ѡ Хвѣ вечри въ цртвѣ вѣчном и ѡ кѧпцех розмайтыхь, которїє не хотѣли прїити до вечри цртва, євлїє в Луц. гл. оѕ. оу пол. гл. ді. (стор. 125—134). Картка 127—128 так само в більшій части видерта і лишив ся з неї тілько клаптик.

22. Слово мд. В недлю ві. в котороуѫ Хс оуздровиль десѧт трждоватых ѿ хворобь их, євле в Луц. гл. пє. оу пол. зі. (стор. 134—141).

23. Слово н. В недлю гі. ѡ чл҃цѣ, з' которым Хс розмовлѧл ѡ членках закона и богатствахь и ѡ скарбѣ цртва, євле в Луц. ча. оу рим. ки. (стор. 141—147).

24. Слов. на. В нед.ді. которая зовет сѧ ѡ слѣпци, которого Хс оуздровиль презь вѣроу єго, євле в Луц. гл. чг. оу пол. ки. (стор. 147—155).

25. Слов. нв. в недлю єі. ѡ чл҃цѣ зацном Закхеи, который пришол къ зкавлѣню зовсею челѧдїю презь вѣрѫ и мысль чистѫю к' Боу, євле в Луц. гл. чд. оу пол. кд. (стор. 156—164).

Далї йде друга часть, що має загальний титул „Поѹченїа на Гскыѧ празникы“, та на жаль власне ся часть, дуже важна для пізнаня характеру і композициї рукопису, утерпіла найбільше, так що з неї лишив ся тілько малий шматок.

26. Мца сент. и. на рождество Бцѣ, ꙗко в' повѣстехь розличных ѡ рождествѣ Бца найдоует' сѧ, ꙗко ѿ плодѫ чистого ѿ Ян'ны в' старости роди (стор. 165—172). Маємо тут популярний переповід перших глав апокрі-

фічного Первоєвангелия, а потім додано: „Днѣ, братїа, оучинѣм й спракмо праз'ник ѡ рождествѣ Бца гаще“ і далї йдуть церковні піснї на честь сьв. Анни і різдва Марії, подані або в церковнім оріґіналї, або в перекладї, прим. „Присмглъ Гк Двдоу й не запрѣла' сѧ ей: Ѡ ѡвоцѫ живота твоего посажѫ на столци твоем. Слыши дочко и киж й нахили оухо твое, й забѫди люди твоѧ й дом ѡца твоего, й въсхощет црь добротѣ твоей“. Усе се мабуть було частиною проповіди на се сьвято, хоча властивого поученя й нема.

27. Мца сен. дї. На къздвиженїе чтнаго й животворѧщого крта Гнѧ, на котором Хс тер'пѣл й прїаль ѡ Жидов ганеб'ноуѫ смер'ть, еже Іѡан. гл. з. (стор. 171—181). Насамперед подано уступ із євангелия про роспятє і смерть Ісусову, а потім оповіданє про віднайденє хреста царицею Єленою. Кінчить ся ось як: „Так й мы, братїа, варѫймо сѧ прежде й не бѫдѣмо къ злых оучин'ках. къ всѣх рѣчах меш'каймо так, ꙗко оугодно є Боу, й вдѧчно покаланїем й роскаланїем злостїи зкрѫшѣм срдца й трезвѣм сѧ, на первое достойньство й блвенїе привѣгаем. Крть чтныи ѡжив'лѧющїи Хвь, въсемоу миръ оутвер'жденїе, хртойменитыѧ цркви нерооспрошеныи скар'вь, православных й холюбивых црїи наших незвитѧженое ѡрѫжїе й нерѫшимое ѡгражденїе вѣр'но покланѧющим сѧ емоу. И стрѣлы розож'женыѧ вражїа, противныѧ, шатанскыѧ летѧщаа на нас въ днѣ оугасит й ѡженет. Красныи й свѣтлыи днь сїи праздноуем въ велїи и радости духа гаще: Єпси Гн люди твоа й блви достоиньство свое, звитѧжство црем нашим на Татары й непрїателѣ даржи, захоал еси й оуварова крѣтом люди своѧ. томоу въ Трци хвала й моц на вѣки. амин.

28. Мца ноемврїа кз. Въведенїе в' церьков прчтыѧ владчца наша Бца й прно двца Мрїа (стор. 181—189). І тут з разу йде оповіданє на основі апокріфічного Первоєвангелия, від введеня Марії в храм (гл. VII—IX) аж до її заручин з Йосифом; до сего додано оповіданє з сьв. Луки про відвідини Марії у Єлисавети, при чім Єлисаветине поздоровленє передано словами майже живцем узятими з польського („Й скѫд же то мнѣ, иж пришла матка Га моего до мене“), а далї йде поученє, зложене знов переважно із церковних пісень і псальмів, по части народньою, по части церковною мовою.

29. Слово в недлю пред рождеством Хвым стых праѡцевь й ѡцъ наших, еже Мт. гл. а. (стор. 189—195). Уступ євангелия і виклад його.

30. **Мца дек. кѣ. Слово в днь рождества Хва, єуліе в Мт. гл. г. оу Полѧкок гл. в.** (стор 195–197). Між стор. 196 і 197 бракує кілька карток.

31. **Мца авгѫ. еі. Слово в днь премѣненїа и вниз-вѧтѧ и оуспенїа прты Бца, єуе в Луц. гл. нд.** (стор. 197—203), з разу уступ із евангелия, потім оповідане зложене на основі апокріфа (надруковане Памятки II, 389—390), далї вирвки з псальмів.

32. **Мца авгѫста кд. Слово в днь оусѣкновенїа стго прка Іωана, єуе в Мр. гл. кд.** (стор. 203–208). Дальше, стор. 207—218, се картки, чи радше шматочки карток, що заховали ся з якихсь частей рукопису, але так, що не творять нїякої цїлости. На марґ. стор. 203 знаходимо шматок якоїсь вірші про усїкновенне сьв. Івана:

Іωаннъ веселит сѧ,
Іродиѧда смѹтит сѧ;
Іωаннъ главѹ наставлѧет,
Іродиѧда донекни сѧ [?]..

IV. Рукопис Ст. Теслевцьового.

Се показна рукописна збірка, що числить 329 карток звичайного 4-то, записаних досить дрібним заокругленим полууставом, троха зближеним до скорописї. Увесь рукопис писаний одною рукою. В теперішнїм станї він не має нї початку нї кінця, тай у серединї є чимало прогалин; загалом увесь рукопис дуже потерпів від частого читаня і непошанівку. Писар любить уживати киновар і розписує ним не тілько титули, але й поодинокі рядки в текстї. Тому, що майже всї картки рукопису зотлїли по всїх краях і не держали ся купи, то не вважаючи на кустоди покладені в низу кождої сторінки, не всюди було можливо впорядкувати картки як слїд, так що нова пагінация і порядок, у якому йдуть тепер поодинокі статї, не всюди такі, як могли бути первісно. Я називаю сей рукопис рукописом Ст. Теслевцьового на основі марґінесових записок. І так на стор. 92—97 в низу написано почерком і чорнилом відмінним і новійшим, ніж письмо самого рукопису: **Во имѧ Фца и сина и стого дѹха амѣн. Си съборникъ Теслевцьового попа Стефана. А кто би си мак Фдалити Ф тои цркви, бѹде проклѧт, анадема.** Подібний напис, але дуже виблїдлим, декуди зовсїм нечитким письмом (скорописом), знаходимо на

горішнїм марґінесї на стор. 336—339. Виразно видно тут „Іерея Стефана“. В рукописї маємо в цїлости або в більших чи менших уривках 69 статей. Подаємо тут їх заголовки в такім порядку, як наступають по собі тепер, долучуючи декуди ширші виписки.

1. Уривок оповіданя про чуда сьв. Михайла (стор. 1—2), а власне оповіданя про три київські чуда, перше, на жаль, не повне. З огляду на специяльний інтерес сего текстика подаємо його тут у цїлости.

(61). . . знову єѣ прикили моцно. На другій дїнь . . . . . же на том мѣсцѣ оувидѣли дѣрѣ на церкви, и тѣю блахѣ еще далей вер'гло ѿ церкве. Чудовали ся томѣ вшитки. Знову еще моцнѣйше прибито, а третеи ночи знову єѣ ѡдор'вало, и знайшли тѣю блахѣ за цвинтаром вонъ, на дворѣ того мѣщанина, чиа блаха была и ѿ котрой дѣв'ки, и тогды вшитки ѿпознали, иж то зажалованая таа была ѿфѣра и неприятна Бгѣ и стомѣ Ар'хистратигѣ Михаилѣ. И тотѣ дѣрѣ до вѣкѣ заправити не можѣтъ на знак и на памятѣ, през що то ся такъ стало. А другіе ся блахи свѣтят' яко сонце, и потомѣ то ся называетъ той ст. монастыръ Золотоверъхій Михайло.

Къ томже Бгоспасающомъ городѣ Киевѣ хотѣла Москва добывати и раковати Печар'скій монастыр Оуспенія престои Бци. Пер'шій раз коли пришли, то слѣп'ли; другій раз такъ же; третій раз коли их Бгъ простивъ ѿ слѣпоти, ѿни ся не показали и пришли раковати [sic!] той монастыр Мтки Бжеи. И коли пришли против столпа Володимирова, там стый Михаил явн'не ся им на ѡчи показавъ на кони оу золотой крон'чаной сорочцѣ, оу панцири . . . . . самыхъ войновъ не разшъ . . . . . конем их, мечем своимъ ноги им поподтинавъ. Тое оувидѣв'ши Москва перестали своего дѣла.

К том же Киевѣ оу единого мѣщанина богатого болѣла дѣв'ка на злѣю тяжкѣю хоробѣ, оу которой болести лежачи ѡслѣпила. И много єѣ Фіцъ лѣкаром наложил, и не могли єѣ излѣчити. Що теж єѣ Фіцъ оучинил? оудал ся до монастыря Золотовер'хаго Михайла, где теж лежит тѣло стой великомучен'ницѣ Бар'вары, просив їгумена, абы то казалъ молебенъ слѣжити над гробомъ стой великомчен'ницѣ Бар'вары. И там привели тотѣ дѣв'кѣ. А по молебенѣ просил той мѣщанин їгумена, абы ѡбмывъ намѣсный ѡбраз стого Михаила сщен'ною водою, абы то знову ѡбмыли хорѣю дѣв'кѣ тоєю то водою. А сам с плачем и со слезами припадаетъ до ѡбраза стого Михаила ѡбѣцаючи

сѧ юж каждого рокꙋ два разы празникъ давати на чꙋда сѵ҃того архистратига Хв҃а Михаила, мц҃ѧ сен'тевріѧ ѕ҃-го дн҃ѧ, знову на соборъ архистратига Хв҃а Михаила, мц҃ѧ новеврі҃ѧ й-го дн҃ѧ. Й скоро ѡбраз оумыли, й промыли . . . тою водою дѣвицѣ ѡчи призываючи на помоч сѵ҃ꙋ Бар'варꙋ й сѵ҃того Михайла. Я скоро ѡ҃чи дѣв'цѣ промыли третій разъ, к том часѣ заразъ [прозрѣла] дѣв'ка, й там зараз прославили нб҃снаго Бг҃а й сѵ҃того Ар'хистратига Хв҃а Михайла, воєводꙋ силъ нб҃ных. Я той мѣщанин до своєй смр҃ти пополнѧлъ сѵ҃томꙋ Михаилꙋ ѡ҃бѣтницю свою, а над гробом сѵ҃той Бар'вары каждого рокꙋ свѣщꙋ поставлѧлъ й молебен ѿправлѧлъ за єѣ причинꙋ, иж то сѧ причинила до сѵ҃того Михаила за єго дѣв'кою. Претож прошꙋ васъ православные хр҃тіане, й мы грѣшные просѣмъ сѵ҃того Ар'хистратига Хв҃а Михаила, которого є҃ й цр҃ковъ на имѧ єго сѵ҃ое. Поч'тѣме сѵ҃о єго прав'дивое, припадаймє з вѣрою горѧчою перед сѵ҃ꙋю иконꙋ, приносѣм' емꙋ ѡ҃фѣрꙋ, бл҃гаймє єго ꙗко патрона своєго, абы сѧ причинил за нами грѣшными до Гд҃а Бг҃а цр҃ѧ нб҃наго, абы нам рачил [єго] ст҃аѧ мт҃ть грѣхи нашѣ ѿпꙋстити и до роскоши райской пꙋстити, до цр҃тва нб҃наго, за причиною и ходотайством сѵ҃того й достойно хвалнаго Архистратига Михайла. Бг҃ же нашомꙋ слава во вѣки вѣком аминь.

Не маючи під рукою збірок київських місцевих леґенд я не можу сказати, відки взяв автор отсего уривка основу своїх оповідань. В усякім разї важний культурно-історичний факт сей, що київські місцеві леґенди були з початку XVIII в. популяризовані в північній Угорщинї і піддержували серед народу почутє спільности бодай на полї церковнім. Сей факт набирає ще більшого значіня, коли поставимо його обік указаних висше фактів мшанецької колядки про київську сьв. Софію і піснї Камянського Богогласника про ікону Братського монастиря (Дод. XX, 38). Можна догадувати ся, що зацїкавленє київськими леґендами на Карпаторуській териториї було досить живе, коли в ріжних і далеких від себе місцях полишало літературні і устні слїди.

2. Мц҃ѧ сентевріѧ й. дн҃ь, й рождество прѣстой Бц҃и, ꙗкъ сѧ ѡ҃на народила (стор. 4—15), проповідь на апокріфічні теми, передрукована мною (Памятки II, 65—71).

3. Казанѧ на Воздвиженіє чє҃наго и животворѧщого креста Гн҃ѧ. Гд҃а Бг҃а прошꙋ о помочъ, а вашихъ мт҃тей ѡ҃пилное выслꙋханѧ (стор. 15—24). Автор показує своє жерело в „книзѣ Пролїгъ", але черпав мабуть із якогось

польського жерела. На се вказує той уступ оповіданя, де говорить ся, що Константинови приснив ся хрест, а довкола него був напис „полскими лєтерами“, а в иньшім місці до слова „книг'ки“ в тексті він додає на марґінесї зовсїм зайве „ѡм'несъ“.

4. **Мца септеврїа єї. днь. Мученїє стого великаго мученника Никиты. бл҃ви Ѡче прочитати** (стор. 25—37), популярна перерібка апокріфічного жития сьв. Никити, якого церковно-слов. текст опублїкував Тіхонравов (Памятники отреченной русской литературы II, 112—120).

5. **Мца септеврїа кѣ. днь. Преставленїє стого Іоана Бгослова єуѵлиста и апостола Хва, казаниѧ избранное** (стор, 37—48), оповіданє основане на звіснім апокріфічнім „дїянию“ ап. Івана, написанім псевдо-Прохором.

6. **Казаниѧ на покровъ престой Бци и прсно двы Марыѧ** (стор. 48—58). Автор показує своє жерело дуже неясно: „книга богославска“. З разу йде оповіданє про Андрія Юродивого і звісне візантийське чудо, а далї оповідаєть ся про чудо Богородицї в Київі за Ізяслава, про иньше чудо в Візантиї, що подає цїкаву версию леґенди про печену дитину, а в кінцї оповіданє про Романа Простака, що пізнїйше зробив ся Романом Півцем.

7. **Мца ѡктоврѧ во ѕи. [sic!] днь. Стого [апла Ѳомы]** (стор. 59—71). Звісне апокріфічне „дїяниє“.

8. **Мца октоврѧ кѣ. днь. Стого великомученника Димитрыѧ Солунъскаго, бл҃ви Ѡче прочитати** (стор. 72—78).

9. **Мца октоврыи кѣ. днь. Жытїє и страсть сти великомученницѣ Параскевїи нареченной по простu Пятки ї ѡ єй жытїи стомъ ї ѧкого родu была** (стор. 79—82), без кінця.

10. [Слово на собор сьв. Михайла], (стор. 83—91). Початку сеї статї нема, титул подаю після живої паґінациї. Є се оповіданє про сотворенє і бунт ангелів, разом з оріґінальним поясненєм падучих звізд і метеорів, надруковане в моїй збірцї старозавітних апокріфів (Памятки I, стор. 325—330).

11. **Мца ноєврѧ кѧ. днь, на Воведенїє престои Бци** (стор. 92—97), оповіданє основане на апокріфах і надруковане мною в збірцї новозавітних апокріфів (Памятки II, 71—74).

12. **Мца декеврыи д. днь. Жїтїє и мученїє стой великомученницы Варвары и Ѳулиѧнны, сенаторского родu** (стор. 98—102), кінця нема.

13. [Житіе стого Іоанна Дамаскина], (стор. 103—107), початку нема, оповідаєть ся про відрубане і вздоровлене руки сьв. Івана.

14. Мцы декеврьы s. днь. Чудеса алко дѣйства иже во стых Оца нашего Николаѧ архиепа Мирыликійского и чудотворца великаго (стор. 108 — 165). Оповідано тілько чуда сьв. Николая, без жития. Збірка чудес сего сьвятого з давна була дуже популярна на Руси і в XVII та XVIII в. була богато разів друкована в Київі. Ся коллекция в київських друках (бодай у тім, що є в мене в руках, на жаль без початкового аркуша) має 20 чудес, а надто чотири чуда вставлені в само житиє. Автор нашого рукопису не держить ся київського друку, як се видно з ось якого порівнаня.

1) Чудо про Агрикового сина Василя — також перше і в київськім друку.

2) Дѹгое дѣйство стого Оца Николы, ѡписанное ѿ стого Макаріѧ пѹстынножителѧ — апокріфічна леґенда про змаганє сьв. Николая з чортом, доси, здаєть ся, не друкована, маєть ся у мене ще в одній копії в церковно-словянськім тексті.

3) Чудо про трьох моряків, подібне до друкованого в київській коллекциї під ч. 17 „Чудо о трех купцахъ потопленныхъ отъ поганъ“.

4) Чудо про трьох воєвод визволених із темниці, виняте із Жития сьв. Николая (київський друк k. 64 v. — 68 v.). Зрештою в нашім рукописї текст неповний.

5) Чудо про князя Андрияна. Із сего чуда лишило ся тілько закінчене (10 рядків); паралелї між друкованими чудами не знаходжу.

6) Чудо про попа Христофора, в друку під ч. 2. Текст неповний, бракує що найменше одної картки.

7) Чудо про ковер, подібне і в друку під ч. 14, тут редакция відмінна: місце — Антіохія.

8) Чудо про три ікони, пор. друк під ч. 4.

9) Чудо про пана і слугу виратуваних із моря, пор. друк під ч. 6.

10) Чудо про три вбогі панни, виняте із Жития, пор. друк k. 52 v. — 55 r.

11) Чудо про купця обграбованого на морі а потім знов збогаченого сьв. Николаєм, паралелї в київській збірцї не знаходжу.

12) Чудо про воскрешеного парубка і запоможеного бідаря, в друку паралелї не знаходжу.

13) Чудо про дївчину в Римі, з котрої сьв. Николай вигнав демона, паралелї в друку нема.

14) Чудо про обграбований і знов збогачений манастир, не подібне до того, яке маеть ся в київськім друку під ч. 18.

15) Чудо про дитину втоплену в Днїпрі, пор. київській друк ч. 7.

16) Чудо про Половчина (тут Татарина), пор. київській друк ч. 11.

Як бачимо, коллекция в значній части згідна що до материялу з київською, але виявляе редакцию геть відмінну, а деякі чуда взяті з иньших, правдоподібно західнїх жерел (чудо в Римі!).

15. **Мцꙗ декеврꙗ зї. днꙗ. Стꙑх трех ѿрокъ и стого пррка Данийла** (стор. 165—178), оповідане в значній части основане на апокріфах, надруковане мною (Памятки I, стор. 312—319).

16. **Казанꙗ на рождество Гаа Баа и Спса ншего Іса Хаа** (стор. 178—197). Часть перша сего казаня, оповідане про Валаама, надруковане мною в збірцї старозавітних апокріфів (Памятки I, 257—260), часть друга — Памятки II, 123—131.

17. **Казанѧ на соборъ престои Бци** (стор. 197—205), надруковано Памятки II, 153—154.

18. **Повѣсть настого Василїа о Єладїю мадицѹ, ꙗк сѧ записал дїѧволѹ Корасый ради панъны, црковй дѣвки, їѧкъ Єладїѧ спсъ стый Василїй Великїй** (стор. 205—218). Церковно-словянський текст сеї повісти і її перерібку на лїрницький кант надрукував я в „Житю і Слові“ 1895, т. III, стор. 307—312.

19. **Казанѧ на Бгоѧвленїе Гаа Бга ншего Іса Хаа** (стор. 219—234), надруковано Памятки II, 174—184.

20. **Мцѧ тогож во седмїй днь. На соборъ стого и славного пррка предитечи крстителѧ Іоана** (стор. 234—237). Оповідане про те, як рука сьв. Івана виратувала християнську дитину від дракона.

21. **Казанѧ на Стрѣтенїе Гда ншего Іса Хаа** (стор. 238—244), надруковано Памятки II, 132—136.

22. **Мцꙗ авгѹста во л. днь. Іже во стꙑх ѿцъ ншихъ вселенъских трох стителей Василїѧ Великого, Грыгорꙗ Богослова, Іоана Златоѹстаго** (стор. 245—252). Яко жерело покликано Євсевія Житие сьвятих.

23. Починаєт сѧ стаѧ четыридесѧтницѧ стаго великаго поста. Іже во стыхъ ѿца нашего Іоанна архиепископа Константинаграда Златоустаго недѣлю причта ѿ мытары і ѿ фарысей (стор. 252—260). З разу переклад евангельського тексту притчі, а потім поучене, зложене мабуть зовсім незалежно від тексту сьв. Івана Золотоустого; сей текст цитуєть ся на марґінесі як одно з жерел проповіді, але обік него цитуєть ся ще якась книга „Выклад зверъцало роздѣл' ѕ." 24. Поученіе в недѣлю ѿ стого евлиѧ ѿ блудном' сн, душеполезное и спсителное всѣм хртіѧном (стор. 260—268), переклад притчі і поучене без поданя жерел.

25. В недѣлю мясопустную евлиѧ Мѳ. зачало рѕ. (стор. 269—276), про страшний суд.

26. В недѣлю сыропустную евлиѧ ѿ Мда зачало зі. (стор. 277—282), про відпущене гріхів і піст, з цитатами із старозавітних книг. Із кустода на кінці стор. 282 бачимо, що далї мало йти поучене „В суботу", але його тепер нема.

27. О Ѳеодорѣ Тироне (стор. 283—284), без початку.

28. В недѣлю первую стого поста поученіе іже во стых ѿца нашего Іоана Златоустаго (стор. 284—290), здаєть ся, що взяте із Перла Многоцінного, яке й цитуєть ся на початку на марґінесі.

29. В недѣлю в-ю стого поста поученіе ко хртіѧном іже во стых ѿца нашего Іоана Златоустаго (стор. 290—293), жерела жадного не цитовано.

30. Поученіе в недѣлю крстопоклонную до хртіан вѣрных. бл҃ви ѿче (стор. 293—302), збірка оповідань про хрестове дерево перед Христом; виривки з сего „Поучения" надруковані, див. Памятки I, 251—254.

31. В недѣлю четвертую стого великаго поста, поученіе стого Іоана Златоустаго ѿ пощенії до людій. бл҃ви ѿче прочитати (стор. 303—304), без кінця.

32. [В суботу Лазареву], (стор. 305—308), оповідане про Лазареве воскресене на основі евангелия. Кінчить ся ось яким уступом: „И много тогды Жыдовъ оувѣрыло оу Ха Сна Бжого. И инъшіе закаменѣлые мали свои срдца, пошли зе в'стыдом сер'дачи сѧ на Ха Сна Бжого, и радили сѧ, ꙗк бы могли Ха его стою [sic!] мѧть оубити. И не цюбы Ха, але и Лазорѧ хотѣли забити, що длѧ него много Жыдов' тогды оувѣрыло во Ха Сна Бжіѧ. Лазоръ же ѿтол ѿтыйшолъ во Кипръскій ѿстровъ и тамъ его Хртсъ епископомъ оучинилъ. И знову потому жыв

Лазаръ сѣмъдесятъ лѣтъ, ꙗк єго Хс҃ ꙗс прейсподнеи вывѣлъ, ꙗк то ꙗж лежавъ мр҃твыи чотыры дни. А потом знов ꙋтыйшолъ ко Гд҃ꙋ во цр҃тво нб҃сное". Иньший варіянт сеї леґенди з Данилівського Учительного євангелия див. Памятки II, 348—349.

33. К недѣлю цвѣтнꙋю єꙋлїє ф Мадеꙗ зачало нг҃, а в' глав. ка. поꙋченїє до хр҃тїꙗнъ (стор. 309—315). Текст євангелия і виклад, потроха полемічний проти Жидів.

34. Во стый великїй четвер҃токъ. Слово стого ф҃ца нашего Єꙋсевїꙗ ꙋ сошествїи во Ядъ стого Їѡана предитечи. Можеш то повѣдати єсли не бꙋдет пасый и в' пꙗтокъ на страсти Хв҃ы, можеш то повѣдати и на оꙋсѣкновенїє главы стого Їѡана предитечи, можеш то повѣдати и на ꙗком погребѣ дꙗ пострахꙋ хр҃тїꙗнъского (стор. 316—346), надруковано Памятки II, 317—327.

35. Казанꙗ на Воскресенїє Хв҃о (стор. 336—343), надруковано Памятки II, 327—331.

36. Казанꙗ на Вознесенїє Гн҃е, ꙗк Хс҃ пошол на нб҃са со плотїю и со славою ко ф҃цꙋ (стор. 344—345); заховав ся тілько початок і конець; цїлість із Унґварського рукоп. надрукована Памятки II, 331—334.

37. Казанꙗ на соборъ стыхъ ф҃тецъ в нд҃лю седмꙋю по пасцѣ (стор. 345—352), переробка минейної статі про перший Нікейський собор.

38 Казанꙗ на рождество стого Їѡана кр҃стителꙗ предитечи, мц҃ꙗ Їюнꙗ дн҃ꙗ кд҃-го (стор. 353—362), надруковано Памятки II, 103—109.

39. Мц҃ꙗ їюлꙗ а҃-го на стых вер'хов'ных Петра и Павла повѣсть выбраннꙗ (стор. 362—372), основане на апокріфах.

40. На сошествїє стого Дха. Утѣшителный параклите, прїиди днсь и помози ми ф҃корити оꙋста моꙗ, нехай ꙗ возвѣщꙋ хвалꙋ твою (стор. 374—384), пор. те, що сказано далї про казанє на сю тему поміщене в Унґварськім ркп., дод. V, 30.

41. Слово ꙋ стой Тройци, ꙗк сꙗ Авраамꙋ Бг҃ъ показавъ на пꙋти оꙋ дꙋба Мав'рыйского (стор. 384—390), без кінця, надруковано Памятки I, 330—333.

42. [О Измаили], (стор. 391—392), без початку, надруковано Памятки I, 333—335.

43. Слово на стыхъ четырыдесѧт мꙋченниковъ (стор. 392–401), із Минеї.

44. Мцѧ марта зї. днь. Жытыє стого Алеѯеѧ чл҃вк. Бож. (стор. 401–410).

45. Мцѧ априлѧ днѧ ... Жытїє и мꙋченїє стого великомꙋченника и побѣдоносцѧ Гнѧ Георгїѧ (стор. 411–419).

46. Во тойже днь чꙋдо преславное стого великаго мꙋченника Георгїѧ ѿ шаркани ї ѿ царевнѣ (стор. 420—425).

47. Мцѧ їюлїѧ во и. днь. Жытїє и мꙋченїє стого великаго мꙋченника Прокопїѧ. Бѧви ѿче прочитати (стор. 425–429).

48. Мцѧ їюлѧ к. днь. Стого славного пророка Ілїи (стор. 430—444), надруковано Памятки I, 296—303.

49. Мцѧ їюлїѧ кз. днѧ. Стого великаго Панътелеимона (стор. 444—446), без кінця.

50. Казанѧ ѡ Іосифѣ прекрасномо снѣ Іѧкова патрїархи старозаконнаго (стор. 447—478), без кінця, надруковано Памятки I, 157–173.

51 Сказанїє ѿ Мойсеи, ꙗкъ сѧ родивъ и въ ꙗкое времѧ ї ѧкъ сѧ годовалъ и ꙗкъ Жыдовъ вывѣлъ изъ Египта и былъ имъ воєводою м҃. лѣт (стор. 479—491), з прогалиною в середині, надруковано Памятки I, 245—251.

52. Жытїє Іѡва праведнаго, из жывотов стыхъ описанный ѿ Семиѡна Метафраста, ꙗкъ малъ терпѣти напасти и карности из допꙋщенѧ Бжого (стор. 491—498), надруковано Памятки I, 264—267.

53. Сказанїє ѿ милосердїю дрꙋгъ ко дрꙋгꙋ и ѿ вѣрѣ доброй. Повѣсть предивнаѧ ѿ единомъ кꙋпци ї ѿ жебракꙋ оубогомъ, ꙗкъ былъ ѡбогатѣвъ, ꙗкъ естъ написано въ книзѣ оу Пролїодзѣ (стор. 498–506).

54. Мца авгꙋста въ д҃. днь. Сказанїє ѿ седми ѿрокахъ, которїє во Ефесѣ спали лѣтъ т҃. и знову оустали. Прикладъ слꙋшный доводъ противно невѣрниковъ, которїє то не вѣрѧт же то мртвый маютъ воскреснꙋти. Изъ жывотовъ стыхъ ѿписанно ѿ Семиѡна Метафраста. Можешоповѣстина погребѣ (стор. 506–508), у середині велика прогалина. Пор. Арх. Леонидъ, Опис. ркпс. гр. Уварова IV, 28, 428 і инш.

55. [Ѡ кролю Помиронѹ], (стор. 509—520), без початку. Інтересна переробка початкових глав Варлаама і Йоасафа, а власне притчі про побожного царя, що кланяв ся аскетам, і злученої з нею притчі про дві скриньки, пор. мою книжку „Варлаам і Йоасаф“ стор. 17—18.

56. [Ѡ смерти ї҃ѡ рыцеры], (стор. 521—525), без початку.

57. Повкст' ѡ Тазиѡтѣ, марта кз. Можетсѧ повѣдати при погребѣ (стор. 526—530), оповіданє про візию загробного сьвіта. Пор. Арх. Леонидъ, IV, 170, 219, 245 і д.

58. Повѣсть ѡ споѣкди, ꙗк ѡна є҃ важна х҃ртїанѡм (стор. 531—534), оповіданє мабуть із „Великого Зерцала“.

59. Ѡ ѹдонѣ єдиномъ кладцѣ: над неѹмѣнѣтным ласка Прест. Кц҃и, й кар'ность заросп8стый [sic!] блѹдъ (стор. 535—538), без кінця, пор. Арх. Леонидъ, IV, 154, 217, 449; Владиміровъ, Великое Зерцало, Приложеніе, ст. 47, ч. 1665.

60. [Ѡ малыхъ дѣточкахъ], стор. 539—544, поученє без оповіданя, без початку і кінця.

61. [Слово ѡ татѣ и гробокопатели], (стор. 545—549), без початку, із „Великого Зерцала“.

62. Слово ѡ дрѹгомъ гробном прокопатели, на погребѣ двичом йли когда хощеши (стор. 559—552), із Вел. Зерцала.

63. Слово на погребѣ дѣвичом ѡ Єдай кролы, который то была оѹвогїй (стор. 553—558), надруковано Памятки I, 335—338.

64. [Книга ѡ послѣдных днехъ], (стор. 559—622), без початку. Се популярна перерібка грецьких ревеляций Іпполїта, Кирила Єрусалимського і Мефодия Патарського про прихід Антихриста і страшний суд. У нашій старій лїтературі ті грецькі твори були дуже люблені; їх перекладано, переписувано, перероблювано і друковано. Найстаршої друкованої перерібки автором був Зизанїй, котрого книжка „Казанье ст҃го Кирилла Патрїаръхи іерлимъского ѡ антїхристѣ и знакѡх его“ вийшла 1596 р. в Вільні. З Зизанїєм полемізував Транквілїон у своїм Євангелію Учительнім, оповідаючи також про Антихриста. Та коли ті полемічно заострені писаня, хоч і зацїкавлювали людей, але власне задля своєї тенденциї чисто теольоґічної мусїли бути обмежені на тїснїйшу публїку і з часом тратили інтерес, то апокріфічна повість Мефодия Патарського лїпше відповідала смакови широкого загалу і послужила канвою для отсеї „книги“. Вона була зложена на Карпаторуській териториї і ми

знаходимо другу її копію, а властиво часть у рукописї о. Теодора Тухлянського. В нашім рукописї ми маємо ось які роздїли твору:

1) [О зачатю Антихриста], стор. 559—561 (у Поповича vac.).

2) Ѡ женѣ Мандонѣ црыци поганой и невѣрной (стор. 561—564), у Попов. розд. 1.

3) О трех юношах црехъ братїахъ рожоных' ї ѿ страш'ной и крывавой войнѣ ї ѿ погибели люцъкой (стор. 565—569), у Попов. розд. 2.

4) Ѡ Михаилѣ цр҃ѹ греческом ї ѿ его побожности (стор. 569—574), у Попов. розд. 3.

5) Ѡ цр҃твѣ Антихрыстовѣ (стор. 574—578), без кінця, у Попов. розд. 4 і конець.

6) Ѡ власти и моци Ан'тїхрыстовой (стор. 579—581).

7) О пришествїю Ілїи ї Єноха [ї] Іоана Бг҃ослова ї ѿ смр҃ти ихъ (стор. 581—583).

8) Ѡ кар'ностях Бж҃їих на самого Антїхриста и слѹгъ его пат'нованых през седми аг҃лов' Бж҃ыхъ (стор. 583—588).

9) Ѡ запаленю землѣ и згорѣню всѣхъ стїхїй и елементовъ свѣта сего дочасного (588—593).

10) Ѡ пришествїи Хр҃товѣ на сѹдъ прѹдный (стор. 593—599).

11) Ѡ востанїю нашемъ на сѹдъ, якъ мают' мр҃твый и жывый всѣ востати (стор. 599—607).

12) Ѡ собраню всѣхъ народовъ на сѹдъ Бж҃ый (стор. 608—610), кінця брак.

13) [Про засудженє грішників у пекло], бракує майже цїлої статї, тілько лишив ся на стор. 611 кінчик 6 рядків.

14) Ѡ призванїю праведныхъ во цр҃тво нб҃ное ї ѡ блаженной жызни бѹдѹщаго вѣка (стор. 611—615).

15) Ѡ хвалебных тѣлах ст҃ых, якові бѹдѹтъ по воскресенїи ніі҃емъ ѡв'щем ї ѿ новом свѣтѣ ї ѡ новых нб҃сехъ ї ѡ новой зем'ли (стор. 615—618).

16) Ѡ свѣтѣ якові бѹдет нижный и земля и що на ней за люде жити бѹдѹтъ (стор. 618—622). Кінчить ся заставкою з написом: „Конецъ книзѣ сей ѿ послѣдных днехъ". Увесь текст буде надрукований у четвертім томі Памяток.

65. Пасѣя ал'бо повѣсть дш҃еспасителная ѿ мѹцѣ Хр҃а Бг҃а ніш҃его, велми оу҃тѣшная и жалосная, як Жыдове зловѣр'ные Хр҃ста мѹчили (стор. 622—650), без кінця, надруковано Памятки II, 222—236.

66. Слово и причта ст҃ого Вар'лаама скитника Исафови, приклад ѿ лакомствѣ люц'ком глава гї.

При потребѣ (стор. 651—652), без кінця, звісна притча про пташника.

67. Уривок оповіданя, без початку і кінця, про чоловіка, що за намовою жінки давав гроші бідним з тим, що позичає їх християнському Богу, а потім ходив до церкви допоминати ся свойого довгу, пор. Арх. Леонидъ IV, 193, 246.

68. Уривок викладу до Варлаамової притчі про чоловіка в балції (стор 655—656), без початку і кінця.

69. **Ѿ Патерикꙋ Скитскомъ** (стор. 657—658) уривок без початку, візия сьв. Павла Простого.

70. [Па]схалій Папа римскій х цѣкви ст Праѯиди монастиря за своєго оунуцкаго жеби ѕ ѕ[illegible] до нба прислъ...

V. Унґварський рукопис.

Сей рукопис писаний полууставом у XVIII віці, мале folio, без початку і кінця, лишило ся 205 карток, з котрих одна видерта так, що лишила ся лише перша половина. Зрештою рукопис захований добре. Папір сїрий, не гладжений, текст у подовжних краях обведений лїнійками, зверху т. зв. жива паґінация, в низу кустоди. Титули і початкові букви до стор. 174 писані киноваром, зрештою дуже блїдим, далї киновару не вживано. Текст писаний кількома руками, не дуже старанно, численні писарські помилки не поправлені. Оправи нема, хоча рукопис очевидячки був оправлений і то не швидко по написаню, бо при оправі значно обрізано марґінеси і ушкоджено майже всюди біжучі титулики над текстом. Письмо досить велике, на сторонї звичайно 22—25 рядків письма. Рукопис належить до бібліотеки василиянського манастиря в Унґварі; за його удїлене складаю щиру подяку проф. дру О. Колессї. Рукопис містить:

1. Конець слова на усїкновение глави сьв. Івана Хрестителя (стор. 1—4), додано при кінцї оповідане про чотирьох Іродів і про смерть їх і їх рідних; се оповідане поміщене в другім томі „Памяток“ стор. 339—340.

2. **Казаніа на соборъ архистратига Міхаила воєводи силъ небесныхъ** (стор. 4—16), оповідане про сотворене десятьох полків ангелів і про бунт Луципера, про впадок збунтованих ангелів і про їх розміщене, про падучі звізди і про надане старшинства над ангелами Михайлови. Картка, що містить стор. 13—14, видерта до половини. Оповідане, і змістом і висловом майже тотожне з отсим, надруковане мною в першім томі Памяток, (стор. 325—329) із дефектного в тім місцї рукопису Ст. Теслевцьового.

Інтересне тут упімненє проповідника: „Тꙋтъ каждий май ꙋха слꙋшати, а кто ꙋмѣет писати, а ти собѣ перепиши“ (стор. 5), вказівка на те, що казаня в роді поміщених у отсій збірці і в подібній до неї збірці Ст. Теслевцьового, не тілько були виголошувані в церквах, але також переписувані не тілько сьвященниками, але також їх парафіянами.

3. Казаніа на стого Николаѧ, з епіґрафом із єв. Матв. гл. 6: Ищѣте прежде цр҃твїѧ Бж҃їѧ и правди его, и сїѧ всѧ приложатъ сѧ вам (стор. 17—29). Починаєть ся старозавітною приповідкою про те, як дерева вибирали собі короля і викладом тої приповідки (стор. 17 - 19), потім іде риторично підкрашене оповіданє про житє сьв. Николая.

4. Казаніа на Рождество Хв҃о (стор. 29—41). У вступі (стор. 29—31) порівнанє людської натури з ангельською, а далї виклад про гріхи против сьв. Духа і про старозавітні події, що були „фіґурами“ Христового Різдва.

5. Казаніа на ѡ҃крѣзаніе Гдне (стор. 42—53), ціле паренетичного змісту.

6. Казаніе ѡ҃ трех королех, ѧко прїидоша (стор. 54—60), оповіданє подібне до того, яке надруковано мною в другім томі Памяток, стор. 11—13 із Львівського рукопису XVII в. При кінці під окремими титулами короткі оповіданя: Слово ѡ҃ Иродѣ цр҃ы, ꙗко хотѣлъ закити Хв҃а (стор. 58—59) і Слово ѡ Йѡсифѣ ст҃омъ (стор. 59—60), що належать до тої самої цїлости.

7. Казаніа на рождество пр҃той Бц҃и з епіґрафом: Прм҃дрость созда себѣ храм и оу҃твердн столпъ седмь. Попереду йде довгий виклад сеї притчі з толкованєм тих стовпів (стор. 61—69), потім подано деякі деталї про рід сьв. Богородиці. Автор на кождім кроцї губить ся в символїзованю. Інтересне хиба апокріфічне пророцтво Сибілї Тибуртини: Пророковала ѡ тим Сїбилѧ Тибꙋртина, же пречистаѧ два мѣла Хв҃а породити не нарꙋшивши своего двит'ства. Бо ґди погане в Римѣ зкꙋдовали божницоу Йиꙋсовѣ бг҃ови своемꙋ фалшикомꙋ, на то-часъ питали Сїбѣллѣ Тибꙋртини, поки би мѣла таѧ бож'ница стоѧти? Оказала Тибꙋртина: „Поки двица сн҃а не породить“. Так же сѧ и стало, бо поти Йиꙋсова божница стоѧла, поки пречистаѧ Два Хв҃а не породила; а скоро ꙋродила Хв҃а, заразъ таѧ божница во Римѣ на землю ꙋпала“. Те саме оповіданє з иньшого рукопису див. Памятки II, 21.

8. Казанїє на воздвиженїє чтнаго крта (стор. 64—92). Виклад про чотири причини всего сьвіта а потім про префіґурацию хреста в старім заповіті. З пізнїйших леґенд узято тілько отсе коротеньке оповіданє: Стый Ге[ѡргїй] єпкопь Гелїѡпольскїй кртомъ ѿ ѡгню ѡкороныль сѧ, бо прежеґнавши сѧ кртомь вшоль оу ѡгон й там пол' години стоѧль, єднакь нѣ сам не з'горѣль, нѣ волоси, нѣ сѹкнѧ ѡгнемь не нарѹшила сѧ. Длѧ того й ми сѣдлючи до столѹ жеґнаємо кртомь хлѣбь й вшелѧкїи потрави й напой, жебисьмо в' ѣденю й в' питю без'печнїй были ѿ всего злого; длѧ того лѣгаючи спати жеґнаємо кртомь себе самих" (стор. 91—92).

9. Житїє преподобнаго Ѻца нїшего Семиѡна столпника (стор. 93—99), звісне оповіданє із Четї Минеї.

10. Казанїє на стого мчника Хва Никиты (стор. 100 — 108). Се підкрашене троха народньою мовою апокріфічне „Никитино мѹченїє", надруковане з рукопису Румянцівського музея XVI в. Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы, т. II, стор. 112—120). Пор. дод. IV, ч. 4.

11. Казаниѧ на стое Бгоѧвленїє єгда Бж косиновлѧше Іса Ха (стор. 109—115). Згадуєть ся тут про те, що Каін уродивши ся мав сїм гадючих голов, а щоб позбути ся їх, Адам записав себе і свій рід дияволови, сей залляв той запис у олово і разом із гадючими головами сховав у Йорданї в глубокім вирі під каменем, а Ісус ідучи хрестити ся спалив той запис і ті голови. Докладнїйше ті оповіданя див. Памятки II, 176—180 і 187—189.

12. Казаниѧ в. на Богоѧвленїє Хво (стор. 116 125). Те саме оповіданє, але докладнїйше нїж у попереднїм казаню, при кінцї знов символїчний виклад поодиноких деталїв

13. Казаниѧ на Стрѣтенїє Хво (стор. 125—134). Майже дословно згідне з тим, що надруковане мною в другім томі Памяток, стор. 132—135.

14. Казанїє на трехъ стителей: Василїѧ Великаго, Григорїѧ Бгослова, Іѡана Златоѹстаго (стор. 134 — 143). Коротко розповідано про житє сих трьох сьвятих і про встановленє їх празника. При кінцї під лїнїєю додано ось яке оповіданє: Покѣствѹєт' сѧ ѿ древных ѡ Иѡанѣ Златоѹстѣ, почомѹ сѧ називаєтъ Злотоѹстом, а то такаѧ причина. Коли билъ заточенъ ѹ ар'менски Кѹкѹси ѡстровъ, быв'ши там писавъ єпистолїю до Кирилка заточен'наго, ѹтѣшаючи єго ѹ трафѹн'кѹ. И ґди пышѹчи оуставъ й Фишовъ ѿ того мѣсца, где сѧ ѹзѧвъ ѡрелъ, налетѣв'ши ѹхватил каламаръ єго й пюр'-

ко й полетѣвъ пречъ. Іωанъ стый мислив собѣ, що бы то было такового й Фкѹдѹ ми сѧ стала пакостъ ѹтрапленномѹ чаѣкѹ? Ѡправив'ши пищок йс тростины, не ймаше каламарѹ стал пищокъ мачати во ѹста свой. И ґди писалъ, ано стали и[з] слини его золотіи лѣтери на хар'тіи бар'зо краснїи, й написалъ листъ до Киринеѧ, й Фтолъ сѧ наз'валъ Златоѹстомъ. Пор. дод. IV, ч.

15. Казаніе в недлю ѡ митари и фарисей (стор. 143–153). Підмальований народньою мовою переклад одного слова сьв. Івана Златоуста.

16. Казаніе в недлю ѡ блѹдном сн҃ѹ, (стор. 153–164), вдаєть ся, тогож Ів. Златоуста.

17. Казаніе в недлю мѧсопѹстнѹю (стор. 164–174), виклад євангельського оповіданя про страшний суд, без апокріфічних деталїв.

18. Казаніе в недлю сиропѹстнѹю (стор. 174–183), про значінє посту.

19. В сѹботѹ перъвѹю ст. поста памѧт творим стаго Ѳеѡдора Тирона (стор, 183–191), звісне апокріфічне оповіданє про сьв. Теодора Тирона і змия, надруковане Тіхонравовим з рукопису Троіцько-Сергієвої Лаври XVI в. (Памятники II, 93–99), пор. дод. IV, ч. 27.

20. В недлю пер'вѹю стаго поста поѹченіе иже во стых Фца нш҃его Іоана Златоѹстаго (стор. 191–199), про значінє посту.

21. В неделю в҃. поста поѹченіе ко христиѧном иже во стых Фца нш҃его Іωана Златоѹстаго (стор. 200–205), про піст і стоянє в церкві, пор. дод. IV, ч. 29.

22. Поѹченіе в недлю крстопоклонѹю (стор. 205–216), про значінє і силу хреста, оповіданє про перехід Жидів через Червоне море і дальші пригоди в пустинї, подібне до того, яке надруковано з рукопису Ст. Теслевцьового в першім томі Памяток, стор. 251–254. Тут оповіданє повнїйше, нїж у дефектнім рукописї Теслевцьового, пор. дод. IV, ч. 30.

23. В недлю четвер'тѹю стого поста (стор. 217–220) про значінє посту і покути. Між иньшим читаємо тут: Нинеѵїтѧне сѧ постили сами й дѣти не сали г҃. дни пер'сїй матерїй своих, й скотомъ пасти не давали. Коли сѧ мѣсто их хотѣло запасти из ними за их великїй грѣхъ, Іона пророкъ проповѣдалъ им погибелъ их. Я почѹв'ши сам цръ Нынеѵиц'кїй разоренїе вѣч'ное, оустал сам со престола своего црского, изверъ шати дорогїи ис тѣла своего й взѧвъ веретѹ на себе и сѣвъ на

пепѣлъ и сѣдѣвъ молячи ся Бгꙋ нбсномꙋ. Там бывъ крикъ великій а плачъ ревнїй, и Ѡпꙋстивъ им Бгъ грѣхи их, видячи ихъ покорꙋ добрꙋю.

24. В недѣлю е. стого поста поꙋченїе (стор. 221 - 224), приготоване до страстей Христових.

25. Слово к сꙋботꙋ Лазаревꙋ (стор. 224—230), про воскресене Лазаря, без апокріфічних додатків.

26. В неделю цвѣтнꙋю, еуаґлїе Ѡ Мадеи зачало пг. (стор. 230—239), символїчний виклад Ісусового в'їзду до Єрусалима і проповідь против недовірства, пор. дод. IV, ч. 33.

27. Во стїй великїй четверътокъ. Слово стого Ѡца нашего Еуѳевїа ѡ сошествїи во адъ Іѡана Предитечи (стор. 240—265), надруковане мною з копії майже дословно згідної, з рукопису Ст. Теслевцьового, в другім томі Памяток, стор. 317—327. Один уступ із отсеї копії, про покаране Жидів за Ісусову кров, передрукований мною тамже стор. 338—339.

28. Казаниа на Воскресенїе Хво (стор. 265—263), із згідної копії Ст. Теслевцьового надруковано мною в другім томі Памяток, стор. 327—331.

29. Казаниа на Вознесенїе Хво (стор 273—281), надруковано мною із отсего рукопису тамже стор. 331—334.

30. Казаниа на сошествїе стого Дха. Дуже близький до сего текст є також у Ст. Теслевцьового, дод. IV, ч. 40. Характерне в обох сих казанях вставлене оповідане про лицарів Григория Болшевича і Ґабріеля Волотовича і про душу одного з них, що підчас сну в видї миши вибігає у него з рота, бігає по лїсї і в дуплї одного дерева знаходить скарб. Се оповідане взяте з якоїсь західно-европейської версиї і в середнїх віках війшло в склад епоса про Карла Великого.

31. Казаниа ѡ стой Тройци, ꙗко ся Бгъ Авраамꙋ показа ꙋ дꙋба Ѧмаврїйского (стор. 296—312), оповідане про гостинність Авраамову, про трьох подорожнїх, про зарізане теля, що ожило по обідї, про знївечене Содоми, про Лота, його гріх і покуту, в кінцї про Агару і Ізмаіла та їх потомків. Текст дуже близький до сего надрукований мною з рукопису Ст. Теслевцьового в першім томі Памяток, стор. 330—334, пор. дод. IV, 41.

32. Казаниа на рождество стого Іѡана Предотечи и Крестителя Гдня (стор. 312—323). Оповідане згідне майже дословно з тим, що надруковане з рукопису Ст. Теслевцьового в другім томі Памяток, стор. 103—108, пор. дод. IV, 38.

33. Казаніа на стыхъ верховныхъ апостолъ Петра и Павла (стор. 323—341). Основа взята майже виключно з апостольських Діяний, з виємком оповіданя про боротьбу Петра з Симоном волхвом, основаного на апокріфічнім оповіданю про сю тему. Майже такий самий текст є і в рукописї Ст. Теслевцьового, дод. IV, ч. 39.

34. Казаніа на стого пророка Илїи (стор. 341—358), основане в переважній части на сьвятім письмі, з деякими апокріфічними додатками (про ниву, що одного дня засїяна, тогож дня зійшла і дозріла, про смерть Єзабелї); текст майже дословно такий самий з рукопису Ст. Теслевцьового надруковано в першім томі Памяток, стор. 296—303, пор. дод. IV, 48.

35. Казаніа на стого великомчника Пантелимона (стор. 359—363), популярний переповід минейної статї, пор. дод. IV, ч. 49; долїшня часть картки 359—360, яких 7 рядків, видерта.

36. Казаніа на Преѡбраженїе Ганіщего Іс Хрисъта (стор. 363—373), паренетично-доґматичного змісту.

37. Єказанїе ѿ Мойсею, ка[ко] сѧ родилъ и в которое времѧ и якоже сѧ годовалъ и якъ викѣлъ Жиди из Єгиптꙋ (стор. 373—391). Оповідане в головному згідне з тим, яке з дефектного рукопису Ст. Теслевцьового надруковано мною в першім томі Памяток, стор. 245—251, пор. дод. IV, 51.

38. Єлоко ѡ стомъ Якраамѣ, єгда ѩви сѧ емꙋ архистратигъ Михаилъ (стор. 392—401). Се звісний апокріф про смерть Авраама, надрукований Тіхонравовим з рукопису Троїцько-Сергієвої Лаври, XVI в. (Памятники I, стор. 79—90), тілько в отсїй копії він значно вкорочений.

39. Казаніа на ꙋспенїе престыа Богородица (стор. 402—410), популярно переповіджений апокріф про смерть Богородицї, приписаного сьвятому Іванови Богослову, надрукований із отсего рукопису в другім томі Памяток, стор. 390—394. Кінця бракує.

Що до мови сего рукопису, то вона, як показують подані проби, в головному народня, з невеликими примішками церковщини; примішки угро-руського диялєкту рідші, ніж у рукописї Ст. Теслевцьового, ще рідші мадярські слова; натомісь є декуди польонїзми, знак, що автор тих писань черпав із польських жерел, котрих він зрештою ніде не цитує. Що до правопису, то він прінціпіяльно фонетичний. Хоча писець і вживає ы, ѣ, але звичайно неправильно, особливо ы; ріжниця між ы, и, і у него зовсїм не істнує, хиба тілько, що ы ніде не кладеть ся на початку слова. Інтересна предилєкция нашого писця вживати ы після н, чи треба, чи не треба,— анальоґічна до предилєкциї писця рукопису Ст. Теслевцьового, вжи-

вати ы після ж і р. З ъ і ь бачимо в отсьому рукописї дивні переверти. Один писець (пригадую, що рукопис писаний кількома руками) уживає тілько одного, а другий тілько другого знака; коли в одних статях ми читаємо звичайно єстъ, милостъ, пишетъ і т. п., то в иньших знаходимо не тілько єсть, тылько, але також даль, просиль, просѧть, вечерь, ѡнь і т. и. Як бачимо, і тут живе почуте вартости тих знаків затратило ся і писарі вживали їх по якому власному правилу.

VI. Рукопис із с. Лїтманової А.

Рукопис писаний на сїрім, гладкім папері в початку XVIII в. в 4-ку, одною рукою, без киноварі, з захованою старою паґінациєю, що числить картки і йде з деякими прогалинами від 1—218. Деякі картки, повиривані з середини, з пообриваними рогами заховали ся і по троха заповнюють прогалини. Рукопис належав у 1847 р., як видно з приписів на марґінесї оловцем, до селянина Глиньского в селї Лїтмановій на Спішу, в західнїй части північної Угорщини і заховав ся в його сїм'ї до тепер. Де які статї в тім рукописї писані церковною мовою, переважна часть народньою з невеличкими слїдами диялєкту. Ось його зміст:

1. Житїє ѝ мчєнїє стыхъ безсребникъ и чꙋдотворецъ Хвыхъ Козмы ѝ Дамїана (стор. 1—7).

2. На днь соборꙋ стого архаїгла Михаила казанѧ (стор. 7—17), пор. дод. IV, ч. 10.

3. На днь коведенїѧ къ цркок преск. Бладчци нашеѧ Бци (стор. 17—20).

4. Житїє стго апла Андреѧ первозваннаго (стор, 21—30). Тут у рукописї прогалина. По картї 15 іде 25 з закінченєм якоїсь статї.

5. Житїє стго Алеѯеѧ чака Бжїѧ (стор. 31—48), пор. дод. IV, ч. 44.

6. Слово въ днь стыу мадненцъ ді. Ѡ Іродацрѧ въ Бидлеѡмѣ избїєнныхъ (стор. 48—55), пор. дод. IV, ч. 17.

7. Житїє ѝже въ стыхъ ѡца нїего Василїѧ Великаго (стор. 55—62), без кінця. Далї прогалина, по к. 40 старої нум. наступає правдоподібно 44.

8. [Стыхъ м. мчникъ], без початку і кінця (стор. 63—70), пор. дод. IV, ч. 43.

9. **Житїє и мꙋченїє ст҃ои великомꙋченицы Варвары** (стор. 70–73), пор. дод. II, ч. 59; IV, ч. 12.

10. **Житїє преподобнаго ѿца нїїего Саввы ѿкшемꙋ житїю наставника** (стор. 73—79).

11. **Приповѣсти розмаитыи ѿ ст҃ыхъ** (стор. 80), без кінця. Між стор. 80 і 81 нової пагінациї бракує картки рукопису.

12. **На спасеннꙋю страстъ Гд҃а Бг҃а Сп҃са нїїего** (стор. 81—97), пор. дод. IV, ч. 65.

13. **На праздник самого Сп҃ителѧ Хр҃а йли пр҃той Бц҃и то в такїй сенсъ можешъ предмовꙋ оучинити** (стор. 98).

14. **На праздникъ въскрнїѧ Іс҃ Хв҃а** (стор. 99—105).

15. **Приповѣсть албо й пооученїє ѿ зрадѣй ѿ насилїю ꙗко панове дѣють й оукривджаютъ подданыхъ своихъ и людей оубогихъ** (стор. 105—111), оповідане про старосту Мясимаха і піддан ого Ґвідона, що терпів від старости ріжні кривди, доки в кінцї цар не довідав ся про все і не покарав старосту; оповідане досить безбарвне, виглядає як поспішно зроблений витяг із якоїсь більшої цїлости. Стор. 112 порожня.

16. **Извѣстїє ѿ чтнѣмъ древѣ крстастго, на немже Хс҃ распѧт бысть** (стор 113—120), звісна леґенда про хрестове дерево (пор. Памятки II, 242—246), церковною мовою.

17. **Ѡ Мойсеи прроцѣ** (стор. 122–186), коротко переповіджена біблїйна історія від уродженя Мойсея до кінця книги Суднів, головно на основі біблїйних книг, але і з деякими апокріфічними додатками. Особливої уваги заслугує остатнїй уступ, де говорить ся про вигублене племени Веніяминового із за знасилуваної жінки (Суд. XIX—XXI) і кінчить ся ось як: „тыхъ всѣхъ до наименшого выбили, толко дѣвокъ ихъ зостакили, абы сѣмѧ Веніѧминово, єсли би где зостал ѧкый потомокъ єго, потом воскресили, которыхъ знайшло сѧ по немалом часѣ х҃. тым' иж недоставало на с҃. дѣвокъ, позволили имъ в свѧта на танцѣх' дѣвки хапати й за жены мѣти. того звычаю й горнѧци наоучили сѧ; треба ихъ ꙗко Веніѧминовыхъ потомковъ карати".

18. **Ѡ премꙋдром' Саломонѣ** (стор. 186 — 196), на основі Біблїї.

19. **Приклад ѡ пожит'ках й ѡпатрности вшит'кихъ речахъ** (стор. 197—200). Варлаамова притча про однорічного царя в досить цїкавій редакциї, з викладом.

20. **Притчи розличныхъ бытїй: притча ѿ неситыхъ житопродавцахъ** (стор. 201 - 203), із жития сьв. Спірідона, по церковному.

21. **Притча ѿ мѧтыни цр҃ѧ Їраклїѧ** (стор. 203—204), по церковному.

22. **Притча ѿ трехъ дрꙋгахъ** (стор. 204—207), із Варлаама і Йоасафа, по церковному.

23. **Притча ѿ двохъ рабѣхъ** (стор. 207 - 212). Зміст притчі такий: два раби розгнївали пана і він вислав їх геть від себе на кілька літ. Один відійшовши на чужину збудував дім, заложив хозяйство і розбогатів, другий, наняв ся у золотаря з тим, що коли пан пришле по него, аби за його роботу дав йому золотий вінець. По кількох роках пан посилає по своїх рабів: той, що був богачем, покидає все і йде голїруч, другий несе на голові золотий вінець і знаходить ласку у пана. Далї йде проповідницький виклад притчі.

24. **Притча ѿ кꙋпнѣ съ Бг҃омъ** (стор. 212—214). Муж „єлинъ“ за намовою жінки християнки давав милостиню вбогим з тим, що дає се християнському Богу. Колиж їм не стало що їсти, іде до церкви, щоб Бог їм віддав, знаходить срібну монету, за неї купує рибу, а в ній знаходить дорогий камінь. Се очевидно та сама притча, якої закінчене заховало ся в рукописї Ст. Теслевцьбового, пор. дод. IV, ч. 67.

25. **Притча ѿ Патерика ѿ пѣнїи цр҃ковномъ** (стор. 214—217), звісна тема Шіллерової баляди „der Gang in den Eisenhammer“, паралелї див. Oesterley, Gesta Roman. ч. 283 і стор. 749.

26. **Притча с҃. Єꙋсевїѧ ѿ кꙋпцѣ бг҃обоязливомъ** (стор. 218—220). Купець сидить у тюрмі за довги; якийсь богач хоче взяти його жінку на блуд і обіцює ся за се викупити його, але купець не пристає. Се бачучи розбійник, що сидїв у тюрмі разом з купцем, відкриває йому, де має закопане золото і купець сплачує свій довг.

27. **Притча ѿ правдѣ и ѿ кривдѣ** (стор. 221—225), в формі притчі оповідана казка про те, як товариш товаришеви в дорозї за шматок хлїба вибрав очи, як слїпий підслухав розмову чортів і прийшов до здоровля і великого маєтку, а другий через свою захланність пропав, (пор. Етноґрафічний збірник I, 69—76.

28. **Історїѧ ѿ Мелхиседеци иже є҃ нерод҃ословень** (стор. 228—229), між стор. 228 і 229 брак картки.

29. **Приповѣсть ѿ сваволныхъ людехъ** (стор. 229—231), на марґ. приписано: „Алеѯандеръ єп҃ъ въ традицїѧхъ своихъ“.

30. Притча ѡ невиннѣм на смртъ ѡсꙋжденꙋмъ (стор. 231—233), на марґ. дописано: „Люцій Маринес Пин[ерс] ѡ речах' гиспанских' глава остатна“.

31. Ѡ невинности стго Іѡанна Дамаскина (стор. 233), на марґ. приписано: „Іѡанъ патріарх Іерꙋсал. к житіи его“. Пор. дод. IV, ч. 13.

32. Ѡ созданіи мирстѣмъ, ѡ Бытіа главыа-выа (стор. 233—250), без кінця, церковною мовою.

33. Кроники розличныхъ бытій, иж[е] бысть и есть Бгомъ созданна на всем' свѣтѣ. Ѡ раю земномъ (стор. 241—253), — переповіджена уся перша частина кн. Битія аж до збудованя вавилонської вежі, з апокріфічними додатками, народньою мовою.

34. Ѡ дивныхъ' народѣх' людій (стор. 254—257), із якоїсь середньовікової космоґрафії.

35. Ѡ Авраамѣ (стор. 257—278), оповіданє про Авраама і Ісаака на основі Біблії, нар. мовою.

36. Ѡ Іѡсифѣ сн8 Іаковомъ (стор. 278—294).

37. Поꙋченіе стого Іѡанна Златоꙋстаго къ вѣрнымъ (стор. 295—299), нар. мовою.

38. Слово стго Василіа ѡ дѣлателехъ добрыхъ и ѡ лѣнивыхъ (стор. 299—303), по церковному.

39. Слово стыхъ ѻцъ ѡ піаницахъ (стор. 303—306), по церковному.

40. Слово стыхъ' апалъ ѡ стом' постѣ (стор. 306—311), нар. мовою, зміст не має нічого спільного зо сьв. апостолами. Між стор. 310 і 311 брак двох карток.

41. Слово стго Іѡана Златоꙋстаго ѡ глющих' яко нѣсть грѣшным' мꙋки (стор. 311—316), нар. мовою.

42. Слово стго Іѡанна Златоꙋстаго ѡ собирающихъ многаа богатства (стор. 317—325), нар. мовою.

43. Слово стго Генадіа патріарха вселенского дшеполезное (стор. 325—330), церковною мовою.

44. Слово стго Іѡанна Златоꙋстаго ѡ матыни дшеполезное (стор. 331—332), без кінця, церковною мовою.

VII. Рукопис із с. Літманової Б.

Притулений до попереднього і разом з ним дістав ся до нас другий рукопис, а властиво шматок рукопису, писаний у XVIII в. в 4-ку, на відміннім від попереднього, сїрім бібулястім папері, від-

мінним, також одним почерком, заокругленим полууставом троха зближеним до скорописї. Рукопис заховав ся дуже лихо, роги карток зотлїли, пообдирані, в серединї прогалини, декуди вирізано части карток. Рукопис мав також стару (арабську) паґінацию, що числила картки, але з неї лиш де-де лишили ся слїди; остатня з захованих тепер карток має ч. 83, але всїх захованих карток маємо тепер лише 36. Рукопис зложений увесь народньою мовою. Ось його зміст:

1. [Слово на Стрѣтенїє Хво], стор. 1—4, без початку.

2. Мца мар'та дня кѣ. на Бл҃говѣщє Прѣ Влдчца нашєй Бци и прно двы Марїи. Єв. Лвк. зач. г. (стор. 4—10); по сторонї 4 і по стор. 8 бракує мб. по однїй картцї.

3. Житїє и мвченїє ст҃гѡ великомвченика и покѣдоносца Хва Геѡргїа, иже пострада къ цртво Деѡклитїана къ лѣтѡ сн. мца апрїля кг. дня (стор. 10—17), пор. IV, 45.

4. Чвдо бывшеє ст҃го мчника Хва Геѡргїа ѡ дѣци юже избави ѿ змїа къ жытїи своємъ (стор. 17—19), в серединї брак картки. Пор. IV, 46.

5. Мца авварїа кд. дня. Казанїє ѡ жытїи чтнаго прка и прдтчи и крстла Гна Іѡанна (ст. 19—25).

6. Мца ївнїа кр. дня. Жытїє стых верхов'ных' апстлъ Петра и Павла, пострадавших к Римѣ в' времѧ Нерона цра въ лѣто ѯд. (ст. 25—42).

7. Ѡ Тибетѣ или ѡ новознайденом свѣтѣ Азїи, западней части свѣта (стор. 42—50). Се не реляция про дїйсне ґеоґрафічне відкритє, а тілько перерібка дуже популярної в західній Европі від XIII в. леґенди про Попа Івана і його ідеальну державу.

8. Н недлю пвтв ст҃го велик. поста, єв Мар. ст҃го зач. мз. (стор. 51—57), проповідь, без кінця.

9. Слово ѡ Рождествѣ Іс Хвѣ (стор. 57—62), надруковано Памятки II, 415—417.

10. Слово ст҃ѣйшогѡ патрїарха Терентїа к Цариградѣ (стор. 62—68), оповіданє про Жида, що хотїв отруїти патриарха Терентия і про чудо, яке стало ся при тім.

11. Словѡ патрїархи ѡ поквтѣ, ѩкъ єстъ чловкви грѣшномв поквта пожыточнаѧ (ст. 68—72), оповіданє про сьв. Антонїя пустинника, без кінця.

Найважнїйше в тім рукописї, те, що вже піднесено в увазї до передрукованого відси тексту (Памятки II, 417—418) і що видно

особливо зо статї під ч. 7, се його перехідне становище між східними й західними, польськими а може й словацькими жерелами. Із сього погляду сей рукопис варт пильної уваги.

VIII. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського.

Так називаю сей рукопис на основі підпису його властителя а може й автора, що знаходить ся на марґінесї. Рукопис, що знаходить ся в бібліотецї Оссолїнських у Львові під ч. 2189, написаний коло 1750 р. Се книжечка в новійшій оправі, малої 8-ки, добре захована, писана в головній части одною рукою; кілька лиш карток писано двома иньшими руками. Письмо дрібне, полууставне, але заокруглене і дуже близьке до скорописї; киноварі не вживано нїде, так само нема нїяких оздоб анї рисунків. На сей рукопис звернув увагу у-перве проф Макушев, що 1881 р. описав його і передрукував більшу часть його змісту в „Журналѣ Министерства нар. просвѣщенія". В 1884 р. др. Ом. Калитовський подав його опис, хоч і недокладний, у „Зорі" (ст. 65), де й передрукував одну статю з него тзв. „Книгу звѣздочетства", а деякі иньші части в „Бібліотецї Зорі" пз. „Матеріалы до рускои літературы апокрифичнои". Частину того материялу передрукував потім я в обох томах Памяток, а віршу пз. „Пѣснь о свѣтѣ" видав я з невеличким поясненем 1889 р. в „Кіевскій Старинї" (за март, стор. 741 — 744). Подаю тут докладний опис змісту сего рукопису:

1. **Книга ѕвѣздочетства** (ст. 1—11), надрукована д-ром Калитовским з невеличкою студиєю у „Зорѣ" 1884, ст. 66, 73—75.

2. **Проразѹмѣнїе ѿ кодезний** (стор. 11 — 14), статя окрема від попередньої, не надрукована д-ром Калитовским і навіть якось не завважена ним.

3. **Пѣснь о свѣтѣ** (стор. 15—18). О. Петрушевич (Сводная лѣтопись съ 1772 до 1800 года, Львов 1889, ст. 103) звернув увагу на те, що початкові букви кождої строфи сеї вірші творять акростих, що дає назву її автора — Александер Падалскій. О. Петрушевич бачив сю віршу в збірцї пісень і віршів, списаній у Львові 1777—78 Дмитром Левковським, автором кількох церковних пісень поміщених у почаївськім Богогласнику. Рукопис Левковського має бути в капітульній бібліотецї в Перемишлї, а вірша Падалського має там титул „Пѣснь о плачливомъ станѣ нищаго студента". Уважаючи сю віршу одною з кращих памяток нашого віршованя

в XVIII в., особливо на нашій території, а надто з огляду на її популярність у наших горах, я друкую її тут у цілости. Про її популярність сьвідчить факт, що до нас дійшло кілька її копій. Крім згаданої копії Левковського з р. 1778 і копії Т. Поповича з 1751 р. я одержав від о. М. Зубрицького ще одну її копію, зроблену, судячи по папері і письмі, також іще в XVIII в. десь у горах коло Турки і знайдену у одного селянина в Мшанци староміського пов. (близше до Турки, ніж до Старого міста). Ся копія передає не всю віршу, але вона цікава тим, що надала їй більше закраски місцевого гірського диялекту, ніж копія Поповича. Друкую тут віршу на основі Тухольської копії, поправляючи в тексті ті початкові слова строф, де з вини копістів попсовано акростих і подаючи в нотах відміни з мшанецької копії. Титул даю з копії Левковського.

Пѣснь о плачливомъ станѣ нищаго студента[1]).

1. А хтож на сем свѣтѣ без долѣ вродил ся[2]),
тому свѣтъ марне[3]) як колом[4]) точил ся;
лѣта плинут марне[5]), як бистрие рѣки,
часи молодие як з дожджу потоки,
все то[6]) марне минаетъ.

2. Луче[6]) би ся било в свѣтѣ[8]) не родити,
нѣжели на свѣтѣ бездолному жити;
албо вродивши ся скоро в землю гнити,[9])
жеби[10]) недолго в свѣтѣ бездолному жити,
нехай жалю не буде.

3. Ой доле[11]) моя, где ти в той часъ била,
коли моя мати мене породила,
же мя тепер в свѣтѣ[12]) нѣ в чѣм не ратуеш,
а ти гуляєш, кому но ти служиш,[13])
а я бѣдный на свѣтѣ.

4. Куди оберну ся, не маю радости,
тилко в очах слези, а в серцу жалости;
вийду межи люди[14]), стану та думаю,
що люде гуляют, як риби в Дунаю, —
ой[15]) тяжкий мой жалю!

5. Сам же я не знаю, що маю чинити,
як мѣнѣ на свѣтѣ бездолному[16]) жити.

---

[1]) Мшан. титул: Пѣснь о марности свѣта. [2]) родив ся [3]) марнѣ [4]) коло [5]) плинутъ [6]) ся [7]) лѣпше [8]) нигде [9]) пѣти [10]) аби [11]) Ахъ доложъ [12]) нигде [13]) тилко той гуляегъ, кому ти голдуешъ [14]) медже людій [15]) ахъ [16]) мѣзерному

Коли би мнѣ крила орловие[1]) мати,
полетѣл би я где своей долѣ шукати[2])
а в чужие сторони[3]).

6. А[4]) свѣтеж мой красний, ти щастом [sic!] голдуеш,
однаго минаеш[5]), другому даруеш;
иніхъ людей садиш в дорогие шати[6]),
а иніхъ садиш в пошерпанѣ лати,[7])
рани сердцу завдаешъ.

7. Нѣхто чоловѣка в нещастю не знае,
як на собѣ сукней богатих[8]) не мас;
хотяй би понъ бил[9]) и чесного рода,
як не маш в кишени, то певна незгода,
хоч би бил намудрѣшший.

8. Де[10]) ся чоловѣку в нещастю подѣти,
до кого он мает главу приклоніти?[11])
хто собѣ[12]) панует, а не поратует,
не тилко чужина, але и родина
в нещасной годинѣ.

9. Ест[13]) такии люде, що нендзи не знают,
вродивши ся в щастю, в щасцю[14]) умирают,
а иншиі и з роду фортуни не мають,
хоч найболше жиют, роскошей не знают
ажъ до смерти своеи.

10. Рожние люди мови о мѣзернѣмъ мают,
которие нендзи на свѣтѣ не знают:[15])
коли прийде убогий где меже богатѣ,[16])
зараз еден з другим почнут ся зглядати,
в кождом словѣ осуждати.

11. Пишов бим мѣзерний[17]) фортуни шукати,
а в якой она сторонѣ, коли би ей[18]) знати!
Ачейже коли у мене фортуна буде,[19])
в той час мене знати всюгда будут люде,
где тилко ся поверну.

12. Ах долеж моя, доле, чем мя ти минаеш,
а иніхъ людей в свѣтѣ спомагаеш?
Тилко мене мѣзерного в свѣтѣ не ратуеш,
мѣсяца едного [мѣнѣ] не послужиш?
За вѣк би мѣнѣ стало.[20])

---

[1]) орловыѣ [2]) полетѣлъ бымъ долѣ где своей шукати [3]) а въ чуджинѣ сторонѣ [4]) Ахъ [5]) минашъ [6]) въ дорогихъ палацахъ [7]) въ старейки лѣта [8]) мѣзернихъ [9]) а хоцнй же бы былъ [10]) Поп. і Мшан. Где, але акростих вимагає: де [11]) свой жалъ уносити [12]) Хоць инный [13]) Поп. і Мшан. сутъ [14]) въ томже [15]) которыи въ свѣтѣ въ щасцю оплываютъ [16]) медже богатихъ, [17]) Пѣду я бѣдный [18]) мнѣ [19]) Якъ въ мене фортуна мѣзерного буде [20]) Сеї строфи в Мшан. нема.

13. Да вшиткож тое[1]) фортуна справует:
кому она служит, той завше панует;
кто фортуну мает, в каждого бивает,[2])
а на мѣзерного як звѣр поглядает,
в каждом словѣ осуждает.[3])

14. А[4]) szczoż za uticha w switi czełowiku,
Коли марне тратит лѣта сего свѣта?[5])
Ачей же коли сам Бог що ударует,[6])
же ся надомною коли измилует[7])
в нещасной годинѣ.[8])

15. Ласка то все Бога[9]) усѣм тим керуе,
же[10]) ся надомною коли так[11]) змилус;
коли мѣнѣ схоче и сам Бог що дати,[12])
не даст надомною такъ барзо згаржати[13])
в нещастливой годинѣ.

16. Смутне мое сердце нѣгди ся не втѣшит,
тилко нѣби все жал тяжкий барзо зносит;[14])
немаш жадной хвилѣ, жеб мнѣ послужило,
жеб ся мое сердце хоч на час втѣшило, —
за[15]) вѣк би мѣнѣ стало.

17. Кирвавие слези з очей моих текут,
хоч би на еденъ часъ, [и] то не престанут;
плачутъ мои очи, сердцем моимъ тужу,
же я нѣ вѣд кого щирости не вижу...
Як мѣнѣ не тужити?[16])

18. И едного немаш, жеби бил мнѣ щирий,[17])
жеби мя потѣшил[18]) в нещасной годинѣ;
сам же я не знаю, що чинити[19]) маю?
Жаль свой износити,[20]) би мя мог втѣшити
в нещасливой годинѣ.

19. Измилуй ся Боже, до тебе волаю,
тилко в тобѣ едном всю надѣю маю.
Боже з високости. не дай . . . . жалости
мѣнѣ мѣзерному, в свѣтѣ нещасному,
на вѣкъ тя будем хвалити. Амен.

Мшанецька копія, з якої виписано вариянти, се великий півараркуш сірого, грубого паперу, записаний з одного боку зовсім по-

[1]) А! всеж бо тое [2]) кажди го витае [3]) еще наругает ся [4]) Да [5]) вѣку [6]) Чи то минѣ то самъ Богъ взичае [7]) такъ велмѣ здѣваетъ [8]) нещаслива година. Далі в Мш. іде стр. 18 [9]) Ласкавый есть Богъ въ небѣ [10]) Чей [11]) Богъ [12]) Ах! минѣ Господь и хощетъ что дати [13]) велмѣ здивати [14]) тилко на собѣ все жаль тяжкый носитъ, [15]) за весь [16]) Ся строфа у Мшан. vac. [17]) що бы мнѣ зичливый [18]) порадивъ [19]) до кого я [20]) въносити.

Бібліограф. Мирський Матер. для іст. старинної шкільної літер. 37, 287 Львів 1934.

лууставним виразним письмом; вірші йдуть per extensum, тілько кожда строфа починає ся a capite і має порядкове число (кирильське). Всїх строф 16. В низу на оборотній сторонї підпис: Coram me Eliasz Demianoski mp. Administrator woytostwa Groziowskiego, candydat Groziowski. Ґрозьова, село сусїднє з Мшанцем, але що значить отся урядова корамізация на вірші — не розумію. Зрештою Мшанецька копія, як бачимо, в многих місцях краще заховала первісний текст, ніж Тухляньска.

4. **Казаніи на Рождество Хво** (стор. 19 — 51). Казанє зложене з трьох частей, а поодинокі части мають ще менші відділи під окремими титулами. І так на стор. 26 маємо: **Часть вторая тогожъ казаніа ѡ ꙗкшей сїа ꙁвѣздѣ і ѡ чꙋдѣ бившем в Персидѣ**; стор. 27: **Зде позоставївши повѣстъ персидскоую і тїхъ трех кролей начнем' казаніа ѡ предївном' і невїмовном рождествѣ Хвом**; стор. 40: **Ѡ звѣздѣ, которꙋю маєт пресвятая Бца на собѣ и что ся на ней значат три ꙁвѣзды**; стор. 44: **част' третая тогож казаніа ѡ тои ꙁвѣздѣ, которая привела трех кролей из перскои далекои крайнї на поклоненїе Хртꙋ новорожденномꙋ црю и ѡ богинѣ перскои Оурії**; стор. 47: **Ѡходъ ѡнихъ трехъ кроулеи ѡ Персиды до Іероусалимоу**. Див. Калитовскій стор. 9 — 21; Памятки I, 260 — 263; Памятки II, 13 — 18, 117 — 123, 337 — 338.

5. **Казане на соборъ престой Борцї или по рождествѣ Хвѣ в неделю и на стых младенец избїенних ѡ Ірода цра** (стор. 51 — 57), друковано Калитовскій, Матеріалы 22 — 25; Памятки II, 143 — 146.

6. **Казаніи на Богоꙗвленїе Господне** (стор. 57 - 72), друковано Калитовскій 25—32; Памятки II, 184 — 191.

7. **Исторіи ѡ женѣ Мандонѣ црци безкожной и бестиꙗлной** (стор. 72 — 79), друковано Калитовскій, 35—38.

8. **Повѣсть ѡ трехъ юношах црех, братиихъ родних** (стор. 80—84), друковано Калитовскій, 39—41.

9. **Рациіи ѡ цари Михаилѣ, како боудетъ царем тритцат лѣтъ** (стор. 84 — 90), друковано Калитовскій, 41—44.

10. **Ѡ црствѣ Антихристовѣ и днех послѣдних** (стор. 90—94), друковано Калитовскій, 44—46.

11. **Слово ѡ единой девїци и поустиножителїци, которая била оу пꙋстины чотиридесат лѣт', родом била ѿ келеатинской землѣ из села Єнома, дочка ѿца Ѳеѡдора селянина**

(стор. 94—102), без кінця, перерібка оповіданя про Марію Єгипетську.

12. Modlitwy nabożne z roznych mieysc y Książek dla pożytku zbawiennego skompendiowane (стор. 103—148).

13. **Повѣст' ѡ чловеци ѝ смерти** (стор. 149—161).

14 Pieśń nabożna polska (стор. 162), inc. Zniewalasz moy Jezu do żalu.

15. Oratia nativitatis Christi (стор. 163—164), inc. Wesoły to dzień, wesoła to nowina.

16. Pieśń wielkopostna (стор. 164), inc. Stała matka boleściwa, без кінця.

17. **Наоука ѡ пчелах ст҃ого Зосима, кто нхъ хощет плодити, такъ чинити потрєба** (стор. 165—167), надруковано Калитовскій, 49—50.

18. Nauka o szczupaci (стор. 167—170), надруковано Калитовскій, 50—53.

19. Modlitwa iehda roiewe vtikaiut (стор. 171—172), надруковано Калитовскій, 53—54.

20. **Молитва ѿ оуроков над пчелами** (стор. 172), надруковано Калитовскій, 54.

21. Без окремого титулу ще одна статейка про пчоли (стор. 173), надруковано Калитовскій, 54.

22. Nayszliachetnieysza, Nayprzenaydostoynieysza (стор. 174), під сим польським титулом подана руська вірша, (з акростихом Яков Я); передруковую її в цілости:

Ꙗко Богом' предизбраннꙋю
матер дв҃ꙋ прекраснꙋю,
Херꙋвим' славнѣишꙋю,
Серафим чеснѣишꙋю,
превишшꙋю анг҃лъ
ѝ всѣхъ и архан҃глъ
достоино є҃с всегда славити,
бы нас могла избавити
ѿ наглои смерти.

Ко ней бо кто прибѣгает,
а на помощ єи призивает',
той бꙋдет' збавленний
ѿ вѣчной геенни,
ѿ всѧкаго стꙋда
в денъ божого сꙋда;
не взискаєшъ,
не взалкаєш', —

нескончона
є некѣ корона
во горнем' Сиωнѣ.

Она бо є воевода
христианскаго народа,
краснаꙗ цр҃ица,
мати владичица;
оусим' даетъ пр҃но
дари независно,
исцѣлꙗет,
просвѣщаетъ
неомилно,
леч изобилно
всѣм благодарствꙋетъ.

Ї дн' пришествиꙗ Х҃ва
предстати тогда готова,
чесним' си покроком',
своим омофором'
люди покривати,
ѡ божаꙗ мати!
Бо с' вибранна
чистаꙗ пан'на,
дв҃о, мати
бл҃годати,
даждъ нам' взирати

Ꙗвственна Сн҃а твоего,
пана и Бг҃а нашего,
во троици славима,
всѣм непостижима,
и ѿ арханг҃лъ всегда славима.
Где св҃т ст҃ых ликъ собори
и архангелские хори,
намъ возиграйте!

На стор. 19 під титулом підписано: W roku 1756 miesionca marca d. 18. На стор. 50 на бічнім марґ. підпис здовж сторінки: Syia xionżeczka Teodora Popowicza Tuchliąskiego, d. 20 augustis 1751; такий же підпис, тілько без дати, є й на стор. 66.

№ 527

IX. Рукопис Павла Кузикевича.

Сей рукопис, зладжений коло половини XVIII в., називаю так по його властителю, що підписав ся на марґінесї. Се книжечка малої 8-ки сїрого паперу, значно зачитана і декуди пошарпана, без

початку і кінця тай з прогалинами в середині. Заховало ся доси 180 карток у старій, трухлявій, шкуряній оправі, яку тепер заступлено новою, тривкійшою. До недавна рукопис зберігав ся в селянській хаті в с. Грушові самбірського пов., відки учитель Горуцький прислав його в дарі до бібліотеки „Просьвіти“ у Львові. Текст писаний одною рукою, досить старанно, полууставом, без киноварі. Рукопис містить:

1. Конець оповіданя про Антихриста і конець сьвіта (стор. 1—16).

2. Глава а҃. ѿ ôтверженїи себе (стор. 16 — 32). Між стор. 20 і 21 брак двох карток, так само між 24 і 25 і брак кінця статї, що дає виклад на евангельські слова: Аще кто хощетъ по мнѣ йти, да ѿвержет сѧ себе, писаний церковною мовою.

3. Част' а҃. ѿ крт҃ѣ Гнимь. — казанє, де з разу згадано про смерть Ісуса, потім подано виклад символіки хреста.

Част' в҃. ꙗко крт҃ъ ѥ҃ глꙋпство [и҃ демо]ном погибел'ный (стор. 42—54), полеміка з тими, що вважають хрест знаком ганьби, і оповіданє про війну Константина з Максентием.

Част' г҃. ѿ крѣтѣ гни ꙗко ѿ Персиды принесе сѧ (стор. 53—70), про війну Гераклїя з Персами. На стор. 53 на марґ. в низу підпис: Jan Bielecki, на стор. 63: Paweł Kuzikiewicz, на стор. 64: ta xiąszka Pawła Kuzikiewicza, на стор. 65: Kto tę xiąszkę ukradnie, temu ręka odpadnie.

4. Поꙋченїе на преставленїе ст҃го евангелиста Їѡанна Богослова ѝзбран'но ѿ житїѧ ѥго (стор. 71—102), оповіданє в початку основане на евангелию, а далї на псевдо-Прохорі. На стор. 97—102 на марґ. в низу иде ось який запис: Ja jestem dobrze uczony człowiek y mnię wszyscy xięża kochaią, ciebie Jendrzeiu Łysyku nicht nie kocha, ponieważ ty iesteś głupy bardzo y nie chcesz się uczyć y iesteś bardzo chytry iak lis. Chodz ze mną do szkoły zawsze, to nie będziesz takim. Skonczyło się.

4. Поꙋченїе на рождество прест҃ои Бц҃и (стор. 103—122), друковано Памятки II, 53—57. На стор. 103—104 в низу на марґ. підпис: Jan Bielecki tę xiąszkę pisał roku 1821; на стор. 107—110: I tak to powiadam: kto tę xiąszkę wkradnie, temu ręka odpadnie; y ieszcze to mało ręka, ale także y noga, to surowo nakazuię, bo nareszcie y głowa odpadnie.

6 Част' а҃. ѿ смрти Їѡанновѣ, ꙗко велики грѣх цꙋзолоство ї ѿ злости жен'ской (стор. 123—133), оповідано на основі евангелия про смерть Івана Хрестителя.

7. Ѡ жєнахъ злыхъ (стор. 133 — 142), здаєть ся, часть друга попереднього казаня, але подана під окремим титулом як окрема цілість. На стор. 142 під текстом ось який запис: Roku 1809 w iesieni pszenica była po zł. pol. 72, żyto po złt. 56, jęczmień po złt. 40, owies po złt. 28.

8. Поучєнїє к нед. л҃. єуалїє Лук. зач. ч҃а. (стор. 143—151), проповідь без оповіданя.

9. Поучєнїє к нед. сыропусную, єуалїє Мт҃. зач. зі҃. наука (стор. 152—160). На стор. 160 в низу знов підпис пізнїйшого властителя: Jan Bielecki iego ta xiążka.

10. Слово ѡ ѿкровєнии мукъ, єгда ходила прєстаа Бца з' Михаилом, гдє мучит сѧ род хрстїанскїй (стор. 161—179). На стор. 179 під текстом дописано: к' року дни т҃ѕ. а часовъ ѧиѱ҃. 1790 godzin w roku. На стор. 180 написано иньшою рукою зазначеня погоди в падолистї і грудні, але не звісно якого року, по руськи латинськими буквами: Misiaca noemwria dnia кі. snih perszyy raz napadaw y w horach snih upaw tohdy; гі. pohoda y moroz wełykyy wes den і т. д.

11. Чудо великомч. Георгїа. Слышите братїє и други, повѣмъ вамъ чудо ст҃го Георгїа что сотвори во житїи своемъ (стор. 181 — 188). Пор. дод. IV, 46 і VII, 4. На стор. 183 в низу підписано: Та xiążka Pawła Kuzykiewicza.

12. Исповѣдь правовѣрномъ хрстианом (стор. 189—192), формула сповіди, по церковному.

13. Страд[а]нїє ст҃аго великомученика Іоана новаго въ Бѣлградѣ мучившаго сѧ ѿ старости Перъса (стор. 193—219). На стор. 219 в низу підпис: Spisali sia siia muczeniia swiątego Jana soczawskiego R. P. 175а (1761) miesiąca novembris die 28. Оповіданє списано церковною мовою. На стор. 220 написано уривок якоїсь молитви, пару проб пера, а потім ось яку лїтописну записку:

(1697) 113 Tatarę były.

(1748) 62 Sarancza była.

(1776) 34 Hrom seło spaływ Medynyczi.

1848 Руского 3 а латинского 15 мая. Панщина и всѣ здирства даровано. Ся остатня записка додана пізнїйшою рукою, але та сама рука при повисших трьох записках зроблених старим польським курсивом подописувала, може на основі анальоґічних записок знайдених у якій иньшій книжцї, роки взяті нами в скобки. Що значать цифри 113, 62 і 34 покладені перед тими записками — не знаю. Записка

з 1776 р. важна тим, що стверджує місцевість, де був написаний рукопис: Мединичі або якесь поблизьке село, може той сам Грушів, де заховав ся рукопис до наших часів.

14. **Слово ѡ єдной дѣвци, житїе, како жила в' пустини лѣтъ м҃. и тамо скончила животъ свой** (стор. 221—232), популярна переповідка житя Марії Єгипетської, пор. дод. VIII, 11. На стор. 221 під текстом у низу записано: **Памѧтка даной скоходи днѧ 3-го млѧ рокꙋ 1848**, а на стор. 232 під текстом: Szugaiow łąka 1225, morgow 6, 375 sążni.

15. **Слово ст҃аго Василїꙗ великаго** (стор. 233—264), звісне оповіданє про те, як сьв. Василий відібрав у чорта запис на душу Євладия, пор. дод. IV, 18.

16. Конець жартливого універсалу до пяниць (стор. 265—266); подаємо його тут, може хто знайде цілість.. **высоко мислылъ. Претто мои наимилшїи братѧ выже специфѣкованїи, такъ великїи ꙗко и малий, прошꙋ вас оуѣнѣжене, зебравши сѧ до кꙋпы, то мой оуѣнѣверсалъ в' слꙋхъ всѣмъ часто прочитовати а найбарзѣ при запꙋстлхъ, коли то много бꙋвѧетъ роспꙋсти, и коли в' живю [sic!] мене наслѣдꙋючи, не келѣшкомъ, але квартодꙋшнемъ на лонъ выхилѧючи, з' хмелю сѧ не просыплѧючи, ис под' чопа не виникаютъ. До тыхъ бовѣм мова моѧ наибарзѣ належитъ, аки вѣдали, чимъ маютъ по смерти трактовати и чимъ маютъ на похмѣлє покрѣплѧти. ежели предто комꙋ сѧ подобаетъ сеи мой трактаментъ в' листѣ моемъ по части виражонїй, нехай сѧ з' реєстрꙋ Бахꙋсового не виписꙋетъ. тилкожъ ражꙋ всѣмъ мѣти пилное ѡко на пришлїи час и закше памѧтати ѡ томъ, що млет бити на потом.**

17. **Слово ст҃аго Илеферїѧ еже єст' дшам хр҃тїанскимъ** (стор. 267—280), звісний апокріф, названий також оповіданєм про 12 пятниць, див. про него А. Н. Веселовскій, Опыты по исторіи развитія христіянской легенды. IV, 2 Сказанія о 12-ти пятницахъ (Журн. мин. нар. просвѣщ. 1876, іюнь).

18. **Предословїе къ читателю благочестивомꙋ** (стор. 280—284), апокріф про пять болїстей Богородиці, надрукований відси Памятки II, 368—369. На стор. 283 в низу підписано: maliem swoich hroszyi tymfow 200, 206 R. P. 17 з а miesiąca now., а на стор. 284 під текстом: Pawło Kuzikiewicz.

19. **Повчїе в' нед. в' кв. евлїе выклад** (стор. 285—295), виклад притчі про сївача. На стор. 295 під текстом між пробами пера також: Roku 1820. На стор. 296 між пробами пера записка: Roku 1800 Zima była bardzo wielka tak że snig domy popry-

walał ze wszystkim, aż ludzie wciekali 's chałup. Pszenica była po złotych 40, żyto po zł. 30, jenczmin po zł. 24, owies po zł. 14. Pro mense Decembris.

20. **Повченїе в нед. ā. поста, выклад євалїе Їωан зач. ē.** (стор. 297—311). На стор. 310 в низу записка: 1810 rb. w iesieni słoty wielkie byli aż do bożego narodzenia, w zimię snięgu mało było, alie wiosna bardzo pozna była przez niepo[go]dę, snieg w gurach wielki barzo upad i wszendy snieg był wielky, na same [далї на стор. 311] wniębowstompienie snieg był wielky, tak że wszytkie ziemię zapadł. Żyto juz kwitło w ten czas, jak snieg był; 13 dni był. Żyto było po zło. pol. 80, przenica po złt. 100, jęczmien po zł. 64, owies po zł. 48. Paweł Kuzikiewicz [сей підпис перечеркнено].

21. **Повченїе в нед. кд̄. євалїе выклат' Лȣка зач. лд̄.** (стор. 312—321). На стор. 313 в низу підпис: Jan Bielecki w ten czas byłem y to pisałem, Bóg świadek temu. На 322 знов записка з р. 1810 така сама, як при ч. 20, а під нею підпис: Ja Paweł Kuzikiewicz w ten czas byłem i to pisałem, Bug swiadek temu. Roku 1811 Żytą było po zł. 200, przenica po zł. 258, jęczmień po zł. 60, owies po zł. 80 i bardzo pogoda wielka była, aż ziemja gorzała, w iesieni i w same żniwa słoty barzo wielkie byli, tak że wszystkie zboża pozrastały.

22. **Початок' слȣжки сїон, що то знак' єсть єдина поверховна некрвава ѡфѣра насвятѣйшого тѣла й крове Гда нїго под ѡсобами хлѣба й вина ѡстатней вечери Ѡ Хста пана на памятке** [sic!] **мȣки своей на мѣсце к'шытткых' ѡфѣрок' старого тестаментȣ й постановленя** (стор. 323 — 334), виклад латинської служби божої, очевидно перекладений з польського і з богатьома польонїзмами. На стор. 323 в низу продовжене записки з попередньої сторони: żyto wtenczas było po złł pls. 224, przenica po złł pol. 248, jęczmień po złł 180, owies po zł. 128. На стор. 334 по текстї дописано: Finis. Liaus tibi Deus, а иньшим письмом: Dnia 15 decembra на прпд. Ѡца Спиридїона snieg nawalny szedł z wielkym wiatrem przez dni 4, 5-ty i 6-ty dzień pogodny, a 7-my snieg. Była kurzawa wielka, a od 7-mego dnia pogoda byla y mrozy jak dzień tak noc aż do dnia 22 decembra, a 22-go dnia wiatr z mrozem wielkym.

23. Katechyzm nauki wiary ś. chrześcianskie katolickie rzymskiey krótko zebrane początki, które służyć mogo do przygotowania się na spowiedź swięto sakramentalną, tak dla instrukcyi starszych iakoteż y młodszych (стор. 335—350). Кінця нема. На окладцї була приліплена карточка, тепер дуже пошарпана і зруйнована, на котрій читаємо: Chto tę xiąszkę dostany, ten i niech zmowi trzy Oycze

nasz y trzy Zdrowaś Marya za zmarłego Bazyli... Czapowskiego śś. pamięńci, ktory umarł dnia 20 Stycznia . . . . Paweł Kuzikiewicz. На обороті сеї картки також було щось писано, але крім поодиноких слів (дѹшеспасителнаѧ ꙗзки і т. и.) годї дочитати ся якоїсь цїлости.

X. Пісня про Віденщину 1683 р.

Отсю пісню віднайшов і опублїкував о. Петрушевич (Литерат. Сборн. Гал. Матицы 1886, стор. 190–198); вона заховала ся в рукописній збірцї віршів та пісень духовного змісту, зладженій 1734 р. в с. Камінцї, Спішського комітату, в північно західній Угорщинї. Докладного опису сеї збірки о. Петрушевич не подав, та про її зміст ми можемо мати понятє з поданого далї (дод. XVIII) опису збірки пісень із с. Камяної грибівського пов., що правдоподібно була третьою частиною тої самої збірки, якої першу (а може й не першу) мав у руках о. Петрушевич. Ми передруковуємо тут його текст із деякими своїми поправками (зазначеними в нотах) і поясненями.

Пѣснь о образе Кло[ко]чевскомъ.

Прислухай ся кто из боку и присмотри ся
справам бозскимъ великим, и зачуди ся,
что ся дѣє на семъ свѣтѣ
а въ угерскомъ повѣте.

Плакалъ образъ Пречистой въ Клокочевѣ,
котры взяты, поставлены въ Мукачеве.
Гнѣвъ божій ся гутуєтъ,
образъ Панны ляментуєтъ.

Презъ Куруцовъ[1]) в Клокочеве церковь спалена,
а угорска вшитка земля испустошена:
легко тоє было знати,
же ся треба Бога бояти.

Ото Куруцы зъ Лабанцами[2]) себе зганяютъ,
а лютцкіє орсаги квалтом отбираютъ;
брат на брата наступаєтъ,
сынъ отцеви смерть готуєтъ.

---

[1]) Куруци — партія мадярських противників Австриї, якої головою в ту пору був гр. Емерик Текелій. Ся партия надїяла ся при помочи Турциї і Франциї відірвати Угорщину від Австриї.

[2]) Лабанцї, мабуть попсована нїмецька назва Lanzenknechte — прихильники Австриї і нїмецького панованя в Угорщинї, непримиримі вороги Куруців.

Хотяй кто из боку прійде, муситъ признати,
же угерская земля добра была мати,
але злыя мала дѣти,
же не хотѣли в покою сѣдѣти.

Медомъ, млекомъ, достатками ся оплывали,
. . . . . .[1])
а сынове своей волѣ
дочекали злой недолѣ.

На цесаря свои руки . . . . . подняли,
изъ Текелимъ . . . . . раду узяли:
отъ цесаря отступаютъ,
къ Турчинови присегаютъ.

Ото идутъ до Будина примера брати[2])
и хотятъ ся Турчинови приятелми стати;
Турчинъ ихъ к себѣ пріймуетъ,
а подъ Виденъ ся стягуетъ.

Строго били, мордозали не як панове;
Текелего вармеде южь [стоятъ] готове;
а посполу съ нимъ . . . . . ,
якъ сами хотятъ, такъ плюндруютъ.

Сплюндровали всю землю угерскую,
еще хотятъ сплюндровати и немецкую:
подъ Пожономъ[3]) южъ ставаютъ,
что ся стане, то не знаютъ.

А таборы турецкы стали подъ Вѣдень,
а не знаютъ, же имъ прійдетъ горко обѣдень.
Цесаръ на то ничъ не дбаетъ,
а надѣю въ Богу маетъ.

Богъ намъ с Пречистою вся оборона,
прійде до насъ и Полская вшитка корона,
изберет ся християнство,
отжене отъ насъ то поганство.

Кды ся стали Немци с Туркомъ смелѣ витати,
стали Турцѣ с подъ Вѣдня якъ пилно утѣкати!
Нѣмцы хвалу Богу воздаютъ,
за Турчиномъ угоняютъ.

---

[1]) Тут пропущено вірш, а замісь него через помилку повторено знов два короткі вірші попередньої строфи.

[2]) В р. 1682 Текелій присяг у Будині на вірність турецькому султанови і за те був іменований князем (премієром) горішньої Угорщини.

[3]) Пожон, з мад. Pozsony, лат. Posonium, нім. Pressburg. (*Петрушевич*).

Идутъ за нимъ з утѣхою ажь до Будина.
Турци мовятъ: „Недобрая то у насъ єсть новина!“
Єдны въ Будине зостали,
а другіє поутѣкали.

Небесковъ [помочю?] [1]) Нѣмци Будинъ достали,
а в Будине великую кровь розляли,
а Турковъ всѣхъ мечемъ постинали,
а христіаны осадили.

Идутъ Нѣмци ажь под самый Нандоръ Феерваръ [2]),
Турчинови крвавы мечи указуютъ;
Турчинъ тоє ґды обачилъ,
изъ таборовъ утечи рачилъ.

Єґерскіє [3]) тоє Турцы ґды увидѣли,
свою раду заразъ отповидѣли.
. . . . . .
. . . . . .[4])

Провадят ся черезъ Тису Нѣмци подъ Варадъ [5]),
а Варадскій тому баша [былъ] барзо нерадъ:
въ єдну среду барзо рано
Ганзерови Варадъ дано.

Въ городѣ при холодѣ Турцы сидѣли,
отъ стрилянія ґранатовъ свѣта не видѣли
пресъ Ганзера преславного,
єднораля немецкого.

Но по волѣ Варадъ дали,
бо ся смерти въ немъ бояли.
Юже Турци отступуютъ,
а христіяне триумфуютъ.

Провадять ся изъ Варада, —
дай Боже, жебы пошли ис Цареграда!
Дай то Боже дочекати
в Цареградѣ пѣснь воспѣвати!
И Богъ з высокого трону
нехай упокоитъ угорскую корону;
небесъ [?] зъ высокого трону,
нехай радость дасть цесару,

---

[1]) В рукоп. Небескове; о. Петр. поправляє на: Не бес крове, хоча розмір вірші вимагає ще трьох складів, а кон'єктура „не без крове“ — не зовсім щаслива.
[2]) Біяград [3]) Яґер—Ерляв [4]) Пропуск.
[5]) Варад або Варадин, по нім. Grosswardein, колись сильна кріпость, у теперішнім Бігарськім повіті.

абы єще лѣта многа
былъ презвытяства . . . . .
абы єму слава просвѣтала
и на вѣки все тревала.

Конець пісні очевидно попсований, із строф тілько де-де полишали ся довші, початкові рядки, але більшина їх пропала; полишали ся тілько коротші, що певно в співаню повтаряли ся по два рази і для того ліпше заховали ся в памяти того, хто списував пісню.

7.35.1/p. 446/17

XI. Дві карпаторуські перерібки „Александрії“ з XVIII в.

Відсилаючи до детального опису Хітарської рукописної збірки в Записках т. X, Misc. стор. 7—14, де були подані також титули поодиноких розділів Александрії поміщеної в тій збірці на 94 картках разом з коротким змістом кождого розділу, подаємо тут для порівнаня титули розділів другої Александрії, надісланої нам о Жатковичем із північної Угорщини в рукописі (180 карток малої 8-ки, без початку і кінця), зладженім десь у початку XVIII в., що містить саму тілько сю повість тай то не всю.

Хітарська Александрія має, як видно з нашого опису, 20 розділів, хоча в рукописі є деякі прогалини; і угроруська має 20 розділів, хоча не має ні початку ні кінця, а деякі розділи зовсім відмінні від Хітарської.

1. **Початокъ исторіи ѡ Ѧлеѯандрі Македонском, како сѧ почалъ и зачал.** Ся глава в Хіт. оповідає про Нектанава царя Єгипту, про те, як околичні нарі не любили його за чари, і напали на Єгипет, про розмову Нектанава з одним філософом, якого цар вислав на вивіди, про те, як цар ворожбою довідує ся („лекомандію тер'ти началъ“) про впадок Єгипту, далї його втеку з Єгипту перед нападом Дарія і иньших царів, про вродженє Александра від Нектанава, про молодість Александра і про смерть Нектанава з руки Александрової, про їзду Александра на кони-людоїдї Буцефалї, про його побіду на олїмпійських ігрищах і про розбитий Александром шлюб його батька з якоюсь иньшою царівною. Із сего роздїлу в угроруській Александрії лишило ся тілько кілька обшарпаних карток, на котрих знаходимо як окремий розділ: „**Ѡ смерти Нектанава, ѿ которого мдрости Ѧлеѯан'деръ оучилъ сѧ и ѿ которого сѧ страхꙋ зачакъ**“. Подаємо тут сей уступ і відповідний уступ із Хітарської Александрії для характеристики обох оброблень.

У хітарськім рукописї оповідаєть ся коротко розмову Александра з Нектанавом про найвисшого Бога і далї кажеть ся:

„Алеѯандер же рек: „Ѡ майстре, такъ многїѧ хитрости оумѣваешъ, [а] смерть свою вѣдаеш ли ѿ кого мает быти тобѣ?“ То ємꙋ рекъ мнѣмаючи собѣ, аж бы ѡн не вѣдал. Ѡн же рек: „Смерть мнѣ имат быти ѿ сына моего, а ты, Алеѯандре, маеш оубити ѿцѧ своего“. И рек ємꙋ Алеѯандер: „Мнѣ ли ты видиш милого ми ѿцѧ забити Филипа?“ И пхнꙋл его з горы в ров на прикрый камѣнь, бо тогды мовил з ним' на каменой горѣ стоѧчи близко сꙋдиця царского. Нектанав же в ровъ ꙋпал ледва жив и рек': „Не оутаил сѧ еси, иж синъ мой еси ты, ѿ мене бо рожденъ еси, азъ тѧ зачах и мене ѿцѧ своего оубил еси, Алеѯандре, и ꙗкъ ем' ти рек. А ѿ том нихто не вѣдалъ, тилко мати Алїмпїѧда. И се ꙗ южс, синꙋ мой Алеѯандре, ѿходжꙋ к' темномꙋ адꙋ, во преисподнюю землю, где вси єлинскїи цари мꙋчат сѧ ѿ великого Бга Саваѡда“. И то рек' оумер.

И сїє слышав' Александер оустрашил сѧ, велми того жаловал, а Нектанава взем на плещи свои ѿ землѣ и к' матери своей Алимпїѧдѣ принесе и рек: „Правда ли єст, мати моѧ, ижъ ѡн єст ѿтецъ мой?

Алимпїѧда видѧчи сїє барзо злѧкла сѧ [и] Алеѯандрꙋ все подостаткꙋ сказала ѡ ѿлꙋченїи ихъ. Алеѯандер же достатечне ѿ матери своей оувѣдалъ и велми ѡ том жаловал, и з великою честїю тѣло его поховали“.

А тепер подаю се саме оповідане в угро-руськім текстї:

Ѡ смерти Нектанава, ѿ которого мдрости Алеѯандеръ оучилъ сѧ и ѿ которого сѧ страхꙋ зачавъ.

А потомъ по кил'кꙋ днїи пойшовъ Алеѯандеръ гꙋлѧти на единꙋ скалꙋ славнꙋю великꙋю, оузѧвши из' собою Нектанава волхва, ѿ которого сѧ Алеѯандеръ зачалъ во ꙋтробѣ матерней и котрый был першїй оучител' Алек'сандровъ. А потом гꙋлѧючи собѣ на той скалѣ почнет емꙋ повѣдати ѡ его фортꙋнѣ и его звитѧствѣ и его рицерствѣ и ꙗкъ маетъ сей свѣтъ . . . . . оузѧти под' свою моцъ и побѣдити всѣхъ царей и королей, и кол'ко маетъ лѣтъ жити на свѣтѣ и ѧкаѧ емꙋ смрть маетъ быти и ѿ кого и на ꙗком мѣсцꙋ. А потом почнет до Нектанава Алек'сандеръ мовити: „оучителю мой драгїй, повѣч' ты мнѣ, ѿ кого тобѣ маетъ смрть быти и на котором мѣсцꙋ?“ Потом посмотритъ Нектанавъ на бѣгы нбсныи и ревне сплачетъ и почнет

мовити ко Алек'сандрꙋ: „а то ѿ власного моего сн҃а мает ми смр҃ть быти тꙋ на той скалѣ“. Рече к немꙋ Алек'сандер: „Хтож ти тꙋ є҃ сн҃ъ? Я мы то есме сами тꙋ два. А то виждꙋ тѧ мантачꙋ, же шал'вѣрюеш'!“ А потом трꙋтил' ѥго с тои скалы, и тꙋ зараз скончал' сѧ. Алеѯандер зараз прїйшовши до домꙋ почалъ повѣдати ѡ Нектанавовои смр҃ти, з якои при[чины его за]килъ. „Мт҃ко моѧ Алимпїѧдо, а то ꙋ добрый ѥм сѧ часъ зачалъ и доброго ем сѧ часꙋ родилъ, але злого часꙋ злоеꙋм дѣло оучинилъ, бом оучителѧ своего Нектанава забилъ“. Рече к немꙋ царица: „Ѡ сн҃ꙋ мой Алексан'дре, а то се-с' власного своего ѿц҃а забилъ“. Рече з'новꙋ Алеѯан'деръ ко матери своей: „Матко моѧ, що томꙋ є҃ за причина, яко ꙋ тебе два мꙋжѣ, а в' мене два вѣт'цѣ?“ „А то, сн҃ꙋ мой, Алек'сандре, скажꙋ тебѣ, що томꙋ є҃ за причина: а то есме жили с твоим ѿц҃ем цр҃емъ Филипом м҃. лѣтъ, а потомства есме не мали. и хотѣлъ цр҃ь Филипъ твои ѿц҃ъ мене прогнати преч с царства своего. А потом ѿходѧчи з домꙋ ѿц҃ъ твои цр҃ь Филипъ на г҃. роки воевати на Филимы и приказав' мнѣ, абым за тоты три роки пил'но старанѧ имѣла за дѣти, бо ꙗк прїидꙋ з' войны а не бꙋдеш мати дѣтей, то ѧ тебе преч проженꙋ с царства своего. и так ꙗ перечꙋвши за вѣр'ка Нектанава, который то тебе през старанѧ свое и мдрост' свою през бѣгы нѣсный оучинив'“...

И почнет Алеѯандер мовити: „Ѡ мт҃ко моѧ, чомꙋ ты мѣнѣ о҃ том не ѡповѣдала през такїи долгїе часы?“ [тут бракує картки].

Алеѯандер выслꙋхавши повѣсть тꙋю ѿ маттере своеѧ пошов ѡпѧтъ под тꙋю скалꙋ и падши на Нектанава [почавъ ревне] плакати и тый слова мовити: „Ѡчѐ Нектанаве, ѿпꙋсти мнѣ моего невиденїѧ!“ А потом в'залъ его на рамена свои и принеслъ ѥго до славного города Македонїи и погребе ѥго со славою и честїю великою бл҃годарѧще Бг҃а Саваѡ҃да.

Як бачимо, Хітарський текст, се не просте скорочене угроруського, але свобідна перерібка, хоча можна приняти й навпаки, що угроруський був переробленем і беллетристичним розширенем коротшого оріґінала в роді того, який маємо в Хітарськім рукописї.

До тексту, що відповідав першій главі Хітарської Александрії, належало також оповідане, оброблене в угро-руськім рукописї в окремій главі: „Мц҃а ї҃юнїѧ зі҃. днѧ. Ѡходъ Алеѯан'дровъ до Алимпїѧды мѣста, хотѧчи ѝграти на колѣ алим'пїйскомъ из' ѝн'шими панѧты, где такїй звычай ихъ былъ“.

Із сего оповіданя лишили ся лише 4 сторінки; далї прогалина, по нїй іде закінчене сего оповіданя (неповних 6 рядків), а далї висше наведене оповідане про смерть Нектанава. Значить, не тілько текст, але й порядок епізодів у обох Александріях відмінний.

2. **Ѡ цари Ялтамиши и ѡ Кѹманахъ**, сього епізоду в угрор. нема.

3. **Ѡ цари пелагїйском Янаѯархосѣ**, і сього епізоду в угрор. нема, а є тілько його закінчене, що тут має титул: **Ѡ смерти цр҃ѧ Филипа ѿца Ялеѯандрова**, оповідане, з котрого зовсїм не видно, щоб Филип умирав від рани одержаної в бою з Анаксархосом, так що годї й зміркувати, чи був сей епізод у угрор. Александрії.

4. **О цари Дарїи перскомъ.** Переписка Дарія з Александром, аж до першої війни. В угрор. сїй главі відповідають роздїли: а) **Починаетъ ся цар'стко Ялеѯандроко цаслике**; б) **Приходъ Маръдарїевъ ѿ Ялеѯандра з Македонїи до Перъсиды до великости его цр҃ѧ пер'скаго Дарїѧ задѹнайскаго, поморъского.** В тій главі знаходимо однак крім подій оповіданих у Хітар. також історію першої війни Персів під проводом Саркидона з Македонянами, про побите і смерть Саркидона, далї історію другої битви, де Александер стрічаєть ся з Дарієм і розбиває його і в кінцї епізод про рицаря Ляшка, що визвав ся зрадою вбити Александра, але не осягнув сего — епізоди, яких нема в Хітарськім рукописї. в) **Повѣсть книги славнои Ялександрѣи, како цр҃ь Дарїй пишетъ до цр҃ѧ Пора инъдийскаго просѧчи ѥго ѿ помочъ на Ялеѯандра цр҃ѧ Македонъского** — нема в Хітарськім рукописї. г) **Повѣст славнои книги Ялеѯандрѣи, ꙗкъ цр҃ь Ялександеръ сам ходивъ посломъ до цр҃ѧ Дарїѧ Бг҃а перъского** — нема в Хітар. рукописї. д) **Мѹдрость Ялександрова** — дальші пригоди в часї того посольства, нема в Хітар. рукописї.

5. **О цари Ярхидонѣ селѹньскомъ**, сього епізоду в угрор. Александрії нема, натомісь зараз по скінченю оповіданя про Александрове посольство, по відступі але без окремого титулу йде оповідане про війну Александра з Дарієм. Се оповідане, якому в Хітар. ркп. відповідає розд. 10 (зовсїм відмінний від него змістом), веде річ від виходу Александра з Македонії, має далї окрему главу „**Битва потѹжная**“ і кінчить ся смертю Дарія і заручинами Александра з його дочкою Роксанною.

6. Похід Александра на Рим. Анальоґічний сьому епізод маємо в угрор. рукоп., але в иньшім місцї, а власне по завойованю Єрусалима, про що в Хітар. говорить ся в розд. 8.

7. Ѡ полꙋденныхъ странахъ и дивныхъ людехъ розмаитыхъ, сего епізоду в угрор. ркп. нема.

8. Ѡ приходѣ Алеѯандровомъ до Іерꙋсалимꙋ, сей епізод в угрор. рукоп. іде зараз за оповіданєм про смерть Дарія і має титул: Ѡходъ Александров до Єрꙋсалимꙋ вѣдѣти моцност' єго и хотѧчи єго ꙋзѧти.

9. Ѡ Єгиптѣ великом' како Алеѯандеръ к него вѝхалъ. В угрор. за попереднїм роздїлом іде оповіданє: „Повѣсть славной книги Александрѣи како пошовъ цр҃ь Александеръ ѿ Єрꙋсалима до Римꙋ на заходнїє стороны“, — в тім самім роздїлї оповідаєть ся також про завойованє Трої і Вавилона. Тілько потім іде роздїл: „Ѡтоль пошолъ Александер до Єгїптꙋ“.

10. О цари Дарїи перскомъ. Хітарський рукопис тілько тут оповідає про війну Александра з Дарієм і про смерть Дарія, про що в угрор. ркп. уже давно була мова В сьому місцї угрор. ркп. має знов епізод, якого нема в Хітар.: Ѝ тꙋтъ сѧ знов Першане ѝзбꙋнтовали на Патоломеѧ ѝ на Александра, не хотѧчи сѧ поддати емꙋ, ѝ Патоломеѧ хотѣли с Персиды выгнати.

11. Сказанїє ѡ скотех и ѡ звѣрех дивныхъ человѣкоѡбразныхъ и ѡ жонах и ѡ мꙋравах и птицѧх. Сього роздїлу в угрор. рукоп. в тім місцї нема, але в иньшім місцї, а власне за оповіданєм про Александрів похід на Гога і Магога, додано детальне поученє про всякі „високі“ і недовідомі речі, починаючи від небесних кругів, а кінчачи дивними зьвірями, рибами і птахами.

12. Сказанїє ѡ Раклїи царї и ѡ шестоpꙋчныхъ и ѡ шестоногыхъ и дивныхъ людех — сього епізоду в угрор. рукоп. нема.

13. Сказанїє, ꙗкъ Александеръ на їндийского цара Пора пойдетъ. Сей епізод оброблений в угрор. рукописї дуже широко і йде зараз за оповіданєм про бунт Персів.

14. Сказанїє, ꙗк прїйшли поганїє царѣ з дары — сего епізоду в угрор. ркп. нема.

15. Ѡтход Александровъ на Мастридонскїє стороны — епізод з таким самим титулом є і в угрор. ркп. зараз за оповіданєм про побитє Пора. Як звісно, в Хітар. ркп. сей епізод захований тілько в частинї, в угрор. він увесь і до оповіданя про битву з мастридонськими жінками додано ще оповіданя про битви з ріжними дивоглядами.

16. Ѡход Александровъ на сѣверніѧ стороны, на югъ, сего епізоду в угрор. ркп. нема.

17. **Ѡтходъ Александровъ на сѣверные стороны и на поганыхъ царевъ на Гога и Магога**, анальоґічне оповіданє і в угрор. ркп. пз. „Ѡходъ щасливый Алеѯандров на сѣверные, далекіе стороны на царей поганыхъ на Гога и Магога и прочіи“. Про додане до сего розділу в обох ркп. поученє про недовідомі речі ми згадували вже висше; тут подаємо сей уступ [1]), що тоном і способом викладу зовсїм випадає з рамок оповіданя, як причинок до пізнаня того погляду на сьвіт і природу, який наші інтеліґенти ще в XVIII в. вважали „висшою наукою“:

„Пишꙋтъ бгословци ѡ сем свѣтѣ през Дха стаго. Єсли сѧ хочешъ наꙋчити, оучиж сѧ книгъ бгословскїх вышшои наоукы, бꙋдешъ и ты знати высокый и мꙋдрый речи справы боской. Знай же и ты неꙋкꙋ не глꙋбокий оу наꙋцѣ, и ты простый члвче, ꙗковъ є крꙋгъ того видимого свѣта, ꙗков є крꙋгъ земный, ꙗков єст крꙋгъ небесный, ꙗкоѵ є крꙋгъ сланечный, ꙗков є крꙋгъ мѣсѧцѧ со звѣздами, ꙗковъ єстъ крꙋгъ морскїй, ꙗковъ є крꙋгъ[2]) *вѣтрѧный, ꙗковлѧ єст под нами прейсподнѧꙗ сторона: чи ѡна темнаѧ естъ, чи ѡна єст свѣтлаѧ. Ѡтоже знай и наꙋчи сѧ, не бꙋди невѣжею простим, бо свѣтъ єст, ꙗкъ ты видышъ, оувес крꙋгъ власне ꙗкъ ꙗблоко або коло или ꙗйце крꙋглоє.

Изображеніе таковое свѣта.

[1]) Подаємо текст колляціований із обох рукописів, не зазначуючи дрібних відмін, а вибираючи ту, що по нашому являєть ся правильнїйшою. Важнїйші відміни, додатки або пропуски в однім або другім ркп. зазначуємо в нотах.

[2]) Тут в угрор. ркп. прогалина, яку доповнюємо з Хітар. ркп., зазначуючи її звіздками.

Свѣтъ, ꙗкъ видиш тото кольце, такъ кр8гло єстъ, чловече, свѣтъ, а землѧ єстъ оусѧ оу кр8зѣ и море ѡкъходитъ оу коло свѣта, ꙗкъ пише оу книзѣ „Зерцали“, иж то землѧ 8сѧ єстъ оу середнѣ неба, такъ власне. ꙗкъ л8шъпина оу ꙗклицѣ и зернѧта, або ꙗкъ жолтокъ оу ꙗйци, такъ землѧ оу небѣ. ѡбъдержит бо землю небо и зверха и зи спод8, зо всѣхъ четырохъ сторонъ а кр8гъ сего свѣта зображенїе такъ сѧ ѡбертаетъ, ꙗкъ млинное колесо або ꙗкъ млинний каменъ. Ѝ тое небо видимое, которое видаемо, блакитъное, носитъ на собѣ свѣтъ, носитъ на собѣ солнце на третемъ предѣлѣ Богомъ сотворенно, ꙗкъ пишетъ царъ Давидъ через Дх҃а ст҃ого (ψал. нг҃.): „Нб҃са повѣдаютъ слав8 божїю, творенїе же р8к8 его възвѣщаетъ твердъ“. Ѝ твердь сѧ называет небо. Мѣсѧць, звѣзды носитъ сии нижный предѣлъ, и такъ ѡброты и бѣги небесъныи сѧ ѡбертаютъ, ꙗко точило или колесо со солн*цемъ ѝ мѣцемъ ѝ со звѣздамѝ ѝ планетамѝ небнымѝ. Ѝ то собѣ читай и на8чи сѧ з' богословїй. Коли т8тъ днь, то под нами нощъ, а коли т8 нощ, а под нами чинитъ днь. Ѝ так сѧ ѡбертаетъ коло свѣтовое и чинит ти, чл҃вче мѣзерный, и роки, лѣта, дн҃ы и часы: бо с8т ѡдинадцѧтеры нб҃съ, десѧтеры кремъ сего трепредѣлного видимаго н҃ба, бо и сїе на трое оу горѣ роздѣлено. Ѝ на третем предѣлѣ сл҃нце поставилъ прем8дрый мештер Бг҃ъ Саваѡ҃дъ. Бо коли сл҃нце т8 на сем низкомъ предѣлѣ [стало], то бы горѧчестю своею вес свѣт выпалило ѝ рѣкы бы высушило, ꙗкъ пише оу бг҃ословїи. Ѝ так коли сл҃нце ѝдет через море ал҃бо понад морем ѡкїѧнском, то много ѐго ꙗсностю своею ѝ променѧми горѧчими выбиратъ. Ѝ длѧ того море ѡкїѧнское вшитки рѣки, источнїки, потоки ѝ кир'ницѣ оу себе пожираетъ. Ѝ еще єст дивънаѧ речъ инъшаѧ, ꙗк' сѧ ѝ том8 неоу́к8 ѝ ты простак8 еще не зач8д8ешъ! єст оу мори ѡкїѧнском такаѧ рыба Бг҃омъ сотворенная на початк8 свѣта, котораѧ то лежитъ [головою][1]) на сходѣ сл҃нца ѝ ѡснована ѝ ѡгорнѧла ѡколо всего свѣта з морем ѡкїѧнскїмъ ѝ знов8 хвостом своимъ притѧлила до головы своей ѝ накрила голов8 свою. Тота рыба єст дш҃а воднаѧ, а имѧ ѐй Левѝаданъ. Тоею то рыбою вода жива, а тота рыба жива бж҃їим промыслом, бо то все справила прем8дрост небеснаго Бг҃а Саваѡ҃да, а не чл҃вечаѧ ѝ не ї҃нъших бг҃ов поганыхъ, которым сѧ кланѧют геретики злов҃ѣрные.

Єще ти ѐст речъ дивнаѧ, длѧ чого часом [быват'][2]) вода мала в рѣках: знай ѝ тото! Ѝ то таким' способомъ: ѐст' оу

[1]) Додано із Хіт. [2]) дод. із Хіт.

мори ѿкіанскомъ вї. єврѣпинъ, попростꙋ дванадцат вѣкенъ, вырвъ ѝли пꙋповъ, которые аж до самой преисподней глꙋбиною [сягаютъ]. Ѝ море передѣлено ест пѣскомъ, ꙗкъ пише: „Полагай морю предѣли пѣсокъ". Ѡтожъ знай, ꙗжъ то межи морем', то ест межи водами, ѝ межи бездною преисподнею передѣливъ ѝ перегородивъ Бгъ пѣском твердымъ ѝ т'мою под пѣскомъ, ꙗбы то не вшитка вода ѝшла и оупала под земные стороны. Але то на початкꙋ свѣта ѝ на заѡснованию земли так оучинивъ Панъ Бгъ: оучинивъ ѡкна до преисподнеи стороны, и єстъ при тых ѡкнахъ вї. Белїорыбов[1]), то єст китовъ великихъ ѿ початкꙋ свѣта. Ѝ по росказꙋ бжом коли тоты киты рыбы мало ѿстꙋпат ѿ тых ѡконъ, тог'ды вода ѡбернет ся в'днꙋ во преисподнаа страны наполнаючи и там мѣсца через росказ' бжїй.

Ѝ тым ся чинатъ рѣкы малы ѝ сꙋхое бывает лѣто. Ѝ коли тоты кытове залагꙋт тоты ѡкна, тогды ся море ѝ рѣки ѝ поточины ѝ кырницѣ до сытости ся наполнаютъ. Ѝ знову, чавче, коли бы тоты кыты ѿстꙋпили на довго ѿ тыхъ ѡкенъ, то бы ся вшитка вода, моря, рѣки, потоки, кырницѣ, ѡбернꙋло бы ся во преисподнюю сторонꙋ, тꙋ бы ѝ кроплѣ воды не было, ѝ все створена на сем свѣтѣ погыбло ѝ люде. Але тота рыка бꙋдет и перед кончиною свѣта. Тог'да Бгъ повелитъ ѿстꙋпити китом тымъ ѿ тых ѡкенъ, ѝ тогда моря высхнꙋтъ ѝ рѣки ѝ кырницѣ [и] потоки.

Ѝ знову ѝ то: коли бы тоты велиѡрибове[2]) то єст китове вї. за росказом бжимъ залегли тых вї. ѡкенъ ѝ ѿ них не ѿстꙋпали долго, то бы так стало ся, ꙗко во днї Ноевы, коли потопъ бывъ, ꙗкъ пише в Бытїахъ; ѡбернꙋла бы ся вшитка вода на лице земли ѝ згꙋбила бы вшитко створена сего свѣта. Бо так ся то чинило во дни потопа, коли Бгъ небесный хотѣвъ погꙋбити потопом людей за грѣхи: тогда повелѣвъ тым кытомъ стражникомъ [заткати] тых вї. ѡкенъ, ѝ тогда легли моцно на тыхъ ѡкнах, ѝ ѡбернꙋла ся вода вся на верхъ земли. Ѝ до того єще ѿтворили ся были хлабы небесный, ѝ иллав ся дождъ прꙋткїй ѝ ѡбликний м. днїй ѝ м. ночїй, ѝ затопило [было] всю вселеннꙋю, ꙗжъ была вода подъ небеса. Ѝ токмо то ся спасло, що з Ноемъ было во ков'чезѣ. Ѝ стоꙗв потопъ на земли гї. мцїй, а коли выстоꙗло гї. мцїй, тогда повелѣвъ Бгъ тымъ кытом' великим ѿстꙋпити ѿ тых ѡкен, ѝ ходили собѣ по своей воли поты, поки имъ Бгъ не повелѣв. Ѝ коли имъ Бгъ повелѣвъ знову ся

[1]) В Хіт. рыбъ великихъ [2]) В Хіт. порожня.

привернѹти ѝ ѿни коли легли по потопѣ, то южъ ѿстѹпают по росказѹ Бжомѹ до дорого [sic! у обох ркп. зам. второго] пришествїѧ бжого. Бо оуже дрѹгаго потопѹ водного не бѹдет, оуже во пред страшнымъ сѹдом затопитъ Бгъ свѣтъ потопомъ ѿгненным', который то ѿгень называютъ католики, то єст Лѧхи, чистцемъ. Ѧ такъ пише письмо, ѝжъ тотъ потопъ так бѹде завышкы, покы был потопъ тот першїй водѧный. Тѧжко во ѝ тогда збыти всѧкомѹ сътвореню, ѝ вшитко згоритъ. Бо ꙗкъ пише, ѝж так тот ѿгень бѹдетъ горѣти, ѝжъ горы каменные бѹдѹтъ сѧ розсыпати ѝ ростоплѧти ꙗко воскъ ѝ ѿлово. Ѧ вода знову всю землю охоложает'.

Ѝ то знай собѣ, чл҃вче, ѝжъ оу земли сѹтъ дѣрки власне ꙗкъ оу чоловѣцѣ жилы кровю наполненый, ѝ моцѹютъ чл҃вка; так ѝ вода скроз вшиткѹ землю тыми ѿхланѧми, тыми дѣрами протѣчет ѝ проходитъ [ѝ землю прохоложает' ѝ фол'гѹ єй чинит][1]).

Знай ѝ тото, чл҃вче мѣзерный: єстъ оу земли нѣкоторые называют сѧ вѹл'каны: тѣсные барзо мѣсцѧ, ин'шїе рѹдые, ѝнъшїе солоные, ѝнъшїе горкые, вонѧчїе, ѝнъшїе квасные, скроз которїе то проходитъ ꙗко колвекъ вода сѧ тиснѹчи силою, ... такова бывает: єстъ вода рѹдаѧ, єстъ вода прикро солонаѧ, є вода горкаѧ, єстъ вода вонѧчаѧ, смердѧчаѧ, гнилаѧ, є вода солодко солонаѧ, єст' вода прикро солодкаѧ, єст' вода бѣлаѧ, єст' вода сиваѧ, є вода жовтаѧ, є вода кваснаѧ; скрозѣ которые вѹлканы, проходы сѧ тисне ѝ проходитъ, ѝ такова ѝз землѣ на свѣтъ выникаетъ. Ѧ то все справила премѹдрост нбнаго Бга. Ѧкъ же ты сѧ, мѣзерный чл҃вче, не задивѹешъ таковой бжой премѹдрости ѝ справѣ? Ѝ чомѹ сѧ не хочеш навчити, абыс' не был глѹпым дѹрнемъ, але абыс знаѧ премѹдрость бжїю? Бо лѣпше є, чл҃вче, розѹмъ на свѣтѣ, премѹдрость над вшитки скарбы ѝ клейноты. Але то люде глѹпый нѣ за цо єѧ собѣ важат ѝ оу простотѣ на тымъ сѧ свѣтѣ валѧетъ, а ѿ справах боскихъ нѣчого не знает ѝ ѿ своєй дѹши не гадает.

Нѹжъ єще простакѹ, цо гадаешъ ѿ небеснои краинѣ ѝ ѿ невидимом мирѣ? Знаеш ли ѝ навчил'єсь сѧ, цо сѧ там чинитъ? Знай же ѝ навчи сѧ з пис'ма стого; ѝ ѿ том бо сѧ в писмѣ стом пише ѝ называет „видимый же миръ ѝ невидимый". Чи знаешъ же, цо то є [„видимый миръ и невидимый?"] Знай же:

[1]) Дод із Хіт.

видимый миръ — на сем свѣтѣ, люде, чѧвци; а невидимый горѣ, то ѥстъ въ небесехъ аг҃лове бж҃ій. Бо ꙗкъ на земли много ѥ людей, так и в небѣ ѥ много аг҃лов҃ъ и ст҃ыхъ. И то ѥстъ миръ невидимый, которого мы не видиме, бо десѧтери ѥ небес[1]), а единадцѧтое ѥмъпірейское нб҃о, где сам Бг҃ъ почиваетъ, ꙗкъ пише ѱал'мѣста ст҃ый: „нб҃о небесе“, бо и небеса мают над собою нб҃о, власне ꙗкъ мы над собою, на которомъ Бг҃ъ, Троица триѣтлаѧ почивает, Ѻц҃ъ и Сн҃ъ и Дх҃ъ ст҃ый, там майстатъ ѥ, тамъ ѡ҃ген' моцный ѥмъпірейскій, палаючій непрестанно, тамъ не потреба сл҃нца, там не потреба свѣта, там Бг҃ъ сам сл҃нце и свѣтъ, тамъ херовими и серафими ѡ҃гнис'ти пламенные. там не потреба дн҃ѧ анѣ ночи, бо все ровно завше свѣтлость бж҃іѧ. А верхъ того нб҃а найвышшого нѣт там ничого инъшого, едно вода, ѡ҃ которой то водѣ пише ѱалмиста: „и вода ꙗже превыше нб҃съ“. Ѻ той то водѣ пише, бо тотꙋ водꙋ там Бг҃ъ положивъ на початкꙋ свѣта. Читай ѡ҃ том Битіѧ и наꙋчи сѧ: „Ризы же быша бѣлы ꙗко свѣтъ“. А мѣсѧць сотворен' ѿ солнца третей часъти, а з'вѣзды ѿ семой части. бо то ест все ѡ҃гнистаѧ речъ. Мц҃ь со звѣздами положилъ Бг҃ъ на сем' видимом небѣ. А так не знает' них'то, ꙗкова ест' глꙋбина южъ подъ преисподнею крайною и поки там' небо ѡ҃перло и где небꙋ край, томꙋ то крꙋгꙋ нб҃сномꙋ, токмо сам' Бг҃ъ ѡ҃ том' знает', который то его ѡ҃новал' и оучинił'.

По тім поученю в обох рукописах іде оповіданє про похід Александра до гір Сімплеґадів, епізод про рибу, в якій знайдено камінь-самосьвіт званий „кормаколос“, про чоловіка, що знайшов золото і не хотів брати і про воєводу Ярослава, що обголив собі бороду і за се Александер докоряв йому. На сьому оповіданє в угроруськім рукописї уриваєть ся, хоча маємо ще кілька обшарпаних карток.

18. Ѻтходъ Александровъ на полꙋденнꙋю сторонꙋ до Капернаꙋма и до Вифсаиды и до Зина городовъ славныхъ и до Тирꙋ, до Ѳесꙋ, до Сидонꙋ, до Понта великаго, ѡ҃крꙋжаючи оувесъ свѣтъ. Сей самий епізод дословно схожий був і в угрор. ркп., та з него заховали ся тілько дві карточки з титулом дословно згідним з Хітарським.

19. Приходъ Александровъ до Кандакии царици морскои в поселствѣ. Із сього розділу заховали ся дві картки в угрор. рукоп.

[1]) Хіт. десѧтеры небеса сꙋтъ.

20. Порѹшенѧ Александрово на восточные стороны далекые, знати, що сѧ чинитъ оу тыхъ сторонахъ восточныхъ, тут же оповідано і про смерть Александрову. В угрор. рукоп. сего закінченя нема.

Не вдаючи ся в детальне обговорюванє сих текстів, яким надію ся присьвятити окрему розвідку, скажу тілько, що обі ті перерібки мають одно спільне жерело — Александрію так званої сербської редакциї, але автори їх користували ся сим жерелом не однаково, розширюючи, вкорочуючи, перемінюючи порядок епізодів або додаючи нові епізоди з якихсь иньших жерел. Варто уваги, що коли в початкових уступах наші тексти ріжнять ся дуже значно і формою і змістом, чим близше до кінця, вони сходять ся чим раз близше, так що кінцеві епізоди, як ось висше наведена космоґрафія, мають текст в основі тотожний, де відміни лежать тілько в писарських помилках та недоглядах.

Подаю ще тут титули леґенд, що знаходять ся в Хітарськім рукописї обік Александрії, бо ними вяжеть ся сей рукопис із иньшими в одню сім'ю. Ті леґенди були вже друковані д. Гнатюком у Записках т. XVI, 1–38.

1. Повѣсть о єдиномъ короли, который ходивъ со злодѣємъ в ночи красти; єсли бы был красти не пошол, то бы был изгинулъ злою смертію (Зап. стор. 4—8).

2. Слово от Патерика о покутѣ, якъ она чоловѣкови грѣшному єстъ пожитечная, хто єя по правдѣ выдержитъ, хоч и не на велкы час, абы по правдѣ (стор. 9—13), пор. дод. VII, ч. 11.

3. Уважъ теды, чоловѣче, же мусимо муки претерпѣти албо на сем, албо на тамтом свѣтѣ; лѣпше єднак на сем, нѣж на тамтом покутовати (стор. 13).

4. Сказанiє о єдном рыцері славном, который надѣяв ся на сілу свою и пробаловал щастя своєго воєвати из кождим, а на останок из смертію (стор. 14—18), звісне оповіданє про лицаря (Аніку) і смерть.

5. Сказанiє о єдном цесарі Іовнанѣ, котрый был поднѣс пыху супротивко Богу, которого Богъ каралъ (стор. 20—27), пор. Gesta Romanorum, ed. Oesterley, 360 і паралелї 722.

6. Слово о Давидѣ разбойнику (стор. 27—29).

7. Слово о Флавіянѣ разбойнику, который хотѣл розбити монастиръ чернїческий, але и сам спасе ся (стор. 29—31).

8. Слово о єдном пустелніку, который хотѣлъ звѣдати судовъ божихъ, который у пущи сѣдѣвъ л҃. лѣтъ и на послѣдку хотѣвъ стратити свою покуту и душу, єсли бы єму ангелъ не повѣлъ (стор. 31—36), пор. Славяно-русскій Прологъ, изд. Пономарева, т. I, стор. 210.

9. Слово от путніку книги, како въ Цариградѣ святѣйший патріярха Терентий випил бил лютую трутизну из рук єдиного жида (стор. 36—38), пор. дод. VII, ч. 10. Деякі варіянти до сих леґенд подав проф. Полівка, див. Narodopisny Sbornik československý, svazek III, 103—104.

XII. Рукопис Степана Самборини.

Так називаю сей рукопис, що переховує ся тепер у бібліотецї перемиської капітули під сиґн. LI, l. 8, від його колишнього властителя, що підписав ся на марґінесї. Се показна книжка, писана кількома руками в першій половинї XVIII в. десь у західно-карпатських горах. Письмо полууставне, папір грубий, зложений у 4-ку, книга крім титулу добре захована, в старій шкіряній оправі, має на хребтї старий напис: „Историе розмаите зъ Рымскихъ и тежъ иншихъ авторовъ коротко зебранє“. Карток ненумерованих 409, початку тексту і загального титулу нема. Ось докладний зміст рукопису.

1. Казанє над покійником, без титулу і без початку (сторона 1—13).

2. Частина євангелия сьв. Івана в перекладї на народню мову. Починаєть ся словами: „церкви, где сѧ книгки жидове схожали, не мовилем по тихꙋ“; кінчить ся так: „запечатокали камѣн и страж поставили. и ми, намѣкл'ши христиѧне, страстем' єго поклонѣм сѧ, абы нам рачил живот вѣчный даровати, а по смерти к лицꙋ єго кролевати“ (стор. 15—22).

3. Оповіданє без титулу: убійця боячи ся кровавої пімсти від брата вбитого, в велику пятницю прилюдно покаяв ся перед тим братом і одержав від него прощу, а за те Ісус тому милосердному явив ся в снї і сповістив його, що за його добрий учинок виняв із пекла його брата і батька (стор. 22—24).

4. Повѣсть преподобнаго Ѳца нашего Макарїа про загробне житє і митарства (стор. 27 – 47).

5. Св. Василїй аглоу повѣсть сказует (стор. 47—55), винято із Пролога під днем 19 октоврія.

6. Слово стго Ѳца нашего Кирила ѡ исходѣ души и ѡ митарствахъ (стор. 55 — 71), винято із Пролога під д. 29 лютого.

7. Слово Иѡанна Златоустаго ѡ твари божїй и ѡ кончинѣ смертнѣй и ѡ покаанїи (стор. 72—75), винято із якоїсь книги „Соборникъ“ глава 37.

8. Поученїе стго Василїа. бл҃ки Ѳче (стор. 75 80). Почин: „Научи сѧ вѣрныи чл҃вече бл҃гочестїю дѣлателъ“ і т. д.

9. Казание на Богоѧвление Гдне (стор. 80—104).

10. Слово стго Ѳца Кірила ѡ первозданнѣм (стор. 104 – 108).

11. Житїе прпдбнаго Ѳца Дѣда бывшаго прежде разбойника (стор. 109—113), винято із Пролога під д. 6 вересня.

12. Гисторие розманте з' римскїхъ и тежъ иншихъ ак'торовъ [sic!] коротко зобраны (стор. 115—480). Се переклад звісної збірки Gesta Romanorum, доконаний із польського. Подаю тут титули поодиноких роздїлів:

1) О пониженю порожнеи хвалы (стор. 115 – 121) і Выкладъ тогож ѡбычаю (стор. 121 – 123).

2) О вважаню вѣчности (стор. 133 – 129) і Выкладъ того ѡбычайный (стор. 129 – 131).

3) Гисториѧ ѡ Аполонѣ королю Тирским и Тарсиеи королевнѣ, на прикладъ, ижъ смутокъ перемѣняет сѧ во радость (стор. 131—199).

4) Прикладъ ѡ хитрости диѧвелской, ѧко суды боски суть справедливи (стор. 199—207).

5) Прикладъ ѡ дивном рѧдѣню Бжомъ и ѡ початю стого Григориѧ (стор. 207 — 236) і Выкладъ того ѡбычайный (стор. 236—242).

6) Прикладъ ѡ нынешным цезарю Иѡвинѣ и ѡ его вниженю, иже Гдь Бгъ частокротъ пишных понижа [sic!] а покорных подвыша [sic!] (стор. 242—257), і Выкладъ того ѡбычайный (стор. 258—263), пор дод. XI, ч. 5, стор. 90.

7) Прикладъ ѡ досконалости (стор. 263 — 269) і Выкладъ того ѡбычайный (стор. 269 274).

8) Прикладъ ѡ памѧти смерти, абы человекъ не грѣшилъ (стор. 274—279) і Выкладъ т. ѡб. (стор. 279—282).

9) Прикладъ ѡ ѹстратѣ дѹшней и ранах дѹшъ закиключихъ (стор. 282—289) і Выкладъ (стор. 289 - 291).

10) Прикладъ ѡ ростропности, абысме вшитко добрїм ѹмыслом чинили (стор 291—301).

11) Прикладъ ѡ хитрей зрадѣ некѣсткой и ѡ заслѣпленю зрадченыхъ (стор. 301—311) і виклад (стор. 311—315).

12) Прикладъ ѡ некдѧчности человечеи з добродѣиствъ покшехныхъ (стор. 315—329) і виклад (стор. 329—331).

13. Прикладъ, же не маме женам вѣрити, ани юм' жадныхъ таємнїцъ ѡповѣдати (стор. 326—329) і виклад (стор. 329—331).

14) Дрѹгий прикладъ, ꙗко не маме женам' жадныхъ таємницъ вѣрити (стор. 331—333) і виклад (стор. 333—334).

15) Прикладъ ѡ несправедливости и лакомствѣ и караню за не (стор. 334—339) і виклад (стор. 339—342).

16) Прикладъ ѡ сталости в добрыхъ ѹчинкахъ вѣрным пожиточный (стор. 342—359) і виклад (стор. 359—362).

17) Прикладъ ѡ вѣрности и милости, же правда ѿ смерти выбавлѧтъ (стор. 362 - 370) і виклад (стор. 370—372).

18) Прикладъ ѡ великои справедливости божеи, иж сѹди его скрыти сѹт (стор. 373—376).

19) Прикладъ ѡ пожиткѹ ѡпатрности во вшиткихъ рѣчахъ (стор. 376—379) і виклад (стор. 379—381).

20) Прикладъ, же кажды пастырь ма старати сѧ ѡ ѡвечкахъ своихъ (стор 381—383) і виклад (стор. 383—385)

21) Прикладъ ѡ страшномъ сѹдѣ ѡстатнемъ длѧ вшиткихъ грѣшныхъ (стор. 385 389).

22) Прикладъ, же кто неѡкрещеный, не бѹде збавленый (стор. 391—393) і виклад (стор. 393—394).

23) Прикладъ, абысме чѹли ѡ зрадѣ диѧбелскеи, абы насъ злый дх҃ъ не зрадилъ (стор. 394—397) і виклад (стор. 397—399).

24) Прикладъ, ꙗко правды длѧ преслѣдованѧ не маме ѿстѹповати (стор. 399 400) і виклад (стор. 400—401).

25) Прикладъ хвалебный, же милосердными ѹчинками маме ѡфѣрѹ чинити Гдѹ Бгѹ (стор. 401—404) і виклад (стор. 404—405).

26) Прикладъ, же тылко сами справедливы вниидѹтъ до царства небесного (стор. 406 - 407) і виклад (стор. 408—409).

27) Прикладъ, же порожне естъ коханѧ во вшыткихъ рѣчахъ свѣцкихъ (стор. 409—414) і виклад (стор. 414—416).

28) Прикладъ, абысме сталость мали в добрых ѹчинкахъ (стор. 416—418) і виклад (стор. 418—420).

29) Прикладъ, абысме чистость и вѣрность малженскѹ любили (стор. 420—424) і виклад (стор. 424—425).

30) Прикладъ, же маме правдѹ вызнавати аж до смерти (стор. 426—427) і виклад (стор. 427—428).

31) Прикладъ приводѧчий, абысме были покорного и чистого и скрѹшенного сердца (стор. 429—432).

32) Прикладъ приводѧчий, абесме сѧ невдѧчности каровали (стор. 432—434) і виклад (стор. 435—436).

33) Прикладъ, же лакомство книго [sic! зам. много] людии заслѣпѧт, абы правды не ѹзнавали (стор. 436—439) і виклад (стор. 439).

34) Приклатъ [sic!], же кождый грѣхъ безъ розпачи не бѹде ѿпѹщенный (стор. 439—442) і виклад (стор. 442—444).

35) Прикладъ, абысме памѧтали на добродѣйство намъ ѹчинено (стор. 444—445) і виклад (стор. 446).

36) Прикладъ напоминаючи, абысме ѿбѣтницѹ иншимъ выполнили (стор. 446—450) і виклад (стор. 450—451).

37) Прикладный животъ свѧтого Алеѯиѧ, абесме роскошами тогосвѣтными взгардили (стор. 451—460), пор. дод. IV, ч. 44; VI, ч. 5.

38) Прикладный животъ свѧтого Євстафиѧ къ вѣрнѣю вѹдѧщихъ (стор. 460—476).

39) Прикладъ, же преизрѣю божемѹ жаден сѧ противити не можетъ (стор. 476—480). Кінчить ся словами: „Бгѹ нашемѹ слава на вѣки вѣкомъ Аминь". Далї на тій сторонї проба пера: „Покѹшаю карамарю, ци добрый". Подібні проби пера, рисунки, написи і т. и. знаходимо також на стор. 481—485. Між иньшим маємо тут підпис: Stefan Samboryna 1766 roku, та в иньшім місцї ще ранїйша дата: Anno Domini 1742. На стор. 481 поміщено початок жартовливої статї: „Бѣ нѣкаѧ вещь низѹ главѹ носѧще. Разгнѣва сѧ на сїю вещь домѹ вѧдка, въсади ю к темницѹ, по мнозѣ же времени выведе ю с темници и заклати ю копѣемъ проб . . . . . ризы же єѧ ѿгнемъ ѡжегоша сѧ, сама же бысть распѧта на древѣ".

Отсей переклад „Gesta Romanorum" доконано з польської друкованої книжки; про се можна впевнити ся порівнюючи подані тут титули оповідань з польськими (див. Historye rzymskie, wydał Dr. Jan Bystroń, Bibliot. pisarzów polskich, Kraków, 1894). Переклад держить ся невільничо польського оріґіналу, так що декуди можна

його розуміти тілько при помочи польського тексту, прим. коли польське łotrowie перекладає на лютрове і т. и.

Далї йде иньшою рукою писана збірка житий сьвятих, особливо інтересна тим, що подано тут систематичну збірку житий апостолів — розумієть ся, апокріфічних. Ось зміст сеї дальшої частини рукопису:

13. Житиє стого Семїωна столпника мца сентеврїа д. а (стор. 486—495), пор. дод. V, ч 9.

14. Чȣдо стаго Семїωна. Стый Семїωнъ столпник выгналъ бѣса из бъалоклавы (стор. 495—497).

15. Казаниа на рождество престои и славнои Владчци нашеа Бцы и прсно Двы Марїи (стор. 498—505), надруковано Памятки II, 57—59.

16. Житїа стых праведных Богоωцъ Іωакима и Анны (стор. 506—407), надруковано Памятки II, 110.

17. Казаниа на воздвыженїе чстнаго крта мца сент. д. аї. (стор. 508—521), пор. дод. IV, ч. 3; V, ч. 8

18. Ѡ мȣченїи стаго мчника Хва Никита мца тогож д. еї. (стор. 521—532), пор. дод. IV, ч. 4; V, ч. 10.

19. Житиа стаго Іωанна Богослова наперсника Хртоваго (стор, 533—542), пор. дод. IV, ч. 5.

20. Казаниа на покров престой и славной Владчцѣ нашеа Бци (стор. 553—557). пор. дод. IV, ч. 6.

21. Житїа стаго апла Ѳомы, мца ωктоврїа д. ѕ. (стор. 558—559), пор. дод. IV, ч. 7.

22. Житїа стых апалъ Варъѳоломеа и Варнавы, мца іюнаа дна аї. (стор. 560—562).

23. Житїа стго Іȣды апсла Хва сородника, мца іюнаа д. аї. (стор. 563).

24. Мца ωктоврїа д. кє. Памятъ алко житїа стаго еуангелисты Хва Лȣкы (стор. 564—566).

25. Житїа стаго апла Іакова брата Гднаа (стор. 566—572).

26. Ѡ снокъ Зеведеωвых Клеωпы Іакова (стор. 573—575).

27. Ѡ снокъ Зеведеωвых стаго апла Іакова брата Іωаннова (стор. 576—582).

28. Житїа стаго Андреа апла, брата стаго апла Петра (стор. 583—589), пор. дод. IV, ч. 4.

29. Каталогъ стихъ апловъ (стор. 590—594).

30. Казаніа на сѣтыхъ апостолъ верховныхъ Петра и Павла (стор. 595—630), пор. дод. IV, ч. 39; V, ч. 33; VII, ч. 6.

31. Ѡ мѹченіи сѣтаго Демитриа казаніа (стор. 631—642), пор. дод. IV, ч. 2.

32. Казаніа ѡ страшном трѹсѣ на Демитріа (стор. 642—646), без кінця.

Далї йде третя часть рукопису, писана знов иньшою рукою і містить:

33. Наѹка сповѣди з розныхъ из многихъ оучителей церковныхъ зокраналъ (стор. 647—787). Се тзв. пенїтенцияр або підручник для сповідників, яких було богато в середньовіковій Европі. В грецькій церкві сю тему трактовано докладно в Номоканонах. Наш трактат має 13 роздїлів і правдоподібно уложений на підставі латинських взірців.

34. Ѡ цнотахъ теѡлогичныхъ (стор. 788—801)

35. Ѡ раздрѣшеню грѣхов, котрого грѣхѹ не может сщеникъ раздрѣшити (стор. 801—804) Далї одна сторінка порожня.

36. Сѹтъкы сакраментовъ сѣтыхъ (стор. 806—810).

37. Повѣсть ѡ дїаволѣ, како прїйде ко великомѹ Антонїю въ ѡбразѣ человечестѣ хотѧ казати сѧ (стор. 810—819).

38. На стор. 820 ще одна статейка без титулу про сповідь.

XIII. Рукопис о. Івана Прислопського.

Сей рукопис, писаний одною рукою і докінчений, як видно з записки на остатній сторонї, в 1760 роцї о. Іваном Прислопським, парохом с. Камяної в теперішнїм грибівськім повітї, то спора книга in folio в новійшій оправі з дощок оббитих шкірою з витисками (оправа зроблена, як посьвідчує напис на першій чистій картцї, в р. 1851). Первісно мав рукопис 330 карток, як сьвідчить їх стара нумерация, але тепер кількох карток не стає. В текстї і в титулах ужито декуди киновар, знаходять ся також ручні немудрі рисунки; текст обведений усюди подвійною лїнїйною рамкою, в якій містять ся часті приписки та відсилачі. На горі йде жива паґінация, в низу на кождій сторонї кустоди.

Зміст рукопису складає ся з двох частей: Псалтирі з толкованєм до кождого стиха і з оповіданя про Чистилище сьв. Патрикія. Псалтир іде від к. 1 до 314, решту займає оповіданє. Приглянемо

ся головно Псалтирі. Вона не цїла. З початку бракує 2 карток, (к. 3 вставлена між 5 і 6), а при кінцї також трьох. Тепер маємо тілько конець 2 псальма; перша катизма йде до кінця к. 11. Вона визначуєть ся тим, що кождий стих тексту писаний більшими лїтерами, а зараз під ним іде коментарий, писаний дрібнїйше і киноваром. Подаю пробу тексту і коментария:

а҃. Ѱаломъ Дв҃дꙋ, в҃негда ѿбѣгаше ѿ лица Авесаломасн҃а ег҃о, г҃.

Ѱалом' Дв҃дꙋ Дх҃омъ ст҃ым' ест в напиꙁаніе ꙁавѣщен'ный, в немже содержит сѧ глас Христовъ къ Бг҃ꙋ ѿцꙋ найпаче в' рема страстное ѿ множестѣ врагов, и вопл цр҃кве ст҃ыѧ въ преспѣѧніи гонителей еѧ, просѧщи помощ Бж҃.

в҃. Гд҃и что сꙋтъ розмножены тыи котры мѧ фрасꙋютъ: веле и҃хъ повстае противко мѧ.

Глас Христовъ ко Бг҃ꙋ ѿц҃ꙋ под час мꙋки, ꙗко за незлосливост и добротливост его . . . арцикискꙋпи и писемници, фарісее, ꙁіонжента, сꙋдіе жидовстіи и розмантіи народи докꙋчали спасеніе скѣтꙋ вокаѱомꙋ.

г҃. Веле и҃хъ мовит дн҃и моеи: нема тотъ з'бавлѣнѧ в' Бг҃ꙋ своимъ.

Мовили непокожны Жыди на Хр҃а Гд҃а: „грѣшник ест, ꙗко сꙋботꙋ не хранит,. не выбавит его Бг҃ъ, далеко ко ѿ грѣшных ꙁбавлѣнѧ". Не знали глꙋпы, же Бг҃ъ ѿц҃ъ былъ съ Христомъ справꙋючи ꙁбавлѣнѧ нн҃е.

д҃. А҃ ты ѥднакъ, Пане, ѡборонца мой ѥстесь и҃ хвала моѧ и выноситель главы моеи.

Тꙋже и҃ глас А҃дамов къ Христꙋ Господꙋ: гды бо Хр҃тосъ Господъ на гори трꙋпѣх' глав на крестѣ поднес сѧ преклон' главꙋ свою ѿдалъ дх҃а, тогди вознесе падеиꙋю главꙋ А҃дамовꙋ до перш го достоѧніѧ.

е҃. Гласомъ до Пана воललем моимъ, и҃ выслꙋхалъ мѧ з' горы ст҃ой своеи.

Возопи Хс҃ъ на крестѣ на гори ст҃ой Голгодѣ, из ней же ꙁбавлѣнѧ ѡ҃чинилъ и выслꙋхан кыл ѿ Бг҃а ѿц҃а свыше, же во третій дн҃ъ воскресил его ѿ мр҃твых'.

Приведу ще деякі характерні вислови з перекладу иньших псальмів сеї катизми: Пс. III, 3: **Расторгниме зѧскы и҃хъ, а зошмарме з' себе ꙗрмо и҃хъ.** На марґ. пояснено: расторгіи — розорки. Пс. III, 5: **над Сі҃ѡном горовъ ст҃окъ ег҃о.** Пс. V, 8: **мꙋжомъ кыркавым**; ст. 9: **пропрокад мѧ пре непріѧтели мой, справлѧй пред ѡ҃бличностю твоіовъ дорогꙋ мою**; стор. 12: **вѣчнѣ сѧ радокати бꙋдꙋтъ и҃ ты бꙋдеш мешкалъ меджи ними.** Пс. VI, 11: **нех собок ґвалтовнѣ трвожат кшиткы непріѧтели мои.** Пс. VII, 2: **ѿ всѣх' преслѣдовниковъ**; ст. 5: **котры мѣ чинили злост**; ст. 10: **и никочъ сѧ ѡберне**; ст. 12; **Бж҃ мѡцный и҃ терпливий**; ст. 15 і 17 викладаєть ся на Юду:

єі҃. Ѿто родитъ несправедливост', почалъ болезнь и҃ породилъ неправостъ.

Іюда почалъ колѣзнь, зле помышлѣнѧ, и породна непрзвост, на сребрѣ Ка҃ку продалъ; злый ко чл҃вкъ прежде оу҃мислитъ злость, потом' оу҃чинитъ.

зі҃. Ѡберне сѧ колезнь ѥго на главꙋ ѥго, и выстꙋпитъ злостъ ѥго на верх главы ѥго.

Злочестивый Ізда за главꙋ цр҃кве Ха҃ свою главꙋ повѣшеніемъ погꙋби; неправда Ізді́на на верхъ ѥго сниде и погрꙋзи его во дно темности.

Кадїсма вторая (Пс. 9—16, k 12—24 r). На початку і на кінцї по рисункови: на початковім Ісус з кулею сьвіта в руцї, на кінцї ангел держить у руках образ Ісусового лиця на обрусї. Титул і початкові букви Псальмів писані киноваром, зрештою все чорним атраментом. Із язикових форм нотуємо з тексту псальмів сеї катизми: крѣк' оу҃когых, оунижїнѧ мое, ѿ корют смерти, позастрѧвали народове в' затрачиню, сило = sidło, рамено = рамя, мыслѣль = myślał, коробел = wróbel, наготовили стрилы ко сл҃дакъ, абы пострылили з' тѣни (в гірських диялектах: стрилятн зам. стрілятн); Панъ пытатъ сѧ; кто сѧ ко злости кꙋхатъ; нꙋдза = nędza; бꙋдꙋтъ ради, быхъ былъ порꙋшенный; потѣшїнѧ; ꙗ престеригалъ дорогъ твердыхъ; стеречи ꙗко зрениці во ѡцѣ; под тѣнїовъ крылъ твоих; лвикъ младый = скименъ.

Кадїсма третая (Пс. зі҃.—кі҃., k. 24 v.—42 r.). Малюнок на початку; Благовіщене; тілько перших 5 рядків і перший ініциял писані киноваром. З характерних язикових появ нотую: кꙋдеме в'зывати; бо-с' го оу҃передилъ; предолжїнѧ днїй; пецъ ѡгнистый; в' гнѣви своем'; выслебодилесь нхъ; хровачокъ; бовѣм' го хце; скарꙋпа подънѣмнѧ = піднебіня. В поясненю до Пс. XXI, 19 (Дѣлили меджи сѧ ѡдѣнѧ мое, а ѡ шатѣ моей метали жребїй) сказано: „Ѡдѣнѧ Хртово жолнѣре дѣлили на чтыри части, поневажь чтыри жолнѣре были, котры распинали Ха҃, а ѡ нешитой сꙋкенцѣ кюстки метали“; з рꙋки псїой = песьої; з пашекы лвїой; пренюс' ѡчима; пред тварю тых; вшитки тлꙋстохове земи; кыкюл' мѧ на дорогꙋ; длѧ ймена своего. Цїкаво, що Пс. XXIII, 7—10, рядки дословно цитовані в Нікодимовім евангелию, тут не прикладають ся до Ісусового походу на пекло, а лише до Вознесения, подібно, як в оповіданю Унґварського рукоп. (Памятки II, 333).

Кадїсма четвертая (Пс. 24—31, k 42 v. — 62 v.). На початку малюнок — погруде Богородицї, на кінцї ангел з гильками в обох руках. Титул і перший ініциял писані киноваром. З язикових появ нотую: покаж' мѣ; стейжокъ твойхъ; котры сѧ кадаютъ ѡ тестаментѣ ѥгѡ; кыркавыми; ѿ когож мѣ кꙋде страх; хоцай кы; голосъ мой, которымем крѣчал; фалечны скѣдкове; заквитло тѣлѡ мое; дѣдѣцтво; загыр и ѣлъ Панъ; мюць = міць;

вывюлъ єси; дюм' оутѣчкы=dom ucieczki; длѧ имена твоего; к' гнѣви=в гніві; забыто ѡ мѣ; зловечінѧ; рюкемъ=rzekłem; стрвожінѧ; ꙗмъ рюкъ; ѿшмаренный естемъ; над-до мною; к нꙋдзѣ; гды мѧ тер'нѧ боло.

Кадїсма пѧтаѧ (Пс. 32—36, k. 63—82 v.). Рисунок на початку: Ісус з розтвореною книгою, на кінцї якийсь орнамент; киновар тілько в титулї і в першім ініциялї.

Кадїсма шестаѧ (Пс. 37—45, k. 82 v. — 97 v.). Малюнок на початку: якась сьвята держить у руках модель вежі. Киновар ut supra. Пс. 37 і 38 без коментарія, тілько з дрібними увагами на марґ. Дальші пс. сеї катізми крім ширших пояснень під титулами або при кінцї мають також тілько декуди коротенькі поясненя під стихами або на марґ.

Кадїсма седмаѧ (Пс. 46—54, k. 97 v. — 110 v.). На початку рисунок: Ісус з книгою, киновар ut supra, коментаріїв дуже мало і тілько під деякими стихами. Таким самим робом перекладено і пояснено дальші катізми до 16-ої включно, тоб то до Пс. 117 (k. 214 v.).

Кадїсма седмнадесѧтаѧ. Аллилꙋѧ. рнї. Хвалені Бгꙋ ѿ закона его. Ся катизма зложена з одного 118-го псальма (k. 241 v. — 260 r.), що поданий тут і в церковнім оріґіналї і в перекладї так, що кожда сторона в довжину поділена подвійною лїнією на дві шпальти і кождий стих псальма написаний en regard у обох текстах, а під ним через цїлу сторону підписано коментарий. У вступі (k. 241 v.) пояснено, чому сей псалом такий довгий: бо був уложений до співаня по дорозї в часї перенесеня кивота, а пізнїйше для співаня Жидам в часї щорічного походу на празник до Єрусалима. „Разложенъ же є — кажеть ся далї — оу Євреи по алфавитꙋ, сї есть по азбꙋчным' словамъ; всѧческое же слово содержитъ во себѣ ѡсмерицꙋ стїховъ со своимъ толкомъ; паче же разположенїе то сочїни сѧ ради лꙋчшаго всѣмъ пособїѧ памѧти, ꙗко да азбꙋчныѧ словеса памѧтїю содержаще послѣдꙋющаѧ имъ стїхи оудобїе возмогꙋтъ себѣ прїпоминати и весь тако ѱаломъ совершати на памѧтъ“. При кінцї мішаною мовою подано ось яке оповіданє: „Блаженный Авгꙋстин размышлѧлъ недысь ѡ таковомъ разположенїи стїховъ ѱалма сего по кв. словесем' азбꙋкї еврейской и ѡ всѧкаго слова содержанїи ѡсмерїцы стїховъ, паче же о различном именованїи закона по всѧкїх' стїхах' многажды воспомїнаемаго. и отѡ знагла оузри древо прекрасное со дванадцет'ма голꙋсками, и кажда голꙋска мала в себѣ осмъ голꙋзокъ малыхъ, и ѿ галꙋзокъ вшиткых барз' слодкы

капелки истѣкали. Подивиже сѧ толикомꙋ видѣнїю древа прекраснаго и разꙋмѣ, ꙗко чꙋдное изображенїе бѧше ѱалма того преслаткаго".

Катізми 18, 19 і 20 подані в церковнім тексті з звичайним коментариєм під кождим стихом: текст отатнього 150 го псальма і коментарий кінчать ся на k. 293 r., котрої долїшня часть разом з 5 рядками коментария вирізана. Оборотна сторона сеї картки порожна, а на k. 297 r. іде Ѡставлѧѧ сѧ кадїсми толкованиѧ [Ѡ] ꙗзыка славенскаго, себ то переклад кат. 8, 19 і 20 на мову зближену до народньої, таку, якою перекладено всї попереднї. Зазначаю деякі язикові появи: рѣчи котры мѣ покѣджено; сѣдили сꙋдїове на сꙋдѣ; Ѡкалꙗ мѣ пришолъ ратꙋнокъ; снад бы нас были живыхъ похланꙋли; сѣтъ сѧ пюрвала, а мы выблавлени естесме; по прожници=po próżnicy; не бꙋде стерюгъ; ктож томꙋ вытыр'ват; сѣдлость=осїдок; позабывалъ кроле мюцны (pozabijał króle mocne); людїомъ своимъ; не машъ тхꙋ въ оустахъ; добреречте Панꙋ; мюцъ над днїом; мюцъ над ночꙋ; вывюлъ рꙋковъ мюцновъ и раменом высокым; червене море; извюргъ фараѡна и моцъ его; церко вавилонѧ нꙋдз'ницо; барзъ велка хвала панска; вступю на ꙗко; венжовый ѣдъ; во мѣ естъ; рюкемъ до Пана; праца воргъ ихъ (трꙋдъ оустенъ ихъ); положь стрюжꙋ оустамъ моим, а дверѣ к коло ѡгороджены воргам моим; не зрювнѧют сѧ; покаре мѧ; толща земли розкыршитъ сѧ.

Краткое описанїе ѡ чыстцꙋ свѧтого Патрїкїѧ, котрого Момкрикїй и Баронїй Стꙋдїок зовꙋт, з'жикотокъ скѧтыхъ вынѧте (k. 315—330), буде надруковане в Памятках, т. IV. На кінцї під текстом підпис: Сїю Історію преписал' Ѳеѡдъ Іѡанъ Прислопскый, презвѣтер Камѧнскый, з полской книжици дрꙋкованой рокꙋ ҂аѱз҃. Ще низше иньшим письмом підписано: Teodozy Przysłopski sołtys Kamieński. Ѳеѡдосїи Прислопскый солтис Камѧнскый. Ще иньшою рукою списані початкові слова і порядкові числа в Псалтирі сїмох покутних псальмів.

Про сей рукопис першу звістку подав пок. о. Никорович у Шематизмі перемиської епархії з р. 1879 стор. 272 додаючи звістку, що той сам Іван Прислопський переписав також кирилицею Лїтурґікон, Ірмолоґіон і Піснї церковні, які в Камяній доси вживають ся при богослуженю. Кілька разів я надармо старав ся дістати ті книги для перегляду і тілько перед роком менї удалось одержати отсей Псалтир при помочи Впов. д. Лїпинського і його Впов. дружини, котрим за се щиро дякую. Так само складаю подяку о. Прислопському з Білцареви, у котрого зберігає ся сей рукопис як родинна памятка, за його ласкаве визичене.

XIV. Калуський збірник.

Так називаю невеличкий рукописний збірник, одержаний мною від д. Івана Ем. Левіцкого, який знайшов його між паперами свойого пок. батька, що довгі роки був парохом у Берлогах Калуського пов. Збірничок писаний на сїрім папері полууставом XVIII в., сильно зачитаний, має формат малої 8-ки і на жаль заховав ся тілько в відривках, усего 32 картки. Хоча на марґінесах знаходимо богато проб пера, то про те нема підпису анї копіста анї давнього властителя, анї не зазначено місцевости, де писано збірник. Ось його зміст:

1. Слово ѡ кражникꙋ (стор. 1—10), звісне оповіданє, надруковане Костомаровим (Памятники старинной русской литературы издаваемые гр. Гр. Кушелевымъ Безбородко подъ редакціею Н. Костомарова, вып. вторый, С. Петерб. 1860, стор. 477—480).

2. Вопросы стихъ ѡтецъ (стор. 10—16), апокріфічний катехізм, без кінця.

3. Повість про Юдиту (стор. 17—33), без початку.

4. Житиє стго Іѡана їже во Сочавѣ мꙋченаго (стор. 33—47), пор. дод. IX, ч. 13.

5. Житїе и мчєнїе стои великомчнцѣ Єѵфимїи (стор. 47—51). Стор. 52 заповнена пробами пера; між стор. 48 і 49 бракує карток.

6. Уривок Листа небесного (стор. 53—64), без початку і кінця, писаний скорописом XVIII в., мабуть тою самою рукою, що писала й попереднє. Подаю з него невеличку пробу тексту: .. „й длꙗ того послах на вас карности: ꙗзики вас попалѣꙗт, повижꙋт й в неколю й в ракоту покерут й запровадꙗт. й не ѿвернули єсте сꙗ ѿ злихъ оучинков своихъ й не пошли єсте дорогою правою й словъ моих єуглскихъ не хотѣли єсте слухати, ꙗкъ ємъ самъ мовилъ: „нко й землꙗ мимо иде, а словеса моꙗ не могут йти во вѣки“. й ни в чомже повеленїй моихъ не радите и стую неделю не чтите и не стите. й за то пуꙋрꙋ на вас зими злий й вѣтри силнїи, зради й метѣлницѣ й снѣги великїи, води поточнїи випущу йз матки земнои, дам на вас голод й смертъ лютую й на все имѣнїє ваши, и много знаменїꙗ й скорби. й не покаꙗлисте сꙗ, ꙗко ѿ лица моего гнѣвъ мой на вас єстъ за злий оучинки вашѣ й за стую неделю, йжъ Бга не чтите и [не] держите в чистости й в набоженствѣ церковномъ, але копалисте сꙗ во похот диꙗволскую й в дѣла єго скверніи, ѡсквернили єсте стую землю й неделю“.

XV. Іспаський рукопис.

Сей рукопис, одержаний мною від селянина Гулейчука з Іспаса над Черемошем на Буковині, писаний двома руками в XVIII в. крім початкових трьох карток, що списані відмінним почерком і вирвані з якогось иньшого рукопису. Рукопис має 39 карток 4-ки, писаний на сїрім, міцнім папері і з виємком остатньої сторони забруканої так, що її годі відчитати, захований досить добре. Розуміє ся, що анї початку анї кінця нема. З виємком перших трьох карток кіноварі не вживано, хоча на початку і при кінцї поодиноких статей є декуди немудрі рисунки. Ось вміст сего рукопису:

1. Вірую з поясненями (стор. 1—6), без початку. Відривок якоїсь окремої цїлости, писаний грубим полууставом так, що кождий „стих“ писано більшими буквами, а пояснене до него дрібнїйшими. Початку нема, бракує мабуть одної картки, бо теперішня стор. 1 починаєть ся в серединї поясненя до стиха 3. Подаю для проби пояснене до ст. 4 (Насъ ради чл҃къ — и҆ воплотѣвшасѧ): В семъ стихѣ Аполинаристовъ еретиковъ потоплѧетъ [з польського; potępia], которїе повѣдаютъ Сн҃а Божого не быти досконалого чл҃ка и дш҃и розумное не имѣѧчого; самоѫ толко матерїю тѣла чл҃чого взѧлъ, мокѧтъ, а в' мѣсто души бѣство было, а длѧ тогожъ не досконалїи [хлѣбъ], то є҆ без квасу и҆ соли на офѣру оучн҃комъ своимъ приносити казалъ. Прото таковихъ еретиковъ потлумлѧѧчи цр҃ковъ Хва досконалимъ хлѣбомъ о҆фѣру ст҃ѫ чинитъ визнаваѧчи и скѧтком показѧѧчи, ижъ Сн҃ъ Божїй досконалимъ чл҃комъ стал сѧ, маѧчимъ дш҃ѫ розумнѧѧ в' собѣ, ѿ которомъ самъ мокитъ Іоаннъ м҃.: „Маѧ власт дш҃ѫ моѫ положити и҆ маѧ власт зась є҆ взѧти“. Цікаве тут мовчанє про латинників і їх оплаток, хоча автор коментария стоїть на православнім становищі, як се видно зо стиха 9 про сьв. Духа, де сказано: „иже ѿ Ѻ҃ца и҆сходѧщаго“, та в коментарі знов показуєть ся тілько давні єресї без найменшого натяку на пізнїйші суперечки.

2. Житїе ст҃аго праведнаго Іо҃сифа прекраснаго (стор. 7—12), без початку, надруковано Памятки I, 136—138.

3. Слово ст҃аго Іо҃анна Бг҃ослова (стор. 12—22), звісний апокріфічний катехізіс, пор. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, С. Петербургъ, т. II, 197—212.

4. Сказанїе дивное и живоносное о рожденїи ст҃аго оца прпдбнаго Григорїѧ рицера (стор. 23—

38), звісне оповіданє про кровосумішку, виняте із Gesta Romanorum, пор. дод. XII, ч. 5.

5. **Слово человѣческое ѿ младнствѣ Іс Хртовѣ цркоm** (стор. 39—47), апокріфічне евангелиє Томи, надруковане Памятки II, 159—164.

6. **Слово ѿ Патерика, ꙗко не достоитъ ити съ цркви, егда поютъ в' церкви пѣснь бжїю спѣваемоую црстъ** [sic!], (стор. 48—51), оповіданє взяте із збірки „Великое Зерцало", пор. Oesterley, Gesta Romanorum, 688—691 і паралелї 749.

7. **Сказанїе и повѣсть о црю православномъ Иггеѯ** (стор. 52—56), текст подібний до нашого надрукував А. Н. Веселовскій, Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ, N. V, стор. 147—150.

8. **Притча о богатих ѿ книгъ ѿ болгарскихъ** (стор. 57—60), надруковано мною в статї: „Притчата на еднорога и нейниятъ български вариантъ" (Сборникъ за народни умотворения т. XIII), пор. Яковлевъ, Опытъ изслѣдованія „Измарагда", Одесса 1893, стор. 52.

9. **Житїе стого Никтора пустелника. Слово оцъ снъ лхъ стый** (стор. 61—66). В низу під текстом підпис старим курсивом: Powinię gospodasz na sam przod rano ustac a pozno legac nie czekaiąc nim słonko zaydzie, wyszedszy na dwor poglądac, czy będzie pogoda lub nie. Jeżeli widząc, że pogoda miła, potrzeba ustac z mikeko łużka y wczesnie czeliadz pobudzić. A ieże — далї урвано. На остатнїх сторінках починаючи від 67 писано иньшою рукою, недбалим і невиробленим полууставом:

10. **Сказанїе ѿ црю Соломонѣ, како закона бѣси ко єдиной дельцѣ тмами темъ, тисящами тисящъ** (стор. 67—72), надруковано мною: Житє і Слово I, 136—138 і Памятки I, 291—293.

11. **Прикладъ о хитрости козской** (стор. 72—77) звісне оповіданє про ангела і пустинника, пор. Oesterley, op. cit. 396—399 і 724—725 і дод. XII, ч. 4.

XVI. Рукопис о. Іллї Яремецького Білахевича.

Отся богата рукописна збірка доставлена менї була перед кількома роками д. Дмитром Єндиком, тодї нар. учителем у Зазулинцях над Днїстром, від старого дяка Морозевича. Писана в 4-ку,

одною рукою при кінцї першої половини XVIII в. заокругленим полууставом близьким до курсива, вона цікава тим, що подає деякі звістки про її писця, датує докладно поодинокі части, коли і де були написані. Автор збірки, о. Ілля Яремецький Білахевич був, як можемо бачити з тих записок, православним попом, а може навіть монахом; на се вказує його побут у манастирі в Путнї в р. 1749. Ми бачимо його в р. 1747 „на кондициї", себ то на посадї в Вовчківцях „над Прутом водою при церкві Вознесения Ісусового", 1749 р. він у Путнї в манастирі, а 1755 ми полишаємо його на парохії в Хелмінцях Хотинського пов. Може бути зрештою, що його побут у манастирі в Путнї мав яке дисциплїнарне значінє, бо-ж православні монахи не сидїли на парохіях. Але яке значінє мав його побут у Вовчківцях, де від р. 1700 офіцияльно заведена була унїя? Шо се була за „кондиция", задля якої він пробував тут? Що се не була парафія, се видаєть ся нам певним; слово „кондиция" в польській мові тодїшнїх часів означало приватну лекцию або загалом якусь приватну посаду.

Рукопис о. Яремецького Білахевича дійшов до нас у досить сумнім станї, без початку і кінця, богато карток повидирано, пообшарпувано. Він писаний старанно, кожда сторона в лінїйній рамцї, заставки розмальовані фарбами зеленою, жовтою і червоною, прикрашені немудрими рисунками; так само рисовані і мальовані ініциялп. Горою йде жива паґінация, кустодів нема, на однїй сторінцї маєть ся 24—26 рядків письма Ось зміст сего рукопису.

1. **Хожденїє Богородицы по мꙋкамъ** (стор. 1—22), без початку, надруковано мною див. Житє і Слово, т. III, стор. II, 81—88, 224—237. Пор. дод. IX, ч. 10. На стор. 22 по скінченю оповіданя підписано: Eliasz Jaremecki Biłachiewicz napisał te xionżke, ktora nazwana czystec, ano Domini 1747, miesiąca oktombra dnia 2, natenczas będoncy na kondycyi w Wołczkowkach nad Prutem wodo, pod tytułem cerkwi Wniebowstomplenia pana Jezusa, pod miastem Zabłotowem.

2. **Ѡселѣ починає сѧ кныга Перло Многоцѣнное. / Слово ѿ скончанїѧ вѣка сего, ѻ войнахъ Измаилскихъ и ѿ царꙗ Михаилꙋ и ѿ Антихристѣ і ѡ страшномъ сꙋдѣ** (стор. 23—78). На скілько вѣрно переписано Транквілїонове „казанє", не можу сказати, не маючи під рукою „Перла многоцѣнного". На стор. 70 в низу підписано: Anno Domini 1748 marta die 23 to sie pisało, Eliasz Jaremecki Biłachiewicz. Між стор. 74 і 75 [A] не стає одної або кількох карток.

3. Слово ѿ главѣ Адамовѣ, како в корены лежала (стор. 79), надруковано Кіевская Старина т. XLVII, 1894, грудень, стор. 434—435 і Памятки I, 31.

4. Слово ѿ Сивидлѣ пророчици и ѿ Давѣдѣ царѣ (стор. 80 — 82), надруковано Житє і Слово т. III, 141—142 і Памятки I, стор. 277—279.

5. Слово ѿ Авраамѣ, егда вопроситъ во домъ свой стѣю Троицѣ и поставиша трапезѣ под' дѣбомъ Мавріискимъ (стор. 82—86, докінч. на стор. 123), надруковано Памятки I, 86—90.

6. Ѿселѣ починает сѧ книга ѿ житіи стыхъ, и иниіе слова поучителніе, ѿ кѣршахъ и ѿ іныхъ исторіахъ душеполезныхъ. Слово ѿ побѣдѣ діавола, како бесѣдовахѣ Іс Хс со діаволом на горѣ (стор. 87—91), надруковано Памятки II, стор. 200 - 203.

7. Слово ѿ вї. пятныцахъ и ѿ градѣ Шпалѣ, роки кжїѧ ѧх., иже естъ на пользѣ христіаномъ (стор. 92—97), пор. висше дод. IX, ч. 17.

8. Слово ѿ исходѣ души, егда разрѣчает сѧ ѿ тѣла на ѿнїи вѣкъ (стор. 97—100), про митарства.

9. Слово ѿ Мелхиседецѣ цри Салимскомъ иже во стыхъ ѿца Аданасїѧ архїепископа Алеѯандрїйскаго (стор. 100—104), надруковано Памятки I, 97 — 101; пор. дод. VI, ч. 28.

10. Слово стаго Григорїѧ Богослова о крстѣ Гни, ѿ Адамѣ и за два разбойники и прочаѧ (стор. 105 — 110), надруковано Памятки I, 29 - 30, 31; пор. II, 243—246.

11. Слово ѿ стой недели сїе естъ Епистолїѧ, приказаніе Гне, слова положен. (стор. 111 - 113). В низу підпис: Ano 1748 E. I. B. Пор. дод. XIV, ч. 6.

12. Слово ѿ снѧтїю скрта тѣла Гда нашего Іс Ха през Никодима и през Іѡсифа, а при том лѧментъ або плач пртои Бци (стор. 114—122), надруковано Памятки II, 246—252.

13. Слово ѿ Агарѣ и ѿ сну ея Исмаилѣ како кил сѧ со Исаакомъ сном Авраамовим (стор. 123 - 124), надруковано Памятки I, 104 - 105.

14. Слово стѧ Василїа Великаго архїепа Кесарїи Каппадокїйскїѧ, како Ѿнѧлъ Евладїѧ ѿ діавола (стор. 124—129), надруковано Житє і Слово III, 307 — 312, пор. дод. IV, ч. 18; VIII, ч. 15.

Тнаше воскресенскій сирантъ мучъ Зинаїдъ Сиканістіанъ имѣнїе имѣнїе
много и мре не бѣ чина весїй маєтностей много

15. Слово ѡ невидимихъ докродѣйствах бозкихъ, ꙗко Бгъ єстъ розній ѿ видимаго створенꙗ, невидимій ѝ непостижимій (стор. 129—131), проповідь.

16. Слово цр҃ꙋ Дв҃дꙋ, како списа Псалтиръ всѣхъ псалмѣвъ т҃ꙋ҃е. (стор. 132—133), надруковано Памятки I, 272—273. В низу під текстом підпис: Eliasz Jarenecki Biłachewicz pisał marta die 16 ano 1748 sam sobie, w Wołczkowcach.

17. Слово ѡ Гд҃ѣ нашемъ Іс҃ Хт҃ѣ, како ѝграꙗ сꙗ со дѣтми жидокскими ѝ сотворив вї. птицъ (стор. 134—137), надруковано Житє і Слово I, 227—230; Памятки II, стор. 169—172.

18. Слово дшедивно ѝ дшеполезно ѡ Флавїанѣ разбойныцѣ, ѝже разбой твораше в странах Єгипетских (стор. 138—140).

19. Слово ѡ двох разбойниках ѿ Гестѣ ѝ Дизмѣ, како сꙗ зачали ѝ како зросли ї̂ како распꙗто ихъ на ѡбѣ странѣ Гд҃а нашего Іс҃ Хр҃та (стор. 141—142), надруковано К. Стар. 1894, груд., стор. 443—444 і Памятки II, 342—343.

20. Слово ѡ стой великомч҃ныци Хв҃ой Параскевїи (стор. 142—145). Під текстом підпис: Ano 1748 marca die 29 E. I. B. D. Пор. дод. IV, ч. 9.

21. Слово ѡ честном кр҃тѣ Гд҃а нашего Іс҃ Хт҃а (стор. 145—149), оповідане про віднайдене хреста Єленою, пор. дод. IV. ч. 3; V, ч. 8.

22. Слово ѡ сотвореню аг҃лъ ѝ архаг҃лъ ѝ ѡ прочїихъ безплотныхъ силахъ (стор. 149—150), надруковано Памятки I, 14.

23. Слово ѡ стомъ великомч҃нкꙋ Георгїю, како побѣдилъ змїꙗ, девицꙋ ѡборонилъ цр҃ковнꙋ (стор. 151—153), пор. дод. IV, ч. 46; VII, ч. 4; VIII, ч. 11.

24. Слово ѡ единомъ пꙋстеникꙋ Исихїю, како гонимъ бѣ бѣсомъ ис пꙋстинѣ (стор. 154—156). В низу підпис: Ano Domini 1748 aprylis die 20. Eliasz Jaremecki Biłachewicz.

25. Слово ѡ смрти силномꙋ ѝ роскошномꙋ воинꙋ, которїй на свѣтѣ роскошне жилъ (стор. 157—162), звісне оповідане про лицаря і смерть, пор. дод. IV, ч. 56; VIII, ч. 13.

26. Сказанїе ѝли наꙋка снаднаꙗ хотꙗщим разꙋмѣти оучителем (стор. 163—165), покажчик хронольоґії, а при кінцї реєстр канонічних книг. Під статею підписано: 1748 napisano.

27. Преданїе ѡ громѣ Моисеꙗ громовидца (стор. 165—166), надрук. Кіевская Старина, т. XXXVI, 1-92, март, 482—484.

28. Слово ô всѣхъ дѣлахъ церковныхъ поучителное оучителем (стор 166—168), вияснене значіня всїх церковних приладів. Інтересне поясненє сьвічки, яку підчас служби божої несуть перед сьвященником при великім входї: Свѣтилникъ, еже грядет пред їереемъ, естъ корсуръ, слуга Пилатовъ, їже бѣ возлюбленнїй оу Пилата. Пилат ѿ Хтѣ помисликъ і рече: „Корсуре, пойди і приведи Хта". Корсуръ стоя пред Пилатом і поклонив ся і поцѣловал землю й рече: „Гди, Гди, Іс Хте, гряди, гряди, зовет тя Пилатъ". тогда Пилатъ почудил ся велми й рече: „Корсуре, что ти глешъ? Хс естъ не тут, не з нами, како учует, что ти глеш?" Корсур рече: „Пане мой Пилате, Гдь все знаетъ і все дѣлает, і тое видит, й нинѣ со аггли глетъ". Тогда Пилат почудил ся велико, егда ѿ Корсура оуслишал ѿнїи гласъ і ужасенъ бѣ велми й рече: „яко ти оуразумѣлес тое?" Корсуръ рече: „Пилате, пане мой, егда мене послал во Іерлимъ, тогда видѣлем, иж дѣти еврейскїе вѣтви постилаху ему глюще: „ѿсанна во вишних". Й все Корсуръ Пилату по истиннѣ сказал. Й рече Пилат: „Твори, брате, що разумѣеш". Егда же увидѣлъ Корсуръ веденнаго Хрта пред Пилата, й изїйде [sic! зам. изїйме] ис постели платно глюще: „Гди Ісе Хте, зде по платну поступи". І того ради свѣтилникъ грядет пред їереем. Як бачимо, се досить недоладна перерібка першої глави Нікодимового евангелия (пор. Памятки II, 253—254, 274—275). Цїкаво би знати, на якій основі Яремецький приточив її до поясненя лїтурґічного обряду? В низу під сим текстом підпис: napisano ano Domini 1748, maia die 4. E. I. B.

29. Сказанїе лунаго мца, во которій днь что добро творити или во которій днь разколит ся или будетъ живъ или умретъ, в семъ чтенію значитъ й ѡбращеш (стор. 169—172).

30. Исторїа ѡ патрїарсехъ Иерлимскихъ и ѡ папѣжехъ римскихъ (стор. 172—174). Між иньшим читаємо тут: „Першій патріярха Іерусалимскій Іаковъ брат господень по плоти и Симонъ, радїл стоі Іерусалимского, мощи апостолъ Петр и Павелъ прїимсидо... Папѣжъ Келестинъ, той ѡнїалъ жени зїендзам.

Папѣжъ Сагутанусъ, той ѡкранїй на папѣжство през голуба, во ему їз' уха йдалъ.

Портонскїй бѣскупъ найпервѣй латинским язиком вимислилъ мшу ѡправовати.

Папѣжъ Оурбанъ, той найперше вимисликъ з божим тѣлом, з монстранцїею по мѣстѣ ходити, якъ и тераз Римляне ходятъ.

Папѣжъ Кутайлъ, той музику, ѡргани і інъшїе игри в костелахъ постановилъ.

Папѣжъ Ѝнъ, той невѣста, жена билъ, ґди ѡ нем пишѹтъ латинници ѝ строни бг҃оѩвленїа.

Папѣжъ Сергїй той длѧ ѡборони ерѣси папѣжемъ зосталъ, того папѣжа бж҃їимъ поколенїем ѹши зѣли.

В низу підписано: Ano Domini 1748 maia die 7 napisano E. I. B. R. D.

31. Вопроситъ ст҃їй Василїй, ѡповѣдае ст҃їй Григорїй] Бг҃ословъ (стор. 174—177), апокріфічний катехізіс на біблїйні теми.

32. Рождественникъ сложенъ ѝ приведенїемъ аґґловим избран (стор. 178 - 179), ворожбитська статя. В низу підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te istorye ano Domini 1748, czerwca d. 5 we wsi Wołczkowcach pod Zabłotowem.

33. Подѧкованѧ на каждом єлеѡсвященїю сладкоґлїка (стор. 180—181), риторична промова.

34. Подѧкованѧ ѡ дх҃овнаго при актѣ (стор. 181—182).

35. Подѧкованѧ на ст҃аѧ Хв҃а Ѡца Никодаѧ (стор. 182—183).

36. Подѧкованѧ на бг҃оѣвѣщенїе или на инїе праздникы Пр҃тїѧ Бц҃и, поемѣнаючи вважаючи (стор. 183—184).

37. Пролоґъ на рождество Гд҃а нашего Іс҃ъ Христа (стор. 184—185), вірша.

38. Смиїлоґъ на рождество Гд҃а нашего Іс҃ъ Хт҃а (стор. 185), вірша.

39. Пролоґъ на воскресенїе Іс҃ъ Христово (стор. 186), вірша. В низу підписано: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieczne amen. 1748.

40. Житїе пр҃подобнаго Алеѯеѧ чаѧка бж҃їѧ, мц҃ѧ марта днѧ ѡ҃. Гд҃и бл҃ви (стор. 187—195), пор. дод. IV, ч. 44; VI, ч. 5; XII, 12, гл. 37.

41. Житїе ст҃аго великомч҃ника Никити мц҃ѧ сентеврїѧ днѧ е҃ї. (стор. 196 — 202), пор. дод. IV, ч. 4; V, ч. 10; XII, ч. 18. В низу під текстом: Ano Domini 1748, czerwca d. 14 napisano житїе Никити мч҃. Eliasz Jaremecki Biłachewicz.

42. Житїе пр҃подобнаго Ѡца нашего Єфрема Сѵрина (стор. 203—213).

43. Пр҃подобнаго Ѡца нашего Єфрема наказанїе ѡ ѹмиленїи ѝ сѝсенїи дѹши и ѡ ѿреченїи житїѧ (стор. 214 — 216), без кінця. Зрештою при оправі переплутано картки статей 42 і 43.

44. Сеже Пѹтникъ (стор. 217), статя без початку, виглядає як витяг із якоїсь подорожі на схід. Приводжу сей уривок вповні: Ѿ Єфеса на бѣлое море т҃. миль, там юж недалече моря Ѿтхланыа пекелная, ѡгнь тапитъ аж под нѣса, нѣгдыи не ѹгасаетъ. Ѿ бѣлаго моря до домѹ Дѣдоваго полторастa миль, где Дѣдъ родиль ся. тамъ сѹдъ страшнїй маетъ бити на Я[са]фат долинѣ. а Ѿ домѹ Дѣдоваго до города Голиѧдоваго р҃. миль. в том городѣ стоитъ конь на четирех ногах, и палаци в палацах оу ѡдвѣрка виситъ Ѿ полѹдня на стѣнѣ, и двѣ стрѣли на столѣ лежать, и клешїа раковая виситъ. ѹ дванадцатех лѣтех хлопецъ прїидетъ и сядетъ на того коня, и тое ѡрѹжїе заберетъ з собою и пойдет на войнѹ и бранъ велїю сотворитъ. За Іерлимом рѣка жидовская Сабат течет под город Ливанїю и Сидонїю, оувесь тиждень барзо кипит и каменїе из себе аж мецет, а в пятницю Ѿ д҃. часѹ становит ся, цѣлѹ нощъ стоитъ и в сѹботѹ весь днь стоитъ; ено кѹпцѣ Греци, Ѡрмляне, Тѹрки переходѧтъ в сѹботѹ, а Жидам не можна. За тою рѣкою Сабатом естъ городи жидовскїе, земля их не барзо великая, все жиди старшиною, воєводами, старостами и иними ѹрядами. С тои жидовскои землѣ Ѿ Сабетѹ до горъ Ярлатских ѧ҃. миль. на горах Ярлатских стоитъ Ноєвъ ковчегъ т҃. лактїй сажневих в долготѹ. ї҃. в широтѹ, ѱ҃. оу висотѹ. Ѿ Іерлима до Єрихонѹ р҃. миль. ѡколо Єрихонѹ ѕ҃. стѣнъ, семой не маш. Кифлеѡм Ѿ Іерлима полтора милѣ. Кѹпель Силоамская, два гони нивъ Скѹдель село пѣд стѣною Іерлимскою, що кѹпленное за тїи сребники, що Ізда Хта продал. Галилея г҃. мили, Назарет ѕ҃. миль Ѿ Іерлима. Стѣкїй патрїарха Ѳеѡфанъ жилъ на свѣтѣ лѣтъ с҃. ѕ҃. з҃., преставил ся рок. ѧ҃. х҃. м҃. в҃. на сошествїе стаго дха. Остатня нотатка велить нам догадувати ся, що статя видавала себе за витяг із якогось писаня сього патріарха.

45. Искони соткори Бгъ (стор. 218), статя властиво без титулу, а сей титулик написаний над нею в живій наґінациї. Се невеличкий апокріфічний катехізіс зо вступом про неділю.

46. Статя без титулу (стор. 218—219), апокріфічний „путник", себ то ворожби про щасливу подорож.

47. Статя без титулу (стор. 219), хронольоґічні вказівки.

48. Ѡтроки на рождество Гда Бга нашего Іс Хта (стор. 220—224), вірші.

49. Ѡтроки на воскресенїе Гда нашего Іс Хта (стор. 224—225), вірші, вирівки друковано Памятки II, стор. LVI.

50. Житїе прпдбнаго ѻц҃а нш҃его Варлаама ѝгꙋмена бывшаго в пещерѣ (стор. 226—231), винято із Патерика Печерського. В низу підпис: Eliasz Jaremecki pisał te xionge sam sobie ano Domini 1748 lipca d. 2.

51. Житїе прпдбнаго ѻц҃а нш҃его Лаврентїа затворника Печерскаго, иже прилꙋди бѣса исповѣдати, колико ест в Печерском монастири ст҃ых могꙋщихъ словом ѝзгонити бѣси ѝ како бѣси боѧт сѧ пещеръ (стор. 232—234), винято з Патерика Печерського.

51. Житїе прпдбнаго ѻц҃а нш҃его Ѧванасїа затворника Печерскаго, ѝже по смрти воскресъ ї пребывъ в затворѣ дванадесѧть лѣтъ, ї три полезнаѧ братїѧм сказа (стор. 235—237), із Патерика Печерського.

52. Ѡ Патерика ѥгипто-скитскаго слова ї҆збранніе. Исторїѧ ст҃ыхъ ѻц҃ъ ѝ сказаніе, како претерпѣ Хс҃ Гдь нш҃его ради спасенїѧ (стор. 237—239), надруковано Памятки II, стор. 236—237.

53. Даже ѳселѣ починаетъ сѧ Ѡ҆ныга Патерикъ ѥгипто-скитскїй. Прпдбнаго ѻц҃а нш҃его Моѵсеѧ къ ѻц҃ꙋ Пиминꙋ, ꙋмоленнꙋ бывшꙋ ѿ него написати сѧ емꙋ, слово кз҃. (стор. 239—245).

54. Ѡ добрахъ и злыхъ слово кѳ҃. (стор. 245—266), збірка ріжних виписок з аскетичною тенденцією.

55. Ѡ Ѧльфавита слова ѝзбраннїе о еже не подобаетъ ти сѧ блꙋдными помисли ѝ скверными похотми Ѧлфавитъ дꙋховный (стор. 267—272), збірка коротких поучень. При кінцї запис: Ano Domini 1748 nowembra d. 3. Eliasz Jaremecki.

56. Ѡ еже блюсти сѧ смѣхꙋ, празднословїѧ же ѝ кощꙋнствъ (стор. 272—276).

57. О еже памѧтствовати всегда смерть (стор. 276—280).

58. Ѧльфавитъ дꙋховнїй сице зде положихом (стор. 280—284), азбучно впорядковані сентенциї моралїзаторські.

59. Ѡ еже возбꙋждати себе всегда въ ꙋсердствованїю і теплотѣ Гдней (стор. 284—286), короткі поученя. При кінцї підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz pisał te xiege sam sobie.

60. Ѡ селѣ починаетъ сѧ книга Стꙋдит (стор. 286—336), поміщено 21 поучень Студита і одно оповідане „ѿ Палладїи монасѣ, ѝже без страха бжїѧ поживе в непокорствѣ“.

„Прїидѣте дне, братїе, послушаѣ бнственнаго гласа Гдня і бодрствуйте бн...
Прпдбнаго ѻц҃а нш҃его Ѡ мнитарѣ и фарис. 1289: послушаите, бр., прїчи сеѧ ...
Нед. 2 ѡ слꙋж. ст҃ꙋ: Возлюбленїи послꙋшаите сматого хта
прпдбнаго Евѳ... ученїе „Слышаите возлюбленїи бжїю прїчꙋ і навыкнѣте“
„ „ не мясти. О... „ „ прибиратїи время братїе покаанїю ...
„ „ Бирꙋнꙋ о покаанїи братїе „ ѿчи, послушаите, одинїи аверки ...

61. Ѡселѣ починает сѧ книга Прологъ [?] Слово прѣдбнаго Ѡца нїего Касиѧна Римлѧнина иже не возноситъ сѧ, апрїлѧ днѧ ѣ. (стор. 337—339).

62. Слово стаго Анастасїѧ игумена гори Синаискїѧ, апрїлѧ є. (стор. 339—340).

63. Ѡ книги стаго Петра Дамаскина слово їюлѧ нї. днѧ, єже не ѡставлѧти молитви кождаго днѧ (стор. 341—344).

64. Поученїе стаго Василїѧ Великаго, како подобает дѣтемъ чтиты родители своѧ, марта ѕ. днѧ (стор. 345—346).

65. Памѧть стихъ седми ѡтрокъ спѧщих августа ѣ. и ѡктоврїѧ днѧ кв. (стор. 346), без кінця, пор. под. IV, ч. 54.

66. Стихъ Андреѧ и Єпифанїѧ (стор. 347), без початку. Між стор. 346 і 347 брак карток.

67. Прологъ ѿ Іоанна Златоустаго ѡ играхъ и ѡ плѧсанїихъ, скокахъ нечестивих, марта днѧ кд. (стор. 347—349).

68. Ѡ книгъ Прологъ, слово прѣдбнаго Ѳеѡктиста Студїйскаго, чтенїе мцѧ апрїлѧ днѧ ѧ. (стор. 349—351). В низу: 1749 januarya/ jest napisany marta d. 2

69. Слово ѿ Пролога стихъ ѿцъ, ѧже не ѡбидити вдовицъ и сиротъ, нищихъ, странныхъ, апрїлѧ ѕ. (стор. 352—353), в низу підпис: Eliasz Jaremecki Biłachewicz/ pisał te xionge sam sobie.

70. Поученїе ѿ Патерика о нѣкоем старци добродѣтелнѣ, мцѧ їюлїѧ ко зї. днь (стор. 354—356).

71. Прологъ, слово ѡ злоѧзичнѣм чѧвцѣ, мцѧ їюлїѧ днѧ нї. (стор. 356—357).

72. Поученїе ѿ Притчи ѡ казнехъ чадъ, мцѧ їюлїѧ днѧ кѕ. В низу підпис: Ano Domini 1749. marta 5. napisał ten Proloh w manastyru w Putny Eliasz Jaremecki. [357-8]

73. Ѡ Пролога повѣсть прѣдбнаго Даниила ѡ Єулогїю каменосѣчци, мцѧ марта днѧ кг. (стор. 359—367).

74. Поученїе стаѧ Василїѧ Великого ѡ лѣнивѣ (стор. 368—369).

75. Ѡ Пролога слово стаго Антиѡха ѡ цркви нѣсномъ и ѡ мѧтвѣ (стор. 369—371).

76. Ѡ Пролога слово стаго Іоана Златоустаго, како не лѣнити сѧ чести книги, апрїлѧ днѧ ѧ. (стор. 371—372), при кінцї підпис: 1749 marta.

77. Ѿ житїа ст҃аго Ѳеѡдора Едескаго (стор. 374—376).

78. Ѿ арменской, єресі глава тридцїатаї (стор. 375—376).

79. Ѿ постѣ арменскомъ Ярцїѹръцовѣ (стор. 377), обі статї виняті із південно-словянського житя Теодора Могленського.

80. Толкованїе како ѧви сѧ Бг҃ъ Авраамѹ во Троици ст҃ой (стор. 378—381), теольоґічний коментарий.

81. Книгы пророчьныхъ и ѿносних ѻ҃цъ нашихъ (стор. 381—386), індекс книг правовірних і апокріфічних, надрук. Памятки I, 1—7.

82. О томъ, когда и кое крема ѿ самѣхъ христїанъ иконоборство костало и которїи цр҃ѣ иконоборци кишали на кожоромъ соборѣ зато проклати (стор. 386—399), кінчить ся острим осудженем Лютеран, Кальвіністів і Аріян, між якими згадує Будного і Чеховича.

83. Ѡбразѣ ст҃їа Троици (стор. 389—390), полемічна статейка. В низу підпис: Ano Domini 1749, napisano marca d. 8.

84. Починает сѧ книга Кѵрилъ Іерѹсалимскїи. Иже во ст҃ых ѻц҃а нашего Кѵрилла Іерѹсалимскаго сказанїе на ѿсмїи вѣкъ и преданїе к познанїю вѣри. Ѿ пророка Даниила прологъ на первѹю главѹ (стор. 391—392).

84a. О Симеонѣ Бг҃опрїемци слово (стор. 392—393), апокріф, надрук. Памятки II, 137.

85. Ѿ Ярїи треклатомъ, єгда воста на цр҃ковъ Бж҃ію и ѿ цр҃ю Константинѹ Великом, ѧкъ первїи собор соткорик по вознесенїи Хв҃омъ рокѹ тиї. (стор. 393—394).

86. Сказанїе ѿ Іѡсифѣ ѻ҃брѹчникѹ пр҃тїа Бц҃и (стор. 394—395), надрук. Памятки II, 103.

87. Родословїе прес҃тїа Бц҃и ѿ которого колѣна (стор. 395—396), надрук. Памятки II, 102—103.

88. Ѧко повелѣ Бг҃ъ сотворити Моусею змїю мѣдѧнѹ (стор. 396—397).

89. Ѡбразѣ распатїа Гл҃анїего Іс҃ Хр҃та (стор. 397), леґенда.

90. Ѻ цр҃ехъ перскых како прїидоша со дари (стор. 398), надрук. Памятки II, 18.

90a. О разрѣшенїи змїи мѣдѧнои єгда разбиѧ Іезекїѧ.

91. Ѿ ст҃ихъ ѩконахъ, ѧко ѩзначала кишалъ ѵ стар. закѣтѣ (стор. 399), полемічна статя.

92. Ѡ цр҃ю Константынѣ (стор. 400), оповідане про те, як К. видів хрест на небі, пор. дод. III, ч. 27; IV, ч. 3.

93. Ѡ Моусей како преведе Жиды (стор. 400—401), коротеньке оповідане з Біблії.

94. Ѡ Моусеѡвыхъ книгъ з Битійскихъ (стор. 401), поучене про шлюби.

95. Ѡ єлинскихъ мѹдрьцехъ, иже ѿ части пророчествовахѹ ѿ превишнем Бжєствѣ и ѿ рожествѣ Хв҃ѣ ѿ пречистїа Бцы (стор. 401—404), надруковано Памятки II, 33—35.

96. Пророчество ѻ Хр҃тѣ и пр҃чтой Бцы в кѹмирницѣ єллинскаго кѹмира Аполона (стор. 404—405), надруковано Памятки II, 2—3.

97. Ѡ йерействѣ иже в ст҃ром законѣ (стор. 405—406). На горі напис: 1749, maia d. 3.

98. Не требѹєт Бг҃ъ свѣдковъ на сѹдѣ своєм (стор. 406) поучене, без кінця.

99. Житїе пр҃пдбнаго Ісаакїа Затворныка Печерскаго, иже прелъщенъ бѣ ѿ дїавола ѧкльшаго ся во ѡбразѣ Іс҃ Хр҃тѣ и плаканїем ѿ прелстившаго ѹтрѹжденъ много пострада, таже творяше юрод Хр҃та ради (стор. 407—409), в середині картки ушкоджені, то й текст не повний. Винято із Патерика Печерського.

100. Повѣсть ѿ мѣсцехъ ст҃ихъ во кратцѣ во которихъ землахъ (стор. 409—410), початок статі, поданої під ч. 40, на жаль текст дефектний.

101. Ѡ тола починает ся Книга Библѣи.

а) Ѡ книгъ Моусеѡвихъ Бытїа глава кз. (стор. 411—413).

б) В началѣ соткори Бг҃ъ нб҃о и землю (стор. 414—415).

в) Ѡ книгъ первихъ Моусеѡвих ѻ Іѡсифѣ глава лз. (стор. 415—417). І далї переповідано аж до кінця Бытия на стор. 417—426. В низу підпис: 1749 maia d. 28 napisał.

г) Вторыхъ книгъ Моусеѡвыхъ ѻ исходѣ сн҃овъ Ілевихъ (стор. 427—434).

д) Книга Товїа зовемаа ѿ Библѣи взята (стор. 435—447). В низу підпис: Списа сїа рабом кжїим Іліемъ Шремецким Бѣлахевичем Дрѹгобицким, писалъ сам себѣ, во ѡбители Путной, в земли Молдавской, ano Domini 1749, Maia d. 30 дописахъ Тобїю книгѹ.

е) Книга Ремнрость [мб. Премудрость] Іесѹса сн҃а Сирахова, з Библѣи (стор. 448—456).

ж) Книги пророка Данийла з Бѣклѣй взятаѧ (стор. 457—461).

з) Ѿ книгъ Маккавейскыхъ слово взятое, агѹста во а. днь (стор. 462—464).

и) Ѿ книгъ Ѥздры слова ѻ царю Дарію Перскомъ (стор. 464—467).

і) Ѿ книгъ цртвъ третихъ ѻ Соломонѣ премѹдромъ сн8 Дѣдов. (стор. 467—468).

к) Ѿ книги Ѥклесіастъ з Бѣклѣй взято поѹченіе (стор. 469—470).

л) Книгы Пѣсны пѣсней, ѹважай читателю й чты (стор. 470—471).

м) Ѿ книги Сѹдей Ійлевихъ ѿ войнѣ Гедеѡновой со Мадіамъ. (стор. 471—473).

н) Плачъ Іеремѣй пророка егда бистъ по плѣненіи Ійлевѣ (стор. 473—474).

В низу підпис: Koniec xionżki Yieremiasza.

102. Из Номѡканона нѹждн8йшихъ правилъ йзявленіе (стор. 475—490). Під текстом дописка: Всѣхъ пунктовъ естъ ѿ Номоканона тѹтъ написанихъ рзї. Списа ся рабом Бжїимъ Іліемъ Іеремецкимъ Бѣлахевичемъ во ѿбители Пѹтнянской в земли Молдавской при храмѣ оуспенїа Пр. Б. в лѣто ѿ сотворенїа свѣта ѧзсни, а ѿ воплощенїа Бга Слова ѧѹмд. Pisał te xionge Eliasz Jaremecki Biłachiewicz sam sobie, ano Domini 1749. Тут же дописана оловцем назва передостатнього властителя рукопису: Морозевичъ, 1881.

103. Книга зовемаѧ Семїѡнъ новїй Бгословъ (стор. 491—498).

104. Блженаго Нила чернориза посланїе ко Харикїю презвитерю сѹрово нападающѹ на согрѣшающаіа, глющѹ: не довлѣетъ на покаѧнїе ісповѣданїе ѹстенъ, аще й дѣла постническїа не бѹдѹтъ (стор. 499—501).

105. Презвитера церкве Іерлимскїа прпдбнаго Ѳца нашего Исихїа словеса дшеполезнаіа читателнымъ (стор. 502—503).

106. Прпдбнаго Ѳца нашего Иларїѡна великого поѹченїе къ ѥноческомѹ чинѹ (стор. 504—506).

107. Ѿ мысленнѣмъ Ѳкровенїй дѣйственнаго бжественнаго свѣта (стор. 507—509).

108. Глетъ къ нам стїй Анастасїй Сѹнайскїй, како добро причащати ся стыхъ тайнъ Гкыхъ (стор. 509—512).

109. **Слово поучителное къ стїй великїй четвертокъ йже во стыхъ Ѿца нїшего Іѡана Златоуста** (стор. 512—513).

110. **Слово ѡ исповѣдни Ѿ Патерика Єгипто-скытцкаго** (стор. 514). На кінцї дописка: Ano 1749 pisałosie to sierpnia d. 2. E. I. B. D. w Putny.

111. **Мцѧ ѡктоврїѧ днѧ кѡ. житїе стаго великомчныка Димитрїѧ** (ст. 515—521), пор. дод. IV, ч. 8; XII, ч. 31.

112. **Мцѧ апрїлѧ днѧ кг. житїе стго великомчныка Геѡргїѧ** (стор 521—529). В низу допис: Ano Domini 1751, пор. дод. IV. ч. 45; VII, ч. 5.

113. **Мцѧ июлїѧ днѧ еї. Житїе стаго равноапостолнаго князѧ Владимера нареченнаго в стомкрещен. Василїѧ** (стор 530—548).

114. **Сказанїе учителѧ церковнаго Ієроныма стаго ѡ Іюдѣ предателѣ Гдⷭ нїшего Иса Христа** (стор. 549—554), без кінця, надрук. Памятки II, 343—346.

115. **Чуда сьв. Николая**, без початку (стор. 555—585). Маємо тут ось які чуда:

1) Про злодіїв, яким сьв. Николай велїв звернути покрадене (стор. 555), без початку, пор. київський друк ч. 15.

2) **Чудо стаго Николаѧ ѻ Єгмєѡнѣ** (стор. 556—557), київський друк ч. 12.

3) **Чудо стаго Николаѧ ѡ ковръ** (стор. 558—565), київ. друк ч. 14; дод. IV, ч. 14, гл. 7.

4) **Чудо ѻ нѣкоемъ дѣтици утопшемъ, єгоже стїй Николай жива сохрани** (стор. 565—569), к. др. ч. 7; дод. IV, ч. 14, гл. 15.

5) **Чудо о Петрѣ нѣкоемъ военачалницѣ, єгоже стїй Николае из темницы избави** (стор. 569—575), к. др. ч. 5.

6) **Чудо ѻ трехъ иконахъ стаго Ѿца Николаѧ чудотвор.** (стор. 576—582), к. др. ч. 4.

7) **Чудо ѡ Христофорѣ попѣ, како стїй Николае избавилъ его Ѿ посѣченїѧ меча** (стор. 582—585), к. др. ч. 2; дод. IV, ч. 14, гл. 6.

116. **Мцѧ декемврїѧ къ шестїй день. Житїе и жизнь и Ѿ части сказанїе ѡ чудесѣх иже къ стых Ѿца нїшего Николаѧ архїепископа Мѵръ Ликїйских чудот.** (стор. 585—591). К. др. к. 49—58. Під текстом підпис: Ano Domini 1755. Te czuda pisał oyciec Eliasz Jaremecki przezwiter wsi Kelminiec w **Хотѣнском повѣтѣ.**

117. Чꙋдо ст҃аго Николаѧ ѡ҆ Половчинѣ Татаринѣ сотворшим сꙗ въ градѣ Кїевѣ (стор. 592 - 598), к. др. ч. 11; дод. IV, ч. 14, гл. 16.

118. Ѡ҆ велицѣмъ ѿци Николаи҃, како темницꙋ прїѧть и҆ многа зла претерпѣ ѿ Хр҃тоненавистных мꙋчителей (стор. 599—601), к. др. к. 59—60.

119. Чꙋдо ст҃лѧ Николаѧ ѡ҆ гладѣ бывшемъ въ странѣ Лукїйстѣй (стор. 601—602). К. др. к. 62. На кінцї допис: Ї҆ерей Ї҆лиꙗ Ї҆ремецкїй Бѣлахевич написалъ сїꙗ чꙋда ст҃лѧ Николаꙗ року Бж҃їꙗ а҆ѱнѣ. мц҃а июлїѧ дописалъ дны з҃. на той часъ бꙋдꙋчи на парохїи во веси Хелминцѧх в повѣтѣ Хотѣнском.

XVII. Вѣчность пекелная.

В бібліотецї Перемиської гр. к. капітули знаходить ся під знаком L. C. 1 рукописний збірник із половини XVIII в., котрого зміст подаємо тут. Се книжочка зложена із 126 карток 4-ки, ненумерованих, у старій оправі, писана кількома руками, скорописом XVIII в. На першій картцї знаходимо титул: Вѣчност пекелнаѧ або вѧзенїе ї ѡгон людей потопленных в пеклѣ. Твір під сим заголовком займав більшу часть рукопису, та на жаль він не дійшов до нас цїлий. Маємо тут лише:

1. Роздѣл а҃. (стор. 1—25).

2. Роздѣл вторый. Першаꙗ мꙋка вѣчности пекелнои темность (стор. 25—46).

3. Роздѣлъ третий. Дрꙋгаꙗ мꙋка пекелнои вѣчности плачъ (стор. 46—47). На стор. 47 писано иньшою рукою, нїж доси, і перервано на кінцї. Стор. 48 порожна.

4. Роздѣлъ д҃. третиѧ мꙋка вѣч[но]сти пекелной голодъ (стор. 49—94). Кінця бракує, далї велика часть рукопису видерта, а від стор. 95 писано иньшою рукою.

5. Роздѣлъ десѧтїй. Вѣчность оу҆ставичное людїй покожныхъ вздихане (стор. 95—102).

6. Роздѣлъ ѡдинадцѧтїй. Вѣчность сонъ страшнїхъ злыхъ людей (стор. 103—112).

7. Роздѣлъ в҃ї. ѡ несказанномъ а завше некомъ караню людей потопленныхъ (стор. 112—131).

8. Роздѣлъ г҃ї. г҃. наоуки с прошлихъ роздѣловъ винѧти (стор. 131 - 156).

9. Зобранє або сꙋма того, що сѧ ѡ вѣчности в той книзѣ покѣдило (стор. 156—167). На стор. 165 перерва, і тілько 9 рядків, а далї порожнє місце; стор. 166 порожня, на стор. 167 зачинає ся остатнїм словом якогось незвісного реченя.

10. Роздѣлъ чотирнадцѧтый. Котрїи сꙋть дрока ѝ которѧ страва огнѧ пекелного, а вразъ ѡ неслиханой тѧжкости грѣхꙋ смертелнаго (стор. 167—198).

11. Роздѣлъ пѧтнадцѧтыи. Чомꙋ грѣхъ смертелныи оденъ вѣчними бивѧетъ мꙋками каранній (стор. 198—211).

12. Роздѣлъ шеснадцѧтый. Неслиханнѧ слѣпота и глꙋпство народꙋ людского такъ въ ꙋважаню грѣхѡвъ, ꙗко ѝ каранѧ вѣчного, которое за грѣхи справедливость возкаѧ назначила (стор. 211—223).

13. Роздѣлъ седмнадцѧтый. Зобраны того всего, що ѡ вѣчности пекелной покѣдало сꙗ (стор. 224—245).

14. Замкненꙗ вѣчности (стор. 245—248). Конець видерто. Далї йде ряд леґенд про загробне житє, що мабуть належали до того самого твору, значить, узяті з того самого оріґіналу, що ѝ „Вѣчность пекелная“.

15. Роскоши збытъноѝ заживаючи жена до пекла погрꙋжена, а мꙋжъ еи, животъ працовитыи ї ꙋправленыи ведꙋчи збаклен, церка иж з видены ѡбога [польське: oboyga] ихъ на добрыи животъ естъ навернена (стор. 249—252).

16. Жолнѣръ ѡден през двѣстѣ лѣтъ небесноѝ хвалы заживаючи, за ѡднꙋ годинꙋ розꙋмѣлъ (стор. 252—254).

17. Законникъ ѡденъ слꙋхаючи краснаго спѣваны пташка ѡдного през т҃. лѣтъ в нꙋщи трвалъ, а тоꙗ сꙗ емꙋ за ѡднꙋ годинꙋ здало (стор. 254—256). Пор. устне оповіданє нар. Житє і Слово II, 185—188.

18. Ѡ милосердїю бж҃ом, которое всѣ грѣхи людскиꙗ переходитъ (стор. 256).

19. Дѣвъка ѡдна Ѳц҃а и матꙋ закила, ꙗкъ мл҃рдїꙗ бж҃ого достꙋпила (стор. 257—258).

20. Великии мꙋки пекелныи оуготованы грѣшным, меновите настоꙗтелем церковным за непропокѣдание людем слова бж҃ого (стор. 258—259).

21. Страшное видені́е потопленыхъ панов великихъ дꙋховныхъ ꙗк ѝ свѣцкихъ (стор. 259—261).

22. Хвалы нб҃соѝ и мꙋкъ пекелныхъ ѡгледанем новоначальныи в законѣ вытрвал (стор. 261—271).

23. Диꙗкол ѡден з дрꙋгого дїꙗкола насмѣкал ся, же ꙋтраты ѡднои дїи жалокалъ, а мѣл би ся длꙗ затраченꙗ чотырохъ дїи ѡпекꙋномъ веселити (стор. 271—273)

24. Прикладъ ѡсвꙋ непослꙋшном родичовъ (стор. 273—274).

Від стор. 1—47 одно письмо, відси до стор. 57 иньше, дрібнїйше та красше; відси до 94 перша рука, далї від 95—110 знов друга. Між стор. 110 і 111 прогалина, від 111 починає третя рука до 167, відси починає знов друга рука аж до 248, а відси четверта аж до кінця. В тій остатнїй части титули писані киноваром і скорописю; друга рука пише титули полууставом, перша великими скорописними буквами. На стор. 95, 97, 101, 103 в низу вкладна: Сиꙗ книга Пекелнаꙗ вѣчность (на стор. 99 і 101 назву вишкрябано) и не может бити ѿтолъ ѿлꙋченꙗ вѣчними часи. Рокꙋ Бж. ҂аѱн. мцꙗ сентев. днꙗ ѯ. В низу сторін усюди кустоди, на бокових марґінесах декуди цитати з Письма сьв. Про сей рукопис згадує проф. Калужняцький у своїй працї „Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма находящихся въ библіотекахъ и архивахъ львовскихъ“ (Труды III. археол. съѣзда, Кіевъ, 1878, т. II, 237 і 290). Він називає книжку про „Пекелную вѣчность“ „извѣстною“; кому і де вона звісна, сего він не згадує. Що самому проф. К. вона мало звісна, се видно з того, що він бачить у нїй „статью о предметахъ народной пытливости“, де буцїм то показані „ужасы загробной жизни“. Тимчасом „Пекелная вѣчность“ зовсїм не апокріф і не оповідане, а широка схолястична моралїзация, тілько де-де оживлена коротенькими примірами. Судячи по мові і по укладї твору, се безсумнївний переклад із польського.

XVIII. Сокольський рукопис.

Отсей рукопис, писаний одною рукою з разу дрібним полууставом, а в другій половинї курсивом, у XVIII в., заховав ся у одного селянина в с. Соколя, Мостиського пов., від котрого я одержав його за ласкавим посередництвом д. Січинського. Рукопис без початку і кінця, зрештою досить добре захований, писаний на грубім сїрім папері в 4-ку, на сторінцї в першій половинї 28, у другій 29 рядків. Над кождою сторінкою жива паґінация, в низу кустоди; титули і жива паґінация киноварні, так само й великі букви в текстї. На початку рукопису, на жаль знов з великими прогалинами, маємо другу, де в чому поправнїйшу копію „Пекел-

ної вічности", якої опис подано в дод. XVII. Ось зміст нашого рукопису:

1. Пекелная вѣчность, без початку, конець другого роздїлу (стор. 1 - 3), пор. дод. XVII, ч. 2.

2. Роздѣлъ третїй. Дрꙋгая мꙋка пекелнои вѣчности плачъ (стор 3—14), пор. дод. XVII, ч. 3.

3. Роздѣлъ четвертый. Третя мꙋка вѣчности пекелное голод (стор. 14—26), пор. дод. XVII, ч. 4.

4. Роздѣлъ пятый. Четвертая мꙋка вѣчности пекелное смродъ (стор. 26—44), без кінця.

5. [Роздѣлъ ѡсмый. Седмая мꙋка вѣчности пекелнои ѡгонь] (стор. 45—53), без початку, між стор. 52 і 53 брак карток.

6. Роздѣлъ девятый. Осмая мꙋка вѣчности пекелнои стогнаніе (стор. 54), кінця нема.

7. [Роздѣлъ ?—? мꙋка вѣч. пек. рекакъ иж не оумре] (стор. 55—64), без початку і кінця.

8. [Роздѣлъ ?—? мꙋка пек. вѣч. казене пекелное] (стор. 65—78), без початку і кінця.

9. [Роздѣлъ ?—? мꙋка пек. вѣч. безнадѣйность] (стор. 79—90).

10. [Роздѣлъ десятый. Прагнене вѣчности] (стор. 91—97), без початку, пор. дод. XVII ч. 5.

11. Роздѣлъ одинадцатый. Вѣчность сонъ страшный злых людей (стор. 98—108), пор. дод. XVII, ч. 6.

12. Роздѣлъ вї. О несказанномъ а завше покомъ караню людей потопленыхъ (стор. 108, 113—131), пор. дод. XVII, ч. 7. Стор. 109—112 належать до якогось иньшого роздїлу. На стор. 120 у горі дописка: Senko Kidan ożeniony w roku 1826.

13. Роздѣлъ гї. ї. наꙋки с прошлых роздѣлов вынятыи (стор. 131—154), пор. дод. XVII, ч. 8.

14. Зобране або сꙋма того всего, що ся ѡ вѣчности пекелной в той книзѣ повѣдило (стор. 155—163), пор. дод. XVII, ч. 9.

15. Роздѣлъ чотырнадцатый: котрыи сꙋтъ дрока и которая страва ѡгня пекелного. И заразъ ѡ неслыханной тяжкости грѣхꙋ смертелного (стор. 163—199), пор. дод. XVII, ч. 10.

16. Чомꙋ грѣхъ смертелный ѡденъ вѣчными бывается мꙋками караный. Роздѣлъ еї. (стор. 199—212), пор. дод. XVII, ч. 11.

17. Роздѣлъ шеснайцатый. Неслыханая чиность видꙋ таковаго родꙋ людского такъ въ оуважаню грѣховъ яко и ка-

раны вѣчного, которое за грѣхи справедливост возкаю назначила (стор. 212 – 224), пор. дод. XVII, ч. 12.

18. Роздѣлъ семнадцатый. Зобране того всего, про ѡ вѣчности пекелной повѣдилося (стор. 224 –225), пор. дод. XVII, ч. 13.

19. Замкнене вѣчности (стор. 225 – 229), пор. дод. XVII, ч. 14.

20. Докончене писма, але где є҆ конец' каранѧ вѣчного? (стор. 229).

21. Дочителника ласкаго ѡ (стор. 230—235). Половина стор. 235 порожня і записана пробами пера. Стор. 236 також порожня. На горі дрібним письмом напис: Roku Pańskiego Tysiąc siedm set dwudziestego pierwszego maia dnia 8. Під сим иньшою, пізнїйшою рукою: 1721, d. 8 maia ta xiążka spisana.

22. О єпнѣ Оудонѣ (стор. 237 – 243), без початку, пор. дод. IV, ч. 59.

23. Приклад ѡ женѣ потопленой в пеклѣ, иж длѧ встидꙋ таила грѣхъ смертелный на сповѣди (стор. 244—246).

24. Приклад ѡ женѣ в збытныхъ шатах кохаючой сѧ, якъ страшливе сѧ снови показала и҆ якъ справедливе ѡ҆сꙋжена и҆ потоплена была (стор. 246—248).

25. Слово ѡ женѣ оу҆таившой грѣх смертелный на сповѣди (стор. 248 –251).

26. Небо мꙋкою Хвою ѡ҆твореное знову грѣшныи люде замыкают и҆ ꙗко болше є҆ жен длꙗ строев потопленых, ниж самых бѣсов (стор. 251—252).

27. Роскоши збытнои заживаючи жена до пекла погрꙋжена, а мꙋжъ е҆и, живот працовитый и҆ оу҆трапленый ведꙋчи збавленъ; цорка их з виджены ѡ҆бойга их на добрый животъ є҆стъ навернена (стор. 253—256), пор. дод. XVII, ч. 15.

28. Слово ѡ҆ том, который по смрти дознал мꙋкъ пекелныхъ, а҆ по змертвыхъ своем встаню велми дивно покꙋтовал (стор. 256—258).

29. Барзѣ грѣх смердитъ перед Бгом и҆ аг҃лы, ниж стервъ всякїи (стор. 258 - 259).

30. Пртаѧ Бца жолнѣра ѡ҆дного, который каждого днꙗ мовил мтвꙋ: Бце Дво радꙋй сѧ, през дї. лѣтъ ѿ дїавола стерегла (стор. 259—260).

31. За страннопрїемство пастꙋх кролем зостал, а кролъ выгнанъ с кролевства за непринятїе на ночъ (стор. 260—261).

32. Чꙗвкъ ѡ́ден высповкѣдавши сѧ ѝ покꙋтꙋ принꙗвши за ѡ́днꙋ ночъ чтыри короны принꙗлъ (стор. 262—265).

33. Жолнѣръ ѡ́ден през двѣстѣ лѣтъ небескои хвали заживаючи за ѡ́днꙋ годинꙋ розꙋмѣлъ (стор. 265—267), пор. дод. XVII, ч. 16

34. Законникъ ѡ́ден слꙋхаючи красного спѣванꙗ пташка ѡ́дного през т҃. лѣт кпꙋщитрвалъ, а тое сꙗ ємꙋ за ѡ́днꙋ годинꙋ здало (стор. 267—268), пор. дод. XVII, ч. 17.

35. Великїи мꙋки пекелныи оу҃отованы грѣшным, меновите настоꙗтелем цр҃ковным, за непроповѣдане людем слова Бж҃ого (стор. 269—270), пор. дод. XVII, ч. 20.

36. Страшное видениє потопленых панов великих так дх҃овных, ꙗк и свѣцких (стор. 270—271), пор. дод. XVII, ч. 21.

37. Хвалы небеснои ѝ мꙋкъ пекелных ѡ́гладанем новоначалный к законѣ вытрвалъ (стор. 272—277), пор. дод. XVII, ч. 22.

38. Розмова ѡ́дного рыцера з дїꙗколом ѡ́ дн҃ах людей оу҃мерлыхъ (стор. 277—279).

39. Дїꙗколъ ѡ́денъ з дрꙋгого дїꙗкола насмѣкал сꙗ, же оу҃траты ѡ́днои дн҃и жалокъ, ѝ мѣлъ кы сꙗ длꙗ затрачены чотырох дн҃ъ ѡ́пекꙋновъ веселити (стор. 279—282), пор. дод. XVII, ч. 23.

40. Прикладъ ѡ́ сн҃ꙋ непослꙋшномъ родичомъ (стор. 282), пор. дод. XVII, ч. 24.

41. О крщенїи Жидовина пѣском в небытїи воды (стор. 283—284).

42. Сказанїе ѡ першихъ князех Рꙋских ѝ о Кїевѣ (стор. 284), із Гізелевого Синопсиса, стор. 14—17.

43. О крещенїи Рꙋси (стор. 284—287), ibid. стор. 62—65.

45. О писменах рꙋских, когда ѝхъ знати почали (стор. 287).

46. О Мосохꙋ прародителю Московском (стор. 287), ibid. стор. 11—12.

47. Ѡ зкȣреню Києва и҆ Печерского монистыра през Батїа (стор. 288), ibid. стор. 150—159.

48. Сказанїе ѿ житїа ст҃ыхъ ѡ҆тецъ, како претерпѣ Гдь нашъ Іс҃ Хс҃ спсенїа ради чл҃вчскаго (стор. 288—290), надрук. Памятки II, 236—237.

49. Ѡ птаствѣ дивномъ (стор. 290). Приводжу першу половину сеї статейки: В сарацинской земли є҆ птастко названое Сороактесъ, которое гды страстный тиждень прийдетъ, а҆нѣ спѣваетъ, а҆нѣ ѣсть, а҆ле ꙗкъ мертвое на знакъ креста зложивши крыла, на деревахъ завѣсивши сѧ, ꙗкъ мертвїи до воскресенїа зостают. А гды Хв҃о вскрнїе прийдет, то на свѣтаню пришедши до себе спѣваютъ.

50. Чȣда которыисѧ стали, гды Хс҃ перед Іродом до Єгиптȣ оу҆ходилъ (стор. 291—292), без кінця, надруковано Памятки II, 154—156.

51. Конець якогось катехізіса (стор. 293).

52. Оу҆ставъ людем ѡ҆ брацѣхъ (стор. 293—294), без кінця, із Номоканона.

53. Слово м҃. Златоȣстово ѿ посланїа в҃. ко Тимофею (стор. 295—297).

54. Тогожде ѿ перваго посланїа (стор. 297).

55. Слово ѡ҆ ѿци Серафимѡнѣ, како спсе блȣдницȣ (стор. 297—298). До сего слова додано кілька дрібних леґенд.

56. Сказанїе оу҆чителѧ церковнагѡ Гїеронима ст҃аго ѡ҆ Іудѣ предателѣ Хв҃омъ (стор. 299—303), надруковано Памятки II, 343—346, пор. дод. XVI, ч. 114.

57. Ѡ покаанїи (стор. 303).

58. Словеса и҆збраннаѧ (стор. 303). Подано ось яку загадку: Ѡтецъ ма҆ роди, аз же родих себѣ женȣ, жена же моꙗ роди мнѣ дитѧ, дитꙗ же моє роди ѿцȣ моемȣ матер. У викладї сеї загадки сказано: Ѡтецъ є҆ Бг҃ъ, и҆же созда Адама, а вынявши ѿ него ребро создалъ ємȣ женȣ, ѡ҆ ней же рече: родих себѣ женȣ. А жена моѧ роди дитꙗ, из неꙗже роди сꙗ Бц҃а. Тое же рече, дитꙗ моє роди ѿцȣ моемȣ мт҃ръ, то є҆ прѣстȣю Бц҃ȣ.

59. Чȣдо ѡ҆ намѣстникахъ, економахъ и҆ і҆гȣменахъ мертвыхъ, живым в нощи в трапезѣ показавшихъ сꙗ (стор. 303—304).

60. Чȣдо бы҃ в нѣкоей ѡ҆бители, и҆же і҆кони ст҃ыхъ Павла и҆ Николаѧ бесѣдоваша со собою и҆ Павловъ мечъ кровавый ѡ҆брѣте сѧ оу҆ Николы, и҆ крест Николин оу҆ Павла (стор. 305—306).

61. Сентенциї і поученя без осібного титулу (стор. 306—308).

62. Слово ѡ вкрнїи ѝз мертвыхъ Карина ѝ Леугина сн҃ъ великаго Сѵмеѡна законника, иже сказаша, како Гдъ до Ѧ҃дꙋ прийде ѝ ст҃ыхъ изведе, в Стꙋдитѣ написано (стор. 308—318), надрук. Памятки II, 305—314. В низу на стор. 318 підписано: Xiędz Borecki umar roku 1825.

63. Чудо Богородичине без початку (стор. 319—320), пор. Pfeifer, Marienlegenden, Stuttgart 1846, N. XX.

64. Слово ѡ болящем ѝ пред ѡ҃бразом Сп҃совым ѝсповѣдающемъ грѣхи своѧ ѝ ѝсцѣликшемъ по сповѣди (стор. 320—321).

65. Жена грѣшнаѧ пришедши сповѣдати сѧ ѝ не хотяше грѣхов своихъ повѣдати ѡ҃йде ѝ ѡ҃крѣте на пꙋти болящаго ѝ вземши ѥго в дом свой помаза миром ѝ ѡ҃пꙋщенїе грѣхов своих ѿ Бг҃а прїятъ (стор. 321—322).

66. Слово ѡ҃ прешедшой горѣ ѿ мѣста своего къ рѣкꙋ Нилъ (стор. 323—325).

67. Слово како ѝскꙋшаетъ дїяволъ мнихи (стор. 325—326).

68. Киденїе дш҃и малого дитяти през ст҃ꙋю Ї҃ѡаннꙋ, котораѧ дш҃а просила ѥ҃й, жебы матцѣ ѥгѡ повѣдила, жебы карала дѣти свои, ко҃ за злое выховане стислый рахꙋнок бꙋдет Бꙋ҃ ѿдавати (стор. 327).

69. O widzeniach, obiawieniach, zachwyceniach, pokazywaniu się anyołow dobrych y złych iako rozumieć (стор. 328—331).

70. O widzeniu duszy iedney z ognia wychodzącey nad słońce iaśnieyszey (стор. 331—332).

71. Oszukanie pustelnika iednego przez czarta (стор. 332—333).

72. Dusza ktora naznaczona do nieba, będzie w nim chociaż by y zgrzeszyła, a ktora nie iest naznaczona do nieba, chociaż by y w dobrych uczynkach żyła, na koncu iednak odpada przez wysokie o sobie rozumienie y pychę (стор. 333—335). На кінцї дописано: Roku 1826-go d. 7-a 9-ber snieg mały upadł i zaraz zginął, potem deszcz szedł do samego Bożego narodzenia polskiego, takie błoto było, że nie można się było na świat wyiawić, a od polskiego Bożego narodzenia trocha był mroz, a od nowego roku ruskiego wiatr panował.

73. O postawie Jezusa Christusa. Czasow Oktawiana cesarza niektory Lentulus w stronach żydowskiey ziemi, Heroda króla urzędnik Senatowi y wszystkiey radzie rzymskiey tak napisał (стор. 337—338), надрук. Памятки II, 205—206.

74. Люцидар ѡ знаймꙋючий ѡ речах сотворенных на нєси и на земли, з грецкого на рꙋский преложен (стор. 338—356), без кінця, писано курсивом.

75. Житіє прпд. ѻца Павла Ѳивейскаго ѻ с. Іеронима написано, жилъ рокꙋ сн҃г. (стор. 357—362).

76. Слово ѡ смиренїи, иже всю силꙋ дїаволю побѣждаетъ (стор. 362).

77. Житіє ст҃ои Марины дв҃ци, иже в мꙋжеском ѡбразѣ сисе сѧ (стор. 363—369), пор. Н. А. Янчукъ, Юбилейный сборникъ въ честь Вс. Ѳ. Миллера, Москва 1900, ст. 365—366.

78. Житіє Єулогїѧ Александрїйскаго и єдинаго ѡбетѧтаго (стор. 369—371).

79. Приклад ѡ незгодѣ братерской и ѡ гнѣвѣ, длꙗ которого дїавол' справил' то, иж сщєникъ много мꙋчен за Х҃а на конци Фрек сꙗ єгѡ, не простив брата, а иже ѿ него прощенїꙗ просив и не полꙋчив, коренꙋ мчнкꙋю к' мѣсто єгѡ полꙋчивъ (стор. 371—375).

80. Житіє ст҃ого Пав'лина епп҃а Поленского, который себе в неволю за сн҃а кдовина замѣною ѿдалъ (стор. 375—376).

81. Житіє прпдбнаго ѻца Оу҃ара чꙋдотворца, иже Фрочати тридневномꙋ проглати сотвори и капицꙋ свою на променю закѣси (стор. 377—384).

82. Житіє и мч҃ние ст҃ого Ѳеѡдора стратилата, то є полковника (стор. 384—390).

83. Житіє и мч҃нїє ст҃оиеликомч҃нци Єкатерины (стор. 390—399).

84. Сказанїє аг҃глово ст҃омꙋ Макарїю ѡ оу҃мершихъ дшах и ѡ мꙋках (стор. 399—404), без кінця, пор. дод. XII, ч. 4.

XIX. Дрогобицький збірник.

Про сей рукописний збірничок подав я відомість у-перве в „Зорі“ 1886 р. стор. 155—156. Пізнїйше я передрукував із него дещо в „Кіевской Старинѣ“ і в Памятках (т. I, 23—26, 31—32, 255, 270—271, 273—274 і II, 50—65) Се властиво шматок більшого ру-

копису, 15 карток 4-ки, записаних досить дрібним письмом, без киноварі, що вжита тілько на однім рисунку. Ті картки я одержав від о. М. Зубрицького. Оповіданя поміщені тут, списані переважно церковною мовою, хоч значно підмішаною народніми елементами; тілько декуди переважає народня мова. Ось зміст сего рукопису:

1. Конець оповіданя про Самсона (стор. 1), без початку, надруковано в „Зорі“ 1886 стор. 156, і Памятки I, 270—271.

2. **Во имя Ѿца и сна и стого Дха амин** (стор. 2—4), звісний апокріф, „Епистолія о недѣли“, без кінця, списана мовою близькою до народньої, часть надруковано в „Зорі“ loc. cit. Перед текстом рисунок: хрест на Адамовій голові, над ним напис: **ІНЦІ**, а по боках близше до хреста: **Іс. Хс. ни. ка. м. л. р. к. т. к**; дальше від хреста з правого боку буква під буквою: **К. Ш. Г. Н. Р**, а з лївого **Н, З. М. Г. Х. Б.**

3. Виривки із Слова сьв. Григорія про хрестове дерево, з вини переплетника порозкидані. І так маємо: **Ѡ древѣ томже, иже изросте изъ вѣнца Адамова** (стор. 17—18), **Ѡ третом древѣ, на немже распя ся разбойникъ невѣрникъ** (стор. 18), конець оповіданя про дерево, що принесли Соломонови демони (ст. 5) і **Ѡ главѣ Адамовѣ, которую принесли дѣмони з древомъ** (стор. 5). Ті відривки були опубліковані мною, див. Памятки I, 31—32; II, 242—246.

4. **Слово стаго Василїа како їзгони кѣса из человѣка, писало ся в 1743 г.** (стор. 6—8), без кінця, пор. дод. XVI, ч. 14.

5. **Житие Пана Бга нїего Іс Ха і мтре его** (стор. 9—14), опубліковано Памятки II, 50—65. Тамже вказано, що початок сего оповіданя — дословний переклад першої глави Опецьової книги „Żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa“.

6. **Слово стаго Ѿца нїего Аѳанасиа патриархи алеѯандрийскаго ѡ Мелхиседецѣ, 1742 anno** (стор. 14—16), пор. Памятки I, 97—100 і дод. XVI, ч. 9.

7. **Житие ѡ Адамѣ і Евѣ і ѡ согрѣшенїи ихъ и изгнанїю из раѧ и ако жили по согрѣшенїю** (стор. 23—24, 19—22), друковано в „Кіевской Старинѣ“ і в виємках Памятки I, 23—26.

8. Конець оповіданя про те, як Давид писав псалтир (стор. 23), друковано Памятки I, 273—274.

9. Конець оповіданя про те, як Сиф ходив до раю (стор. 17), пор. Памятки I, 35—36.

10. **Мца марта в з. днь. Преподобнаго Ѳцанніи**

горѣ Алеѯем чловека Бжїа (стор. 25—30), пор. дод. XVI, ч. 40.

остатні дві картки дуже пообдирані по рогах разом з текстом.

На стор. 3 на марґ. на горі підпис: Kondratko Jawor, на стор. 4 Іван Kondratkow. На стор. 23, під текстом: Pisał Stanisław Mi (решту вишкрябано). **Писало ся** 1743 anno. Pysało sią przy petri Czorniewiczowi Mieszczanin Drohobycki.

На одній сторонї на внутрішнім марґінесї здовж тексту була написана нар. пісенька:

Ой дай хоть трошечки,
Кѹплю тобѣ панчошечки;
Ой дай, потѣшѹ ся,
Ѩк не даш, повѣшѹ ся.

На жаль при переплетї сей напис залїплено.

XX. Камянський Богогласник 1734 р.

Отсей рукопис, визичений менї за ласкавим посередництвом д. Кароля Бандрівського, старшого комісаря податкового в Грибові, з села Камяної грибівського пов.,— то книжечка в малу 4-ку, писана одною рукою, з виємком кількох карток влїплених пізнїйше, досить старанно, полууставом, з киноварними титулами і грубо рисованими заставками. Книжечка в новійшій оправі, захована досить добре, хоч на картках (сїрого, грубого паперу) видно слїди довгого і частого вживаня. Деякі картки пороздирані і позаклиювані; де инде старе писанє залїплено картками і на них написано відповідний текст новим почерком. На кождій сторонї пересїчно 20 рядків тексту в лїнїйній рамцї; на горішній лїнїйцї на серединї йде жива паґінация писана киноваром, а з боку кирильська паґінация, але ведена з помилками. Остатня сторінка має число 247; але по стор. 19, 20, 59, 60, 70, 89, 93, 153, 154, 155, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 180, 181 лишено по одній сторонї непаґінованій, натомісь числа 61, 70, 89, 93, 149, 153, 179 і 229 покладено по два рази. Бракує карток, що мали стояти як стор. 11—14, 100—148 і 182—183; натомісь вставлено по дві картки пізнїйше писані і непаґіновані між стор. 205—206, 209—210, 223—224 і 227—228; ся остатня сторінка має однак замісь 228 паґіну 229, що повторяєть ся зараз на дальшій сторінцї. Таким робом виходить, що рукопис мав первісно 258 сторін або 129 карток, а тепер має їх лише 105 крім ненумерованої титулової карти. На тій картї, приклиєній до руко-

пису пізнійше, бачимо серед орнаментів подовгасте колісце, а в ньому киноварний титул: Пѣсни третѣ четырдесѧтници и ѝ-ници ѿ нд҃лѣ мытарекой даже до пѧтюнкы, списанный рокꙋ ҂аѱлд҃. Сей титул, певна річ, належить тілько до одної части збірки, а власне до тої, що має далї окремий титул „Компендїюмъ". Але чи й верхній титул „Пѣсни третѣ" стосуєть ся тілько до тої одної части, чи до цїлої книжки? Може бути, що в титулї виставлено специяльно пісні великопісні для того, бо ся часть була найважнїйша в цїлій збірцї, а „Пѣсни третѣ" належать до цїлої книжечки, що була третьою частиною більшої збірки. Я склонюю ся до такої думки з огляду на те, що иньші ґрупи пісень у отсїй книжцї — а є їх, як побачимо — більше вїж три, не мають нїякої специяльної нумерациї; далї з огляду на те, що в тій самій околицї того самого року був списаний иньший збірник духовних пісень, якого зміст, о скілько можна догадувати ся, доповнював зміст отсеї збірки, так що міг бути першою або другою її частиною.

А. Начало съ Богомъ пѣсней на праздники Бгородичныи (стор. 1—33).

1. На рождество прѿтой Кладчици нашей Бци пѣснь а҃. (стор. 1—3), поч. Сей днь Гдн҃ь ликꙋйте.

2. Пѣснь в҃. под. Архаггли (стор. 3—5), поч. Радꙋйте сѧ вси людїе, два сѧ раждаетъ.

3. Пѣснь г҃. ѿ фамилїй Іс҃ Хс҃та (стор. 5—6), поч. Самопѧта Анно ст҃а.

4. На Покров прѣстой Бци пѣснь а҃. под. Не плачъ Рахили (стор. 6—10), поч. Бгъ на прѿтолѣ к' нбсномъ колѣ.

5. Пѣснь в҃. на той праз. (стор. 10), без кінця, поч. Ꙗко Бгом' преизкраниꙋю.

6. Конець пісні на Введение (стор. 15—16).

7. На зачатїе прѿтыѧ Бца (стор 16—18), поч. Слава вꙋдъ Бгꙋ к' Трѿци ѐдиномꙋ.

8. Пѣснь в҃. под. Бце вѣрным (стор. 18—20), поч. Завитай цорко Фца предвѣчнаго.

9. На Благовѣщенїе прѣстыѧ Бца пѣснь перваѧ (стор. 20—22), поч. Да прїйдетъ всемꙋ мѣрꙋ радость, пор. Богогласникъ 1790, ч. 98.

10. Пѣснь в҃. на той празник (стор. 22—24), поч. Прїйде архаггл҃ъ к Назареѳъ къ дв҃ѣ.

11. Пѣснь г҃. на тойже праз. под. Архаггли з нб. (стор. 24—25), поч. Послан бы аггл҃ъ Гаврїилъ къ Дв҃ѣ прѿтой.

12. На положенїе чтныѧ ризы прстой Бцы пѣсн на под. Завитай цорко (стор. 26—27), поч. Ѿ преславнаѧ дво престаѧ.

13. На ѹспенїе престой Бцы пѣсн а. под. Похвала (стор. 27—29), поч. Прїйдѣте з' аггглы вси концы земный.

14. Пѣснь в. на той праз. под. Послан бы (стор. 29—31), поч. Архаггли з' нба пришли до Бцы.

15. На положенїе чтнаго поѧса прстой Бцы пѣснь а. подобен Слична ютренко. Иже в напастех' и въ оклеветанїи сѹщи да поют (стор. 32—33), поч. Иже ѿ срдца до тебе в'здыхаемъ. В низу: Конецъ пѣснѧмъ на празники Бгородичныѧ.

Б. Починают' сѧ пѣсни прстѣй Богородици всегда пѣваемаѧ (стор. 34—64).

16. Пѣснь ѿ прстой Бцы а. соложенная в' рокѹ ҂аѱла. (ст. 34—37), поч. Чтаѧ дво, нбсна царице. Читаємо тут між иньшим:

Змилѹй сѧ Панно над пол'сковъ коронѡвъ,
ѹсмирѧй звады, згодѹ меджи паны
найспокойнѣша дай Панно над панны.
Геретиковъ засъ срдца камен'ные
Змѧгчъ и лютерске блѹды оупертые.
Которасъ славна в Сокал'скомъ ѡбразѣ
й в Чен'стоховскомъ славнѣйша, где князѣ
Тобѣ покорный поклонъ й царїе
Ѿдаютъ й всѣ под ноги людїе
Твои падаютъ, чѹдами вславїона.
З Жировицкого малого икона
великы ласки просѧщимъ роздаешъ,
и в Борѹнской сѧ цркви величаешъ,
Борки кохаешъ, ґдысъ сѧ тамъ зѧвила,
и Ярославскесъ поле збогатила
своими ласками, котрыми пред вѣки
Бгъ тѧ оувел'билъ медже человѣки.
Львовска каплица крваве слезы зная
твои, коли Львовъ моръ тѧжкїй чекае.
И Почаевска тебе славитъ скала,
й в Подкаменю в' велкой-съ славѣ стала.

Судячи по мові, се виглядає на переклад із польського. Вичислені тут чудотворні ікони Сокальська, Ченстоховська, Борецка (коло Ряшова), Ярославська, Львівська і Підкаменецька — латинські, а Жировицка, Борунська і Почаївська — руські, пор. Ks. Sadok

Barącz, Cudowne obrazy Matki najświętszej w Polsce. Lwów 1891, під відповідними назвами.

17. Пѣснь к҃. ѡ прес҃той Бц҃и (стор. 37--37), поч. Звѣздо морска, ты Гд҃а, переклад з польського.

18. Пѣснь г҃. ѡ прес҃той Бц҃и (стор. 38—39), поч. Радѹй сѧ Маткѡ Бг҃а пред вѣки.

19. Пѣснь д҃. Бц҃и, под. Прес҃тѧ панно (стор. 39), поч. Ѡ Мр҃іе чтѧ.

20. Пѣснь е҃. ѡ прес҃той Бц҃и (стор. 39—41), поч. Бг҃оизбраннаѧ Мт҃и ѡтроковице.

21. Пѣснь ѕ҃. Бц҃и, под. Чтѧ Бц҃е (стор. 41—42), поч. Звѣздо ꙗвлѧющаѧ сл҃нца.

22. Пѣснь з҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 42), поч. Ѡ Мт҃и дѣво чтѧ.

23. Пѣснь и҃. ѡ прс҃той Бц҃и (стор. 43), поч. Ѡ Мт҃и дѣво стѧ.

24. Пѣснь ѳ҃. ѡ прес҃той Бц҃и (стор. 43—44), поч. Стѧ Бц҃е, грѣшнымъ людемъ помоцінице.

25. Пѣснь і҃. Бц҃и под. Возлюбила мт҃и (стор. 44), поч. Пр҃тѧ панно, тѧ непрестанно молим оустнами.

26. Пѣснь аі҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 44—45), поч. К тебѣ Бж҃іѧ Мт҃и прибѣгаемъ.

27. Пѣснь кі҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 45—46), поч. Бц҃е цр҃ице, прч҃тѧ Владычиче [sic!], пор. Богогл. ч. 139.

28. Пѣснь гі҃. ѡ пр҃той Бц҃и, под. Слична ютренко (стор. 46—47), поч. Бц҃е вѣрным ѡборонo.

29. Пѣснь ді҃. ѡ пр҃той Бц҃и, под. тойжде (стор. 47—48), поч. Сл҃чна ютренко до сл҃нца прибрана.

30. Пѣснь еі҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 48—49), поч. Роже сличнаѧ, дѣво чтѧ.

31. Пѣснь ѕі҃. ѡ пр҃той Бц҃и, под. Бг҃оизбранна (стор. 49—50), поч. Прч҃тѧ панно, аг҃гласка цр҃ице.

32. Пѣснь зі҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 50—53), поч. Чтѧ дѣво цр҃ице, Мр҃іе Бг҃ородице.

33. Пѣснь иі҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 53—54), поч. Радѹй сѧ цр҃це, нпа застѹпнице.

34. Пѣснь ѳі҃. ѡ пр҃той Бц҃и (стор. 54—55), поч. Дѣво мт҃и прекл҃гаѧ.

35. Пѣснь к҃. ѡ прес҃той Бц҃и (стор. 56), поч. Ѡ пр҃тѧ Дѣво, помоцнице моѧ, пор Богогл. ч. 142.

36. Пѣснь кā. на добраноцѝ пртѣй Бци (стор. 56—57), поч. Ѡ Госпоже возвеличенна.

37. Пѣснь кв. на всѧкъ днь за ѹтра пртой Бци (стор. 57—58), поч. Завитай рана ютренко, перекл. з польського.

38. Пѣснь Кїевскаѧ, под. Возвесела вест наст. (стор. 58—61). Подаємо тут повний текст сеї пісні:

Пѣснь Кіевская.

Побѣдителнаѧ всѣмъ Кїевскїѧ страни
Воспойте мтцѣ бжїой пришедшой ѿ крани.
Ѡ Вишгорода Днѣпра Кїевоподолѣ,
Єгда варварскїмъ полком преславно ѡдолѣ.
Преизбраннаѧ всѣмъ родомъ воевода
Потопи силѹ въ Днѣпри агарѧнска рода.
Ѝ ꙗко ѝногда въ мори Фараѡна силна,
Под Константином полем Скипрска ѕвѣрѧ дивна.
В тисѧцном рокѹ шест сотъ шесть десѧтом второмъ
Хотѧчи плисти през Днѣпръ за своим табором,
Взѧли ѝконѹ на плот въ Вышгородском храмѣ,
въ Днѣпровой Агарѧне да не потонѹтъ ꙗмѣ.
Стопоша на ѝконѹ вси врази во водѣ, —
дивна побѣда є силной Воеводѣ. —
Столпомъ ѡгненным страшным над Днѣпром ꙗвленным,
шѹмом бѹрным, ѡблакомъ дождевнымъ.
Бгородична же ѝкона намѣстна,
Дѣва пречѹдна, славна мти безневѣстна
Носѧщи на рѹкахъ единородна сина,
взѧла на свой ѡбраз врага Татарина.
Ѝ не ѹтопе дѣва странѹ Днѣпра винѹ,
лечъ Днѣпромъ в дождъ понесетъ [в] кїевскѹ долинѹ.
Єгда же ста под Кїевъ Мрїѧ невѣста,
плѣненна Кїевѧном взѧвши невѣдѣста,
Же ѝ ѡбразом быти Мти Бга жива
Хотѣла плысти Днѣпром, ѝ преславна дивна,
Рождшїѧ творца свѣтѹ, вѣкѹ стремленїю
противко ѝдетъ Бга по повеленїю.
Манастырь Братцкїй просто въ Днѣпр измѣрѧетъ,
же недвижнѹ противѹ вещь въ тѧ оувѣрѧетъ.
Познавши люде чѹдо, ѝноци пришедши
сосѹд взѧли бжїественъ бисер произведшїй.
Ѡ ѧкъ ꙗсливые сѹть води Днѣпровые,

ꙗко сосꙋды ѥ҆ст' неба перловые.
Ѿ воды взѧли ковчегъ Мойсеѧ новаго;
желалъ Кїевъ оу҆сердно здавна таковаго.
Ѿсѣчен'ній ѿ гори камен' Бишъгорода
взѧли такова в' Днѣпри поразивыи рода.
Над воды выходитъ дщи фараѡна;
к' твоемꙋ брегꙋ спѣшит горнѧго Сїѡна,
в' нейже Бг҃ъ ꙗвленъ ѥ҆ благоволилъ жити:
гора сїѧ хоцїетъ твой Їѡрданъ здобити.
С таким триꙋмфом [въ] мѣсто по войнѣ приходитъ,
на знакъ видѣти ѿ Татаръ єдинаго приводит.
Оу҆подоби сѧ кꙋпцꙋ Владимерꙋ крестѧщꙋ,
бисеръ показалъ ꙗ҆ двꙋ несꙋщꙋ.
Ко ѡрꙋжїем' незносным кнѧзїѧ два брата
к' Кїев' дворъ свой ѡтчают, ѿмѣтают врата.
Ѡцнїй сѧ, цнїй Могило, витай Бг҃а и м҃тꙋ,
приходит фꙋндаторка к' тебѣ в' недостаткꙋ
Ѡкрїй Могило смр҃ти могилꙋ ꙗ҆ ѧмꙋ,
ꙗ҆зволи сѧ зде быти премꙋдрости храмꙋ.
Оу҆ѧвленъ ѡ҆браз ꙗ҆ ѡ҆квѣшенъ верхомъ
в' рокꙋ тисѧщном шест' сот' пѧтдесѧтом перком'.
Ѡж' малѧрскаѧ ѥ҆го рꙋка малювала,
не замалювання в нем ꙗ҆зва зостала.
Благодарственниѧ вси Кїевскїе страни,
воспойте Мт҃цѣ Братцкой пришедшей ѿ брани.

39. Пѣснь прѣстой Бцї ѡ҆ чꙋдовномъ ѡ҆бразѣ в' Самбори (стор. 61—62), поч. Дивны твоѧ тайны, пор. Богогласникъ 1790, ч. 133.

40. Пѣснь в҃. ѡ҆ том, под. Источникъ (стор. 62—63), поч. Дне҃ цр҃ица велегласно во всѧ страни возгрѣмѣла.

41. Пѣснь пр҃той Бцї, под. Излиѧ сѧ благ. (стор. 63—64), поч. Прч҃та дв҃о мати рꙋскаго краю, пор. Богогласникъ 1790, ч. 134 і Kantyczki z r. 1785, I, 48—49.

В. Начало съ Бг҃ом' пѣсней на праздникї Гд҃ьскїѧ ꙗ҆ нарочитым ст҃ым' (стор. 65—136). Мц҃а сентеврїа въ начало і҆ндикта єже єсть новаго лѣта.

42. Пѣснь а҃. къ Гд҃ꙋ ни҃емꙋ І҆с҃ꙋ Хт҃ꙋ, подобенъ Непостижим. (стор. 65—66), поч. Самовластномꙋ твомꙋ ꙋченїю.

43. Пѣснь в҃. І҆с҃ꙋ сладкомꙋ (стор. 66—67), поч. Похвалꙋ прїнесꙋ сладкомꙋ І҆с҃ꙋ.

44. На всемирное воздвиженїе чє҃тнаго кр҃та Гн҃а пѣснь а҃. подобенъ Стала мт҃и болюч. (стор. 68—70), поч. Кр҃тъ ст҃ый днє҃ возносит' сѧ.

45. На сщ҃енномꙋченика Ї҆ѡсафата казанїе пѣваемое ѻ҆ страданїи є҃го, под. Цр҃ю Х҃е пане (стор. 70—73), поч. Послꙋхайте що зрокила, перекл. з польського, пор. Богогласникъ 1790, ч. 147 і Kantyczki z r. 1785, IV, 75—78.

46. На зачатїе ст҃го пр҃рка и҃ пр҃дтечи кр҃тлѧ Гн҃а Ї҆ѡанна, пѣснь таѧ ноты той, ꙗ҆ко Прїйде архаг҃лъ (стор. 73—74), поч. Аг҃лъ с н҃бесе въ Ї҆ѡдею.

47. На преставленїе Ї҆ѡанна Бг҃ослова въ кс҃. Сентєв. Пѣсн' ноты той: Ѡ Каркаро мч҃нице (стор. 75—76), поч. Ї҆ѡана Бг҃ослова, пор. Богогласникъ, ч. 190.

48. Мц҃а ѡ҆ктоврїа въ д҃. дї҃. преподобной матерѣ нашей Параскевїи, єже є҃сть Пѧтцѣ Терновской, пѣснь а҃. под. Дв҃о мт҃и прєблагаѧ (стор. 77—80), поч. Процвила єси пꙋстыни.

49. Пѣсн' в҃. прп҃дбной Парас. под. Прч҃таѧ панно (стор. 80), поч. Возлюбила м҃ти аг҃ласко жити.

50. Ст҃омꙋ всехвалномꙋ апл҃ꙋ Лꙋцѣ пѣснь а҃. подобенъ: Бц҃е вѣрным ѡ҆б. (стор. 81—82), поч. Прїйдѣте вѣрны, въ пѣснехъ восхвалимъ.

51. Пѣснь в҃. подобенъ тойже (стор. 82—83), поч. Что таѧ нарекꙋ, апл҃е ст҃ый.

52. На ст҃ого и҃ славнаго великомч҃ника Димитрїа пѣснь а҃-ѧ, подобенъ Вселаѧ нам новина (стор. 83—85), поч. Прїйдѣте вси днесъ вѣрнїи.

53. Пѣснь в҃. под. Бц҃е цр҃ице (стор. 85—86), поч. Ликꙋйте свѣтло праздꙋюще.

54. Мц҃а ноєврїа въ а҃. на ст҃ых безсребрникъ Козмы и҃ Дамїана пѣснь самоподобна (стор. 86—89), поч. Ст҃ых' безсребрникъ и свѣтила темныхъ.

55. Пѣснь в҃. под. Бц҃е вѣрным ѡ҆кор (стор. 89—90), поч. Свѣтлый восїѧ нам днес сей всѣмъ праздникъ.

56. На соборъ а҃рхистратига Михаила пѣснь а҃., подобенъ Закитай цр҃ко (стор. 91—93), поч. Прїйдѣте вси днє҃ честно восхвалѣте.

57. Пѣснь в҃. под. Похвалꙋ прим. (стор. 93—96), поч. Хвалим таѧ вси згодне.

58. Мц҃а ноємврїѧ въ гі҃. пѣснь сто҃мꙋ Іωаннꙋ Златоꙋстомꙋ (стор. 96—98), поч Златокованнꙋю трꙋбꙋ, пор. Богогл. ч 160.

59. На сто҃го апла Андреѧ, пѣснь ноты той ꙗко Розмышлѧй себѣ (стор. 98—99), поч. Воспойте вѣрны Петрова сродника.

60. Мц҃а декамврїꙗ. Сто҃й великомꙋченици Варварѣ пѣснь, может' пѣти на тꙋю нотꙋ, ꙗко таѧ: Смꙋтне ме срдце (стор. 100—102), поч. Краснаѧ дв҃о, кровъ тѧ оукрашаетъ.

61. Пѣснь в҃. под. Іωана Бг҃ослова (стр. 103—104), поч. Ѡ Варваро мч҃нице, пор. Богогласникъ ч. 165.

62. Иже въ ст҃ых ѻ҃тцꙋ нш҃емꙋ Николаю архиепископꙋ пѣснь а҃-а, подобенъ Дв҃о мт҃и преблаг. (стор. 105—107), поч. Николае ст҃ителю.

63. Пѣснь в҃. с҃. Никол. под. Фалшиваѧ Юно (стор. 107—110), поч. Що ти за поχвалꙋ воздамъ Николае.

64. Пѣснь г҃. с҃. Никол. под. Чтаѧ дв҃о цр҃це (стор. 110), поч. Веселѧ намъ всѣмъ настало. Кінця нема. Між стор. 110 і 111 затрачено, судячи по старій пагінациї, 50 сторін.

65. [Пѣснь на Богоѧвленїе, поч. Іорданъ рѣко оуготовисѧ], без початку, конець на стор. 111. Пор. Богогл. ч. 28. На марґ. приписано: Atanas Przysłop[ski] sowtys Kamięski Dnia 9.

66. Пѣснь в҃. под. Ѡ оутроб. дв҃ыѧ (стор. 111—113), поч. Крецлет' сѧ Владка во Іωрдани, пор. Зап. н. т. і. Шевч. XIV, misc. 11 і т. XV, стор. 48.

67. Пѣснь г҃. под. Ѡ прест҃аѧ дв҃о (стор. 113—114), поч. Горы сладост веселїѧ нн҃ѣ испꙋцлайте.

68. Пѣсн' д҃. под. Ѡ оутробы дв҃ыѧ (стор. 114—115), поч. Ѡ Галилеѧ Хр҃тосъ, пор. Зап. н. тов. ім. Шевч. XIV, misc. 11.

69. На соборъ ст҃ого Іωана кр҃тителѧ пѣснь ноты той ꙗко: Весела нам всѣм (стор. 115—116), поч. Ст҃ый великїй пр҃рче.

70. Мц҃а февраꙋарїа въ в҃. ден на Стрѣтенїе Гн҃а нш҃его пѣснь а҃. подобен Непостижимый (стор. 117—118), поч. Неописанный Бг҃ъ слово ꙗви сѧ.

71. Пѣснь в҃. Стрѣт. под. Іωрдане рѣко стан (стор. 118—120), поч. Симеωне днес трезви сѧ

72. Мц҃а апрїлѧ въ кг҃. денъ. пѣснь сто҃мꙋ великомꙋченикꙋ Геωргїю (стор. 120—123), поч. Страдалче Гн҃ь, ст҃е Геωргїе.

73. Мца маѧ въ ѳ. день, на пренесенїе мощей стого ѡца наш. Николаѧ пѣснь а. под. Похвалꙋ прїнес. (стор. 124—126), поч. Тебе похваляемъ чꙋдне Николае.

74. Пѣснь в. Никол. под. предвѣчный род. (стор. 126—127), поч. Ой хто хто Николаѧ любитъ пор. Пѣсни набожныя, Перем. 1834, стор. 98—100 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 35—36.

75. Мца июнїѧ въ кд. днь, на рождество стаго Іѡана крстлѧ Гднѧ пѣснь сїѧ на под. Похвалꙋ прїнесꙋ (стор. 127—129), поч. Горнѧго Сїѡна, пресвѣтлаго слнца.

76. Стым апломъ Петрꙋ и Павлꙋ пѣснь сїѧ под. Смꙋтне ми срдце (стор. 128—130), поч. Прїйдѣте вѣрныхъ хртїѧнъ соборы.

77. Мца іюлїа въ в. днь, стомꙋ и славномꙋ прркꙋ Ілїи пѣснь самоподобна (стор. 131—132), поч. Источниче блгодати, пор. Богогл. ч. 201 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 42—43.

78. Мца авгꙋста на стое преѡбраженїе Га Бга, пѣснь а. под. Ѡ прстаѧ дво (стор. 132—133), поч. На Ѳаворѣ преѡбраж сѧ, пор. Богогл. ч. 70.

79. Пѣсн' в. под. Покѣдител' всѣм' (стор. 133—134), поч. Възыграйте радостне Ѳаворскые горы.

80. На ꙋсѣкновенїе честной главы крстлѧ пѣснь сїѧ на под. Ѡ востока восїѧ (стор. 134—136), поч. Бѣгаѧ въ пꙋстиню свѣта вдалих сѧ.

Г. Компендиꙋм', си ѥстъ събранїе пѣсней четеридесѧтници и пѧтдесѧтници (стор. 137—228).

81. В нд лю ѡ мытари и фарис. под. Страшливаго маистатꙋ (стор. 137—139), поч. Ѹмиленой мтвѣ смиреной.

82. Пѣснь в. под. Ѡ ꙋтробы двыѧ (стор. 139—141), поч. Различїе разꙋмѣй дше вѣрнаѧ.

83. В нд лю блꙋднаго сна пѣснь а. под. Іѡрдан' рѣко (стор. 142—144), поч. Превзыйдох мїра ѕолми, ѡ мой Бже.

84. Пѣснь в. (стор. 144—145), поч. Нѣсмъ достоинъ нарещи сѧ сном твоимъ.

85. В сꙋботꙋ мѧсопꙋстнꙋю пѣснь а. ѡ разлꙋченїи дши ѿ тѣла, под. Ѡ востока восїѧ (стор. 146—147), поч. Єгда дша ѿ тѣла разлꙋчает' сѧ, пор. Богогл. ч. 235.

86. Пѣснь в. Прошенїе за мртвыѧ (стор. 147—149), поч. Днъ гнѣвꙋ, днъ лютѣ бѣдѣ. Се переклад звісного латинського гимну Dies irae, dies illa, польський текст Kantyczki IV, 59—61.

87. К неделю мѧсопꙋстнꙋю ѡ сꙋдѣ, пѣснь а҃. подобенъ: Ѡ прекраснаѧ пꙋстын. (стор. 150—151), поч. Плачꙋ сѧ и҃ оужасаю.

88. Пѣснь в҃. под. Радꙋй сѧ цр҃ице (стор. 151—152), поч. З болестїю ср҃дца къпїю до Бг҃а.

89, Пѣснь г҃. ѡ страшом сꙋдѣ (стор. 152—154), поч. Гд҃ь приходитъ грѣшныѧ мꙋчити.

90. Пѣснь д҃. ѡ страш. сꙋдѣ, под. Їѡрд. рѣко (стор. 154—157), поч. Слꙋхай що живо гласꙋ страшливогѡ.

91. Пѣснь е҃. ѡ сꙋдѣ грѣшныхъ (стор. 157—158), поч. Плачъ дїе и҃ рыдай горе, пор. Богогл. ч. 37.

92. Пѣснь ѕ҃. ѡ чтирехъ рѣчахъ ѡстат., ѡ смр҃ти, ѡ сꙋдѣ, ѡ пеклѣ, ѡ цр҃твѣ, подобенъ . . . . . (стор. 158), кінця брак, є тілько одна строфа, що поч. Ѡцкнїй сѧ дїо, бось блиска смр҃ти. Між стор. 158 і 159, судячи по старій пагінациї, брак 12 сторін.

93. Нд҃лѧ г҃. ст҃го поста кр҃тꙋ поклоненїе, пѣснь ѡ кр҃тѣ Гд҃немъ самоподобна (стор. 159—161), поч. Ѡ треблѧ҃женное древо.

94. К недлю четвертꙋю свѧтого поста тренъ ѡ страсти Хв҃ои жалосный (стор. 161—162), поч. Їс҃ъ Хс҃ всегѡ скѣта.

95. Тренъ в҃. жало. о стр҃ти Хв҃ой (стор. 163), поч. Ѡ ѧкъ ѡкрꙋтна в' срдцꙋ моемъ рана.

96. В' сꙋботꙋ пѧтой нд҃ли, похвала прес҃той Бц҃и, пѣснь Бц҃и самоподобна (стор. 164—166), поч. Хвалѧтъ тѧ бл҃жаце пр҃таѧ дв҃це. Картка 165—166 в горі передерта так, що бракує верхньої третини разом з текстом.

97. К нд҃лю пѧтꙋю ст҃гѡ поста трен ѡ мꙋкахъ Хв҃ыхъ (стор. 166—169), поч. Ѡче Бже всемогꙋщїй, переклад з польського пор. Kantyczki IV, 3.

98. Тренъ в҃. о мꙋкахъ Хв҃ыхъ (стор. 169—170), поч. Ѡ Їсе, творче цр҃ю.

99. Тренъ г҃. ѡ мꙋкахъ, под. Слична ютрен. (стор. 171—172), поч. Ѡ срогїй плачꙋ, ср҃дце проражаешъ.

100. Тренъ д҃. о мꙋ. Хр҃то. под. Смꙋтне ме ср҃дце, под. Що ти на добрꙋ ноцъ Їсе, Їсе (стор. 172—174), поч. Ѡ кто бы мнѣ то далъ, абымъ былъ ѡрлѧтомъ.

101. В' неделю цвѣтнꙋю пѣснь перкаѧ сам. под. (стор. 175—177), поч. Їерꙋсалиме воспрїими днесь Хв҃а. Акростих: Їѡанъ Бꙋховецкї.

102. Пѣснь в҃. под. Іωрдан рѣко (стор. 178—179), поч. Денесь благодать нась собираетъ.

103. Пѣснь г҃. подоб. Слична ютрен. (стор. 179—182), поч. З нбка зосланый сн҃ъ Бг҃а живогѡ. Далі додана на тій самій стор. Стихира глас д҃. Днес бл҃годать ст҃аго дх҃а насъ събра, без кінця. Первісно теперішня стор. 183 наступала зараз по стор. 178, так що конець пісні ч. 102 мавть ся на стор. 183 і другий раз на 179; дві картки (стор. 179—182) вставлено пізнїйше.

104. Въ ст҃ый и҃ великїй четвертоктренъ первый (стор. 183—184), поч. Царю Хр҃те Пане милый, пор. Богогласникъ ч. 39 і Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 52—53.

105. Тренъ вторый (стор. 184—186), поч. Юже декретъ подписуетъ, пор. Богогл. ч. 41 і Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, ст. 55—57.

106. Въ ст҃ый и҃ великїй пѧтокъ тренъ жалостный а҃. (стор. 186), поч. Исъ Хе҃ пане милый, пор. Богогл. ч. 40.

107. Трен' жалос. в҃ под. Ѡ дв҃це прчтаѧ (стор. 187—188), поч. Послушайте, що зробила проклѧтыхъ Євреевъ сила.

108. Въ ст҃ую и҃ великую субботу тренъ жалосный (стор. 189), поч. Що ти на добру нощ Іс҃е оуспленный.

109. Въ ст҃ую великую нд҃лю Пасхи на Воскресенїе Христово пѣснь первѧ самоподобна (стор. 190—191), поч. Іс҃ Хс҃ воскресь нн҃ѣ, пор. польський текст Kantyczki IV, 37—38.

110. Пѣснь в҃. на Воскрнїе Хв҃о (стор. 191—194), поч. Веселый нам днес дн҃ь настал, переклад з польського, пор. Kantyczki IV, 36.

111. Пѣснь г҃. на Воскрнїе Хв҃о, под. Ѡ оутрок. (стор. 194—195), поч. Воскрес Іс҃ъ Ѿ гроба, радость косїѧ.

112. Пѣснь д҃. на Воскрнїе Хв҃о (стор. 195—196), поч. Изыйдѣте аг҃лъ лики въ срѣтенїе Вл҃дки, пор. Богогл. ч. 52.

113. Пѣснь е҃. под. Ѡ прекраснаѧ пуст. (стор. 196—198), поч. Въ вечеръ же субботный.

114. Пѣснь ѕ҃. на Воскр. Хв҃о (стор. 198—200), поч. Іс҃ Хс҃ з мертвыхъ ксталъ есть.

115. Въ четвертокъ Възнесенїѧ пѣснь первѧ, подобенъ: Воскрес Іс҃ Ѿ гроба (стор. 201—203), поч. Иерусалим же град и҃ ст҃ый Сїωнъ, акростих: Иωан Буховецкї.

116. Пѣсн' в҃. Вознесен. под. Похвалу прин. (стор. 203—204), поч. Прїидѣте вѣрный совокупленный.

118. Пѣснь д҃. Вознес. подоб. З болестїю срдца (стор. 207—208), поч. Духовенїемъ дх҃а Хс҃ даетъ нуждным, акростих: Димитрий Рїйницкий.

119. К неделю пятдесятнꙋю пѣснь перкаѧ, подобенъ Іерꙋсалим (стор. 209—211), поч. Исъ спситель нашъ ѧпломъ сердца, акростих: Иѡан Бꙋховецкі.

120. Пѣснь к. под. Размышлаѧй себѣ (стор. 212—213), поч. Црю нбсный и ꙋтѣшителю.

121. Пѣснь г. о тройци, под. Иѡрдан' рѣко (стор. 213—215), поч. Тройце стаѧ, Бже ласкавый, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XV, ст. 30.

122. Пѣснь д. о тройци стой, под. Тебѣ честь хвалꙋ (стор. 215—216), поч. Творче и Бже, пане ласкавый.

123. Въ неделю всѣхъ стыхъ пѣснь а. ѡ тройци стой, под. Яко Богом предизв. (стор. 216—218), поч. Пресꙋщественнаѧ тройце.

124. Пѣснь к. ѡ стых' и грѣшных (стор. 218—219), поч. Тамъ за горою за небною стый веселѧт сѧ.

125. Въ девѧтый четверъ Бжиѧ плоти, пѣснь а-ѧ. подобен Іѡрдан рѣко (стор. 219—220), поч. Тебѣ честь хвалꙋ нашъ вѣчный Бже, з польського, пор. Kantyczki IV, стор. 42.

126. Пѣснь к. тойже (стор. 220—221), поч. До тебе Пане смиренно коламе, переклад з польського, пор. Kantyczki IV, ст. 45.

127. Пѣснь г. (стор. 221—222), поч. Исе, Исе, Исе, Исе, покарме нбсный.

128. Въ пятнюнкꙋ і. по Воскресеніи ламент болесной Бци первый (стор. 222—226), поч. Южъ тѧ жегнавъ мой наймил'ший снꙋ Хрстусе перекл. з польського, пор. Kantyczki IV, стор. 23.

129. Ламентъ к. прчтой Двы (стор. 226—228), поч. Стала мти болѣюча, переклад латинського гимну Stabat Mater dolorosa, пор. польський текст Kantyczki IV, стор. 20.

XXI. Угроруський сьпіванник А.

Сей сьпіванник, привезений д. Гнатюком із північної Угорщини, списаний, судячи по письмі, при кінці XVIII або в початку XIX в. і хоч має більшину пісень таких, які знаходять ся в друкованім Почаївськім Богогласнику, то про те, здаєть ся, зладжений незалежно від нього, на основі иньших рукописних збірників. Про се переконує нас не тілько текст пісень ідентичних з почаївськими, туг значно відмінний, але також брак порядку подібного до друкованого Богогласника і значне число пісень, яких нема в тім виданю і які звичайно не стрічають ся в сьпіванниках копіованих із друкованої книги.

Рукопис — невеличкий зошит сїрого паперу в більшу 8-ку, сильно затовщений, але зрештою досить добре захований, писаний досить гарним полууставом; текст пісень не роздїлений на вірші, тілько кожда строфа зачинаєть ся а capite і початкова її буква так само як титул кождої пісні написані киноваром. Початку анї кінця рукопису нема і хоча текст першої пісні маєть ся весь, але нема титулу, що певно був на попереднїй картцї. Рукопис має тепер 12 карток і містить ось які пісні:

1. Ѧнгелъ пастыремъ мовилъ, (стор. 1 — 2), пор. руський текст Зап. н т ім. Шевч. т. XVII. ст. 62 63; польський Kantyczki II, 12.

2. Пѣснь ст҃лю Василїю (стор. 2—4), звісна пісня про Василия і Евладия, надрукована мною з галицьких копій у Житю і Слові III, 307 - 312.

3. Пѣснь Богоѧвленїю Гд҃ню, под. Воскресъ Іс҃ъ ѿ гроба, поч. Крещаєт сѧ Влка къ Іордани (стор. 4—5). Пісня не поміщена в Богогласнику, але друкована в пізнїйших пісенниках Ставропігійського виданя і доси дуже популярна в горах і на галицькім Підгірю, пор. дод. XX, ч. 66.

4. Пѣснь Богоѧвленїю Гд҃ню (стор. 5—6), поч. Іорданъ рѣко оуготови сѧ, пор. Богогласникъ ч. 28; дод. XX ч. 65.

5. Пѣснь Срѣтенїю Гд҃ню, под. Радуй сѧ Цр҃ице (стор. 6—7), поч. Свѣтло днесъ ликуйте, ѱалмы воскліцайте.

6. Пѣснь вонд҃лю ѿ блудномъ (стор. 8 - 9), поч. На рѣкахъ сидѧще горка Вавилона, — се властиво перевіршований псалом, пор. Богогл. 34.

7. Пѣснь въ нд҃лю мѧсопустную (стор. 9—10), поч. Плачи душе, рыдай горе, пор. Богогл.ч. 37; дод. XX, ч. 91.

8. Пѣснь ѿ страшномъ судѣ (стор. 10—14), здаєть ся угроруського складаня, подаємо першу строфу:

Горѣ, горѣ душе моѧ ко творцу своему
Бѣжи, бѣжи съ ѥленемъ къ источнику жикому,
к' нему тамо припади
ѝ его сѧ наслади,
который завше памѧтлеть,
кто ко нему прибѣгаєтъ.

Ся пісня має акростих, що дає назву автора: Гедеон Пазїй.

9. Пѣснь Благовѣщенїю прѣстой Богородици, поч. Ликуй днесь Сїоне (стор. 14—17), пор. Богогл. ч. 107.

10. **Пѣснь великопосна** (стор. 17—19), поч. **Ѡ дѣвице пречистаѧ**, пор. Богогл. ч. 109 і Зап. н. т. і. Шевч, т. XVII, стор. 53—54.

11. **Пѣснь Воскресенїю Гдню** (стор. 19—20), поч. **Воскресъ Ісъ Ѿ гроба, радость восїѧ**, пор. дод. XX, ч. 111.

12. **Пѣснь Вѣханїю Гдню, под. Взыйде Бгъ ко высокой горѣ**, поч. **Радуй сѧ ѕѣло, дщи Сїона** (стор. 20—24), пор. Богогл. ч. 49.

13. **Пѣснь Вознесенїю Гдню** (стор. 24), поч. **Взыйдетъ Бгъ ко высокой горѣ** (без кінця), пор. Богогл. ч. 64.

XXII. Угрор. співанник Б. Митра Дочинця.

(=Пушкинцький рукопис Б; ч. Записки НТШ с. 46 і 2 Гнатюк...)

Так називаю сей співанник на основі підпису того, хто 1832 р. писав одну його, найпізнїйшу частину. Властиво-ж співанник складає ся з трьох частей, писаних ріжними руками і в ріжних часах, відмінних одна від одної і папером і навіть форматом. Часть перша обіймає перших 16 карток і писана десь у початку XIX в., полууставом, без киновари і без записок на марґінесах чи де инде; друга часть має 36 карток, з тих 4 порожні, писана скорописю, досить недбало, на грубім сивім папері більшої 8-ки, рукою Митра Дочинця в р. 1832; третя часть має тілько 14 карток і є очевидно виривком якогось більшого збірника, не має анї початку нї кінця, писана грубим полууставом, але заокругленим і декуди близьким до курсива, почерком дуже подібним до того, яким писана одна Керестурська Пасия з кінця XVIII в., привезена д. Гнатюком. Зміст сеї збірки ось який:

1. **Пѣсн' в ндлю ѡ блудномъ, под. Фалшивлѧ юност**, поч. **На рѣкахъ сидѧще** (стор. 1—2), пор. дод. XXI, 6.

2. **Пѣсн' ѡ Станомъ** [sic! зам. **ѡстатномъ**] **судѣ, под. Где ѩвлю сѧ** поч. **Горѣ, горѣ, дше моѧ** (стор. 2—5), пор. дод. XXI, 8.

3. **Пѣсн' в' ндлю сыропуст. ѡ Адамѣ и Евѣ, под. Ѡ дѣвице прест** (стор. 5—7), звісний плач Адамів, поч.

Плакал сѧ Адамъ под' раем,
же выгнанъ былъ з райскихъ краевъ
Ѡ архагглскихъ коевъ.

4. **Пѣсн' Благовѣщенїю п. Бци самоподобна** поч. **Да прїйдетъ всему миру радост** (стор. 7—8), пор. Богогл. ч. 98.

5. Пѣсн' вѣхантю Гдню, под. Взыйде Бгъ поч. Радꙋй сѧ ѕѣло (стор. 9—11), пор XXI, 12.

6. Пѣсн' Воскресенїю Хвꙋ, под. Бгъ оу емнѣрꙋ горнем (стор. 12—13); ось перша її строфа:

Іисъ Хс з' мертвыхъ всталъ,
мертвымъ животъ даровалъ
й житїе нам исправилъ,
смерти вѣчной нас избавилъ.
Кѵрїе, кѵрїе ѐлейсон', аллꙋѧ,
Гди, Гди помилꙋй,
Фкꙋпил' есть насъ кровїю.

7. Пѣсн' Вознесенїю Гдню, под. Радꙋй сѧ ѕѣло поч. Взыйде Бгъ къ высокой горѣ (ст. 13—16), пор. дод. XXI, 13.

8. Пѣсн' Сошествїю с. Дха, самопод. поч. Источникъ дꙋховный (стор. 16—18), пор. Богогл. ч. 61.

9. Пѣсн' с. аплом Петрꙋ й Павлꙋ, под. Фалшивлѧ юност. (стор. 18—19); ось перша її половина:

Органы йграйте,
Петра величайте,
аплꙋ Павлꙋ радѡно заграйте!
Нероне незбожный,
фарѡѡне проклѧтый,
казалъ є мордовати,
ꙗкъ Пилат' Понтїйскїй.
Йтла Петра казал' мордовати,
аплꙋ Павлꙋ казал' главꙋ стѧти.
Нероне безбожный,
фарѡѡне проклѧтый,
кꙋдеш' ты на вѣки оу пеклѣ горѣти.

10. Пѣсн' на Преѡбраженїе Гдне, под. Михайле: кто ꙗко Бгъ, поч. На Ѳаворѣ преѡбраз сѧ (стор. 19—20), пор. Богогл. ч. 70.

11. Пѣсн' Оуспенїю прчстой Бцѣ, под. Радꙋйте сѧ вси людїе (стор. 20—22), без кінця; поч. Архангли з' нбл прїйшли до Бцѣ, пор. дод. XX, ч. 14.

12. Пісня про Ісуса Зарваницького (стор. 23—24), угроруська, без початку. Читаємо тут:

Роды земный соберѣте сѧ,
оу Зарваницы веселѣте сѧ:
Возвышаетъ Бгъ
хртїанскїй рогъ.

Надъ Стрѣпотою град Зарваница,
в' кролествѣ Угерском зрит сѧ царица:
надъ водами гласъ,
Бгъ взываетъ насъ.

Людїе тебѣ днес сѧ кланѧютъ,
оу Зарваницы поклон' ѿдаютъ,
взираетъ миръ вес
приходѧще днес.

Ибы Ягарѧномъ сокрушилъ главу,
вѣрному скиптру додай державу,
з высокости страх,
сокрушъ враговъ в прахъ.

Ся остатня строфа велїла-б думати, що пісня зложена ще при кінцї XVII в. під вражінем турецьких нападів на Угорщину.

13. Пѣсн' на Покровъ прс. Бцы, под. Бце вѣрнымъ ѿ корона (стор. 25—26), поч. Предста црица на высокомъ тронѣ.

14. Пѣсн' с. архистратигу Михаилу под. На Ѳаворѣ преѡбразил сѧ (стор. 26—29), поч. Михаиле: кто ꙗко Бгъ! велми возопѣлъ е.

15. Пѣсн' Воведенїю престой Бцы, под. Радуй сѧ црице (стор. 29—30), поч. Свѣтлаѧ зорнице, оутреннѧ денице.

16. Пѣсн' стителю Николаю, под. Предвѣчный роди сѧ (стор. 30—33), пор. Зап. н. т. ім. Шевч. XV, 35.

17. Пѣсн' Рождеству Хртову (стор. 33—34), поч. Скиниѧ всезлатаѧ, ковче завѣта.

18. Пѣснь Адамови и Евѣ (стор. 34—36), поч.

Размышлѧвъ себѣ Адамъ,
Чого бы сѧ добре звѣдалъ.

19. Пѣсн' великого поста самопод. Не плачь (стор. 36—37), поч. О Дѣвице пречтаѧ, мти благословеннаѧ, пор. Богогласникъ ч. 102.

20. Стихира надгробнаѧ (стор. 37—38), вірша місцевого складаня:

Зачало премудрости — страхъ Гдень!
Кто бы то завше прижати годенъ

страха Господнѧ, чистъ пророковъ
Давыдовъ возвѣщаетъ . . . отъ . . .
По божественномъ страхꙋ
в цѣломꙋдренномъ оужасѣ
оусѣ любви набоженства
не прагнетъ ѝ малженства.
Кто оу Бога проситъ мꙋдрости,
вознести покаѧниемъ...
Покаймо сѧ ѕлости,
дастъ намъ Бгъ во мꙋдрости
оумерти . . . оуды,
Не чинѣмо блꙋды.
Кто тѣло тꙋчитъ,
того Бгъ наоучитъ;
кто тѣлꙋ оугаждаетъ,
дꙋшꙋ изражаетъ;
кто тѣлꙋ форлꙋетъ, [sic! зам. фолгꙋетъ]
дш и смерть готꙋетъ.
Смерть не боит сѧ прꙋта,
грѣшникомъ люта,
страшна и погана,
не боит сѧ пана.
Єсть за грѣхи покꙋта,
не бꙋде смерть люта.
Постом сѧ смѣримо,
во грѣсѣхъ не мрѣмо.
Кто спѣвати годенъ,
таковы подобенъ:
плачлива стихира;
смертнаѧ секїра,
оусѣхъ она сѣчетъ,
никто не оутечетъ.
Того сѧ не . . . . (кінця бракує).

Початок сеї „стихири“ дуже попсований. Було-б дуже пожадано віднайти і опублїкувати її всю, а також вивідати, чи її співають, чи може відмовляють при похоронї і серед яких обрядів.

21. Пѣснь заздоровна, поч. Кажꙋтъ люде (стор. 39—41), пор. Богогласникъ ч. 256.

22. Пѣснь Богоѧвленїю, поч. Йωрданъ рѣко (стор. 41—43), пор. Богогласникъ ч. 28.

23. Пѣснь Бцѣи (стор. 43—45), поч. Ѡ мати дѣво стаѧ, мати пренепорочнаѧ, пор. дод. XX, ч. 22.

24. Пѣснь Рожествꙋ Христовꙋ (стор. 45—47), поч. Бгъ предвѣчный народил сѧ, пор. Пѣсни наб. стор. 6—8.

25. Пѣснь Василїю (стор. 48—50), пор. дод. XXI, 2.

26. Пѣснь въ недѣлю сїропꙋстнꙋю (стор. 51—54), пор висше 3. На стор. 50 і 53 в низу підпис: Сиѧ пѣсни дѧка Кꙋшинцкого.

27. Пѣснь в сꙋботꙋ Лазаревꙋ, подоб. Ѡ дѣвице пречистаѧ, поч. Чл҃вкъ єдинъ богачъ былъ (стор. 55—56).

28. Пѣснь во недѣлю цвѣтнꙋ, под. Иѡрданъ рѣко (стор. 57—59), поч.

Церкве Сиїѡнскаѧ южъ весели сѧ
ѡ том, же царь твои днесь приближи сѧ.

29. Пѣснь Воскрнїю, пд. Крещает сѧ Кл҃дка (стор. 59—61), поч. Воскресъ Ісъ ѿ гроба, радость всїѧ, пор. дод. XXI. ч. 11.

30. Пѣснь на Вознесенїе (стор. 62—66), пор. Богогласникъ, ч. 60

31. Пѣснь на Сошествїе стго Дх҃а (стор. 67—71), пор. Богогл. 261. На стор. 71 під текстом підписано: рокꙋ ҂аѡлѣ. Ѡселѣ Дочинецъ Митеръ списа на семъ листꙋ сиа пѣсни, рꙋка, пꙋтъписъ Дочинецъ Митрова. Далї йде відмінне чорнило і почерк Дочинця.

32. Пѣснь на Воскресени Хво (стор. 72—74), радше на Томину недїлю, поч. По костании твоемъ Хрте преславно ꙗви сꙗ оученикомъ твоимъ [ꙗвно].

33. Пѣснь скѣцка (стор. 74—76), ось вона:

Ѡхъ ми тышкыи жаль не малыи,
многи скорби мнѧ ѡбкѧли.
Ѡца матеръ ѡставилъ емъ
и самъ ѿ нїхъ заблꙋдивъ емъ.
Оусѣхъ живыхъ ꙗ ѡставилъ,
а днесь слышꙋ, нїтъ померли.
Ѡтецъ мати престави сѧ,
во мнѣ серце расъдвои сꙗ
Ци не плохыи розꙋмъ сталъ сꙗ,
же в чꙋжинꙋ емъ загналъ сꙗ?
Хоть померли, не видаю,
в чꙋжемъ краю пребываю.
Плачте ꙗчи, слезы лѣїте,

Ѿца, матеръ южъ невъзрите.
Оу чꙋжинѣ мꙋнꙋ жити
и з блискими сꙗ не видѣти;
оу чꙋжинѣ пребывати,—
такъ чꙋжинꙋ треба знати:
ани честе, ни похвали,
токмо досытъ изневаги.
Оу чꙋжинѣ пребывати —
не дай Хрте оумирати!
Слезы моꙗ Хрте приими,
житие чисто даръй ми!

34. Пѣснь ѡ страданию на великомъ постѣ, подобенъ Царю Хрте (стор. 76—79), поч. Южъ сꙗ жиды изобрали.

35. Пѣснь ко стои Бци чꙋдотворнои Почаинскои, подобенъ: Нова радость стала (стор. 79—80). Се живцем перенята новосамбірська пісня, пор. Богогл. ч. 133, тілько в другім рядку зам. Новосамборская церковь поставлено: Нова церковъ Почаинскаѧ.

36. Пѣснь погрѣбанию Бѣзанътиꙗ, подобенъ Изъточнїкъ слезы (стор. 81—82), пісня на смерть якогось Мукачівського епископа; читаємо тут:

Ѡ Мꙋкачъ, Мꙋкачъ ѡсиротеный,
такъ тешикъ Єръделъ[1]) баръзо смꙋщеныи.
Весь народъ людски южъ ламенътꙋетъ,
Оуграхъ, Волохахъ велми жалꙋетъ.
Смꙋтнаꙗ во трꙋба южъ затрꙋбѣла,
штроґаꙗ смерте мѣтлꙋ трꙋтила.
И патерицꙋ изъ рꙋки выпала,
и арьхиерейскꙋ пла[ш]чꙋ поде[р]ла.

37. Пѣснь ко неделю крестопоклонꙋю (стор. 82—83), поч. Іесꙋсе царю распятый на крести древлѣномъ.

38. Пѣснь на Рождество Хто. подобенъ: Нова радость стала (стор. 84—85), поч. Ѡ востока восшавый, звѣзда ясна показавыї.

39. Пѣснь ѡ долъжности пастыры дꙋшевнаго, подобенъ (стор. 85—87). Се неповний варіянт звісної „Пісні Пастелія“, Мукачівського каноніка з кінця XVIII в., опублікованої

[1]) З мадярського: tessék, Erdely — прошу, Семигород.

з відпису о. Краліцкого пок. Драгомановим (Житє і Слово I, 452—453). Подаємо тут сей варіянт, що хоч не дає повного тексту, але цікавий одною строфою, доданою очевидно пізнійше:

Пасътырю дꙋшевный, ты попе изкраный,
лютъ грѣшный ѡчищати ѿ Бга есь данъный.
Якъ же дрꙋгыхъ ѡчищаешъ,
кеть самъ скверным изостаешъ
жиючи блꙋдно?

. . . . . .
. . . . . .

а ты якъ самъ во тмѣ ходишъ
и всѣхъ со собою водишъ
во рокъ пекелъныхъ!

Идꙋтъ лѣта, попе, приходитъ конечина,
абы тя не застала лютая година!
Глꙋбоко спишъ — прокꙋди ся!
Заблꙋдивъ есь — наверни ся!
Ѡ попе, покай ся!

Ѡхъ покай ся попе, бо тя чортъ возметъ,
коли не зостаешъ, тогды тя поркетъ.
Такъ ся тꙋчишъ, ѡбъгѣдꙋешъ,
же чрево тѣгати не кирꙋешъ, —
попе, вже покай ся!

Тѣсенъ пꙋть до раю, врата гꙋский;
людемъ показꙋешъ посты твердыя,
а сам гѣшъ, пиешъ стракы дорогый.
Глꙋбоко спишъ — прокꙋди ся,
заблꙋдивъ есь — наверни ся,
ѡ попе, покай ся!

37. Пѣснь стомꙋ арѣхангелꙋ Михаилꙋ (стор. 87—89), поч. Хвалимъ ты всѣ згодне зкройне.

38. Пѣснь Адамꙋ человѣкꙋ прѣкомꙋ скѣта, подобенъ (стор. 90—92), кілька строф із звісної „Вірші про сотворенє сьвіта“, надрукованої в повнім тексті з галицької копії в Житю і Слові II, 216—222, в коротшім із Яворівського співанника див. Записки наук. Тов. ім. Шевченка XIV, misc. 2.

39. Пѣснь ѿ. Адамꙋ во неделю сыроопꙋстнꙋю, подобен: Ѡ Дѣвице (стор. 92—94), пор. висше ч. 3.

40. Сонъ присꙗтои Бцы (стор. 94—96).

41. Сказанїє Гдне (стор. 96—97).

42. Во имꙗ Ѡца и сына и стаго Дꙋхаамѣнъ (стор. 97—103), всї три прозові тексти, звісні апокріфи.

43. Пѣснь свѣцкаꙗ (стор. 111), варіянт звісної пісні: Кажут люде, що я умру.

44. Сон Богородицї, без титулу (стор. 111—112).

45. Епістолїя про недїлю, без титулу (стор. 112—116), пор. висше ч. 42.

46. Пѣсъ покаꙗна ко стой Бци (стор. 116—117), поч. Плачите сꙗ серца.

47. Пісня без титулу (стор. 117):

Конецъ свѣтꙋ юшъ приходитъ,
не горасъ сꙗ що день робитъ:
паны злыи наставаютъ,
мѣзерныи зневажаютъ.

Ꙗки таки з доломаномъ
велитъ себе звати паномъ.
Посли Боже слꙋги своꙗ,
що . . . . . дꙋша моꙗ.
Посли Боже ласкꙋ свою,
возми, возми дꙋшꙋ мою.

48. Пѣсъ ѡ страданїи Хра (стор. 118—119), поч. Дꙋше моѧ грѣшнаѧ, востани раненько.

49. Пѣсь при ѡстатной смерти (стор. 120—121), поч. Ѡ широкый свѣте, нѣкъде к тобѣ жити.

50. Пѣсь на рождество Хво (стор. 121—122), пор. висше ч. 24.

51. Пѣсь ко стой Бци (стор. 122—123), поч. Богородиц. вѣрнымъ ѡборона, пор. дод. XX, ч. 28.

52. Пѣсь на погребѣ (стор. 124—125), поч. Источникъ слезы расъливаите сꙗ.

53. Пѣснь ѡ старости (стор. 126—127), поч. Фалъшиваꙗ юность, нечесна фортꙋна.

54. Пѣсь ѡ марънности свѣта (стор. 127), поч. Что мы человѣцѣ есмы и съчезаемъ.

55. Пѣсь ѡ страданию Хта (стор. 128), уривок із пісні Богогл. 39.

56. Пѣсь надъгробна (стор. 129), поч. Плачи дще, рыдай горе, пор. XXI, 7.

57. Пѣсь набожнаго человѣка, поч. Горѣ, горѣ, дн҃ мой (стор. 130), пор. дод. XXI, ч. 8 і XXII, ч. 2.

58. Пѣсь ко дѣ[те]мъ малолѣтнымъ (стор. 131—132), поч. Ѿ Бже ласкавый, Ѿче безконечный.

59. Пѣсь на Благовѣщение (стор. 132—133), поч. Ликꙋй днесъ Сиѡне.

60. Пѣсь на воскрꙋние Хтво (стор. 134—135), поч. Іс҃ъ Хс҃ъ з мертвыхъ сталъ, пор. висше 6.

61. Пѣсь воскресыи (стор. 135—136), пор. дод. XXI, ч. 11; XXII, ч. 29.

62. Претвѣчный роди сꙗ пꙋтъ лѣты (стор. 136), тілько одна строфа, пор. Богогл. ч. 17.

63. Пѣснь ко ст҃омꙋ Ѿцꙋ Николаю (стор. 137—138), пор. висше 16.

XXIII. Калуський сьпіванник XVIII в.

Сей сьпіванник, з якого лишило ся всего 19 цїлих карток і два вривки, писаний у другій половинї XVIII в., одною рукою, скорописом, без киновари. Я одержав його, як і рукопис описаний під ч. XIV, від д. Івана Ом. Левіцкого, який знайшов його між паперами свойого батька, що був сьвященником у Берлогах Калуського пов. Збірничок був писаний в части по руськи, в части по польськи і містив духовні і сьвітські пісні. Ось його зміст:

1. Предвѣчный роднл сꙗ под лѣти (стор. 1—4), пор. Богогл. ч. 17, хоча тут текст повнїйший.

2. Новаꙗ радость скѣтꙋ сꙗ зꙗвила (стор. 4), уривок, пор. Богогл. ч. 19.

3. Польська пісня „Witaj święta Wniebowzięta“, без початку (стор. 5—6).

4. Pieśń natalis Хꙋ҃ (стор. 6—7), поч. Anioł pasterzom mówił, пор. Kantyczki II, стор. 12.

5. Pieśń na boże narodzenie (стор. 7—8), поч. Paśli pasterze woły, пор. Kantyczki II, стор. 51.

6. Ѱалма Іѡанꙋ Златоустоꙋ (стор. 8—9), поч. Златокованную трꙋбꙋ, пор. Богогл. ч. 160.

7. Пѣснь на вокеденіе прест҃ой Бц҃и (стор. 9—11), поч. Патриарси тріꙋмфꙋйте, пор. Богогл. ч 93; Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 72.

8. Oratio gratulatoria Navitatis Xti Dei (стор. 11—13), поч. Dziwna metamorfozis y ledwie do uwierzenia.

9. Пѣснь на стой Тройци, под. Іѡрдан рѣко (стор. 13—14), поч. Тройце ста, Бже ласкавый, пор. Зап. наук. Тов. ім Шевченка т. XV, стор. 40.

10. Пѣснь ко престой Бци (стор. 14), поч. Прчтаѧ Дко мти рѹскаго краю (більше нема, далї очевидно бракує карток).

11. [Пѣснь на рождество Хво], без початку (стор. 15—16), поч. Я ви двѝ и холми возиграйте со нами.

12. Пѣснь прстои Бци (стор. 16), поч. Ѡ прчтаа пно, дко Бце, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XV, стор. 39.

13. Пѣснь на рождество пртой Бци (стор. 17—18), поч. Рождество двѝ аглом славити.

14. Пѣснь великопѣснаѧ (стор. 18), поч. Ѡ все створена под умершим паном, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, ст. 57.

15. Пѣснь [на страсти Хви], титул ушкоджений (стор. 19), поч. Ягглкій црю, предвѣчнїй Бже, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 68.

16. Пѣснь на страсти Хви (стор. 19—20), поч. Цру Хрте пане милїй, пор. Богогл. ч. 39.

17. Пѣснь на воскресенїе Хво (стор. 20—21), поч. Воскрес Іс Ѡ гроба, радост восїа, пор. дод. XX, ч. 111; XXI ч. 11.

18. Пѣснь стомꙋ Іѡанꙋ (стор. 21—22), поч. Блаженъ оученичє, апостоломъ слава.

19. Ѱалма на благовѣщенїе прѣтой Бци (стор. 22—23), поч. Послан бих аглъ Гаврилъ ко двы прѣтой, пор. Зап. наук. тов. ім. Шевч. т. XVII, стор. 69.

20. Пѣснь на страсти Хви (стор. 24), поч. Скажи мѣнѣ соловїю правду, пор. Головацкій, Нар. пѣсни Гал. и Угор. Руси, т. II, стор. 736.

21. Пѣснь ѡ Савлѣ цари [и] Давиду (стор. 25—26), поч. Во великом смутку Савелъ зостает, друковано мною із сего рукопису, див. Кіевская Старина, 1891, ч. 9, стор. 481.

22. Пѣснь на рождество Хво (стор. 27), поч. Радꙋйте ся вси людїє, пор. Пѣсни наб. 1834, стор. 5—6.

23. Ѱалма на пренесенїе мощей стаго [Николаа], (стор. 27—28), поч. Миро многоцѣнное истѣкает з мощей твоих.

24. Пѣснь на Рождество Хртво (стор. 29—30), поч. Предвѣчнїй родил ся под лѣти, пор. висше, ч. 1.

25. Пѣснь свѣцкаа (стор. 30), без кінця.

Щаслива фортѹно, где же сꙗ подѣла,
Ꙗкъ мнѣ во паненствѣ вѣрне ѥ̂ служила,
Я тепер' в малженствѣ послужи мнѣ мало,
Даби моє ср̾дце болше южъ не вꙗло.

Да коли-б же знала свою лиху долю,
Не терпѣла би ꙗ тꙗжкую неволю.
Я всеж то справует нелюбовь мого пана,
Же ꙗ молодаꙗ ꙗкъ рожа зовꙗла.

26. Пісня без початку (стор. 31), поч. Ѡ глади мт̾ко на крт̾ѣ южъ пана.

27. Пѣснь пр̾той Бц̾и Панковецкой (стор. 31—32), поч. Цвѣтъ мисленій и кринъ полній во Панковской веси, пор. Зап. наук. тов ім. Шевч. т. XVII, стор. 79.

28. Пѣснь прѥ̂той Бц̾и (стор. 32—33), поч. Преукрашена бж̾ію славою.

29. Пѣснь на стр̾ти Хв̾и в четверток (стор. 33), поч. Ѡ Ї̂се творче цр̾ѹ, пор. дод. XX, ч. 98.

30. Пѣснь на рождество Хв̾о (стор. 34), поч. Нова радост стала, пор. Богогл. ч. 22.

31. Psalma na rozdestwo Chrystowo (стор. 34—35), поч. Христос сꙗ с пани раждает, пор. Зап. н. т. і. Шевч. т. XVII, стор. 64.

32. Пѣснь на рождество Хв̾о (стор. 35), поч. Ѡкинїѧ всезлатаꙗ, пор. дод. XXII, ч. 17.

33. Pisni na bohoiawłenїє hospodne (стор. 36), поч. Ї̂ѡрданъ рѣко, пор. Богогл. ч. 28.

34. Пѣснь скѣцкаꙗ (стор. 40—47), через неввагу переплетчика переплутано сторони. Приводжу сю пісню в цїлости:

„Бѣднажъ моꙗ голова
оу̾ лихого мѹжа,
тѹгажъ мнѣ готова
тай на ср̾ци нѹжа:
нѣ мнѣ погулꙗти,
нѣ пожартовати,
анѣ сꙗ втѣшити,
нѣ поговорити
мнѣ з людми не дает.
Нѣсть мнѣ ѹтѣхи,
коли мѹжъ лихїй,
тилко на печи
лежитъ ворчачи,
а всежъ мене лаетъ:
„Богдай трꙗсцю зѣла!
Я ти би сꙗ гзила;
тебѣ сꙗ регоче,
а мнѣ сꙗ не хоче.
Ѡй кадѹк же твою ма',
чомъ не маешъ сорома,
тилко би сꙗ реготала
и з инчими розмовлꙗла".
„Ꙗ молода, ти старїй
и видит сꙗ краснїй!"

Меже ними незгода, —
ахъ доле нещасна!
Лѣпше на пꙋщи бити,
якъ з нелюбимъ жити,
с человѣкомъ лихимъ
якъ з ведмедемъ дикимъ
терпѣти.

35. Пѣснь свѣцкая (стор. 37—38).

Жадалас пари, красная дѣвонко,
тꙋжачи бꙋвши на воли;
мовилас нераз: „Бѣдна головонко,
чого тꙋжꙋ в тѣй неволи?
Час же би юже, бой мои лѣта
ꙋжити хотят повабного свѣта
гладячи [sic!] на свѣт, на люде“.

Щожъ, колиж во то красненкіи очи
заздростъ чини[ли] каждомꙋ:
не спали ꙋ день, рѣдко коли в ночи,
спрнали тилко єдномꙋ,
поглядаючи тѣшили сердко,
що бꙋдꙋт мати вѣрно[го] борзенко
собѣ приятеля.

Молодости твоя з милостю хотѣла,
щобъ тебе тилко злꙋчити
не тим, которого с сердцемъ полюбила,
трава южъ бꙋде з нимъ жити.
Кобъ єно тилко*) часом не блꙋдило,
якъ прийдет тобѣ слꙋхати не мило,
а терпѣти-жъ треба.

Спомянижъ собѣ, сто вѣкъ коротати
треба южъ бꙋде, з ним жити,
щобъ ти не пришло крѣпко жаловати
хорошенкой ꙋроди, —
або попадешъ в тяжкꙋю неволю,
проклинати маешъ свою долю
и молодость свою.

36. Ѱалма на рождество. Pieśń 4-ta (стор. 42—39—40), поч. Снидѣм ся вси во Вифлеѡм.

37. Ѱалма на рождество Хво (стор. 41—42), поч. Вселенная весели ся, пор. Богогл. ч. 9.

*) В рукоп. тилто.

38. **Уривок якоїсь сьвітської пісні** (стор. 43), без початку, до того картка в одній третій части ширини передерта від гори до низу і віддерта часть пропала. Лишило ся ось що:

Ѡй кѹпи мѹжѹ ключ . . . .
замикай мене ѹ коморон[цѣ . . .]
. . . плю ꙗ ти мою комороч[. .]
ѡй не поможе ключъ колодоч[ка],
[ꙗк сꙗ оу]дасът бѣсока дочка.
Коли ꙗ схочѹ з хлопцѣми [гѹлѧти],
[бѹдѹт] сꙗ твои замки падати;
ꙗкъ мене станѹтъ хло[пцѣ любити],
бѹдѹт сꙗ твои замки л[омити].
Коли ꙗ схочѹ, бѣкном [кискочѹ],
Своего милого завше зо[качѹ]
Постарлю ꙗ сꙗ соло[. . . . . .]
[помо]жѹтъ хлопцѣ с халѹп . . . .
ѡй не поможе вѣрна . . . .
ѡзми . . . . . .

39. **Весело спѣвайте**, уривок якоїсь пісні (стор. 43).

40. **Пѣснь Бцѣи Почаевской**, (стор. 44), уривок без початку.

41. **Пролїоґ на Рождество** (стор. 45—46), заховали ся тілько шматочки якоїсь рождественської вірші, писаної латинськими буквами. Поч.:

Gdy usłyszał Yró[d mor]derca,
że sia wrodył [świta] samoderżca,
Zaraz poszłet . . . . . znyia ludy po . . .
. . . ty. W . . . . . .
[Yro]d bezbożny stał oszukanyi
[. . . . .] nystoy obohoy stany [sic!].

ad Vita s. Joan. ed. Nau (p. 155 b-), Комуненацькі 60 (Сборник ОРЯС + 83, 1907) → 2.158
" Oest. Mon. 2 Hort 2. Bild, Bukowina 900

XXIV. Вірші о. Василя Ферлеєвича.

Отсї вірші, написані коло 1847 р. а надруковані у Чернівцях 1849 р., варті уваги як один із остатнїх проявів того самодїлкового письменства, яке жило в карпаторуській териториї в XVII—XVIII віцї. Книжечка Ферлеєвича в Галичинї велика рідкість, на Буковинї стрічаєть ся досить часто у сьвященників. Перший подав про неї звістку Ів. Ом. Левіцкий у своїй Гал.-рус. Бібліоґрафії I, 129

подавши там дословний текст другої титулової карти (без означеня, де кінчить ся recto, а зачинає ся verso), але не згадуючи нічого про її зміст. Проф. Ст. Смаль-Стоцкий у своїй праці „Буковинська Русь“, (Чернівці 1900, стор. 85—89) подав доповнене до бібліоґрафічного опису сеї книжки, а власне текст першої титулової картки (обложки), деякі виписки, і схарактеризував дуже вірно Ферлеєвича як „послїдного писателя середного періоду нашої лїтератури, котрий тягнув ся на Буковинї аж до 1849 р.“. Маючи під рукою примірник Ферлеєвичевих віршів, дарований менї ласкаво о. Козарищуком, парохом у Конятинї, подаю тут її докладний опис разом з деякими виписками. Книжечка малої 8-ки, сторони нумер. 1—67 і 74—79, а надто між 67 а 74 має 7 ненумерованих сторін таблиць і на кінцї одну ненумеровану стор. друкарських помилок, — має дві титулові карти. На обложцї читаємо:

Сїи пѣснѣ ѱалми стихи, которїй ѱалми, имѧ, и прозванїе характеръ и селенї в немже ѡбытаетъ краегранесїемъ ѡбѧвлѧетъ. Оу типографїи Черновецкои 1849. (Тут автор хотїв звернути увагу на той факт, що кожда пісня його складаня має акростих, у якім показано його імя і стан). Друга титулова карта задрукована по обох боках, має ось який текст. Recto:

Во славу стыѧ единосущныѧ животворѧщїѧ и нераздѣлимыѧ Троицы, Ѻца, и Сна и стаго Дха. Пѣснѣ, ѱалми или стихи со Іермологїѡнскими нотами и версами оуподобленнѣ и оукрашеннѣ на концѣ Индїктїѡнъ зерцалѡ Пасхалїи новозданнои ѡбрѣтает сѧ. Повелѣнїе [sic!] и благословенїем' ихъ високопреѡсвѧщенства Евгенїѧ Гакмана епископа Буковїнскогѡ ї ихъ консистора, и всегѡ Собора чрезъ цинзуру пресмотреннѣ и исправленнѣ и до типографїи печатати придати позволеннѣ подъ No 3245. Року 1847.

Verso: Сїи пѣснѣ ѱалми стихи сложеннїи и написаннїи суть власною рукою ѿ іерея Вас. Ферлеевича пароха веси Товтрѣкъ въ епархїи Буковинѣ на 1000 ексемплар. своимъ коштомъ оу типографїи Черновецкои напечаталъ и оумножилъ и мїру на свѣтъ вѣдалъ на пользу душевнаго спасенїѧ и длѧ тѣлесногѡ воздержанїѧ роду хрестїѧнскому. Которїи ѱалми, имѧ, и прозванїе характеръ и селенї в немже ѡбытаетъ краегранесїемъ ѡбѧвлѧетъ. Товтри 20 мѧ 1847. Іѡанъ Екхардтъ и синъ, Тїпограф у Буковїнѣ. 1849.

В титулї киновару не вживано, далї всї титулики і початкові букви кождої строфи, що творять акростих, друковані киноваром.

1. Ѱалмъ ѿ початкꙋ и҃ до конца свѣта ꙗже Бг҃ъ сотворилъ, подобенъ гласъ на троне вы҃шный. (Стор. 2—14). Перша строфа під нотами:

Ѣ началѣ Бг҃ъ свѣтъ сотворилъ
небо и҃ землю преоу҃красилъ
солнцемъ мѣсѧцемъ звѣздами҃,
хлѣбомъ солю и҃ водами,
рꙋжнѣ скоти,
всѧкѣ плоти,
ран во єдемѣ,
дꙋшꙋ въ адамѣ,
Єꙋ с кости
Ѿкꙋдꙋ злости
скоро ꙗвили.

В другій строфі згадуєть ся, що Бог у раю заказав прародичам „древа страсти имъ ни҃ ꙗсти“. Виганяючи їх із раю Бог говорить: а҃ ти Єꙋѡ бери живѡ кꙋжькꙋ въ рꙋки“. Виганяючи їх із раю ангел „біетъ по плецѧх нагихъ рѣзкою“ і наказує їм: „и҃дѣтъ изъ царства на подданства, рескаль и҃ мотикꙋ бери въ свою рꙋкꙋ, копаи҃, сапаи҃, на хлѣбъ стараи҃ до своеи҃ смерти҃“. Вірно завважив проф. Стоцкий, що Ферлеєвич, як видно з сих слів, ще в 1847 р. вважав підданство наслідком первородного гріха! Вроджене Каїна оповідає Ф. на основі звісного апокріфа:

Єгда Каїн сѧ народилъ,
привыдѣніе дїаволъ сотворилъ,
аки дитѧ седмъ главъ малѡ,
кровъ и҃ сосци зъ Єꙋи сцалѡ.
Єꙋа плаче,
Ѧдамъ рече:
Чтож ꙗ сотворю,
плачъ твои҃ оутолю?
нима врачѧ,
намъ Ѿрочѧ
Ѿ седмъ главъ сцѣлити.

Диявол береть ся помогти йому, а за се

Людей оусѣхъ Ѧдамъ записалъ,
кровю своевъ запись запечаталъ:
хѣба би оу҃ свѣтѣ такїи былъ,
чтобы два рази сѧ родилъ,
разъ оу҃миралъ

й воскресалъ,
може власть мати
записъ роздирати,
людей ѡдобрати,
тебе звязати,
Тартарꙋ предати.

Як бачимо, апокріфічне оповідане, популяризоване на нашій території в XVIII в. (див. Памятки II, 177—178 і 187), дійшло до Ферлеєвича вже з новим додатком, а власне з умовою: хто буде міг роздерти Адамів запис; про таку умову в давнїйших оповіданях нема згадки.

В дальшій строфі (стор. 9) подає Ферлеєвич леґенду про хрестове дерево також у формі відмінній від тої, яку вона має в старших апокріфах:

Єгда Адамъ вже оумиралъ,
Сиѳꙋ сынꙋ заповѣдалъ:
сѣменъ зъ раю принеси ми
й на гробꙋ посади ми,
кипарисовѡ
й пеґовѡ
кꙋпно й кедровѡ;
бꙋдет расти древѡ
трилиственное,
спасителное
всѣмъ человѣкомъ.

Як звісно, старші апокріфи (Памятки I, 29-30; II, 295—296, 306—307) говорять, що Адам посилав Сифа до раю за олїєм милосердя, але ангел не дав йому його, а тілько дав три прути з дерева вѣчного житя; вмираючи Адам зоплїв собі з тих прутів вінець і вложив їх собі на голову; з тим вінцем його й похоронено, але з него на його могилї виросло дерево з трьома пнями сплетеними разом.

Далї оповідає вірша Ферлеєвича, як Адам по смерти пішов до пекла, згадує про потоп і зараз перескакує на вроджене Ісусове, що „прежде всѣхъ вѣкъ ѿ ѿца родил ся, на послѣдокъ вѣка ѿ дѣви воплотил ся й оумиралъ й воскресалъ, клятвꙋ потребилъ, Адама свободилъ, записъ растерзалъ, Сатанꙋ связалъ, Тартарꙋ предалъ“. Згадавши про Ісусове вознесене і заснованє церкви о. Ф. пише далї:

Осма тысѧща годовъ настꙋпила,
злоба наша сѧ оумножила;
ꙗкъ бы дни Бгъ не прекратилъ,
всѧкꙋ плоть бы Бгъ ни простилъ;
нынѣ пѧнства
и блазенства;
горе намъ бꙋде,
Бгъ нас забꙋде.
еще Бгъ намъ терпитъ,
покѣвъ сѧ свѣтъ скончитъ,
избранныхъ ради.

Акростих сеї пісні: Василїи Ферлеиевїч парѡх.

2. Пѣзнь [sic!] на рождество Хрстово (стор. 15—20), перша строфа під нотами, акростих той сам, зміст не має апокріфічних деталїв.

3. Пѣснь страстемъ Хрїстовим' (стор. 21 — 26), перша строфа під нотами, акростих той сам. Зміст дуже хаотичний; апокріфічних деталїв нема хиба крім одного, що Ісуса розпяли „на главѣ Ꙗдамовї“ (пор. Памятки II, стор. 342).

4. Пѣснь Пресвѧтїи Богородици подобенъ Пречистаѧ дѣво Мати (стор. 27—30), перша строфа під нотами, акростих: Василїи Ферлеиевїч. Нотую форми: на фронѣ, ꙗко, вище, оувесъ.

5. Пѣснь архаггла Михаилꙋ и прочїихъ безплотних силъ (стор. 31—35), перша стр. під нотами, акростих ut supra. В першій строфі вичислено девять ангельських чинів, але як девятий замісь „престолів“ покладено „тьму“. Про Михаїла сказано:

Лꙋципера ланцомъ свѧзалъ,
на главѣ егѡ ногою стоѧлъ;
мечъ ѡгнемъ палаетъ,
въ десници егѡ сїѧетъ,
оусѣхъ враговъ оустрашаетъ,
громомъ страшно оукивлетъ,
горе всѣмъ.

В строфі 9 і 10 оповідаєть ся про боротьбу Михаїла вже не з Луципером, а з Сотонаїлом, очевидно на основі апокріфа подібного де надрукованих у нас (Памятки I, 11—16).

6. Пѣснь стаго великомꙋченика Іѡана новаго иже въ Сочавѣ (стор. 36—41), перша строфа під нотами, акро-

стих: Касїлїи Ферлеевїч парох Товтрїв; пісня зложена на основі жития, пор. дод. IX, ч. 13; XIV, ч. 4. Цїкава тут строфа:

Къ разбою Турковъ и Москви
възятѣ моцѣ ажъ до Жолкви
многю времнѧ тамъ пребули,
до Сочаки сѧ вернули. 1783.

7. Пѣснь великомученици Варварѣ (стор. 42—47), перша строфа під нотами, акростих як у 1, пісня на основі жития пор. дод. II, ч. 59; IV, ч. 12; VI, ч. 9. Цїкава тут строфа:

Варвара йстята
до Києва взята
й до нынѣ ѡбытаетъ,
хр҃тїѧнъ поздоровляетъ;
хто ю҃ призиваетъ,
нагло не вмираетъ.

8. Пѣснь ѿ притчей еуангелскихъ (стор. 48—52), перша строфа під нотами, акростих як 1, зміст: моралїзация, при кінцї притча про блудного сина.

9. Пѣснь ѡ жизни человѣческой нынѣшнаго и будущаго вѣка (стор. 53—54), строфа перша під нотами, акростих як 4. Нотую форми: мѣнѣ по дѣлом (по дѣлом), въ нужде великѣ; хто й сѧ молитъ (хто їй); оу безну, ни вѣйдутъ.

10. Пѣснь ѡ страшномъ и трепетномъ судѣ на дорому пришествїи Хр҃товомъ (стор. 55—59), перша строфа під нотами, акростих як 6; се перерібка звісної піснї Прийдет година, з дуже слабими додатками самого Ферлеєвича.

11. Пѣснь їхъ висѡкопреѡсвѧщенству Еуґенїю Гакману, їхъ консїстору и всему сокору (стор. 60—62), перша строфа під нотами, акростих як 4. Приводжу деякі строфи сеї чудернацької піснї:

Всѣ оуважаймо, честь и хвалу даймо
пречестному консистору,
Архїпастирю й нашему царю
й кождому асесору.
Совѣтъ благїй, ѿ всѣхъ драгїи
на сессїи зложаютъ,
Інтереса наша въ папери вписаша
до насъ присилаютъ.
Фїларетъ Бендевскїи, архимандрет' консисторскїи

сокѣтникъ былъ всемꙋ.
Єꙋгенїй Гакман' єдинъ ѿ всѣхъ избранъ
на Архипастирѧ,
єдина єстъ глава, въ Бꙋковинѣ слава
архипастиръ мїра.
Їєꙋгенїй свѧтителъ ѡснователъ ѡбителъ
въ Черновецком градѣ,
Что ю ѡсвѧтилъ и крестъ водрꙋзилъ
при великой парадѣ.
Хощемо знати, же всѣмъ церквам мати
въ краю Бꙋковинѣ,
Ї ни бꙋла болша, ни бꙋла славнѣйша
ѿ вѣка и до нынѣ.

12. Пѣснь монарсѣ Їмператорꙋ Францꙋ Їѡсифꙋ (стор. 63—65) строфа 1 під нотами, акростих: Ферлеиевїч парох Тѡвтрїв. Зовсїм недоладне віршоване.

13. Пѣснь пѣвцем' подобенъ предстоѧщих' Ѱалмов' (стор. 66), без нот, акростих: В Тѡвтрах. Вірша pro domo sua, — ось її текст, що вказує в авторі якесь хоробливе вподобане в тім, щоб його імя, борони Боже, не було забуте.

Всѣ оꙋважаймо, лѣтера складаймо
початковѣ въ ѱалмахъ,
Того изгадаймо, ни забꙋваймѡ,
когда спѣваемъ в домахъ.
Ѡнъ сѧ трꙋдилъ сїи ѱалми зложилъ,
любовъ малъ оꙋ сердци;
Всѣхъ призивайте, красно заспивайте
маленькѣ младенци.
Того лѣтера на передъ папера
предъ оꙋказꙋетъ,
Рꙋжнїи пꙋнкта сего и того свѣта
на имѧ компонꙋетъ.
Я егѡ роботꙋ, дай Бже ѡхотꙋ
оꙋсѣмъ нам спѣвати.
Хощемо знати, Бга въ сердцꙋ мати,
свѧтихъ вихвалѧти.
Конецъ пѣсни и Бгꙋ хвала,
на вѣки амїнь слава.

На стор. 67 читаємо ось яке nationale автора: „Василїи Ферлеиевїчъ парохъ веси Товтрѣвъ въ епархїи Бꙋковинскои рожденъ

1783, 1 февруарїа, ізкомпонокал' сїю новозданнюю пасхалїю, ключъ границы 133 лѣтери". Далї йде поучене, як уживати пасхалїї, а в низу дата: Токтрй 5 юлїа 1847, ѿ созданїа мїра 7355 сочинытел сеа книги Касїлїи Ферленевїч парохъ Токтрѣкъ.

14. Индїктїѡнъ, зерцало пасхалїи новозданнои (стор. ненум. 68—71) таблицї на чвертках більшого формату.

16. Початокъ гласам ї еуангелїам воскреснимъ (стор. ненумер. 72), табеля.

16. Настанїе или рожденї мѣсацем (стор. ненумер. 73), табеля.

17. Ѡглавленїе (стор. 74).

18. Оуставъ пасхалїи такъ треба шукати ключъ граничъ (стор. 75—76).

19. Пѣснь ѡ оумиленїи души (стор. 77—78), без нот, акростих: Касїлї Ферленекїч, калїченою церковщиною.

20. Ѡписанѣ 12 вещеи, которїй нѣкогда доброго порадку ни зрокатъ (стор. 79). Ось ті річи: 1. Мудрый без учинку. 2. Богатый без милостинѣ. 3. Оубогый гордыи. 4. Старыи нибогобойный. 5. Младенецъ нипослушный 6. Жона без встиду. 7. Люде без права. 8. Война без фрики. 9. Панъ без власти. 10. Хрестїанынъ сварливый. 11. Царъ гнѣвливый. 12. Духовный лѣнивый. Стор. 80 порожня.

21. Погрѣшности йлй ѿбмилки оу типографїи случили са (стор. ненум. 81). Стор. 82 порожня.

XXV. Суплїка селян із Залуча з р. 1840.

В р. 1885 одержав я був від о. Гаморака із Стецеви снятинського повіта оріґінал отсеї суплїки, написаний на піваркуши грубого паперу, кирилицею на однїй сторонї. Знявши собі копію, яка тодїж була мною опублїкована в „Дѣлѣ", я оріґінал звернув о. Гаморакови. На зверхнїй сторонї сего паперу був ось який адрес:

„До Пречестного оурадu Намѣстничого грек. кат. городенского й надзиратела школного. Покорна прозба вѣдъ на низu пѣдписанихъ. Будте ласкави причинѣт са за нами вѣдними й поратуйте, аби наша наука в школѣ на закше нашихъ дѣтей була. якъ въ серединѣ".

А в серединї стоїть ось що:

Пречестни ѹрѧдѹ намѣстниче греко: като: городенски й надзерателю шкълний:

Громада наша сама поклала школу й обѣцѧла сѧ платити оучителеви, й платитъ аби нашѣ дѣти оучивъ читати, спѣвати, й писати, й 15 лѣтъ ми сами школу будинокъ отримуємо, й дѣти посилаємо, низнати що сѧ значитъ же нашѣ теперѣшнѣ дѣдичѣ нилюбѧтъ на нашу школу.

1. Заразъ якъ прийшли К: К: П: Ейвасъ, Григора Воєвудку котрий в Кнѧжу дѧкувавъ й дѣти зачавъ оучити, казали зловити з' Рекрутами; хоцъ вѣнъ горкати, кричали на него, же безъ опокѣди панскои оучитъ дѣти, а же вѣнъ казавъ же тоє дѧтого робитъ, же му Духовни каже, бив го й кайдани вкованъ.

2. Сего року нашего оучителѧ Даннила Воєвудку, котрий 4 роки нашѣ дѣти оучитъ, пѣславъ двѣрскихъ слѹгъ з' вѣтомъ в' ночи до школи, запровадивъ в' двѣръ, а рано взѧвъ до арештु, й меже рекрутами окувавъ; а належитъ, аби сесъ зоставив' сѧ в' громадѣ й оучивъ дѣти; бо вже трох братѣв в' жовнѣрах: до сего разу таке нивѣробѧли пани нашому оучителеви, ажъ теперѣшни панъ, видимо же радиби аби школи нибуло.

3. Хлопцѣвъ котрѣ оумѣютъ читати, берутъ до плута, й насмѣваютъ сѧ мовѧтъ: забудеш азбукѹ. вѣдъ плута ниможутъ ходити до церкви, й черезъ тото видѧтъ сами пани же мусѧтъ призабувати, й длѧ того такъ говорѧтъ.

4. Видимо же ми бѣднѣ простаки, нивмѣлисмо добре отченашу, а хоцъ котрий оумѣвъ то забувъ, такъ теперъ оучинилисмо школу; хочутъ, аби котрий оумѣютъ читати, й тото забували.

5. Насъ бѣднихъ простакѣвъ вѣдавъ нѣколи нидопустѧтъ, абисмо хоцъ тѣлко вмѣли читати, абисмо бога, й царѧ чтити знали.

6. Чуємо же нѣмихъ, й глѹхихъ оучатъ читати, а ми нѣ глухѣ, нѣ нѣмѣ, й сами платимо за школу, низнаємо що сѧ значитъ же такъ нилюбѧтъ нашу школу; каждому котрий до сего разу навчив сѧ, допѣкаютъ, а ми бѣднѣ простаки нѣкому нѣчого никажемо, що хто вмѣє.

7. Нимаємо пасовиска, до каждои ходобини дѣти ниволимо аби пасли. черезъ тото одриваютъ сѧ на лѣто вѣд школи, й богато забуваютъ; низнаємо що сѧ значитъ, же нашъ Духовни й нашъ намѣстникъ Снѧтински на тоє мовчутъ; ми видимо, же Духовни видѧтъ й знаютъ хто перескажає аби школи в про-

стакѣвъ нибуло, длячого нѣчого никажутъ, ми того низнаемо, намъ сѧ здае же нашѣ Духовнѣ за нами повинни сѧ оуцѣмнуги.

Просимо покѣрне, будте ласкаве, причинѣт сѧ за нами до високои з'верхности Духовнои, аби насъ поратували, и аби наша наука школѣ нашихъ дѣтей на завше була.

Залуче надъ Черемшовъ Днѧ кд. Окт: ѧаѡм.

Знакомъ креста свѣтаго пѣдписуем сѧ

Idor Romaniuk Płenipotentes, Mytro Kulzenko dtto., Ioan Kulzenko dtto., Сѣмонъ Воєвудка з громади, Штифанъ Купчукъ, Данило Василикъ, Микита Червѣнски, Федоръ Чиверикъ, Василь Копанюкъ, Микита Оровецъ, Мѣхайло Романюкъ, Федоръ Романюкъ нагор., Никифоръ Гнатюкъ, Іоанъ Романюкъ, Николай Гоѧнъ кос:, Штифанъ Оровецъ, Сѣмонъ Оровецъ Йков:, Олекса Лолованъ, Василь Гнѣданъ, Грицко Дѧкуръ, Онѹфрѣй Романюкъ, Николай Романюкъ, Сѣмонъ Оровецъ, Микита Николайчукъ, Костъ Дѧкуръ, Василь Оровецъ, Федоръ Оровецъ, Ганаско Оровецъ, Григоръ Тутецки, Прокопъ Миронюкъ, Николай Кѣрстюкъ. Мѣхайло Голованъ, Митро Грудей, Ѧндрѣй Фочукъ, Тимофѣй д:, Йковъ д:

Jahrbücher der Literatur Wien 53. 1831, I Anzeigeblatt für Wissenschaft u. Kunst (P. J. Schafarik in Neusatz, Uebersicht der vorzüglichsten Schriften denkmäler älterer Zeiten bey den Serben u. anderen Südslaven (N. 58) u. 55. Lektionen aus den Evangelien mit beygefügten kurzen Homilien in russnalischer Mundart, aus dem XV Jhd. 222 Bl. auf Papier in Folio in Kl. Bodjan in Ungarn.

So wurde ich auch den mit von mehreren Jahren mitgetheilten kurzen Proben aus diesen Lektionen, mit dem Beyrathe, das die Handschrift uralt sey, zu der irrigen Meinung verleitet, die Handschrift für altslovakisch zu halten (Abhandl. der Akad. S. 208) welche Behauptung ich hiermit widerrufe. Hier eine Probe — Reese gospod pritesu siju sitku nicjakomu izrodilo sä pole, i mislil wrabje — —

Сербске Лѣтопись, тройкомъ Матице Сербске Година III част, 11, у Будиму 1827 (S. 20)

— Монастирь Бодїанске

Овесмі на Карецѣ новуи нї. 39 ф. мурдуговиц. —

9-26 — jeden posrek, od 27 do Kaica — inny, starszy. (27—184)

Do Dobrolski Tagebuch Ucrai. Sammlung Petrow N. — Ocw. N. Petrow — нтіи 22332 Vita et curae Polem. nom. 1935 Тетрадий, Розумне и изящ. наперуськомъ. S. 44 Lw. 1873, ie nie stare mit porwa 16 w.

ДОПОВНЕННЯ.

1. **Звістка про Бодянське Учительне евангелие.** До того, що сказано висше на стор. 5—7 про Карпаторуські Учительні евангелия, треба додати ще звістку про той уривок рукописного Учит. еванг., який знаходить ся в манастирі Бодян у північній Угорщині. Першу звістку про сей рукопис подано в часописї „Лѣтопись сербска“, що видавалась у Будимі від 1825 р.; в кн. 11 (р. 1827), стор. 20 подав якийсь Серб відомість про сей рукопис, що має назву „Поучения недѣльныя“, додаючи три сторінки тексту як пробу сербщини для автора зовсїм загадкової. Учений Шафарик у своїй книжцї „Abkunft der Slaven“, виданій 1828 р. заявив, що евангелие писане не сербською, але словацькою мовою, тілько що кирильськими лїтерами. Против сих думок виступив Копітар у однїм із додатків до своєї працї Hesychii glossographi discipulus et epiglossistes Russus in ipsa Constantinopoli sec. XII—XIII, Vindobonae 1840, стор. 27—28. Він заявив, що сей рукопис руський, lingua ecclesiastica vetere plus minus mixta hodierna vulgari; solent enim omnes Slavi, in hodierno suarum scholarum statu linguae suae sacrae semidocti, pro suae domesticae dialecti varietate librorum sacrorum obselatam linguam hodierna quisque sua variegare“. Варто би заглянути до того манастиря, чи заховав ся ще там той рукопис і чи нема крім него й иньших.

2. **Польські „кантички“.** Цитую люксембурське видане, без означеня року (маб. 1867) из. Kantyczki podług wydania 1785. Paryż, księgarnia Luksemburska, ulica de Tournon 16, wydanie 3-e, в чотирьох томиках. Крім цитованих у мене пісень мають ся тут польські оріґінали пісень Камянського Богогласника (дод. XX) ч. 8: Zawitaj córko Ojca przedwiecznego I, 37; ч. 17: Gwiazdo morza I, 28; ч. 36: O gospodze uwielbiona I, 27; ч. 37: Zawitaj ranna jutrzenko I, 76. Маємо в тій збірцї також дві руські піснї: Пречистая діво Мати I, 48, передруковану не з Почаївського Богогласника, а з тоїж Кантички 1785 р., і відтамже передруковану різдвяну віршу „Посмотри ся чоловіче“, яку недавно видав В. П. Перетц із рукописної кантички Ф. Бернацкого з р. 1693 (Извѣстія отд. русскаго языка и словесности Имп. Акад. Наукъ 1899, кн. 3).

BIBLIOTEKA GŁÓWNA

ЗМІСТ.

	Сторона
Карпаторуська лїтература XVII—XVIII віків	1— 22
Додаток	
I. Другий лист небесний	23— 27
II. Данилівське (угрор.) Учительне евангелие	27— 37
III. Староміський рукопис	37— 44
IV. Рукопис Ст. Теслевцьового	44— 55
V. Унґварський рукопис	55— 61
VI. Рукопис із с. Лїтманової А.	61— 64
VII. Рукопис із с. Лїтманової Б.	64— 66
VIII. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського	66— 72
IX. Рукопис Павла Кузикевича	72— 77
X. Пісня про Віденщину 1683 р.	77— 80
XI. Дві Карпаторуські перерібки „Александрії“ з XVIII в.	80— 91
XII. Рукопис Ст. Самборини	91— 96
XIII. Рукопис о. Ів. Прислопського	96—100
XIV. Калуський збірник	101—
XV. Іспаський рукопис	102—103
XVI. Рукопис о. Іллї Яремецького Білахевича	103—116
XVII. Вѣчность пекелная	116—118
XVIII. Сокольський рукопис	118—124
XIX. Дрогобицький збірник	124—126
XX. Камянський Богогласник 1734 р.	126—137
XXI. Угроруський сьпіванник А.	137—139
XXII. Угрор. сьпіванник Б. Митра Дочинця	139—147
XXIII. Калуський сьпіванник XVIII в.	147—151
XXIV. Вірші о. Василя Ферлеєвича	151—158
XXV. Суплїка селян із Залуча з р. 1840	158—160
Доповнення	161—

знак с. ф. Кам. Арх № 80 – 5 (1584 – 94)

Archiv. Zw. Franki № 24: Збірник о. Феодора з Дубівця
Миклошіч 2 лед. t. I c. XV, 1-5, 7-15, 15 19-23, 105-6, 126-7, 138-40, 140-1, 254-
274-5 275-6, 303-4, 304-305
t. II 110-11, 150 158-9, 196-200, 242-6,
III 7, 19-20, 68, 168-9, 192-3, 195, 197, 261-2,
IV 154-7, IV 383-95 + 466-9 x)

s. 1-24 z Protologu 9.IV – 29.VIII
25 – 36 Жалі і другие акрост.
37-176 Епістолія
177-375 Канони о антихр.

206-12 Слово о 12 п. апостол.
(абрис з дати 1596 – рукопис?)

ib. № 15 Збірник поучень Федора Студита, Ів. Золотоуст. Ліс
f. Ватик. № 66 (Св. і Ів., Ліврича з к. XVI в.
з Тусулан. збірника.

150 л. філігр: водяз. знаки між ... (пол. z ...)

ib. nr. 58 Збірник слів, поучень і оповідань з XVI в. (пол. ?)
(Скобельський рукопис)
a) 5 – 85 науки Ів. Золотоуст.
b) 86-261 з Протолога.
c) сказ. про мучу Бориса і Гліба
d)

ib. nr. [redacted] Артикули трактів 1-5, 6: Слово с. Методія о початку світа по послідні днехъ. Перевірук в Миклош. t. I 26..., IV 271-81

nr. 105 Кереслиурський рукопис f. Миклошіча II 74-98, 314-23

x) Слово ст. Мефодія (+ дод. ІОМ 218 л. 1-4) Желіч, дод. Яворськ.

Опис. № 127 с. 117 Spis Blaskiewicza (Mey Rusyny —) Зап. НТШ, 1902, XLVI

Місцеві. У — [illegible]

НТШ г. 248 : Книга Женчуг (66 слів: Измарад 2 ред.]

[illegible] „о двох [illegible]" — там [illegible], але і ще і „Житоструї", „Адамови", „Собаренку" (5 пер. [illegible]

У. Опис. рук. Солів. Бібл. т. I с. 587-8 У. Лютоєв, Из історії [illegible] [illegible] + Сф. 467 (1 5 доній) + Франко, На святогорській гор. (з. 186 ом) XXIII 2ід. 34) 30/X 1928 р.

с. 158 — по 3 пер. У. Бєїтом

Luna - przyczyn s. 13[illegible] Mezy 108 s. 126

wiad. 108

500

zwyczaje, przysłowia s. 326

Porto Franco s. 104

Todica s. 113, + Pétrinis

12 pieśni 75

z pol. gwiazd. płynie s. 137

Bachus p. 75 + płynie

Nidrus. 99, 537 s. 385

Eucharyst s. 79 105

+ Sw. I 203, + I 120 k. 206 ?

→ Ulor. b s. 6 (zachęca!)

Erygut. 110 s. 186. 126. Fr. 4° 15 v

Mechnicz v. Niebo neb. (1[illegible] g°, 4Fr)

Lucius Martinis 6[illegible] 1[illegible] s. 1[illegible], He

Kamenoś - czyste gęsione s. 34 (ed. Stanów, k. 288) → II k. 25 (Fr. 50)

II 136.

137

7

Sotorifu s. 78

s. 57 : czyste Porto

pieśni s. 1[illegible]

WYŻSZA SZKOŁA
PEDAGOGICZNA W KIELCACH
BIBLIOTEKA
128311

Biblioteka WSP Kielce
0146027